

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
 праця на правах рукопису

ПОГРІЩУК ОЛЕГ БОРИСОВИЧ

УДК: [330.322 + 330.341.1] : 634 (477)

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО
 РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА УКРАЇНИ

Спеціальність: 08.00.03 – економіка та управління національним
 господарством

Галузь знань – економічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
 результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Паш
 _____ О.Б. Погріщук

*Звертаючись за листом зі списком при-
 єрмикалам дисертації, що буде надані
 до рору.*

Науковий керівник: д.е.н. професор Мельник Вікторія Іванівна

Вікторія Мельник *Вікторія Мельник* *М.О.*

*Тернопіль 2018

АНОТАЦІЯ

Погріщук О. Б. Інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2018.

У дисертації обґрунтовано теоретичні, методичні положення та практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва, що сприятиме розширенню внутрішніх можливостей галузі щодо виробництва плодово-ягідної продукції.

На основі поглиблення теоретико-методичних засад досліджуваної проблеми сформовано авторське визначення **інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва, що запропоновано розглядати** як сукупність організаційно-економічних заходів щодо формування та використання інвестиційних ресурсів, а також принципи, методи і форми їх впливу на систему організованого багатофазового процесу інтегрування наукової концепції інноваційно-інтенсивного розвитку у практику господарювання, яка включає науково-дослідну, дослідно-експериментальну, маркетингову та виробничу стадії, спрямовані на інтенсифікацію виробництва плодово-ягідної продукції.

Концептуальною ознакою сучасних економічних досліджень є те, що «інновація» в них визначається як якісні зміни, що здійснюються з метою отримання соціально-економічного ефекту. Вирішальною характеристикою інновації є здобуття можливості використання нововведення на рівні як господарюючого об'єкта так і економічної системи загалом. Таким чином, інноваційний розвиток є системно організованим процесом, що пронизує науково-технічні, виробничі,

маркетингові та збутові етапи виробництва продукції, який спрямований на задоволення конкретних суспільних потреб національної економіки.

Проведено факторну диференціацію економічного зростання за інноваційно-інтенсивного типу виробництва, де розмежовано зовнішні та внутрішні фактори економічного зростання та виділено передумови формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку на рівні окремих суб'єктів господарювання. Визначено сукупність умов та їх вплив на забезпечення економічного зростання з метою розвитку садівництва як високоефективної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках галузі, з урахуванням яких досягається прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу; підвищення техніко-технологічного рівня та збільшення обсягів виробництва; підвищення якості продукції та рівня її конкурентоспроможності; зростання інвестиційної привабливості, активізація капіталооббігу та підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності.

Визначено, що інноваційно-інтенсивне садівництво – це тип ведення галузі, за якого процеси створення плодкових та ягідних насаджень провадяться із застосуванням інноваційних технологій виробництва (закладання, вирощування) високоякісного сортово-насінного матеріалу, новітніх технічних засобів, способів обробітку ґрунту та захисту рослин, де матеріальною основою є збільшення інвестицій на одиницю земельної площі.

Доведено, що інноваційно-інтенсивний тип розвитку як спосіб економічного зростання ґрунтується на якісному оновленні всіх складових частин виробничо-економічної системи та передбачає істотне підвищення продуктивності її функціонування, підвищення конкурентоспроможності продукції, створення конкурентних переваг та розширення ринків збуту за рахунок розширення межі впровадження нових знань для найбільш повного і раціонального використання наявних матеріальних, природних, трудових і фінансових ресурсів. При цьому забезпечення зростання виробництва забезпечується шляхом практичного використання нових,

більш ефективних засобів виробництва, удосконалених форм організації праці і технологічних процесів.

На підставі дослідження регіональної структури виробництва плодів і ягід, визначено, що лідируючі позиції впродовж останніх п'яти років займають Вінницька, Хмельницька, Чернівецька, Дніпропетровська, Закарпатська, Львівська і Полтавська області, які разом виробляють 54 % від загального урожаю фруктів, ягід та горіхів в Україні. Аналіз розвитку галузі садівництва свідчить про зростання обсягів виробництва продукції на 417,1 тис.т у 2017 році порівняно з 2010 роком, відбулись зміни в обсягах споживання плодово-ягідної продукції, проте індикатор достатності споживання за групою плоди, ягоди і виноград складає лише 0,56, що свідчить про потребу розвитку галузі на інноваційно-інтенсивній основі. За досліджуваний період відбулось збільшення в 1,6 рази щорічної площі закладання молодих високоінтенсивних насаджень.

Диференційовано суб'єктно-функціональний склад реалізації інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва на основі дистрибуції, організаційно-економічного механізму впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва продукції, системи інтеграційних зв'язків у розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва, способів наукового забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку галузі, що сприятиме прискоренню впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва, переробки та зберігання плодів та ягід

Інвестиційне забезпечення розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва базується на формуванні дієвої системи залучення інвестицій та створенні сприятливих умов для інвестиційної діяльності у галузі. Зважаючи на потребу переорієнтації вітчизняного сільськогосподарського виробництва на інноваційно-інтенсивний тип розвитку, з урахуванням сучасних тенденцій щодо фінансування інноваційної діяльності, нами вбачається потреба у розширенні внутрішніх резервів фінансування, пільговому кредитуванні інноваційних проектів фінансово-кредитними установами й поширенні такого перспективного способу фінансового

забезпечення інноваційної діяльності, як венчурне фінансування, зі створенням відповідного правового забезпечення функціонування та сприятливих умов для його розвитку в Україні.

Доведено, що суттєвий вплив на методи та джерела формування інвестиційного потенціалу усіх галузей національного господарського комплексу чинить глобалізоване середовище економіки, значно розширюючи джерела залучення інвестиційних ресурсів та вносячи корективи у загальну структуру їх надходження. Тобто, відбувається переорієнтація системи інвестиційного забезпечення в напрямку активізації приватних інвесторів та всесторонньої комерціалізації процесів інвестування. Заходи для забезпечення раціональних перетворень в галузі садівництва можливо реалізувати лише при умові високого рівня інноваційної активності окремих суб'єктів, яка має досить значний потенціал. При цьому суб'єктами інноваційної діяльності повинні виступати не лише виробники продукції, а й науково-освітні установи як осередки створення новацій.

Визначено, що в сучасних умовах з метою підвищення економічної ефективності садівництва на основі його інтенсифікації необхідно активізувати впровадження наукових розробок у виробничу діяльність. Втім основними факторами повільного впровадження досягнень науки у садівництво є: відсутність фінансового забезпечення товаровиробників для впровадження і фінансування наукових розробок; високий ризик здійснення інноваційних процесів у сільському господарстві.

Обґрунтовано стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку галузі садівництва України щодо удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва через пріоритетні напрями державної підтримки досягнення стратегічних цілей розвитку садівництва. Запропоновано модель цілепокладання при обґрунтуванні стратегії інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва, що включає: формування бази даних по інноваційно-інвестиційним проектам; проектний і фінансовий аналіз інформації для прийняття

рішень; моніторинг і супроводження інвестиційних проектів, що створить середовище генерування ідей щодо інвестування й реалізації інноваційно-інвестиційних проектів та сприятиме насиченню внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможною плодово-ягідною продукцією; забезпеченню розширеного відтворення виробництва й зростанню експортного потенціалу країни.

У дисертації розроблено модель рейтингової оцінки розвитку галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів за складовими реалізації інвестиційно-інноваційних процесів, що дозволило виявити значні коливання по відношенню до середніх очікуваних характеристик (більше 25%), при яких більшість регіонів (15 регіонів) мають низькі показники ефективності запровадження інвестиційно-інноваційних елементів. За підсумками середніх оцінок за 2014 - 2016 рр. найвищу позицію в рейтингу займає Київська область, яка характеризується стабільними зростаючими показниками по всіх часткових критеріях в розрізі вибірки і динаміці. Запропонована модель є інструментом підтримки процесу прийняття управлінських рішень в розробці ефективних механізмів управління галузі садівництва, що дозволяє окреслити основні шляхи державної підтримки та відслідковувати динамічність змін по часткових критеріях інвестиційно-інноваційної політики окремих регіонів.

Визначено систему формування джерел та методів інвестиційного забезпечення, з урахуванням галузевої специфіки, особливостей реалізації та перспективного контенту, що здійснюються шляхом внутрішньогалузевих нагромаджень; формування амортизаційного фонду; державного проектного інвестування; іноземних інвестицій; приватних інвестицій; програм підтримки фінансового лізингу; банківського інвестиційного кредитування; венчурного фінансування та розвитку системи інноваційного підприємництва, що сприятиме розширенню можливостей залучення інвестицій у садівництво та формуватиме системну єдність

процесів акумулювання інвестиційних ресурсів та визначатиме модель інвестиційної поведінки суб'єктів господарювання у садівництві.

Як перспективна форма інвестиційного забезпечення виробничо-господарської діяльності нами розглядається інвестиційний кредит, що здійснюється з метою реалізації інноваційних проектів й розширеного циклу інтенсивного відтворення й спрямована на збільшення капіталу як позикодавця так і позичальника у перспективі.

Визначено, що сучасний розвиток галузі садівництва, структурне реформування на основі впровадження сучасних технологій, ефективної системи управління й організації виробництва та реалізації плодоягідної продукції, соціальної та ринкової інфраструктури неможливі без формування інвестиційного потенціалу, що розглядається нами як сукупність можливостей щодо формування джерел залучення й напрямів використання інвестиційних ресурсів для розвитку й ефективного функціонування галузі та потребує обґрунтування можливостей залучення усіх джерел фінансування інноваційних проектів та їх диверсифікації з метою усунення ризиків.

Доведено, що одним з головних стратегічних напрямків стабілізації та прискорення розвитку садівництва є активізація залучення інвестиційних ресурсів, оскільки від їх масштабів та спрямування залежить ефективність функціонування галузі. Фінансове забезпечення плодоягідного виробництва вимагає системного формування стабільних джерел інвестування, серед яких основними мають бути власні кошти аграрних суб'єктів підприємництва, іноземні та українські інвестиції, кошти державного і місцевих бюджетів, пільгове кредитування тощо.

Обґрунтовано систему формування джерел та методів інвестиційного забезпечення, з урахуванням галузевої специфіки, особливостей реалізації та перспективного контенту, через: внутрішньогалузеві нагромадження; формування амортизаційного фонду; державне проектне інвестування; іноземні інвестиції; використання приватних інвестицій; програми підтримки фінансового лізингу; банківське інвестиційне кредитування;

венчурне фінансування та розвиток системи інноваційного підприємництва, що сприятиме розширенню можливостей залучення інвестицій у садівництво та формуватиме системну єдність процесів акумулювання інвестиційних ресурсів, визначатиме модель інвестиційної поведінки суб'єктів господарювання у напрямі прискорення соціально-економічного розвитку держави.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, інноваційно-інтенсивний розвиток, садівництво, аграрний сектор економіки, плодово-ягідна продукція.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Погріщук О.Б., Погріщук Г.Б. Ефективність впровадження інновацій у сільському господарстві. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. 2016. Вип. 1 (67). С. 105-108. (Особистий внесок автора: обґрунтовано доцільність використання якісних та кількісних показників при прийнятті рішень щодо впровадження інновацій) (0,25 друк. арк.).

2. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Інноваційно-інтенсивний тип виробництва як пріоритетний у розвитку сільського господарства в Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 4. С. 35-46. (Особистий внесок автора: **здійснено сутнісно-змістову характеристику інноваційно-інтенсивного типу розвитку**) (0,35 друк. арк.).

3. Погріщук О.Б., Мельник В.І., Погріщук Г.Б. Інноваційні зміни в економіці в контексті еволюційних зрушень. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2016. Вип. 2 (48). С. 200-208. (Особистий внесок автора: розкрито окремі складові реалізації інноваційного процесу в контексті еволюційних зрушень) (0,35 друк. арк.).

4. Pogrishchuk O.B., Pogrischuk G.B., Melnik V.I. Реалізація екологічної складової у системі активізації інноваційного розвитку аграрного сектору національної економіки. Strategis estimations and vectors of Ukraine's social and economic development in the conditions of European integration and the world partnership: monograph edited by V. Yatsenko. United Kingdom. Agenda Publishing House. Coventry. 2017. P.77-97. (Особистий внесок автора: обґрунтовано пріоритети та стратегічні орієнтири інноваційного розвитку галузей національної економіки) (0,4 друк. арк.).

5. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Економічний потенціал розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів: перспективи зміцнення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3. С.38-48. (Особистий внесок автора: обґрунтовано систему держаної підтримки домогосподарств щодо інтенсифікації господарювання та розвитку у своєму виробництві нових напрямів) (0,2 друк. арк.).

6. Погріщук О.Б. Інвестиційне кредитування в системі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора. Агросвіт. 2017. № 21. С. 35-40. (0,4 друк. арк.).

7. Погріщук О.Б. Джерела та методи формування інвестиційного потенціалу у садівництві. Вісник Харківського Національного аграрного університету. 2018. № 1. С. 83-88. (0,4 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Соціально-економічний контент розвитку садівництва в Україні. Аспекти стабільного розвитку економіки в ринкових умовах : матеріали X Міжнар. наук.- практ. конф. (м.Умань, 21-22 квітня 2016 р.). Умань: Видавець «Сочінський», 2016. С. 17-19. (Особистий внесок автора: визначено соціально-економічні чинники розвитку садівництва) (0,1 друк. арк.).

9. Погріщук О.Б. Інтеграційні процеси в АПК в умовах інноваційних трансформацій. Трансформаційні та інноваційні процеси в

аграрній сфері економіки України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 27-28 жовтня 2016 р.). Миколаїв: МНАУ, 2016. С. 268-270. (0,2 друк. арк.).

10. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Проблеми енерго- і ресурсозбереження в концепції інноваційно-орієнтованого аграрного виробництва. Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення і майбутнього: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 12-13 жовтня 2016 р.). Полтава: ПНТУ ім. Юрія Кондратюка, 2016. С. 71-73. (Особистий внесок автора: розглянуто проблему ресурсного забезпечення інноваційно-орієнтованого аграрного виробництва) (0,1 друк. арк.).

11. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Фінансування інноваційної діяльності в контексті інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Актуальні питання сучасної економіки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 24 грудня 2016 р.). Умань: Видавець «Сочінський», 2016. С. 96-97. (Особистий внесок автора: визначено напрями фінансового забезпечення товаровиробників при впровадженні інновацій) (0,1 друк. арк.).

12. Погріщук О.Б., Хвічія-Дуве Г.Р. Зміцнення інноваційного потенціалу аграрного сектора в умовах глобалізації. Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9-10 листопада 2017 р.). Харків: ХНАУ, 2017. С. 306-308. (Особистий внесок автора: визначено чинники зміцнення інноваційного потенціалу аграрного сектору) (0,1 друк. арк.).

ABSTRACT

Pogryshchuk O. B. Investment provision of innovative and intensive development of horticulture of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Economics degree in specialty 08.00.03 – Economics and National Economy Management. – Ternopil National Economic University Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2018.

The thesis substantiates theoretical, methodological and practical recommendations aimed at improving the system of investment support of innovative-intensive horticultural development, which enable to expand the internal branch potential of the production of fruit and berries.

On the basis of profound theoretical and methodological principles of the issue under consideration, the author proposed his own definition of investment support of innovative and intensive horticultural development. It is regarded as a set of organizational and economic measures of forming and using investment resources, as well as principles, methods and forms of their influence on the system of the organized multiphase process of integrating the scientific concept of innovative-intensive development with business practice, which includes research, research and experimental, marketing and production stages of intensifying the production of fruit and berries.

The conceptual feature of modern economic research is that it refers to «innovation» as to qualitative changes aimed at a socio-economic effect. The decisive feature of innovation is the opportunity to apply it both to an economic subject and an economic system as a whole. Thus, innovative development is a systematically organized process that penetrates scientific and technical, production, marketing and sales stages of manufacturing, aimed at satisfying the specific social needs of the national economy.

The research defines a set of conditions and their influence on: ensuring the economic growth as the basis of horticultural development as an effective and highly competitive industry both at the domestic and foreign markets, which will help accelerate the implementation of scientific and technological achievements; raising the technical and technological levels and increasing production volumes; improving the ware quality and its competitiveness; boosting the investment attractiveness, activating of capital flow and enhancing the efficiency of production and economic activity.

The innovative-intensive horticulture is defined as a type of branch management that incorporates innovative production technologies in planting fruit and berries (farmland cultivation, growing), producing the variety of high quality seeds, developing innovative technical means, methods of soil cultivation and plant protection, supported by the increase in investment per land unit.

It is proved that the innovative-intensive type of development as a way of economic growth is based on qualitative updating of all components of the production-economic system and predetermines significant increase in productivity of its functioning, enhancing products competitiveness, creating competitive advantages and expanding markets by implementing extended new knowledge for the utmost complete and rational use of existing material, natural, labor and financial resources. At the same time, the growth of production is ensured by the practical use of new, more efficient means of production, improved forms of labor organization and technological processes.

The research of the regional structure of fruit and berry production enabled to determine the advanced regions in this branch. To them refer Vinnitsa, Khmelnytsky, Chernivetsi, Dnipropetrovsk, Transcarpathian, Lviv and Poltava regions that have been ranked the top for the last five years, producing on the whole 54% of the total fruit, berries and nuts harvest in Ukraine. The analysis of the development of horticulture shows the increase in production by 417.1 thousand tons in 2017 compared to 2010. It also shows the changes in the consumption of fruit and berry products, however the indicator of consumption adequacy for fruit, berries and grapes makes up only 0,56, indicating the need for industry development on an innovative and intensive basis. There was an increase of the annual area of young highly productive plantations by 1,6.

The research enabled to differentiate the subjective and functional structure of the implementation of innovative and intensive horticultural development on the basis of distribution, organizational and economic mechanism of introducing innovative and intensive production technologies, integration system in the development of innovative and intensive horticulture,

methods of scientific provision of innovative and intensive development of the industry, which will help accelerate the implementation of innovative intensive technologies into the production, processing and storage of fruit and berries.

The investment support of the development of innovative and intensive horticulture is based on establishing an efficient system of attracting investments and creating favorable conditions for investment activity in the industry. Taking into consideration the need for transforming the Ukrainian agriculture into an innovative-intensive branch incorporating the modern trends of financing innovations, we feel the need for expanding the domestic reserves of financing and offering concessional loans for innovative projects from banking or other financial institutions. Such prospective way of financing innovations known as venture financing should be prompted by the appropriate legal basis of functioning and favourable conditions for its development in Ukraine.

The thesis has proved that globalized economic medium essentially determines the methods and sources of investment potential of all national industries, remarkably expanding the sources of investments and changing the general structure of their proceeds. Thus, the system of investment support is being realigned towards attracting private investors and comprehensive investment commercialization. Ensuring rational transformations in horticulture can be realized only under high level of innovative activity of certain economic agents which proves to have a remarkable potential. Besides, the subjects of innovative activity may be not only manufacturers but also research institutions as generators of innovations. It is proved that in modern conditions in order to enhance the economic effect of horticulture intensification it is necessary to accelerate the implementation of scientific innovations into production. However, the main factors of hindering the innovative implementations are the lack of financial provisions at enterprises; a high risk of carrying out innovative processes in agriculture.

The strategic principles of innovative-intensive horticultural development in Ukraine with regard to improving the system of investment support for innovative-intensive development of horticulture through preferential state

support of strategic goals of horticultural development are substantiated. The thesis proposes a set of goals for the strategy of innovative-intensive horticulture development that includes: forming a data base for innovative-investment projects; project and financial analysis for decision making; monitoring and back up of investment projects that will create a favourable medium for generating ideas on investments, realization of innovative-investment projects and promote the abundance of competitive fruit and berry ware at the market; ensuring extended production regeneration and enhancing the country's export capacities.

The thesis proposes a model of rating the development of horticulture in Ukraine on the basis of a complex criterion of regional differentiation by constituent elements of implementing investment-innovation processes, which enabled to define significant fluctuations in relation to the expected average characteristics (over 25%), in which most regions (15 regions) have low efficiency indicators of introducing the elements of investment-innovation. According to the average estimations for 2014-2016, Kiev region ranked the top, having stable rising indices according to all partial criteria in terms of sampling and dynamics. The proposed model is an instrument for supporting the process of making managerial decisions in developing effective mechanisms for horticulture management, which enables to determine the main ways of state support and trace the dynamics of changes in the partial criteria of investment-innovation policy of each separate region.

The research determined the system of sources and methods of investment support taking into consideration the branch specifics, features of realization and prospects by: intra-industry accumulations; establishment of a depreciation fund; state project investment; foreign investments; private investments; the program of financial leasing support; bank investment lending; venture financing and developing the system of innovative entrepreneurship which will promote the enhancing opportunities of attracting investments into horticulture and will enable to create the cohesion of the processes of accumulating investment resources, define the behavior of economic agents.

As are prospective form of investment support of productive economic activity we regard investment lending for realization of innovation projects and extended regeneration cycle with the aim of both lender's and borrower's capital increase.

It is defined that modern horticultural development as structural branch reformation incorporating modern technologies, the effective management and production organization system, sales of fruit products, social and market infrastructure is impossible without developing investment potential. This is regarded in the thesis as a combination of various sources of investment and the directions of their realization for the effective branch functioning and development and calls for substantiating the possibilities of involving all sources of financing innovation projects and their diversifying in order to eliminate the risks.

The research proved that one of the main strategic ways of stabilization and boosting the horticultural development is intensification of attracting investments, since their amount and relevant use predetermine the efficiency of the branch functioning. The financial support of fruit and berry production calls for systemic formation of stable investment sources, most of which belong to agricultural entrepreneurs, foreign and domestic investment, state and local budget funds, concessional lending etc.

The research determined the system of sources and methods of investment support taking into consideration the branch specifics, features of realization and prospects by: intra-industry accumulations; establishment of a depreciation fund; state project investment; foreign investments; private investments; the program of financial leasing support; bank investment lending; venture financing and developing the system of innovative entrepreneurship which will promote the enhancing opportunities of attracting investments into horticulture and will enable to create the cohesion of the processes of accumulating investment resources, define the behavior of economic agents towards accelerating socio-economic development in the state.

Key words: investment support, innovation and intensive development, horticulture, agrarian sector of economy, fruit and berry products.

List of publications by the subject of the dissertation

Scientific papers, in which the main scientific results of the dissertation are published:

1. Pogrishchuk O.B., Pogrishchuk G.B. Efficiency of innovation implementation in agriculture. *Bulletin of Sumy National Agrarian University. Ser. Economics and management*, 2016. I. 1 (67), p.105-108. (Author contribution: the feasibility of using qualitative and quantitative indicators in making decisions on the implementation of innovations is substantiated).
2. Pogrishchuk O.B., Melnyk V.I. Innovative-intensive type of production as a priority in the development of agriculture in Ukraine. *Bulletin of Ternopil National Economic University*, 2016. I. 4, p.35-46. (Author contribution: the substantive and content characteristics of the innovation-intensive type of development are carried out).
3. Pogrishchuk O.B., Melnyk V.I., Pogrishchuk G.B. Innovations in the economy in the context of evolutionary changes. *Scientific bulletin of Uzhhorod National University. Ser. Economics*, 2016. I. 2 (48), p.200-208. (Author contribution: some components of the implementation of the innovation process in the context of evolutionary shifts are revealed).
4. Pogrishchuk O.B., Pogrishchuk G.B., Melnyk V.I. Implementation of the ecological component in the system of activation of innovative development of the agrarian sector of the national economy. Strategies estimations and vectors of Ukraine's social and economic development in the conditions of European integration and the world partnership: monograph edited by V.Yatsenko. United Kingdom. Agenda Publishing House. Coventry, 2017. P.77-97. (Author contribution: priorities and strategic guidelines for innovation development of the national economy sectors are substantiated).

5. Pogrishchuk O.B., Melnyk V.I. Economic potential of rural areas development in conditions of European integration processes: perspectives of strengthening. *Bulletin of Ternopil National Economic University*, 2017, I. 3, p.38-48. (Author contribution: the system of state support of households concerning intensification of management and development in the production of new directions is substantiated).
6. Pogrishchuk O.B. Investment lending in the system of investment support for the development of the agrarian sector. *Agrosvit*, 2017, no.21, p.35-40.
7. Pogrishchuk O.B. Sources and methods of formation of investment potential in gardening. *Bulletin of Kharkiv National Agrarian University*, 2018. No. 1, p.83-88.

Published works of approbatory character:

8. Pogrishchuk O.B., Melnyk V.I. Socio-economic content of gardening development in Ukraine. *Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference*, Uman: Publ. «Sochinskyi», 2016, p.17-19. (Author contribution: Socio-economic factors of gardening development are determined).
9. Pogrishchuk O.B. Integration processes in the agro-industrial complex under conditions of innovative transformations. Transformational and innovative processes in the agrarian sector of Ukraine's economy. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, Mykolaiv: MNAU, 2016, p.268-270.
10. Pogrishchuk O.B., Melnyk V.I. Problems of energy and resource conservation in the concept of innovation-oriented agrarian production. Energy efficiency of the economy: the problems of the present and the future. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, Poltava: PNTU, 2016, p.71-73. (Author contribution: the problem of resource provision of innovation-oriented agrarian production is considered).

11. Pogrishchuk O.B., Melnyk V.I. Financing of innovative activity in the context of intensification of agricultural production. Topical issues of the modern economy. *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*, Uman: Publ. «Sochinskyi», 2016, p.96-97. (Author contribution: the directions of financial support of commodity producers in the implementation of innovations are determined).
12. Pogrishchuk O.B., Khvichiya-Duve G.R. Strengthening of the innovative potential of the agrarian sector in a globalizing environment. Current state and prospects of development of accounting, analysis and financial support of enterprises of agro-industrial production. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, Kharkiv: KNAU, 2017, p.306-308. (Author contribution: the factors of strengthening the innovative potential of the agrarian sector are determined).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	12
1.1. Сутнісно-змістова характеристика інвестиційного забезпечення економічних систем.....	12
1.2. Теоретичний концепт інновацій та їх особливості в аграрному секторі	28
1.3. Інноваційно-інтенсивне садівництво у концепції розвитку аграрного сектору економіки.....	46
Висновки до розділу 1.....	70
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО САДІВНИЦТВА.....	72
2.1. Аналіз тенденцій розвитку, відтворення та розміщення інноваційно-інтенсивного садівництва.....	72
2.2. Реалізація інноваційно-інтенсивного типу розвитку у садівництві.....	88
2.3. Дослідження джерел інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва.....	113
Висновки до розділу 2.....	140
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА.....	142
3.1. Стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України.....	142
3.2. Модель рейтингової оцінки розвитку садівництва на основі комплексного критерію диференціації регіонів України за складовими інвестиційно-інноваційних процесів.....	160
3.3. Перспективні напрями інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва.....	175
Висновки до розділу 3.....	191
Висновки.....	194
Список використаних джерел.....	198
Додатки.....	224

ВСТУП

Концептуальною умовою ефективного перебігу процесу інноваційно-інтенсивного розвитку є інвестиційне забезпечення, що реалізується шляхом економічних взаємовідносин щодо пошуку, формування ефективних джерел та цільового використання фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність сприяє інтенсивному розвитку аграрного виробництва, прискорює впровадження у діяльність сільськогосподарських товаровиробників новітніх наукових досягнень та забезпечує реалізацію інноваційно-відтворювальної функції галузевого розвитку.

Нині галузь садівництва потребує вжиття низки заходів для розширення виробництва, підвищення якісних стандартів продукції, задоволення внутрішнього попиту та збільшення експортних можливостей.

Необхідною складовою формування системи інвестиційного забезпечення галузі є процес акумулювання необхідних коштів для фінансування її розвитку. Збільшення обсягів залучення інвестицій є визначальним фактором економічного зростання усіх галузей національного господарства. У контексті розвитку садівництва це є надзвичайно важливим, оскільки саме дієвий механізм інвестування спроможний забезпечити відновлення технічної та технологічної бази, сприяти впровадженню інновацій, підвищити рівень конкуренто-спроможності вітчизняної продукції, уможливити сталий розвиток сільських територій і покращити умови життя сільських мешканців.

Над проблемою інвестиційного та інноваційного забезпечення аграрного сектору економіки та окремих його галузей працювали В.Г. Андрійчук, О.Ф. Балацький, О.Г. Блажевич, О.М. Боженко, В.І. Гавриш, Н.В. Данік, О.І. Дацій, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, О.І. Мельник, П.М. Майданевич, Л.І. Михайлова, І.М. Новак, Г.Є. Павлова, П.Т. Саблук, Н.М. Сіренко, В.С. Уланчук, В.І. Федорак, М.А. Хвесик, О.Г. Шпикуляк та ін. Організаційно-економічні засади розвитку садівництва відобразили в своїх працях Л.О. Барабаш, О.Л. Бурляй, А.П. Бурляй, О.О. Гуторова,

О.Ю. Єрмаков, П.В. Кондратенко, Л.А. Костюк, В.І. Мельник, Ю.О. Нестерчук, І.А. Сало, В.А. Рульєв, О.С. Тупчій, О.М. Шестопаль, С.В. Шерстюк, А.І. Шумейко, В.В. Юрчишин та ін. У той же час, попри істотний науковий доробок, в сучасних умовах потребують комплексного обґрунтування проблеми ресурсного забезпечення інноваційно-інтенсивного садівництва в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету у межах науково-дослідних тем: «Інноваційний розвиток агропромислового виробництва в ринкових умовах» (державний реєстраційний номер 0114U006473), де автором поглиблено теоретичний концепт інновацій та визначено їх особливості в аграрному секторі; «Соціально-економічні, інформаційні та гуманітарні виміри інноваційного розвитку України» (державний реєстраційний номер 0116U000082), де автором обґрунтовано необхідність реалізації інноваційно-інтенсивного типу розвитку на галузевому рівні та джерела і методи інвестиційного забезпечення садівництва в Україні; «Управління потенціалом як умова соціально-економічного розвитку сучасних підприємств України» (державний реєстраційний номер 0118U003174), де автором визначено перспективні напрями інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку сучасних підприємств України; «Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки і агропродовольчого ринку у контексті викликів глобалізаційних процесів» (державний реєстраційний номер 0116U000077), де автором обґрунтовано стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку галузі садівництва України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретико-методичних положень та розробка науково-практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва в Україні, що сприятиме розширенню можливостей галузі щодо виробництва плодово-

ягідної продукції. Визначення мети дисертаційної роботи обумовило необхідність виконання таких завдань:

– поглибити теоретико-методичні засади інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва з метою обґрунтування його визначальної ролі в парадигмі сучасного розвитку аграрного сектору економіки;

– розкрити теоретичний концепт інновацій, інноваційного потенціалу та визначити особливості його формування в аграрному секторі загалом та у садівництві зокрема для розширення змістово-категоріальної бази забезпечення комплексного проведення дослідження;

– надати економічну характеристику інноваційно-інтенсивного садівництва у концепції розвитку аграрного сектору економіки для високоефективного розвитку конкурентоспроможної галузі;

– здійснити оцінку сучасного стану галузі садівництва з метою диференціації суб'єктно-функціонального складу реалізації інноваційно-інтенсивного розвитку галузі;

– визначити джерела та методи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва в Україні для активізації відтворювальних процесів у галузі;

– обґрунтувати стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України для удосконалення інвестиційного забезпечення галузі;

– удосконалити методичні підходи щодо оцінки інвестиційно-інноваційних процесів у садівництві з метою удосконалення інвестиційного забезпечення галузі;

– розробити модель рейтингової оцінки розвитку галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів за складовими інвестиційно-інноваційних процесів для визначення напрямів державної підтримки з урахуванням динамічних змін інвестиційно-інноваційної політики окремих регіонів;

– запропонувати напрями удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку галузі садівництва з метою акумулювання необхідних коштів для фінансування її розвитку.

Об'єктом дослідження є процеси формування системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних аспектів інвестиційного забезпечення галузі садівництва як передумови інноваційно-інтенсивного розвитку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системно-комплексний підхід до вивчення економічних явищ і процесів. У процесі дослідження використано такі методи: *діалектичний* – при узагальненні теоретичних засад, пов'язаних із розкриттям концепту інвестицій, інновацій, інтенсифікації та їх особливостей в аграрному секторі; *абстрактно-логічний* – при розкритті змістового контенту «інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва», для теоретичного обґрунтування можливостей інтенсифікації садівництва через повноту використання інноваційного потенціалу; *монографічний* – при поглибленому аналізі сучасного стану розвитку галузі садівництва; *графічний* – для відображення результатів аналізу динаміки статистичних даних; *кореляційно-регресійний* – при аналізі впливу факторів на формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку; *економіко-математичного моделювання* – при розробці моделі рейтингової оцінки розвитку галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів за складовими інвестиційно-інноваційних процесів; *балансовий та програмно-цільовий* – для обґрунтування основних напрямів та перспектив інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, матеріали наукових досліджень

провідних вчених, рекомендації науково-дослідних установ, Інтернет-ресурси та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та практичних підходів щодо інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва. Основними результатами дослідження, що відображають його наукову новизну і виносяться на захист, є такі:

вперше:

– розроблено модель рейтингової оцінки розвитку галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів за складовими реалізації інвестиційно-інноваційних процесів, що визначається унікальністю індикаторів та способів побудови агрегованого критерію оцінки. Запропонована модель є інструментом підтримки процесу прийняття управлінських рішень у розробці ефективних механізмів управління галуззю садівництва, що дозволяє окреслити основні напрями державної підтримки та відслідковувати динамічність змін за частковими критеріями інвестиційно-інноваційної політики окремих регіонів;

удосконалено:

– визначення поняття «інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва», яке запропоновано трактувати як сукупність організаційно-економічних заходів щодо формування та використання інвестиційних ресурсів, а також принципи, методи і форми їх впливу на систему організованого багатофазового процесу інтегрування наукової концепції інноваційно-інтенсивного розвитку у практику господарювання, що, на відміну від існуючих, включає науково-дослідну, дослідно-експериментальну, маркетингову та виробничу стадії, спрямовані на інтенсифікацію виробництва плодово-ягідної продукції;

– науково-методичні підходи до факторної диференціації економічного зростання за інноваційно-інтенсивного типу виробництва, де розмежовано зовнішні і внутрішні фактори економічного зростання та виділено передумови формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку на рівні

окремих суб'єктів господарювання, що, на відміну від існуючих, включають сукупність умов та визначають їх вплив на забезпечення економічного зростання з метою розвитку садівництва як високоефективної конкурентоспроможної галузі;

– методичні засади оцінки розвитку садівництва шляхом обґрунтування нової наукової методики оцінки розвитку галузі через визначення нормалізованих величин часткових критеріїв та їх вагових коефіцієнтів, що, на відміну від існуючих, розраховані на основі обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи сільськогосподарських підприємств; співвідношення темпів росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпами росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва та сільське господарство загалом; темпів росту урожайності плодів, ягід та винограду в сільськогосподарських підприємствах та зростанням урожайності в господарствах населення, з урахуванням фонду споживання плодів, ягід і винограду;

– теоретико-методичні підходи до удосконалення моделі цілепокладання при обґрунтуванні стратегії інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва через: формування бази даних по інноваційно-інвестиційним проектам; проектний і фінансовий аналіз інформації для прийняття рішень; моніторинг і супроводження інвестиційних проектів, що, на відміну від існуючих, створить середовище генерування ідей щодо інвестування й реалізації інноваційно-інвестиційних проектів та сприятиме насиченню внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможною плодово-ягідною продукцією, забезпеченню розширеного відтворення виробництва й зростанню експортного потенціалу країни;

– науково-теоретичні підходи до систематизації джерел та методів інвестиційного забезпечення з урахуванням галузевої специфіки, особливостей реалізації та перспективного контенту (внутрішньогалузеві нагромадження; формування амортизаційного фонду; державне проектне інвестування; іноземні інвестиції; використання приватних інвестицій;

програми підтримки фінансового лізингу; банківське інвестиційне кредитування; венчурне фінансування та розвиток системи інноваційного підприємництва), що, на відміну від існуючих, сприятиме розширенню можливостей залучення інвестицій у садівництво та формуватиме системну єдність процесів акумулювання інвестиційних ресурсів.

набули подальшого розвитку:

– науково-методичні підходи щодо реалізації інновацій у садівництві за визначеними напрямками розвитку галузі: створення організаційно-економічних умов інноваційно-інтенсивного розвитку та ефективної діяльності садівничих підприємств; економічного обґрунтування розвитку селекції та технологій вирощування плодових та ягідних культур, що інтерполюють перспективні шляхи формування інвестиційної привабливості галузі через узагальнену дію соціально-економічних, регуляторних та фінансово-економічних чинників;

– теоретико-методичні підходи до ідентифікації суб'єктно-функціонального складу реалізації інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва на основі дистрибуції, організаційно-економічного механізму впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, системи інтеграційних зв'язків у розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва, способів наукового забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку галузі для прискорення впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва, переробки та зберігання плодів і ягід;

– стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку галузі садівництва України в контексті удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва через пріоритетні напрями державної підтримки досягнення стратегічних цілей розвитку садівництва, які зосереджено на формуванні інноваційної інфраструктури розвитку інтеграційних зв'язків між наукою та виробництвом, реалізації державних програм розвитку галузі й перспективних форм інвестиційного забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації доведені до рівня науково-практичних розробок і рекомендацій щодо формування й реалізації пропозицій, спрямованих на удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва.

Пропозиції щодо формування стратегічних засад інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 08-01-15/4915 від 14.06.2018 р.); модель цілепокладання при обґрунтуванні стратегії інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва та пропозиції щодо формування перспективних джерел інвестиційних ресурсів для розвитку садівництва використовується в діяльності Літинської районної державної адміністрації Вінницької області (довідка № 01-33-846 від 11.06.2018 р.); теоретичні положення та інформаційно-аналітична база дослідження, зокрема модель рейтингової оцінки розвитку садівництва, впроваджена у діяльність ДП «Дослідне господарство Подільської дослідної станції Інституту садівництва НААН України» (довідка № 133 від 15.06.2018 р.); теоретичні та методичні розробки автора використовуються у навчальному процесі Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Аналіз об'єктів інвестування», «Стратегічний аналіз галузі», «Інвестування» (довідка № 042 від 06.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові положення, які викладені в роботі й виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатами особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідались та обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в ринкових умовах»

(м. Умань, 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформаційні та інноваційні процеси в аграрній сфері економіки України» (м. Миколаїв, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення і майбутнього» (м. Полтава, 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економіки» (Умань, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва» (м. Харків, 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 12 наукових працях, загальним обсягом 2,95 д.а, з яких 1 публікація – у колективній монографії; 6 статей – у наукових фахових виданнях України (4 статті – у виданнях, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз), 5 праць апробаційного характеру.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок комп'ютерного тексту, з яких 197 сторінок – основний текст. Робота містить 27 рисунків, 15 таблиць, 10 додатків на 22 сторінках, а також список використаних джерел з 240 найменувань, який розміщено на 26 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ
САДІВНИЦТВА В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутнісно-змістова характеристика інвестиційного забезпечення економічних систем

Трансформації в економічній сфері національного господарства та у аграрному секторі зокрема, зумовлюють потребу щодо наукового обґрунтування та використання на практиці інноваційних методів здійснення інвестиційного забезпечення.

Перш ніж звернутися до трактування категорії «інвестиційне забезпечення», нами було розглянуто словникове тлумачення поняття «забезпечення». Найбільш поширеним визначенням «забезпечувати» є «задовольняти чиїсь потреби в чому-небудь; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось» [186]. Під час дослідження теоретичних засад інвестиційного забезпечення економічного розвитку ми виходимо з того, що забезпечення розвитку є метою, а інвестиційне забезпечення – одним з інструментів його досягнення. Тому виникає потреба у більш детальному ознайомленні з підходами до трактування сутності цих категорій.

Інвестиції – це довготривале вкладення коштів, майнових та інтелектуальних цінностей у підприємницьку та інші види діяльності з метою отримання прибутку, досягнення соціального та екологічного ефекту [71].

Узагальнення фундаментальних робіт вітчизняних і закордонних економістів свідчить про наявність різних підходів до визначення поняття інвестиції. Одні автори, зокрема, Дж. Кейнс, а також його послідовник Дж. Сломан представляли інвестиції як ту частину доходу даного періоду, що

не була спрямована на споживання, тобто наявні в розпорядженні не використані заощадження. Вітчизняні автори представляють інвестиції у формі вкладень ресурсів на тривалий період, для формування нових та оновлення діючих потужностей, впровадження нових видів техніки та інноваційних технологій розширення виробничих можливостей та максимізації результатів діяльності. Узагальнюючи розглянуті визначення, представляється, що найбільше повно інвестиції можуть бути розкриті через цільову направленість розміщення капіталу, здебільшого у формі вкладених коштів, з метою його зростання. Аналіз етапів формування методологічного апарату теорій впливу сукупного попиту на економічне зростання підприємства, галузі чи країни дозволив зробити висновок, що між досліджуваними явищами існує причинно наслідковий зв'язок, при цьому саме інвестиції (інвестиційний попит) в інноваційний розвиток визначають темпи економічного зростання [136, с. 17]:

У дослідженнях поняття інвестицій розглядається як з фінансової, так і з економічної точки зору. З погляду фінансового менеджменту інвестиції – це всі активи, вкладені в господарську діяльність з метою одержання доходу. Грунтуючись на економічному підході, інвестиції слід розглядати як сукупність витрат на формування та використання основного капіталу та, пов'язані з його витратами, зрушення у структурі оборотного капіталу об'єкта інвестування. Враховується, що чистий дохід, одержаний у результаті здійснення інвестицій, є джерелом приросту інвестиційного капіталу. Процеси вкладення капіталу й одержання прибутку можуть відбуватися в різній часовій послідовності. Тому виділяються такі їхні види: тимчасовий, послідовний, паралельний, інтервальний і комбінований. Паралельність протікання цих процесів полягає в можливості одержання прибутку ще до початку інвестування. При послідовному протіканні процесів вкладення капіталу й одержання прибутку інвестор може одержати дохід відразу після вкладення інвестицій у повному обсязі. Інтервальний процес припускає наявність тимчасового інтервалу між завершенням періоду здійснення інвестицій і

початком періоду одержання прибутку від експлуатації об'єкта інвестування. Комбінований процес включає елементи усіх раніше розглянутих варіантів. Обґрунтування схеми здійснення інвестицій є одним з найбільш відповідальних етапів інвестиційного процесу.

Ознайомлення з цілою низкою фахових публікацій дало змогу виокремити найбільш поширені підходи до визначення поняття «інвестиційне забезпечення». Поняття «інвестиційне забезпечення» є багатогранним і єдина думка щодо його трактування відсутня. На думку О.Ю. Шилової, під інвестиційним забезпеченням розвитку підприємства доцільно розуміти підсистему організаційно-економічного забезпечення, призначену для покриття витрат виробничого характеру і накопичення з метою нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції, ресурси якої формуються з дотриманням принципів довгостроковості, оптимальності, альтернативності [218].

Більш детальне визначення дає М.І. Кісіль, який під інвестиційним забезпеченням розуміє не лише формування джерел фінансування інвестицій, а й сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, необхідних для забезпечення нормального (заданого) перебігу інвестиційних процесів [90]. Як зазначає С.В. Параконний, інвестиційне забезпечення – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються у підприємницьку та інші види діяльності, в результаті яких створюється дохід або досягається соціальний ефект [149]. М.Ю. Коденська зазначає, що інвестиційне забезпечення – організаційно-економічні умови, засоби, заходи та економічні відносини, що проявляються у процесі руху вартості, авансованої у капітал з метою формування, нагромадження і використання інвестиційних ресурсів для розвитку аграрно-промислового виробництва і людини – головної продуктивної сили суспільства [97]. Водночас, І.М. Вахович відзначає, що інвестиційне забезпечення – сукупні дії підприємницьких структур та органів самоврядування із залучення реальних та потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх

інвестиційних ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу [28].

Із терміном «інвестиційного забезпечення» багато науковців уніфікують «джерела інвестицій», а власне «інвестиційне забезпечення» розглядається як один з фінансових інструментів управління. Так, інвестиційне забезпечення А. А. Пересада, Т. В. Майорова, та Б. М. Щукін трактують, як фінансові ресурси або активи, що направляються на інвестування [113, 151, 223]. Проте, практика господарювання показує, що інвестування відбувається не лише через фінансові активи, а досить часто включає й не фінансові інструменти.

Екстрапольованим щодо сучасного виміру економічного розвитку є визначення Я.А.Шевцова, де пропонується «інвестиційне забезпечення» розуміти через сукупність заходів щодо зосередження та спрямування інвестиційних ресурсів, пошуку та підбору ефективних організаційних методів у площині інвестування» [215].

Проте, зазначене трактування вважаємо не повним, оскільки воно не враховує суб'єктної компоненти процесу інвестування та її функціонального змісту щодо реалізації сукупності заходів по управлінню інвестиційним процесом. У даному контексті досить влучним є визначення Ю.О. Капітанця, що пропонує розглядати інвестиційне забезпечення через умови, заходи і ресурси, які потрібні для реалізації усього процесу інвестування [86].

Аналіз змістового контенту інвестиційного забезпечення дає змогу трактувати його як поєднання процесів акумулювання інвестиційних ресурсів та їх вмонтуванням в господарську діяльність, що визначається стратегією інвестування та має на меті забезпечення ефективного соціального, економічного або екологічного розвитку.

Складові інвестиційного забезпечення господарської системи, як сукупності об'єктів та суб'єктів інвестування й взаємозв'язків між ними формуються під впливом нормативно-правової, організаційно-економічної,

науково-інноваційної, інформаційної, кадрової, техніко-технологічної маркетингової та фінансової систем (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Складові інвестиційного забезпечення господарської системи

* Розроблено автором

Нормативно-правове забезпечення процесу інвестування розкривається через застосування системи правових норм. в Україні правове регулювання інвестиційної діяльності відбувається через законодавчі акти, прийняті Верховною Радою, укази Президента, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів. До сфер регулювання, які визначають передумови реалізації інвестиційного процесу відноситься: податкова система; політика у сфері амортизації кредитування та ціноутворення; субсидювання; надання дотацій; державні позики та ін.

Організаційно-економічна складова визначається шляхом взаємодії структурних підрозділів та систем підприємства, що задіяні в процесі розробки та реалізації інвестиційного проекту, виконують підготовчу та управлінську діяльність при прийнятті та реалізації рішень щодо об'єкта

інвестування. Організаційно-економічне забезпечення покликане сприяти зростанню інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання через використання дієвих механізмів організації та управління залученими інвестиційними ресурсами.

Науково-інноваційна складова направлена на впровадження наукових розробок у практичну діяльність підприємства, створення та застосування інновацій, зростання рівня конкурентоспроможності підприємства за закупок більш якісних та досконалих товарів, послуг чи засобів або механізмів їх продукування.

Інформаційна система забезпечує цілеспрямоване та безперервне надходження даних для прийняття стратегічних та тактичних рішень; здійснення аналітичних та планових розрахунків; всебічної оцінки ринкового середовища, потенційних інвесторів, конкурентів, покупців та постачальників.

Кадрова компонента повинна бути зосереджена на підвищенні ефективності формування та використання трудового потенціалу підприємства при прийнятті інвестиційних рішень та реалізації інвестиційних проектів. Основними її складовими є підготовка, навчання, перепідготовка, підвищення кваліфікації працівників, раціоналізація робочого часу та залучення світового досвіду розвитку персоналу.

В основі системи техніко-технологічного забезпечення лежить спосіб виготовлення продукції чи надання послуг. Вона побудована на залученні та використанні найбільш активних виробничих складових, що взаємодіють із використанням технічних засобів та ґрунтуються на певній технології виробництва.

Маркетингову складову слід розглядати як систему, що поєднує ринкові дослідження із вивченням потреб споживачів продукції та формуванням власної збутової політики. Така система будується з метою ефективного просування продукції та активізації продажу, для чого застосовуються заходи з реклами, розробляється та реалізується маркетингова стратегія, створюється мережа зі збуту продукції та ін.

Формування фінансових ресурсів та їх ефективне використання має підґрунтям реалізацію цілей інвестиційної політики підприємства, що досягається шляхом створення фондів фінансового забезпечення; здійснення фінансового оздоровлення; ефективних капіталовкладень та ін. Одним з найскладніших питань у процесі інвестиційної діяльності підприємства є пошук джерел залучення інвестиційних ресурсів.

Інвестиційні ресурси, на нашу думку, доцільно розглядати як усі форми власного та залученого капіталу, що спрямовується на фінансування потреб суб'єкта господарювання в інвестиціях. Запропоноване трактування акцентує увагу на значній кількості форм та видів, що є характерними для інвестованого капіталу та визначає систему критеріїв класифікації та диференціації можливих джерел інвестиційних ресурсів [9, 42, 51, 68].

Узагальнення наукових праць з проблем економічного розвитку та інвестування [18, 22, 43, 88, 114, 223] дозволило схематично представити джерела формування інвестиційних ресурсів (рис. 1.2).

Найбільш повне відображення інвестиційна діяльність знайшла в класифікації, що розробив Бланк І. О. [18]. У ній виділено п'ять основних класифікаційних ознак інвестицій: – за об'єктами вкладення коштів – реальні і фінансові інвестиції.

Реальні інвестиції слід розглядати як вкладення грошових ресурсів, спрямованих на купівлю виробничих приміщень, господарських споруд та ін., а також – спрямовуються у нематеріальні активи, для яких застосовуються амортизаційні нарахування.

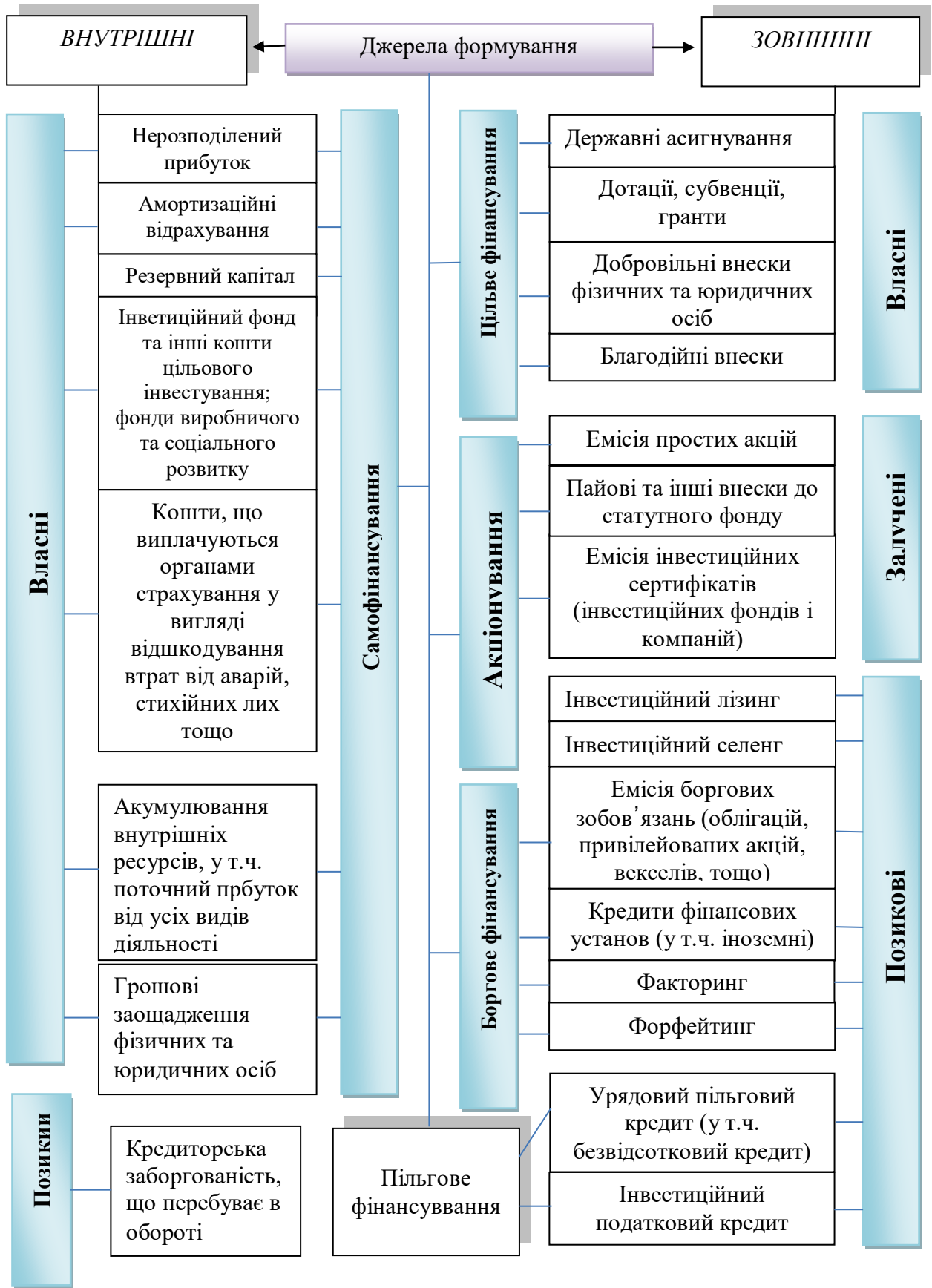

Рис. 1.2. Джерела формування інвестиційних ресурсів

* Узагальнено автором

Фінансові інвестиції являють собою вкладення коштів у фінансові інструменти. За характером участі в інвестуванні вони поділяються на прямі та непрямі інвестиції.

Прямі інвестиції реалізуються у виробничі фонди безпосередньо, не підлягають посередництву, спрямовані на одержання доходу та прийняття участі у процесі управління. Пряме інвестування, як правило, здійснюється інвесторами, які мають досвід інвестування, володіють достатньою Інформацією про об'єкт інвестування, здатні на висококваліфікованому рівні оцінити ризик вкладення й очікувану прибутковість інвестицій.

Непрямі чи інвестиції «портфельні» найчастіше здійснюються пасивними інвесторами, що прагнуть одержати невелику частину компанії і відповідно невеликий, але стабільний прибуток. Таке інвестування здійснюється через посередників, тому що не всі інвестори мають достатню кваліфікацію для правильного й ефективного вибору об'єктів інвестування і наступного управління ними; – за періодом інвестування – короткострокові, середньострокові і довгострокові інвестиції.

Короткострокові інвестиції доцільно розглядати як капіталовкладення на період, що не перевищує терміну в один календарний рік; середньострокові інвестиції здійснюються у термін – від одного до трьох календарних років; довгострокові – передбачають період використання, що перевищує три роки. По своїй суті інвестиції є довгостроковим вкладенням коштів, однак, через несприятливі умови інвестиційного клімату, високих темпів інфляції інвестори вкладають свої кошти тільки в короткострокові і середньострокові інвестиції; – за формами власності інвестиційних ресурсів – приватні, державні, іноземні і спільні вкладення. До приватних інвестицій відносять вкладення коштів підприємствами недержавної форми власності і громадянами. Державні інвестиції – вкладення коштів центральними і місцевими органами влади і місцевого самоврядування за рахунок бюджетних і позикових коштів, а також державними органами за рахунок власних і позикових коштів. Під спільними інвестиціями розуміють вкладення коштів, що здійснюються

суб'єктами даної країни й іноземних держав; – за регіональною ознакою виділяються інвестиції усередині країни і за рубежом. Під інвестиціями усередині країни розуміється вкладення коштів в межах даної країни. Інвестиції за кордоном – це вкладення коштів в об'єкти, розміщені за межами територіальних границь даної країни.

З метою всебічного дослідження проблеми формування інвестиційних ресурсів виділяють внутрішні та зовнішні інвестиції [22]. Внутрішні інвестиції передусім спрямовуються на розширення виробничих потужностей підприємства через зростання обсягів ресурсного забезпечення і формування матеріально-технічної бази. Зовнішні інвестиції, як правило, реалізуються шляхом спільної участі підприємства в інвестиційному проекті, або залучення на ринок цінних паперів або ж у формі надання кредитів.

Інвестиції, що залучаються ззовні, слід визначати як сукупність засобів, щодо яких суб'єкт господарювання не має істотних зобов'язань, проте, вони надають право коштонадавачам претендувати на попередньо визначену частку прибутку від здійснених вкладень. Позикові інвестиції слід розглядати у формі фінансових зобов'язань підприємства, тобто вони залучаються на чітко вказаний термін та підлягають гарантованню повернення.

При достатньо стабільній економічній ситуації в країні суб'єкти підприємництва, зокрема, й аграрного сектору, використовують наступні методи фінансування інвестицій [20]: самофінансування за рахунок власних коштів, створених на базі таких джерел, як амортизаційні відрахування і прибуток; кредитування; акціонування; пайове фінансування; пряме іноземне інвестування.

Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів господарювання може відбуватись за рахунок його визначених джерел.

1. Важливим джерелом інвестування є власні кошти. В даному випадку здійснюється процес самофінансування: за рахунок використання фонду розвитку або резервного фонду підприємства; амортизаційних

відрахувань; використання статутного фонду, за умови корегування нормативу підтримки його величини. У зв'язку з кризовими явищами в економіці прибуток більшості підприємств аграрного виробництва є низьким, тому інвестування уможлиблюється фактично лише за умов наявності необхідної суми амортизаційних відрахувань. У більшості аграрних підприємств за останні роки суттєво скоротилися основні засоби, тому суми амортизаційних відрахувань не можуть бути значними.

2. Наступним джерелом фінансування є позикові кошти: передусім довгострокове банківське кредитування; біржові надходження чи кошти з позабіржового фондового ринку за розміщення облігацій підприємства; комерційна форма кредитування, що застосовується при купівлі матеріально-технічних ресурсів з відстроченням платежу чи розстрочкою по виплаті; надходження від операцій з лізингу; кошти зарубіжних інвесторів.

3. До залучених коштів відносять: кошти акціонерів-засновників (пайовиків) і тих (у відкритих акціонерних товариствах), хто придбав акції попередніх додаткових емісій (випусків акцій); надходження від випуску акцій та їх розміщення. Цей метод вважається одним із найбільш ефективних для суб'єктів підприємництва промисловості, торгівлі, фінансового сектору економіки. В аграрному комплексі акціонерних товариств досить незначна кількість, а тому тільки окремі підприємства можуть розраховувати на одержання необхідних фінансових коштів для здійснення інвестиційної діяльності за умов випуску нових акцій.

4. Пайове фінансування – здійснюється приватними інвесторами або власниками кооперативів, товариств з обмеженою відповідальністю. Таке фінансування інвестиційної діяльності може відбуватися за будь-яких умов, у т.ч. в період фінансової кризи, тому що деякі приватні інвестори мають необхідні фінансові ресурси і з метою підвищення ефективності власного аграрного виробництва можуть вкласти свої кошти в інвестиційну діяльність

5. Пряме іноземне інвестування. В умовах кризи прямі іноземні інвестиції малоймовірні, тому що іноземний капітал вкладається в тих країнах, де економічна криза практично не зачепила реальний або фінансовий сектори економіки. Можна лише сподіватися на те, що при закінченні кризових явищ деякі іноземні інвестори зацікавляться у вкладанні грошового капіталу в об'єкти сільськогосподарського виробництва з метою подальшого одержання прибутку.

6. Виділяють також інші змішані чи нетрадиційні джерела фінансування, що базуються на акціях та облігаціях; авансових платежах; інноваційному кредитуванні; форвардних контрактах та ін.

Основними факторами, що визначають можливість використання того чи іншого джерела інвестування інновацій, є такі: розмір і тип підприємства, що реалізує інновації; кредитоспроможність підприємства та його фінансовий стан; рівень диверсифікування діяльності підприємства (ступінь спеціалізації його інноваційної діяльності); радикальність інновації; розмір і характер потенційного ефекту від інновації; рівень ризику, пов'язаного з реалізацією інновації; ступінь залежності підприємства (чи є інноваційне підприємство самостійним чи воно засновується корпорацією); резерв часу на освоєння інновації.

Головною метою інвестиційного забезпечення є створення конкурентоспроможних об'єктів інвестування на новій інноваційній та технологічній основі задля забезпечення розвитку усього аграрного сектору економіки, укріплення позицій на внутрішньому ринку та виходу на зовнішній ринок; розвитку соціальної інфраструктури села; впровадження екологічної та продовольчої безпеки держави.

Схему інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва представлено на рис.1.3.

Рис. 1.3. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва

* Сформовано автором

На інвестиційну привабливість підприємств аграрного сектору здійснюють сприятливий та відштовхувальний вплив сукупність чинників зовнішнього та внутрішнього впливу, що представлені нами у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Чинники зовнішнього та внутрішнього впливу на інвестиційну привабливість підприємств аграрного сектору

Характер впливу	Сприятливий вплив на інвестиційну привабливість	Відштовхувальний вплив на інвестиційну привабливість
Зовнішній	Сприятливий інвестиційний клімат	Нестабільність вітчизняного законодавства
	Потужна сировино-ресурсна база	Значне податкове навантаження підприємств
	Вигідне географічне розташування	Додаткове зниження прибутків вітчизняних виробників через необґрунтовано високу частку імпортного продовольства на внутрішньому ринку (звуження ринку збуту)
	Усунення монополізації виробництва	Низька частка залучених коштів вітчизняних інвесторів
	Розвиток сучасних програмних продуктів та інформаційних технологій	Низький рівень організаційного регулювання інвестиційної діяльності
	Стабілізація зовнішньо-економічної діяльності	Високі ставки за користування кредитними ресурсами
Внутрішній	Достатня матеріально-технічна база	Низький рівень науково-інформаційного забезпечення
	Висока частка власного капіталу в загальному обсязі капіталу	Незавершеність процесів земельної реформи та інституційних перетворень у сільському господарстві та в суміжних галузях АПК
	Впровадження сучасних високоефективних технологій виробництва, переробки та збуту продукції	Зменшення припливу фінансових ресурсів у галузі АПК (падіння виторгу від реалізації продукції) внаслідок скорочення платоспроможного попиту
	Достатній рівень інвестиційної привабливості	Низький рівень ліквідності та результативності господарської діяльності підприємств

* Сформовано автором

Особливості сільськогосподарського виробництва зумовлюють тривалість інвестиційного процесу та його вплив на усі складові розвитку. Забезпечення позитивних змін ґрунтується передусім на місцевому потенціалі щодо залучення інвестицій. Проте його формування у багатьох сільськогосподарських територіях є вкрай обмеженим.

За даними Саблука П.Т. фондоозброєність вітчизняних сільськогосподарських підприємств поступається аналогічному показнику в країнах ЄС в 11 разів [177]. Проте Україна володіє значними запасами земель, придатними для сільськогосподарського використання в розрахунку на душу населення.

У ринкових умовах аграрний сектор виявився найбільш незахищеним від зміни ринкової кон'юнктури. Ціновий диспаритет між продукцією сільськогосподарського виробництва та матеріально-технічними засобами, які надходять ззовні посилюється за рахунок лібералізації політики цін, що зумовлює потребу до розробки та впровадження інноваційної стратегії розвитку аграрного сектору [6, с. 56].

До основних заходів, що сприятимуть ефективній реалізації процесу інвестування у вітчизняному аграрному секторі слід віднести: наукове обґрунтування, розробку та практичне впровадження стратегії інвестиційного забезпечення економічного розвитку; формування механізму розбудови інноваційної інфраструктури; зниження рівня «тінізації» економіки; розвиток ринку лізингових послуг у аграрному секторі; формування стабільної нормативно-правової бази для залучення інвестицій та гарантування захисту прав інвесторів і кредиторів; активізацію інформаційної сфери залучення інвестицій; забезпечення належних умов для зростання інтелектуального потенціалу виробничого сектору.

Проведений аналіз дозволив визначити та узагальнити основні проблеми залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Формування системи інвестиційного забезпечення в аграрному секторі економіки

* Розроблено автором

Вирішення окреслених завдань сприятиме активізації інвестиційної діяльності, а дотримання принципів послідовності та швидкого реагування на виклики сучасності розширять можливості для зростання ефективності використання вкладеного капіталу, мінімізації ризиків та

гарантування повернення вкладень. За таких обставин, саме на державний сектор покладається роль мотиватора розвитку інвестиційного ринку через послідовну та обґрунтовану грошово-кредитну, бюджетну, цінову й податкову політику.

1.2. Теоретичний концепт інновацій та їх особливості в аграрному секторі

Всебічне впровадження нових науково-технічних досягнень під впливом наукового прогресу, збільшення кількості різновидів діяльності, що розвиваються навколо розробки і реалізації нововведень у виробничі процеси зумовлені переходом до нового етапу соціально-економічного розвитку суспільства. Тому, в сучасних умовах, важливе значення для розвитку економіки має формування інноваційного потенціалу, що спроможний забезпечити конкурентні переваги, передусім, за обмеженої кількості природних ресурсів та раціоналізації матеріально-технічної бази виробництва [81]. Проте, окреслений процес можна вважати дещо суперечливим, що визначається залежністю формування умов для економічного зростання від збільшення залучених продуктивних сил кількісних та якісних трансформацій.

Дослідивши якісно новий тип економічного розвитку Й. Шумпетер сформував цілісну теорію інноваційного типу розвитку, запровадив в наукове використання категорію «інновація», представивши під цим не просто нововведення, а зміну технології виробництва, стверджуючи, що інновацією є не кожне нововведення, а лише таке, яке зумовлює удосконалення технології, її перехід на новий, вищий ступінь розвитку [221, с. 320-322].

Що ж до сутнісно-змістового контенту інновацій, інноваційного процесу та інноваційно-орієнтованої економіки, то окремі елементи окресленої проблема досить часто розглядаються в наукових працях багатьох науковців.

Справедливо відзначає Ю. Бажал, що основні положення інноваційної теорії розвитку розроблено українським науковцем М. Туган-Барановський [8, с.22]. Ключові положення якої підтримув такі відомі діячі у сфері економічної науки як: Кейнс Дж.М. [87] та Ростоу У. [237]. Так, Ростоу У. в своїй праці «Теоретики економічного зростання від Давида Юма до нинішніх часів» наголошує, що «В Європі послідовність розвитку ідей економічного зростання та бізнесових циклів така: від Туган-Барановського до Шпітгофа, далі до «Ліги Націй» Хаберлера і за тим – «Бізнесові цикли» Шумпетера» [236].

У своїй відомій праці «Промислові кризи у сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя» (1894р.) Туган-Барановський М. представив дослідження, де обґрунтував різні підходи до визначення циклічного характеру розвитку економіки і зробив заключення про залежність величини попиту на капітал від рівня розвитку технічного прогресу [199].

Завершити обґрунтування теорії М. Туган-Барановського щодо визначення впливу внутрішніх чинників, які обумовлюються технічними змінами в структурі основного капіталу на економічний розвиток вдалося Й. Шумпетеру. Саме він увів до наукового вжитку категорію інновація і на цій основі створив цілісну теорію інновацій. Й. Шумпетер визначив інновацію як «комбінування новим способом існуючих факторів виробництва, втілених у нових заводах, і, як правило, в нових фірмах, або нові товари чи ще не випробувані методи виробництва, або виробництво з використанням нових засобів виробництва» [221, с.24]. Нові комбінації в підсумку виводять економічну систему на новий рівень рівноваги, а їхнім безпосереднім результатом можуть бути виготовлення нового, невідомого споживачеві блага. Це може бути відкриття нових технологій і нових способів комерційного використання товару; освоєння нових ринків збуту; відкриття нових джерел сировини; проведення реорганізації виробництва та ін. [221, с.44]. Друкер П. побачив в інновації «скоріше економічний, ніж технологічний термін» [62]. Інновацію він визначає як «підвищення

потенціалу людських і матеріальних ресурсів з метою виробництва матеріальних цінностей» [62, с.27].

Підхід, запропонований Друкером, дає змогу говорити про здатність інновацій до самовідтворення на основі підсилення ефекту різних типів інновацій, здійснюваних на підприємстві в процесі економічної діяльності. «Самі по собі спеціальні знання не здатні дати конкретні результати. У суспільстві знань, конкретних результатів досягає не працівник. Окремий працівник є «центром витрат», а не «центром прибутку». Конкретних результатів досягає організація [62, с.50]. Таким чином, методологічно об'єднуються поняття інновацій, економічної діяльності та інноваційного розвитку підприємства. Портер М. розглядає інновацію як результат впровадження новацій в контексті конкурентної стратегії фірми на ринку [163, с.244]. Він зазначає: «Інновація створює конкурентні переваги. Після того як фірма досягне конкретних переваг на основі нововведення, вона зможе їх утримувати лише на основі постійного вдосконалення, пошуку нових, більш складних форм» [163].

Поняття «інновація» не можна обмежувати новими технологіями або новою технікою, інновація стає значним джерелом економічного прогресу. Ілляшенко С. сформулював наступні загальні характеристики інновації [77]:

- спрямованість інновацій на досягнення економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або інших видів ефекту, що, в свою чергу, підвищує ефективність функціонування підприємства, що їх впроваджує;

- загальне охоплення всіх сфер діяльності підприємства (організаційної, економічної, виробничої, соціальної, технологічної, екологічної тощо);

- направленість на створення конкурентоспроможних товарів і послуг, які задовольняли б бажання споживачів.

Холт К. стверджував, що вже до початку 80-х років налічувалося понад 100 визначень поняття інновація. При цьому історично склалося два принципових підходи до самого розуміння сутності інновації [230].

Симпатички першої теорії під інновацією розуміють результат процесу пізнання, втілений у вигляді нової продукції, нової технології, нового методу, введення нових елементів, принципів, підходів до реалізації економічної діяльності замість існуючих чи паралельно діючим, тобто нововведення, створене на основі наукового знання. Другий підхід трактує інновацію не тільки як кінцевий результат, а й власне процес доведення наукового відкриття або технічного винаходу до стадії практичного використання, коли воно починає давати економічний ефект, тобто той процес, в ході якого відкриття або винахід набуває економічного змісту [21].

Через інноваційні зміни технологічної чи управлінської діяльності підприємство досягає конкурентних переваг, економічного зростання, лідерства на ринку. Знання, що набувають фізичної форми, стають інноваціями тільки в процесі виробництва продукції або послуг.

Перебуваючи в економічному обороті, маючи свій внутрішній потенціал і динамічність, інновації виявляють здатність до постійного відтворення. Тільки участь у виробництві товару дозволяє говорити про інновації як економічну категорію. Здійснювані на підприємстві науково-дослідні роботи (НДР) або дослідно-конструкторські розробки (ДКР), що не втілені в інноваційному продукті, не можуть бути інновацією. Так, за визначенням Боженка О.М., інновація – це продуктована в організації, реалізована в економічному обороті конкурентна перевага, сконцентрована в комерціалізованому продукті у вигляді технологій, ліцензій, патентів, товарів тощо [23, с.146].

Барнетт Х. трактує «інновацію» з соціологічної точки зору, він пропонує розглядати дане поняття під кутом формування нової думки, способу поведінки індивіда або руху предмету, що має якісно нові характеристики порівняно з попередніми аналогами [226].

Мюллер Р. пропонує розглядати поняття «інновація» як зміну (активну чи пасивну) визначеної системи відносно зовнішнього середовища її функціонування [231].

Спільною характеристикою майже усіх сучасних економічних досліджень є те, що «інновація» в них визначається як якісні зміни. А вирішальною ознакою, що характеризує інновації є здобуття можливості використання нововведення на рівні як господарюючого об'єкта так і економічної системи загалом. При цьому для суб'єкта інноваційної діяльності важливим є фактор піонерського впровадженням інновацій порівняно з іншими учасниками, що займається аналогічною діяльністю та формують новий тип ведення національного господарства.

У Регламенті № 294/2008 Європейського парламенту від 11.03.2008р. «Про створення Європейського інституту інновацій та технологій» наведено дещо інше роз'яснення терміну – «інновація» розглядається як процес, або його кінцевий результат, за наявності якого нові суспільні ідеї, які відповідають його економічним потребам та створюють нові товари, послуги чи підприємницькі моделі, які успішно запроваджено на ринку, чи потенційно здатні формувати нові ринково-організаційні моделі [235]. Проте, на нашу думку, таке розкриття сутності поняття можна трактувати як статистичне представлення матеріалу.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [72].

1. За типом новизни нововведення діляться на дві групи: матеріально-технічні та соціальні. До матеріально-технічних належать: техніка; технологія; промислові матеріали. До соціальних: економічні; організаційно-управлінські; соціально-управлінські; правові; педагогічні.

2. За інноваційним потенціалом нововведення поділяються на: радикальні чи базові; комбіновані; модифікуючі.

3. За принципом співвідношення до свого попередника виділяються такі нововведення: замінювальні; відмінювальні; поворотні; ретровведення.

Нововведення за типом новизни виокремлюють наступні: за обсягом; за цілями; за соціальними наслідками.

1. За обсягом нововведення діляться на: точкові; системні; стратегічні.

2. За особливістю механізму здійснення нововведення поділяються на групи: одиничні; дифузні; завершені; незавершені; успішні; неуспішні.

3. За особливостями інноваційного процесу є внутрішньоорганізаційні та міжорганізаційні. На сучасному етапі для дослідження економічного зростання необхідно забезпечити інтенсифікацію нововведень, саме тому слід виділяти інтенсивні нововведення [5, с.77-80]: багатоцільові нововведення, у яких одна новина розраховується на досягнення декількох бажаних цілей; радикальні, базові нововведення, які використовуються у випадках, коли часткові поліпшення не можуть пристосувати застарілу базу до нових умов.

Найбільш важливий системний, програмний підхід до формування інноваційного продукту на основі інтеграції отриманих результатів вчених. У землеробстві та меліорації такий унікальний продукт має домінуючі та інтеграційні властивості – формування (проекування) адаптивно-ландшафтних систем, землеробства та сучасних агротехнологій.

Інновації є невід’ємним елементом формування ринкового механізму є, оскільки в ньому проявляється рівень розвитку сільськогосподарського виробництва, готовність суб’єкта до конкурентної боротьби на ринку, фактор формування споживчого попиту та вартості продукту або послуги [118, с. 68-69; 151].

Погоджуємось з твердженням, що інновація – це нововведення, використання якого призводить до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально-економічної вигоди (ефекту) [104, с.22].

Проведений аналіз тлумачень суті інновацій дозволяє визначити інноваційний процес як безперервне відтворення конкурентних переваг, що характеризується приростом компетенцій і перетворенням їх у товар з метою комерційної реалізації в економічній діяльності. При цьому в основі інноваційної діяльності лежить науково-технічний прогрес, наукові дослідження, що протікають безупинно, що і дозволяє характеризувати інноваційну діяльність як процес перетворення наукових досліджень і розробок у новий продукт. Таким чином, доведено що, інноваційна діяльність підприємств – це діяльність з розробки, організації та просування нових видів технологій, товарів, послуг, спрямованих на задоволення виявлених нових потреб суспільства.

На сучасному етапі економічного розвитку проблеми використання нової техніки і технологій стають першочерговими та особливо актуальними в умовах інтенсивних ринкових перетворень. Від їх вирішення залежить позитивність реалізації стратегії довгострокового розвитку національної економіки загалом. При цьому стратегічний розвиток має формуватись з урахуванням зростання темпів інноваційної діяльності підприємств незалежно від їх форми власності. Загальна закономірність розвитку науки і техніки, тобто науково-технічного прогресу (НТП), зводиться до революційних переворотів у науці і техніці, якісних змін на рівні освіти та виробничих навичок робітників, до реформ організації виробництва і управління ними. Підвищення якості продукції, абсолютне і відносне зниження вартості техніки відображають економічні наслідки НТП, його вплив на динаміку споживчої вартості і вартості продукції. Форми його вияву укладаються в певну систему [222, с.159].

Відповідно до сучасних вимог інноваційний процес слід розглядати як принцип організації системи управління, що не є дискретним процесом, а тому виникає необхідність до формування нової, більш ефективної

структури його здійснення, що потребує суттєвих витрат для оплати праці висококваліфікованих спеціалістів, які будуть його реалізовувати; капітальних вкладень у створення дослідних потужностей та придбання сучасної техніки; забезпечення фінансовими ресурсами поточних витрат на здійснення інноваційної діяльності.

Масштабність реалізації інновацій в економіці держави зумовлює потребу диференціації їх на локальні (зосереджені на реалізації інноваційних зрушень окремих суб'єктів), відносно локальні та міжнародні. Інноваційна стратегія, зважаючи на тип використання інновацій, може передбачати здійснення виробництва на основі відомої наукоємної технології, власних науково-технічних досягнень, технологічних рішень. Реалізація інноваційного процесу може охоплювати як окремі галузі національного господарського комплексу так і певні сфери економіки, формуючи взаємозв'язки між ними, що сприяє розвитку інноваційної інфраструктури.

Вчені економісти Р. Солоу, Й. Шумпетер, Б. Твісс, Е. Денісон та інші надавали великого значення науково-технічному прогресові поряд із природними і трудовими ресурсами, вважаючи його важливим джерелом економічного зростання. Інноваційний процес – це єдиний процес, що поєднує освіту, науку, технології, економіку, підприємництво та управління. Він триває від зародження ідеї до її комерційної реалізації [238]. Інноваційний процес можна охарактеризувати як певну взаємоузгодженість дій щодо трансформації ідей та наукових знань в інноваційні розробки, їх поширення та впровадження.

Таким чином, інноваційний процес охоплює увесь комплекс відносин: освіту, науку, виробництво, обмін, розподіл, споживання. Розглядаючи інноваційний процес в комплексі названих відносин, необхідно виокремити важливу особливість інновацій – невизначеність їх результату, що зумовлює ризик марності інноваційної діяльності. Як відомо, лише 20% наукових результатів стають інноваціями, а решта: винаходи, нові технології, організаційні пропозиції – залишаються «припадати пилюкою на полиці».

Тобто між нововведенням і його впровадженням існує значний розрив, прірва, подолати яку вдається незначній кількості нововведень.

У зв'язку з цим доцільно розглядати інноваційний процес через стадії життєвого циклу інновації. Співвідношення і послідовність поданих стадій утворюють різні моделі інноваційного процесу. На сьогодні відомо шість моделей, а саме: лінійна, лінійно-послідовна, інтерактивна, інтегрована, мережева і когнітивна. Основними цілями вдосконалення моделей інноваційного розвитку, їх послідовного переходу однієї в іншу є: подолання результативного розриву між основними етапами життєвого циклу, скорочення часу і витрат у тривалості циклу від ідеї до її втілення в життя [140].

Інноваційний тип розвитку втілюють за допомогою інноваційної моделі, яка показує прояв інноваційних процесів через їх формалізоване вираження, з урахуванням структурної побудови, механізмів реалізації, мотиваційної системи, стратегічної поведінки, та інших складових, що зосереджені на забезпеченні економічного зростання національної економіки.

Що стосується інноваційного процесу, то він об'єктивно зберігає свою етапність, зокрема етап спаду, тому будь-яка інновація, врешті-решт, втрачає свою новизну.

У такій ситуації з континууму моделей «наздоганяючого розвитку», «сталого розвитку» та «випереджаючого розвитку» перспективною може стати тільки концепція випереджального розвитку, сутність якої полягає в тому, що планований на перспективу результат повинен не тільки перевищувати базовий варіант, а й перевершувати порівнювальний з базовим конкурентний аналог, при цьому в його можливому розвитку у планованому періоді. У першу чергу, в ній повинна бути скерованість на інновації, які забезпечать у прогнозованому майбутньому конкурентні переваги, що характеризуються більшою корисністю і привабливістю для споживача.

Орієнтація на інноваційний тип розвитку економіки підсилить активізацію інноваційної діяльності суб'єктів аграрного господарювання, що дозволить розпочати реорганізацію економіки, розвивати наукомістке виробництво, яке є одним з основних чинників, що забезпечують економічне зростання [105].

Інноваційні відкриття за своєю економічною суттю забезпечують присутність країни на світових ринках та монопольні переваги на локальних, що тягне за собою кумулятивне зростання експортного потенціалу зокрема і обсягів національного виробництва загалом [32].

Чинники, що створюють перешкоди у здійсненні інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, можна поділити на такі дві групи – виробничі та економічні (внутрішні та зовнішні). Щодо першої групи (виробничих чинників), то найсуттєвіший вплив здійснюють низький рівень інноваційного потенціалу підприємств, неповна інформація щодо появи нових технологій, недостатня інформація про можливі ринки збуту, невикористані можливості по розвитку інтеграційних зв'язків з іншими товаровиробниками та організаціями, пошук високо кваліфікованих кадрів та ін.

До економічних труднощів при здійсненні інноваційної діяльності належать: низький капіталообіг та недостатність грошових потоків; недостатня державна підтримка (в тому числі фінансова); висока вартість нововведень, яка досить часто є завищеною; платоспроможний попит на нові види продуктів, як правило, є низьким; високий рівень економічного ризику, досить тривалий термін окупності інновацій та ін.

Проаналізовані нами характеристики інновацій як продукту (фізична форма) і як інноваційного процесу (динамічна форма) в їхній діалектичній єдності дають уявлення про інновації як цілісну економічну категорію.

Що стосується кількісних оцінок впливу інновацій на зростання ВВП, то Р. Солоу пропонує здійснювати оцінку впливу цього чинника на рівні 80% [238, с.429]. Так, згідно з твердженням Р. Солоу, в причинах зростання інвестицій необхідно бачити тільки 12% збільшення виходу

продукції в розрахунку на одну люд./год., а близько 87,5% – у технологічних змінах [238, с.71]. Широко висвітлений в літературі досвід економічного зростання країн-лідерів підтверджує, що еволюційний процес в економіці здійснюється саме через інновації, наслідком чого є нова економічна політика. Відтак, держави, що залишаються за межами інноваційних зрушень посідають останні сходинки у розвитку світового простору.

Таким чином, теорія і практика сучасного менеджменту переконливо доводять, що інноваційна діяльність є домінуючим фактором економічного розвитку. Однак не можна не відзначити, що специфіка інноваційної діяльності визначає подвійний вплив на динаміку економічного зростання підприємств. Такий вплив проявляється в тому, що знову розроблені й удосконалені продукти, нові і модернізовані технології, нові організаційні форми видозмінюють структуру економічної системи підприємства, створюючи нові види діяльності та ліквідуючи старі. Інновації, з одного боку, розкривають нові можливості для розширення економіки, а з іншого – руйнують економічну рівновагу, вносять невизначеність в економічну динаміку. Цей процес «творчого руйнування», тобто безперервного оновлення виробничої діяльності, був описаний Й. Шумпетером, який вважав свою теорію найадекватнішою інтерпретацією економічного процесу [221]. Враховуючи, що об'єктивні процеси інноваційної діяльності перебувають під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, а також віддалених термінів проявів економічного ефекту і значних інвестицій, ризики збитків, недоотриманої вигоди або втрати вкладених коштів стають неминучими. Цим можна пояснити невисокий рівень інноваційної активності.

З приводу нерівномірності інноваційної активності в науковій літературі існують протилежні думки. Г. Менш пояснює нерівномірність інноваційної активності особливостями ринкової економіки, стверджуючи, що підприємці приступають до впровадження радикальних інновацій тільки тоді, коли починається падіння ефективності інвестицій у

традиційних напрямках і сповзання економіки у фазу депресії, тобто впровадження базисних інновацій є єдиною можливістю прибуткового інвестування і, врешті-решт, інновації долають депресію [234]. Аналогічну позицію займає К. Ковтуненко [96], який також вважає, що погіршення стану фірми породжує стимули до інновацій, а коли справи йдуть добре, підприємці не прагнуть щось змінювати в налагодженому виробництві. Довготривалі кризові явища в економіці зумовлюють заміну стратегій розвитку багатьох підприємств – від максимізації прибутку (характерна для періоду розквіту) до зменшення ризику діяльності, зумовленого зовнішніми чинниками. Оскільки інноваційній діяльності притаманний високий рівень ризику, а застосування наявних технологій та виробничих ресурсів є прибутковим, прагнення залучення інновацій пригнічується. Коли ж настає криза і перспективи в традиційних галузях погіршуються, ризик інновацій не є непереборною перешкодою, оскільки інвестиційні альтернативи можуть здатися ще більш ризикованими.

Протилежну точку зору з приводу впливу інноваційних процесів на економічне зростання відстоювали Х. Фрімен [228] і Дж. Кларк [93]. Вони вважають, що економічні кризи, швидше гальмують, ніж прискорюють впровадження інновацій. У важкий період підприємствам не до технологічних інновацій, адже інноваційні ризики дуже великі. І тільки процвітаюче підприємство, впевнене у перспективах розширення ринку і зростання прибутку, може проявляти підвищену інноваційну активність.

Цей підхід до визначення поняття інновацій, дозволяє чіткіше визначити й види інновацій щодо окремих галузей народного господарства, виокремлюючи технологічні (продуктові і процесні), організаційні (управлінські), маркетингові (ринкові) та ін.

Створення базисних (фундаментальних) інновацій у сфері нових матеріалів, інформатизації, мікроелектроніки, біотехнології спонукає до структурних зрушень в традиційних галузях АПК. Разом з цим виникають нові, незаповнені ринкові ніші, які направлені на задоволення якісно інших споживчих потреб, що не спостерігались раніше [35].

Впровадження інновацій є напрямком цілеспрямованої інноваційної політики підприємства, що спрямована на зростання його інноваційного потенціалу та розширення можливостей отримання прибутку. Інноваційна політика реалізується через сукупність організаційно-управлінських, науково-технічних, фінансових, виробничих та збутових заходів, що направлені на просування на ринок нового чи поліпшеного товару. Широкий спектр заходів з інноваційної політики підкреслює її відмінність від науково-технічної політики, функції якої, передусім, полягають у обґрунтуванні пріоритетних напрямів науково-технічного розвитку.

Комплексність підходу щодо прийняття інноваційного рішення може бути забезпечена, лише при його розгляді з позиції інноваційно-інвестиційного забезпечення, з урахуванням інтересів усіх учасників такого процесу, їх інтересів та поставлених цілей. Побудова концепції управління інноваційним розвитком має на меті досягнення конкурентних переваг суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі, що потребує застосування усіх інструментів стратегічного планування для забезпечення постійної та налагодженої реалізації інноваційного процесу, залучення та акумулювання ресурсів для здійснення інноваційної діяльності, моніторингу стану ринку й обґрунтування перспективних напрямів інноваційного розвитку.

Для опрацювання завдань по координації діяльності з питань науки і техніки ще на початку 60-х років ХХ сторіччя було розпочато пілотний проект Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), у межах якого групою фахівців було розроблено документ «Керівництво Фраскаті», яким пропонувалась стандартизація практики щодо оцінки експериментальних розробок й досліджень. Назва документа походить від назви італійського міста Фраскаті, де й було розроблено та затверджено перший варіант методичних рекомендацій щодо оцінки експериментальних розробок й досліджень. Останню редакцію вищевказаного документа було прийнято у 2004р., яким згідно із запропонованими рекомендаціями під «інновацією» слід розуміти

результат інноваційної роботи, який можна отримати як наслідок реалізації на ринку нового або вдосконаленого продукту; нової або вдосконаленої технології або технологічного процесу, що було представлено та використано на практиці; запропонованому на ринку новому підході до забезпечення соціальних або споживчих послуг [235, с.30-31].

Здійснюючи дослідження щодо ретроспектив даного поняття, то ще у першому нормативно-правовому документі, який втілено Європейським Союзом в рамках «Зеленої Книги про інновації» у 90-х роках ХХ ст. представлено тлумачення терміну «інновація», що визначається як [Regulation number 294/2008 of the European]:

- удосконалення та підвищення якісних характеристик товарів і послуг;
- розширення меж реалізації продукції, впровадження нових методів виробництва, просування на ринок;
- впровадження якісно нових форм управління, організаційних методів, умов праці, підвищення кваліфікації кадрів.

Частка ресурсів, які необхідні для створення і реалізації новинок, залежить від ефекту їх реалізації та терміну появи ефекту. Ефект від розробки та освоєння нововведення в конкретний період залежить від масштабу інтенсифікації науково-технічних робіт та від частки ресурсів, що спрямовані на НТП, а також від динаміки цих робіт у часі [5, с.16].

На думку Ковтуненко К.В.: «Основною причиною гальмування переходу до інноваційного типу розвитку є відсутність у вітчизняних підприємств чітко вираженого спрямування власного бізнесу інноваційним шляхом розвитку, відображено у відповідній стратегії» [96 с.95].

Аналіз НТП як об'єкта управління дає можливість сформулювати систему показників, що визначають темпи НТП, які відповідають змісту і вкладається окремими авторами в поняття різних видів темпів НТП. При цьому одним із способів обмеження числа показників, що вносяться у систему, є вибір із сукупності нововведень саме таких їх видів, темпи створення яких визначають позитивну результативність виробничого

процесу з урахуванням ризику. Одна система показників є переважаючою для тих чи інших новин, а інша – відображає темпи останніх. Така система показників характеризує ступінь новизни техніки [8, с.16].

Створення системи показників, що визначають темпи НТП, призводить до необхідності обмеження розгляду НТП лише за економічними характеристиками [5, с.3-6].

Співставлення показників може дати відповідь на тип НТП, тобто якими будуть темпи НТП – екстенсивними чи інтенсивними [2, с.21; 5, с.114-115].

Спираючись на світову практику, вказано на необхідності в кожному пріоритетному напрямі технологічного розвитку визначити сукупність критичних технологій, механізми їхнього фінансування та обов'язкового врахування під час розроблення й уточнення прогнозу і програм соціально-економічного розвитку, програм діяльності Кабінету Міністрів. Це значно звужує їхній перелік порівняно із Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та дозволяє уникнути розпорошення коштів, їхньої концентрації на найрезультативніших напрямках. Однак завдання визначених етапів на сьогоднішній момент не виконані і економіка України розвивається за песимістичним сценарієм в умовах уповільнення темпів нагромадження внутрішніх фінансових ресурсів і неефективного використання інвестицій для технологічного оновлення виробництва, зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу, інфляції та призупинення зростання реальних доходів економічних агентів [17, с.79].

У світовому процесі розвитку сільського господарства і АПК в цілому з другої половини ХХ ст. спостерігались дві хвилі базисних інновацій. Перша пов'язана з поширенням у багатьох країнах четвертого технологічного укладу, що знайшло вираження в досягненнях «зеленої революції», в комплексній механізації і хімізації сільськогосподарського виробництва, в розвитку промислових галузей комплексу. Нововведення в різних його галузях, дозволили забезпечити високі темпи виробництва

продовольства, підвищити ефективність цього виробництва. Друга хвиля (1980-1990-ті роки) пов'язана з освоєнням досягнень селекції і біотехнологій, в тому числі генної інженерії, в розвинених країнах світу, в переході до ресурсозберігаючих технологій.

Пріоритетність інноваційного розвитку для сільського господарства обумовлюється потребою підвищення якісних характеристик продукції, зростанням рівня товарності та розширенням ринкових можливостей вітчизняних товаровиробників. Інновації в АПК, на жаль, часто провокуються різного роду глобальними природно-кліматичними викликами і техногенними наслідками постіндустріального розвитку. Нині традиційні схеми ведення землеробства істотним чином коригуються з урахуванням глобальних і регіональних змін клімату, посилення частоти екстремальних і небезпечних явищ в агросфері.

Ефективність інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі за умов глобалізації досягається шляхом врегулювання нормативно-правового забезпечення сфери стимулювання інноваційної діяльності; створення системи кадрового забезпечення на основі врахування специфіки ведення агропромислового виробництва; скорочення лагу інновацій за мобілізації власних коштів сільськогосподарських підприємств, а також активізації інвестування інновацій шляхом державної підтримки; забезпечення доступних умов кредитування й залучення інших фінансових джерел для розвитку інфраструктури інноваційної діяльності та використання ефективних механізмів управління науково-технічною діяльністю з використанням нових розробок у практичній діяльності [17].

Насправді, Україна має потенціал, який сягає набагато вище минулих, нехай і суттєво високих, орієнтирів. На це вказує значне відставання від країн-лідерів за всіма основними галузями сільського господарства за показниками продуктивності. Так, урожайність зернових і зернобобових культур в Україні (у 2014 році) нижча від аналогічного показника у Нідерландах у 3,2 разу, урожайність цукрових буряків (фабричне) нижча ніж у Франції, яка досягла найвищих результатів, у

3 рази, урожайність картоплі поступається США у 3,3 рази. Україна поступається Нідерландам за урожайністю овочів і баштанних культур у 2,9 разу і за урожайністю плодів, ягід та винограду у 4,2 рази. Найвище досягнення Іспанії з виробництва основних видів продукції рослинництва вищі українських показників у 7 разів [137]. Така ситуація вимагає рішучих кроків з переорієнтації системи виробництва на новий (інноваційний рівень) з урахуванням усіх переваг та загроз подальшої інтенсифікації виробництва, зокрема практичного впровадження інноваційно-інтенсивного розвитку галузей сільського господарства.

Під інноваційним процесом у садівництві розуміємо систему заходів щодо проведення комплексу наукових досліджень та розробок, створення інновацій, їх освоєння з метою максимізації доходів і підвищення конкурентоспроможності плодоягідної продукції на основі зниження витрат і підвищення її якості, що забезпечує прискорене економічне зростання та розширене відтворення підгалузі. Інноваціями у садівництві визначається кінцевий результат впровадження нової або вдосконаленої продукції, техніки, технології, сорту, організації виробництва, системи його управління з метою одержання різних видів ефекту та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Стосовно інноваційних процесів у садівництві, необхідно виділяти чотири основні групи факторів інноваційного розвитку: технологічні, технічні, біологічні та організаційно-економічні. Технологічні фактори – фактори, що використовують удосконалені технології вирощування інноваційних видів культур, що призводить до зниження їх собівартості, а отже, і до зростання конкурентоспроможності вітчизняного рослинництва. Технічні фактори – фактори, що охоплюють удосконалення наявних і створення нових типів машин, механізацію та автоматизацію в рослинництві, впровадження сучасної техніки й освоєння нових джерел енергії, які визначають якість виробничого процесу та його результативність. Біологічні фактори – фактори, що полягають у використанні процесів росту, розвитку та продукування рослин.

Особливості інновацій у галузі визначаються наступними складовими:

1) ресурси природи являються невід'ємною складовою у виробничому процесі, що направляє інноваційний процес у русло раціонального використання потенціалу навколишнього середовища та дотримання заходів з його збереження;

2) в основі формування інноваційного потенціалу лежить біологічна складова, з урахуванням якої створюються передумови досягнення максимального ефекту та розкриваються можливості щодо використання переваг кожного об'єкта інноваційної діяльності [118, с. 39-40];

3) інноваційні ресурси необхідно направити на зростання показників якості виготовленої продукції, зважаючи на те, що підвищення якості визначає, крім ефективності виробництва, також і рівень життя населення.

Особливе значення для підвищення результативності виробництва у садівництві має активізація залучення інновацій, що є локомотивом прискорення структурних змін, оновлення техніко-технологічного забезпечення ефективного розвитку товаровиробників. Відтак, з'являється потреба у розкритті процесу інтенсифікації як одного з ключових детермінантів ефективного розвитку галузі, оскільки садівництво має унікальний багатофункціональний потенціал, повне і раціональне використання якого є важливою складовою реалізації інноваційної стратегії розвитку та підтримки продовольчої безпеки держави.

1.3. Інноваційно-інтенсивне садівництво у концепції розвитку аграрного сектору економіки

Садівництво – одна з пріоритетних галузей агропромислового комплексу країни. Плодоягідна продукція містить необхідні людині вітаміни, мінеральні речовини, незамінні органічні кислоти, що визначають фізіологічні основи здоров'я нації, що знижують або виключають застосування дорогих і не завжди безпечних лікарських

препаратів. Саме заняття садівництвом сприяє зміцненню здоров'я людей, а разом з цим їх естетичному вихованню, підвищує загальну культуру суспільства. Звідси випливає пряма зацікавленість і високий рівень відповідальності держави за стан і ефективний розвиток садівництва, що наочно демонструють країни з високорозвиненим сільським господарством, повністю забезпечуючи своє населення найціннішими, життєво важливими продуктами харчування і у величезних масштабах поставляючи їх на експорт.

Використання у галузі садівництва інноваційно-інтенсивних технологій ґрунтується на організації забезпечення високого рівня урожаю, через впровадження сукупності методів підтримки інновацій, що мінімізує розрив наявної з потенційною продуктивністю культур, сприяє раціоналізації роботи персоналу, техніки та обладнання.

В умовах сьогодення сутність інтенсифікації визначається усе більшою кількістю характеристик які, розширюючи сферу традиційного застосування, підвищують результативність використання засобів виробництва та праці. Нині концепт інтенсифікації розповсюджується й на інноваційну, технологічну та технічну складові забезпечення економічного розвитку. Проблема інтенсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств набуває особливого значення в зв'язку із зменшенням рівня ресурсного забезпечення та потреби у формуванні та ефективному використанні виробничого потенціалу.

Посилення соціально-економічного значення інтенсифікації аграрного виробництва пов'язується з потребою розширення земель й вирощування достатньої кількості сільськогосподарських культур для забезпечення продовольчими ресурсами населення планети, що має сталу тенденцію до зростання.

Проблемам розвитку інтенсивного виробництва продукції, приділяли увагу представники західноєвропейської класичної політичної економії – А. Сміт, Д. Рікардо та інші. Д. Рікардо довів «зв'язок людської праці і впливу родючості ґрунтів на створення результатів господарської

діяльності» [171, с. 42]. А. Сміт вважав «основним джерелом доходів держави не лише землю, але й працю і капітал» [187, с. 267]. Здійснення економічних досліджень для розширеного аграрного виробництва пояснювалися обмеженням ресурсів.

У працях класиків марксизму обґрунтовано, що сільськогосподарське відтворення може здійснюватися двома шляхами: екстенсивно, «якщо розширюється тільки поле виробництва», та інтенсивно, «якщо застосовуються більше ефективні засоби виробництва» [62, с. 24].

Ми підтримуємо думку К. Маркса щодо обґрунтування класичного визначення сутності інтенсифікації: «...в економічному значенні під інтенсивною культурою ми розуміємо не що інше, як концентрацію капіталу на одній і тій самій земельній площі, замість розподілу його між земельними ділянками, які лежать поруч» [116, с. 227].

Ряд авторів, зокрема В.Г. Андрійчук [3], І.М. Бланк [20], М. Зубець [74] трактують сутність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва через збільшення виходу продукції з одиниці земельної площі, що досягається кращим використанням земельних ресурсів й не обов'язково за рахунок збільшення капіталовкладень. З такою позицією щодо сутності інтенсифікації ми не погоджуємося, оскільки земельні ресурси мають вичерпний запас та потребують додаткових вкладень на підвищення їх родючості. Крім того, рівень інтенсифікації виробництва залежить не лише від обсягу капіталовкладень, але й від одержаного, за переконаннями І.А. Бородіна [17].

Дослідження змістових характеристик процесу інтенсифікації свідчить про деякі відмінності у трактуванні поняття, стосовно сільськогосподарського виробництва. Зокрема, О.М. Боженко [23], В. Гераймович [40] наголошують у своїх працях, що під інтенсифікацією варто розуміти як процес збільшення витрат на кожен одиницю площі землі, що виражаються у збільшенні виробничих засобів так і витратах праці. Проте наведену думку не підтримуємо, зауважуючи, що капітальні вкладення та витрати можна збільшувати, але гранична межа їх збільшення

є вирівнюванням динаміки економічного ефекту, тобто вкладати треба доти, поки є віддача.

М.С. Вітков зазначає, що інтенсифікація – це процес розвитку сільськогосподарських підприємств як форми розширеного відтворення за умови, що приріст продукції одержать на основі якісних сучасних перетворень виробництва, вдосконалення ресурсної бази, технології, форми організації праці і виробництва [33]. Мета інтенсифікації полягає в нарощуванні обсягів виробництва продукції, що досягається за рахунок збільшення капітальних вкладень та інших ресурсів.

Як зазначає Русанова Г.М.: «Головною метою інтенсифікації виробництва аграрних підприємств є збільшення виходу високоякісної продукції в розрахунку на одиницю земельної площі або на одну голову худоби, а також підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва» [176]. Засобом розв'язання цієї проблеми є додаткові вкладення, що зумовлюють концентрацію уречевленої і живої праці на одній і тій самій земельній площі. У такому понятті інтенсифікації аграрного виробництва, відображений її причинно-наслідковий зв'язок. Вищенаведене свідчить про багатоетапність процесу інтенсифікації. Основними показниками реалізації такого процесу, які варто розглядати як систему, можна вважати: ефективність інтенсифікації, результативність та рівень інтенсивності виробництва.

Досить часто інтенсифікація сільського господарства розглядається як «зростання сільськогосподарського виробництва внаслідок продуктивнішого використання оброблювальних земель та інших ресурсів завдяки додатковим витратам і застосуванню нової техніки й технології, сучасних форм організації виробництва і праці» [132]. Проте, з методологічної точки зору, наведене визначення є не зовсім точним. Виходячи з етимології слова «інтенсивний» (від фр. *intensif*; лат. *intensio*) – напружений, посилений [110], інтенсифікацією слід вважати посилення використання факторів виробництва (землі, капіталу, праці), яке супроводжується збільшенням сукупних витрат з одночасним збільшенням

виробництва продукції на одиницю земельної площі. На наш погляд, інтенсифікацію не можна ототожнювати з економічним зростанням, вона є лише його детермінантою. Помилковою також є точка зору щодо ідентичності категорій «інтенсифікація» та «концентрація», оскільки зміст останньої полягає у накопиченні факторів виробництва на одиницю земельної площі, а не у посиленому (напруженому) їх використанні.

Дослідження проблеми інноваційно-інтенсивного розвитку галузей сільськогосподарського виробництва, на нашу думку, потребує диференційованого розгляду усіх його складових, визначення особливостей та розкриття змістового контенту категорій «інноваційного розвитку» та «інтенсифікації», їх взаємозв'язку, взаємозалежності виконуваних функцій та розширення на цій основі понятійно-категоріального апарату.

Вплив інтенсифікації на розвиток сільського господарства, зумовлений можливістю підвищення економічної ефективності виробництва та передбачає зростання його продуктивності на основі підвищення рівня технічного забезпечення, широкого використання новітніх засобів виробництва та залучення кваліфікованих кадрів. Високі кінцеві результати інтенсифікація сільськогосподарського виробництва забезпечуються в результаті послідовного поєднання процесів вдосконалення і раціонального використання всіх його чинників.

Неоднозначність процесу інтенсифікації в сільському господарстві, який традиційно пов'язують із необхідністю здійснення додаткових вкладень капіталу для зростання валової сільськогосподарської продукції, обумовлюється тим, що зростання рівня інтенсивності використання сільськогосподарських земель має не лише економічну межу, перевищення якої не забезпечує випереджального приросту виробництва продукції, а й супроводжується низкою негативних явищ. Осмислення цих явищ вимагає певного часу, протягом якого відбувається зміна наукових парадигм[110].

Не можна не погодитися з думкою Г. Є. Павлової стосовно інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що ґрунтується на

розширеному відтворенні земельної площі та є об'єктивним процесом, зумовленим новітнім науково-технічним прогресом та удосконаленням організації суспільного виробництва [148]. Проте для стабілізації та підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах цього недостатньо. Вважаємо, що необхідно реалізувати комплексну систему організаційних, економічних, юридичних, технічних важелів, які передбачають концентрацію, поглиблену спеціалізацію, розвиток інноваційної інфраструктури, реконструкцію, модернізацію матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації працівників, фінансову підтримку аграрних виробників з боку держави.

Як зазначає В.Г. Андрійчук [4] : «... під інтенсивністю слід розуміти концентрацію до оптимального рівня авансованого капіталу на 1 га земельних угідь, що забезпечує випереджаюче збільшення виробництва продукції з цієї площі і підвищення ефективності використання вкладених ресурсів». З розвитком науково-технічного прогресу у сільськогосподарському виробництві змінюється співвідношення між затратами уречевленої і живої праці – частка першої зростає, а другої, відповідно, зменшується.

На думку І.Н. Топіхи, збільшення кількості новітньої техніки й технологій не спроможне забезпечити ефективних результатів, якщо не створити необхідні соціально-економічні, матеріальні й моральні стимули, які активізуватимуть творчу діяльність людини й забезпечуватимуть зацікавленість у результатах праці [197].

Основне завдання інтенсифікації сільськогосподарського виробництва полягає у збільшенні обсягів продукування товарів, а зростання вкладень капіталу та матеріально-технічних ресурсів слугує підґрунтям реалізації процесу інтенсифікації. Відтворення на інноваційно-інтенсивній основі базується на всебічному використанні науково-технічних досягнень й залученні інноваційних розробок для підвищенні ефективності діяльності підприємств. Враховуючи вищесказане, інтенсифікація виробничих процесів, вбачається нами у здійсненні

інноваційних змін, шляхом впровадження нових технологій, використання сучасних технічних засобів, зростання кваліфікації персоналу.

Інноваційно-інтенсивний тип розвитку визначається сукупністю умов та їх впливом на забезпечення економічного зростання, що є наслідком відтворення інноваційної складової господарської системи та характеризується удосконаленням системи управління виробництвом і збутом продукції, більш ефективним ресурсоспоживанням й передбачає безперервне оновлення технологій виробництва, продукції та послуг.

В основі інноваційно-інтенсивного типу сільськогосподарського виробництва, як сукупності його організаційних, економічних та технічних особливостей лежить направленість на використання новітніх досягнень науки для удосконалення чи впровадження нових технологій виробництва з метою зниження собівартості виробництва продукції, підвищення її якості, а в результаті – підвищення конкурентоспроможності, що відповідає Стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2020 року[203].

М.В. Вацька вважає що ефективно господарювання фермерів нині можливе, лише на основі інтенсифікації виробництва за рахунок інвестиційної підтримки, збільшення обсягу інвестицій та консолідації їх джерел [29, с.83].

Нині виникає необхідність обґрунтування величини розмежування впливу нових чинників на виробничий процес, після якої подальше зростання може відзначатись екстенсивним впливом на економічний розвиток. У цьому випадку в допомозі може стати використання оптимізаційних моделей поєднання факторів виробництва.

Поняття інтенсифікації виробництва тісно пов'язане з економічною ефективністю, яка свідчить про результативність виробничого процесу, а інтенсифікація показує шлях та способи досягнення ефективності. У рослинництві досягнути максимальної реалізації потенціалу сортів культур та отримати зростання рівня урожайності за сталих біокліматичних умов можна за рахунок інтенсивних технологій вирощування. В основі

агротехніки таких технологій, лежить принцип оптимізації факторів урожайності протягом усього періоду вегетації посівів. З цією метою інтенсивні технології передбачають: використання інтенсивних сортів культур; обґрунтування сівозмін; ґрунтове обстеження; проведення розрахунку кількості внесених добрив; оптимізацію процесів живлення; регулювання росту ретардантами; розробку систему захисту від бур'янів, шкідників і хвороб; високоякісне і своєчасне виконання всіх технологічних операцій, спрямованих на захист ґрунтів від ерозії і втрати родючості, збереження навколишнього середовища.

Економічне зростання за інноваційно-інтенсивного відтворення забезпечується якісними змінами у системі чинників виробництва для досягнення прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу; підвищення техніко-технологічного рівня та збільшення обсягів виробництва; підвищення якості продукції та рівня її конкурентоспроможності; зростання інвестиційної привабливості, активізація капіталооббігу; удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності та ін. (рис. 1.6).

Науково обґрунтовано, що визначальну роль для формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку відіграє сукупність факторів, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні, організаційно-управлінські, науково-технічні, технологічні, інформаційні та ін.

Нині спостерігається тісна взаємодія внутрішніх та зовнішніх факторів впливу формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку, а тому забезпечити його реалізацію можуть ті сільськогосподарські підприємства, які раціонально та швидко реалізують новітні досягнення науки та техніки, що й є результатом змін в макросередовищі і, зокрема, в такій його ланці, як науково-технічне середовище.

Інноваційно-інтенсивні технології орієнтовані на досягнення поставлених завдань щодо рівня виробництва, а потреба в ресурсах розраховується залежно від витрат на їх виконання, які включають: нові

системи розміщення культур при науково-обґрунтованих сівозмінах; використання високоврожайних сортів і гібридів інтенсивного типу; внесення норм добрив, розрахованих на запрограмований урожай та оптимізацію живлення в процесі вегетації через систему роздільного внесення добрив у періоди їх потреби.

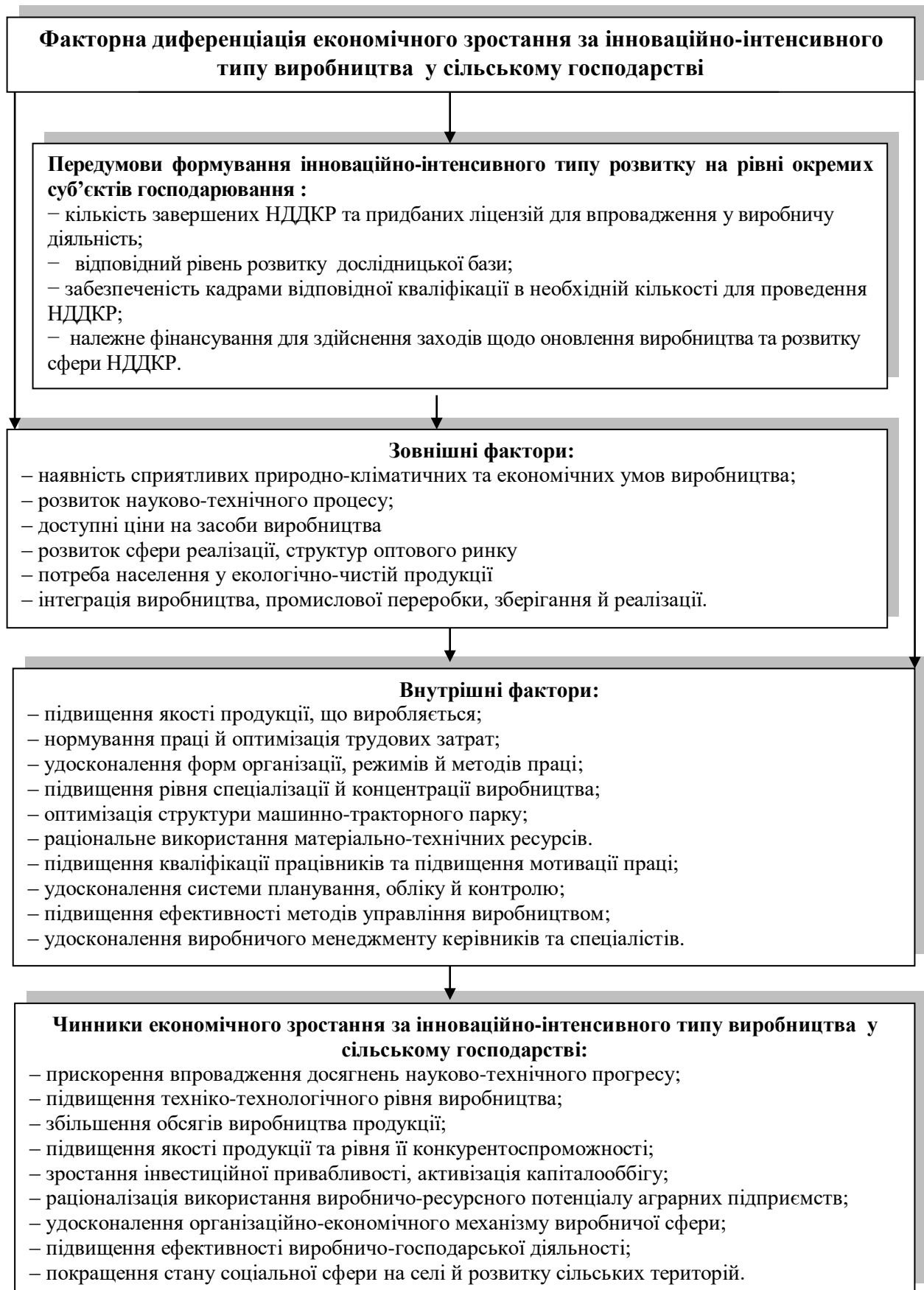

Рис. 1. 6. Факторна диференціація економічного зростання за інноваційно-інтенсивного типу виробництва у сільському господарстві

* Сформовано автором з використанням [120]

В умовах ведення господарської діяльності за традиційними технологіями, виробнича база формується залежно від можливостей суб'єкта господарювання.

Впровадження інноваційно-інтенсивних технологій є не лише дієвим інструментом забезпечення продовольчої безпеки країни, а й сприяє захисту навколишнього середовища, залученню інвестицій й покращенню якості життя населення.

Серед заходів по забезпеченню економічного зростання діяльності садівничих підприємств на основі інтенсифікації землекористування, досить вагомим місцем повинно належати агропромисловій інтеграції (при цьому важливу роль мають відігравати оптимізація розмірів сировинних зон переробних підприємств, транспортних потоків сировини і технологічних відходів переробки, покращення використання побічної продукції, вирішенню їх соціальних проблем) та обґрунтованому здійсненню їх кооперування (яке забезпечує одержання на одиницю затрат максимумів продукції та прибутків, за умови державного регулювання і підтримки його розвитку) [180].

Інноваційно-інтенсивний розвиток залежить від дієвості організаційно-економічного механізму, який базується на комплексній системі науково-технічних, економічних, технологічних досліджень та розробок та залежить від організаційно-правових, економічних, юридичних й технічних важелів підвищення ефективності діяльності. Тому, найбільш повна комплексна інтенсифікація виробництва відбувається за умови підвищення ефективності використання природно-ресурсного та виробничого потенціалу в процесі господарської діяльності.

Серед галузей рослинництва розвиток садівництва має особливе значення, оскільки воно виконує важливу соціально-економічну функцію, забезпечуючи населення цінними продуктами харчування.

Інноваційно-інтенсивне садівництво – це тип ведення галузі, за якого процеси створення плодових та ягідних насаджень провадяться із застосуванням інноваційних технологій виробництва (закладання,

вирощування) високоякісного сортово-насінневого матеріалу, новітніх технічних засобів, способів обробітку ґрунту та захисту рослин, де матеріальною основою є збільшення інвестицій на одиницю земельної площі.

На нашу думку, інноваційно-інтенсивному розвитку садівництва сприяють чотири типи інновацій:

– селекційно-генетичні (створення нових сортів і гібридів рослин, стійких до шкідників та несприятливих до факторів навколишнього середовища);

– техніко-технологічні (створення нової техніки, добрив, засобів захисту рослин; розроблення нових технологій оброблення культур, що відповідають сучасним вимогам екологізації виробництва; розроблення нових ресурсозберігаючих технологій виробництва, зберігання і перероблення продукції);

– організаційно-управлінські та економічні (нові форми організації та управління в рослинництві, організації та мотивації праці; формування науково-технічного кадрового потенціалу; вироблення нових концепцій, стратегій, форм і механізмів інноваційного розвитку);

– соціально-екологічні (комплексний розвиток сільських територій; поліпшення умов життя, праці та відпочинку населення; забезпечення сталого виробництва екологічно чистої продукції).

Структурно-логічну схему інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва наведено на рис. 1.5.

З наведеного рисунку (1.5.), можемо бачити, що перебіг процесу інвестування відбувається за умови організаційно-економічного забезпечення та з включенням таких основних його стадій як управління інвестиційним забезпеченням й формуванням інвестиційних ресурсів. Визначення пріоритетних напрямів вкладення капіталу та реалізація інвестиційних проектів ґрунтується на інвестиційній моделі суб'єктів господарювання та передусе отриманню результатів вкладення капіталу.

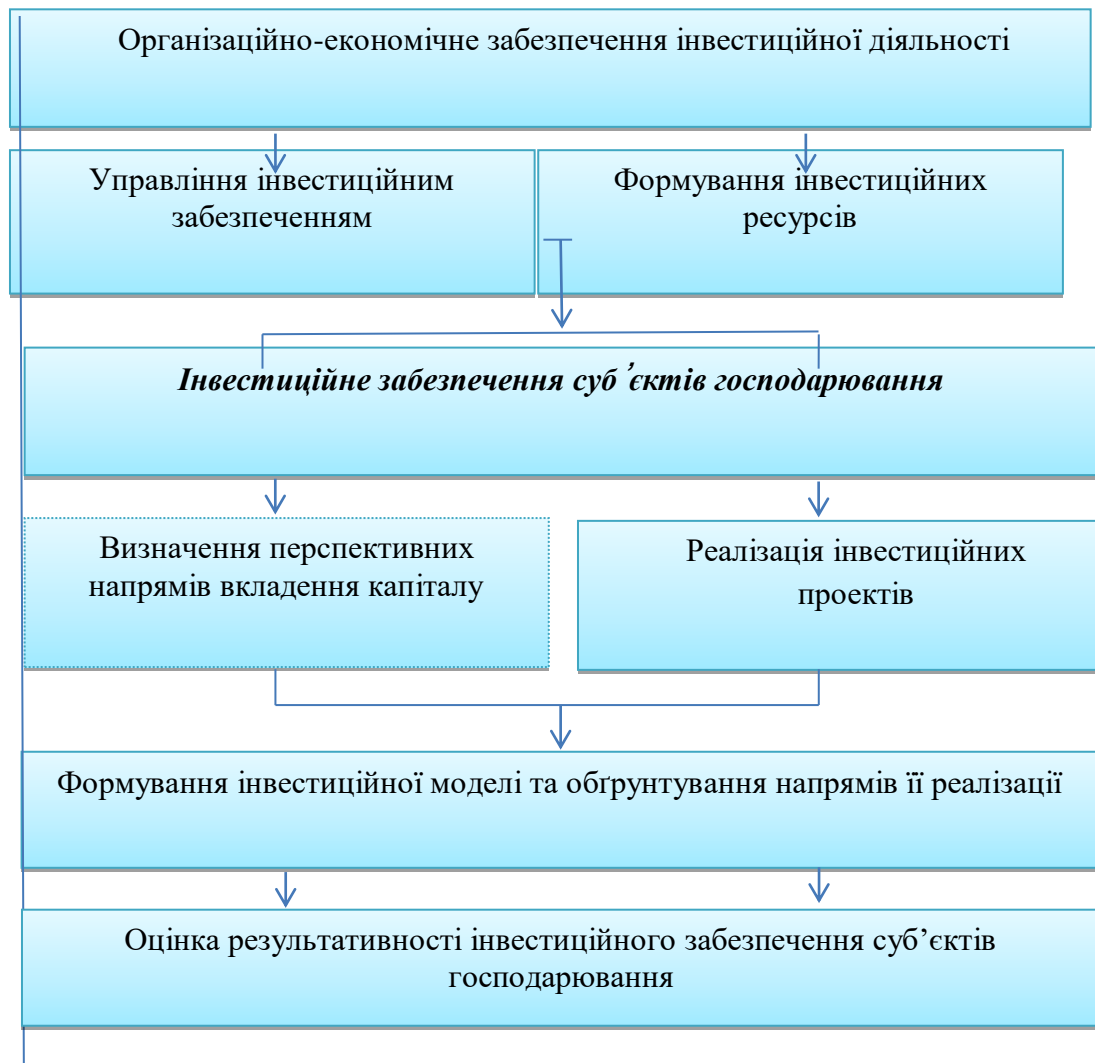

Рис. 1.5. Структурно-логічна схема інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва

* Розроблено автором

Зважаючи на особливості реалізації інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва вважаємо за доцільне трактувати інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва як сукупність організаційно-економічних заходів щодо формування та використання інвестиційних ресурсів, а також принципи, методи і форми їх впливу на систему організованого багатофазового процесу інтегрування наукової концепції інноваційно-інтенсивного розвитку у практику господарювання, яка включає науково-дослідну, дослідно-експериментальну, маркетингову та виробничу стадії, спрямовані на інтенсифікацію виробництва плодово-ягідної продукції.

Потреба формування інвестиційної моделі суб'єкта господарювання пояснюється концепцією загальної мотивації, що обґрунтовує спонукальні чинники до реалізації політики інвестування на усіх стадіях життєвого циклу та визначає її форми і методи. За спонукальні чинники впровадження такої моделі можна прийняти як суто економічні так загальногосподарські елементи, що відображають вплив зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання.

Оцінка результативності інвестиційного забезпечення суб'єктів господарювання потребує проведення комплексного аналізу залучення інвестиційних ресурсів, ефективності використання капіталу та обґрунтуванні перспективних напрямів інвестування. Значний вплив на результати реалізації інвестиційних проектів має інвестиційна активність та обґрунтованість прийняття інвестиційних рішень суб'єктом господарювання. Тому, інвестиційне забезпечення суб'єктів господарювання можна розглядати через призму реалізації механізму його організаційно-економічного забезпечення, дієву систему управління та формування інвестиційних ресурсів з метою досягнення результату поставленого суб'єктом господарювання.

При цьому розвитком вважаємо спрямований та довготривалий процес переходу до нового якісного стану продуктивних сил, що зумовлений зміною кількісних та структурних характеристик підприємства та приводить до виникнення і реалізації його нових можливостей та здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища.

На основі узагальнень опублікованих досліджень [12, 49, 64, 66, 100, 117, 126, 177, 182, 211, 220, 233], визначено та конкретизовано характеристики плодкових насаджень у садівництві, зважаючи на виконання ними функції основних засобів:

– відмінно від решти основних засобів, насадження для вирощування плодів та ягід створюються у тих підприємствах, що здійснюють виробничий процес, оминаючи, таким чином, стадію реалізації. Така

особливість потребує урахування ґрунтово-кліматичних та організаційно-економічних умов при закладанні плодових та ягідних насаджень;

– суттєвий вплив на ефективність вирощування плодових та ягідних культур має диференціація їх сортових властивостей, що визначає господарсько-економічні та техніко-технологічні механізми ведення галузі. Провідну роль у формуванні таких механізмів відіграють особливості трудового навантаження (періодичність, пов'язана з непродуктивним використанням), зберігання та реалізації плодо-ягідної продукції. Відтак, інноваційно-інтенсивний розвиток садівництва має ґрунтуватись на вимогах товарного виробництва, індикатором ефективності якого слугує породно-сортового склад;

– умова забезпечення планомірного відтворення, з урахуванням науково обґрунтованих нормативів створення та періодів продуктивного використання є запорукою стабільного виробництва плодо-ягідної продукції;

– дотримання вікової структури плодових та ягідних насаджень має на меті оптимізацію плодових та ягідних насаджень за терміном їх створення (дотримання нормативної частки молодих насаджень у загальній структурі) та продуктивного використання;

– висока капітало- і фондомісткість галузі садівництва, що зумовлена значним розривом у періоді від початку інвестування у створення саду до одержання прибутку;

– потреба розширення інтеграційних зв'язків між виробничою сферою, переробними підприємствами, заготівельними та торгівельними організаціями, що є необхідною умовою ефективного влаштування й розвитку галузі та нівелюватиме проблему недостатньої транспортабельності ягід та більшості видів;

– вплив ринкової кон'юнктури на галузь садівництва зумовлює підвищення еластичності технологій виробництва, передусім, шляхом прискорення сортооновлення та скорочення періоду проходження ротаційних змін у плодових насаджень насаджень;

– високоризикованість виробництва плодів та ягід через вплив зміни погодних умов на виробничий процес.

Зважаючи на визначені особливості функціонування галузі садівництва, розвиток монокультурного вирощування, як правило, є економічно не вигідним. У кожному садівничому господарстві доцільно формувати фінансові резерви та впроваджувати ефективні системи страхування. Пріоритетними напрямками здійснення інтенсифікації у садівництві, що формуватиме високу результативність виробництва є створення інноваційно-інтенсивних типів насаджень, удосконалення наявних засобів виробництва, передусім, шляхом сортооновлення, інтродукції, відбору найефективніших сортотипів та сортопідщепних комбінувань [66].

В умовах посилення глобалізаційних процесів змінюються основні тенденції та аспекти щодо ведення промислового садівництва. Окрім реалізації комплексу організаційно-технологічних чинників виняткової актуальності набуває й всебічне врахування соціально-економічних чинників. Водночас не можна не враховувати, що в Україні чітко простежується поширення зовсім нового виду попиту на садівницьку продукцію. Це якраз стосується динаміки темпів створення спільних підприємств, основною метою яких є промислове перероблення плодів і ягід. Все це безпосередньо пов'язане з потребою розширення наявних і створення нових сировинних зон. Найвиразніше це явище характеризується афоризмом: «Зростає попит на плоди та ягоди, адекватно збільшується і їх пропозиція» [118].

Серед рослинницьких галузей сільського господарства садівництво вирізняється найбільшою трудомісткістю, зокрема формові сади та виробництво ягід. Такий стан справ пояснюється як природою плодкових дерев і ягідних культур, так і низьким рівнем механізації робіт у садах і ягідниках, адже нині частка механізованих робіт у загальних витратах праці у садах і ягідниках не перевищує 15 %. Тому ефект від зростання обсягів виробництва плодів і ягід, слід розглядати не лише з економічної

точки зору, але і в соціальній площині – як збільшення робочих місць у сільській місцевості, відновлення балансу сільських територій та зменшення відтоку населення до великих промислових центрів.

Як зазначає М.В. Калінчик: «Спеціалізація України лише на виробництві зернових та олійних культур (у 2014 р. вони займали 84% площі всіх посівів призводить до катастрофічних соціальних наслідків – суцільного безробіття, адже на 1 га зернових і олійних культур затрати праці, наприклад, у 5, 20 і 17 разів нижчі, ніж при виробництві відповідно цукрових буряків, овочів відкритого ґрунту і ягід тощо» [85].

У дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів доведена висока економічна ефективність поглибленої спеціалізації садівництва, кращих форм агропромислової інтеграції в галузі та переваги великих організаційних структур перед дрібними. Це, передусім, пояснюється складністю технологічних процесів, що вимагає наявності високої кваліфікації від керівників, спеціалістів та тими обставинами, що більшість садівницької продукції є недостатньо транспортабельною і потребує негайної реалізації або ж направлення на промислове перероблення чи тривале зберігання. Великі садівницькі підприємства, безперечно, мають переваги перед дрібними в яких надто обмеженими є можливості для застосування техніки, особливо потужної, та застосування інноваційно-інтенсивних технологій для формування значних партій товарної продукції високої якості.

Щодо кваліфікації підприємців у галузі Л.П. Симиренко мудро відзначав: «Вміння вигідно господарювати у великому промисловому саду – це мистецтво не з легких, воно напрацьовується рядом років практики, вивченням вимог ринку та місцевих умов. Тут потрібна розпорядливість і комерційна жилка. Оскільки одна справа бути діловим плодоводом і зовсім інша бути кмітливою торговою людиною» [216].

Соціально-економічні та демографічні фактори мають істотний вплив, на формування споживчого попиту, оскільки попит прямо пропорційно залежить від густоти населення в тому чи іншому регіоні,

рівня купівельної спроможності, та якості товарів, вартості реклами, насиченості ринку та ін., натомість технологічні, природно-географічні та організаційно-економічні чинники впливають на пропозицію товарів, що реалізуються. Необхідно докорінно змінити у суспільстві ставлення до престижу сільської праці, створити навколо неї імідж привабливості, пошани і значущості для суспільства. Разом з першочерговими заходами щодо значного підвищення рівня оплати праці і створення належних соціально-побутових умов для працівників сільськогосподарських підприємств, визначальне місце у цій роботі повинно відводитися технічному переозброєнню аграрного виробництва на принципово новій якійсній основі.

В ринкових умовах господарювання необхідна не просто нова сільськогосподарська техніка, а така матеріально-технічна база, яка дозволить у декілька разів підвищити продуктивність праці [152].

Отже, висока ефективність виробництва продукції садівництва в перспективі може бути забезпечена лише за умови комплексного і системного удосконалення організаційно-виробничих чинників функціонування сільськогосподарських підприємств на основі врахування соціально-економічних та природних факторів виробництва та їх розбудови на базі чіткої та виваженої державної політики (табл. 1.2).

Розширення виробничо-господарської діяльності може відбуватися як шляхом інтенсифікації та комплексного використання уже освоєних природних ресурсів, так і шляхом залучення до використання нових ресурсів [43].

Таблиця 1.2

Чинники забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку у садівництві

Групи чинників	Фактори, які формують групу
Національно-господарські	<p>Активізація фінансової підтримки інноваційних проєктів в галузі садівництва</p> <p>Бюджетна підтримка інновацій в галузі садівництва</p> <p>Захист авторських прав та патентів на винаходи у галузі</p> <p>Створення системи пільгового кредитування для садівничих підприємств, які впроваджують інновації</p> <p>Стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури</p> <p>Застосування податкових пільг для підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність</p> <p>Формування дієвої системи страхування ризиків інноваційної діяльності</p> <p>Участь вітчизняних виробників плодів та ягід у міжнародних виставках, ярмарках, технопарках</p> <p>Обмін міжнародним досвідом, спеціалістами</p>
Галузеві	<p>Формування інвестиційного клімату галузі садівництва</p> <p>Орієнтація на інноваційний тип розвитку</p> <p>Об'єднання підприємств для обміну інноваціями</p> <p>Використання досвіду країн-виробників плодів і ягід щодо розвитку галузі</p> <p>Формування галузевих програм розвитку</p> <p>Симулювання зниження негативного впливу на навколишнє середовище через інвестиції в інновації</p> <p>Підвищення інвестиційної привабливості галузі садівництва на міжнародних ринках</p>
Технологічно-забезпечувальні	<p>Оновлення матеріально-технічної бази для зниження собівартості продукції</p> <p>Використання енергоощадного обладнання, альтернативних джерел енергії, особливо на зрошувальних системах</p> <p>Оновлення обладнання в наукових установах</p> <p>Зниження технічних та антропогенних ризиків в галузі садівництва</p>
Мотиваційно-кадрові чинники	<p>Необхідність залучення висококваліфікованих спеціалістів, які володіють інноваційними технікою та технологіями</p> <p>Забезпечення гідного рівня оплати праці та умов праці в галузі</p> <p>Залучення наукових кадрів до вирішення галузевих проблем</p> <p>Обмін спеціалістами і досвідом з підприємствами інших країн-виробників плодоягідної продукції</p>
Фінансово-економічні	<p>Формування дієвого механізму фінансування інноваційної діяльності садівничих підприємств шляхом об'єднання зусиль держави, банківської системи, різноманітних фондів, товаровиробників</p> <p>Переорієнтація фінансових фондів на фінансування довгострокових проєктів, зважаючи на виробничий цикл галузі</p> <p>Реформування системи амортизації інноваційних техніки та обладнання</p>

* Розробка автора

Однак зміна ідеології у використанні ресурсів, переорієнтація сфер діяльності при реалізації принципів сталого розвитку можлива тоді, коли

суспільство зможе поступитися зниженням темпів росту добробуту або навіть його зменшенням.

Тому подальший розвиток виробничих систем може відбуватися, лише за умови збереження і поетапного відтворення цілісності природного середовища та забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства, забезпечення рівноваги між потенціалом природи і життєвими потребами людей усіх поколінь.

Функціонування ринку садівницької продукції забезпечується економічним механізмом, що представлений сукупністю економічних, організаційних, фінансових і правових відносин, що виникають між науковими установами (інститутами, дослідними станціями) щодо садівництва НААН, посередницькими організаціями на ринку інноваційної продукції (інноваційні біржі, лізингові компанії, патентні стандартизаційні та сертифікаційні організації інноваційної продукції), з одного боку, та її безпосередніми споживачами (сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими й особистими селянськими господарствами), з другого боку, у процесі обміну результатами інноваційної діяльності.

До складу інноваційного ринку входять не тільки інноваційна продукція, а й організації, колективи, окремі спеціалісти, що потенційно спроможні здійснювати інноваційну діяльність, яка є напрямом конкретного садівницького підприємства з визначення пріоритетного виробництва окремих видів плодів і ягід завдяки впровадженню прогресивних технологій, нових сортів, новітніх технологічних досягнень, удосконаленню організації виробництва й оплати праці з метою підвищення конкурентоспроможності плодоягідної продукції та досягнення максимального прибутку [183, с.61-62].

Як відомо, у садівництві, насадження плодових та ягідних культур є основними засобами, що використовуються протягом усього терміну експлуатації без зміни місця розташування, тому їх створення необхідно реалізувати на інноваційній основі.

У садівництві інноваційний процес має здійснюватись постійно, що

зумовлено такими основними причинами:

– впровадження інновацій (інтенсивність технологій, сортів, машин та ін.) визначається потребою забезпечення конкурентоспроможності продукції;

– виробники плодів та ягід, які використовують інновації досягають зростання прибутків за рахунок посилення позицій на ринку;

– інноваційний розвиток навіть невеликого садівницького підприємства сприяє його перетворенню на потужного виробника конкурентоспроможної плодоягідної продукції.

Інноваційний процес у садівництві, як вказував В.А. Рульєв, – це сукупність трудових операцій зі створення, поширення та використання плодово-ягідної продукції та застосування технологій для її вирощування, які містять науково-технічну новизну і задовольняють потреби ринку [175]. Ефективність інноваційного процесу визначається після впровадження нововведення у виробництво і отримання прибутку, а сам процес складається з таких структурних етапів: проведення досліджень, здійснення наукових розробок, експериментальне використання, використання у виробництві, реалізація та споживання.

Знання, які не мають матеріальної основи, але, здатні змінити матеріальний зміст речей, набувають величезної ваги і разом із землею та капіталом стають ще одним лімітуючим чинником економічного зростання.

Очевидно, саме цей факт сприяв посиленню уваги науковців до проблем і перспектив інноваційного розвитку сільського господарства, та розгляду питання інтенсифікації у контексті інновативності. До того ж, сучасні інновації за змістом мають відрізнитися від інновацій, які склали основу інтенсифікації ХХ ст. Господарування в межах екологоекономічної системи, ускладнюється, оскільки його необхідно здійснювати, не зменшуючи природного потенціалу. А це означає, що додаткові вкладення мають здійснюватися не лише з метою збільшення виходу продукції з одиниці площі, а й з метою збереження природних властивостей землі.

Такий підхід обумовлює необхідність дотримання дещо інших критеріїв оптимальності економічної діяльності, зокрема врахування природомісткості виробництва, яка має спрямовуватись до мінімуму.

Завдання інтенсифікації виробництва в екологоекономічній системі, не можуть бути виконані окремими товаровиробниками: їх вирішенню не сприяє ринок, який змушує виробників максимізувати прибуток, не зважаючи на суспільні блага, а також загрожує глобалізація, викликаючи прискорення дифузії забруднення навколишнього середовища у напрямі від високорозвинутих країн до країн, що розвиваються. Таким чином, вирішення цих завдань неможливо забезпечити без участі державних органів влади, які мають співпрацювати із міжнародними центрами економічного управління [4].

Важливо відзначити характерну особливість інтенсифікації садівництва, яка полягає в тому, що в конкретному господарстві впровадження прогресивних елементів технології не завжди пов'язане з додатковими затратами. Прикладом цього є заміна малоцінних сортів плодових і ягідних культур на продуктивніші, своєчасне та високоякісне виконання комплексу робіт з догляду за насадженнями тощо. Своєчасне проведення ряду агротехнічних заходів, підвищення рівня механізації в галузі забезпечує економію сукупних витратному процес інтенсифікації в садівництві, слід розглядати комплексно, враховувати як рівень витрат матеріальних засобів праці, обсяги застосованих основних виробничих засобів, так і ефективність використання землі (багаторічних насаджень) і від інших елементів виробництва.

У даному контексті, інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва нами розглядається як сукупність організаційно-економічних заходів щодо формування та використання інвестиційних ресурсів, а також принципи, методи і форми їх впливу на систему організованого багатофазового процесу інтегрування наукової концепції інноваційно-інтенсивного розвитку у практику господарювання, яка включає науково-дослідну, дослідно-експериментальну, маркетингову

та виробничу стадію, спрямовані на інтенсифікацію виробництва плодово-ягідної продукції.

Механізм впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва плодів і ягід полягає в сукупності таких форм діяльності і методів управління [8]: виявлення пропозицій на галузевому ринку інновацій; розробка і патентування інноваційно-інтенсивної технології галузевим науковим закладом передача інновацій (інтенсивної технології, нового сорту та ін.) садівницькому підприємству за ліцензійною угодою; упровадження технологій, нового сорту під науковим наглядом розробника інновацій та визначення економічного ефекту від впровадження.

Інтенсифікація є об'єктивним процесом збільшення виходу продукції з тієї самої земельної площі за рахунок раціонального, ефективного ведення сільського господарства. Але можливість придбання сучасної продуктивної техніки зводиться практично до нуля внаслідок низької платоспроможності підприємств. Тому вирішення цієї проблеми, на наш погляд, пов'язане із забезпеченням вигідних для товаровиробника лізингових умов для придбання техніки та технологій або ж активізації інтеграційних процесів.

Науковці зазначають, що інтенсифікація сільськогосподарського виробництва ґрунтується на ефективному використанні засобів виробництва, ощадливому ставленні до виробничих ресурсів, широкому впровадженні і збільшенні кількості сучасної техніки й передових технологій. Проте, на думку І.Н. Топіхи, збільшення кількості новітньої техніки й технологій не спроможне забезпечити ефективних результатів, якщо не створити необхідні соціально-економічні, матеріальні й моральні стимули, які активізуватимуть творчу діяльність людини й забезпечуватимуть заінтересованість у результатах праці [197].

Проблему інтенсивності слід розглядати у світлі аналізу потрійного взаємозв'язку земля – витрати – продукція й враховувати не тільки співвідношення земельної площі й виходу продукції або земельної площі й витрат, але й врахувати взаємозв'язок витрат і виходу продукції. Слушною

є думка О.М. Шестопаля, розглядати процес інтенсифікації в садівництві в такій послідовності: витрати – земля (насадження) – продукція (ефект) [216].

Ототожнення сутності інтенсифікації садівництва зі збільшенням виходу продукції з одиниці плодоносного саду суперечить марксистській теорії інтенсифікації, оскільки в такому випадку ігнорується причинно-наслідковий зв'язок, тому що вихід продукції є результатом здійснюваних капітальних вкладень. Однак зводити процес інтенсифікації садівництва тільки до збільшення виробничих витрат (капітальних вкладень) передбачає звуження самого поняття інтенсивності, через те, що даний процес не можна назвати прогресивним явищем, якщо він не супроводжується зростанням обсягів виробництва продукції садівництва.

Таким чином, між рівнем інтенсивності виробництва плодів та ягід, в основу якого покладені виробничі витрати й обсяг функціонуючих основних засобів в садівництві, площею плодоягідних насаджень та результатами виробництва існує тісний зв'язок. Вважаємо, що такий зв'язок характеризує сутність інтенсифікації садівництва та її економічну ефективність. Зокрема, критерій рівня інтенсивності садівництва, поряд з обсягом основних виробничих засобів в садівництві й витрат на виробництво (без амортизаційних відрахувань), являє собою одержання більшої кількості високоякісної плодоягідної продукції з одиниці площі плодоносного саду та зниження затрат праці й виробничих витрат у розрахунку на її одиницю.

Інтенсивний чи екстенсивний розвиток садівництва, передусім характеризується змінами типів багаторічних насаджень. Категорія «тип насаджень» складається з таких форм крони: дерев, ягідних кущів, схеми їх розміщення, виду підщепи, сорто-підщепних комбінацій, наявності опор тощо. На основі досвіду країн світу переконливо обґрунтовано, що типи плодкових та ягідних насаджень під впливом низки організаційно-економічних умов постійно змінюються. Найбільш прикметною особливістю цих змін, нині є направленість на послідовне скорочення

ротації багаторічних насаджень, прискорення вступу їх у плодоношення й скорочення тривалості етапу продуктивного використання [117, с. 122].

Формування інтенсивного типу розвитку садівничих підприємств можливе при обґрунтуванні оптимальних параметрів різних організаційно-правових форм господарювання. До садівничих підприємств відносять державні й недержавні підприємства, в тому числі господарські товариства, сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, приватні підприємства, які займаються виробництвом продукції садівництва. Ефективне функціонування садівничих підприємств залежить від рівня їх спеціалізації. Найбільш інтенсивним вважається спеціалізоване садівниче підприємство. Залежно від рівня спеціалізації садівничі підприємства розділяють на три групи: 1) вузько- або глибокоспеціалізовані (моногалузеві), в яких промислове садівництво виступає єдиною товарною галуззю при рівні спеціалізації 100 %; 2) спеціалізовані, в яких на виробництво продукції садівництва припадає 50 й більше відсотків товарної продукції; 3) з недостатньо вираженою спеціалізацією, питома вага продукції садівництва складає менше 50 % в структурі товарної продукції [66].

Відповідно до вищесказаного під «інноваційно-інтенсивним розвитком садівництва», розуміється комплекс організаційно-економічних, правових, технічних й технологічних заходів, спрямованих на реконструкцію, модернізацію матеріально-технічної бази, розвиток селекційної роботи, підвищення кваліфікації працівників та досягнення на цій основі збільшення й підвищення якості продукції садівництва.

Висновки до розділу 1

Інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва розглядається нами як сукупність організаційно-економічних заходів щодо формування та використання інвестиційних ресурсів, а також принципи, методи і форми їх впливу на систему організованого багатофазового процесу інтегрування наукової концепції інноваційно-інтенсивного розвитку у практику господарювання, яка включає науково-дослідну, дослідно-експериментальну, маркетингову та виробничу стадії, спрямовані на інтенсифікацію виробництва плодово-ягідної продукції. При цьому розвитком вважаємо спрямований та довготривалий процес переходу до нового якісного стану продуктивних сил, що зумовлений зміною кількісних та структурних характеристик підприємства та приводить до виникнення і реалізації його нових можливостей та здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища.

Інвестиційне забезпечення як сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, які забезпечують інноваційні зміни є найбільш важливою передумовою ефективного функціонування та розвитку галузі садівництва, оскільки сприяє нарощуванню обсягів їх виробництва, збільшенню виробничого потенціалу, зростанню результативності галузі і зміцненню продовольчої безпеки країни.

Доведено, що концептуальною ознакою сучасних економічних досліджень є те, що «інновація» в них визначається як якісні зміни, що здійснюються з метою отримання соціально-економічного ефекту. Вирішальною характеристикою інновації є здобуття можливості використання нововведення на рівні як господарюючого об'єкта так і економічної системи загалом.

Таким чином, інноваційний розвиток є системно організованим процесом, що пронизує науково-технічні, виробничі, маркетингові та

збутові етапи виробництва продукції, який спрямований на задоволення конкретних суспільних потреб національної економіки.

Визначено, що інноваційно-інтенсивне садівництво – це тип ведення галузі, за якого процеси створення плодових та ягідних насаджень провадяться із застосуванням інноваційних технологій виробництва (закладання, вирощування) високоякісного сортово-насінневого матеріалу, новітніх технічних засобів, способів обробітку ґрунту та захисту рослин, де матеріальною основою є збільшення інвестицій на одиницю земельної площі. Інвестиційне забезпечення розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва базується на формуванні дієвої системи залучення інвестицій та створенні сприятливих умов для інвестиційної діяльності у галузі.

Основні результати дослідження опубліковано в : [119; 120; 122; 154; 237].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО САДІВНИЦТВА

2.1. Аналіз тенденцій розвитку, відтворення та розміщення інноваційно-інтенсивного садівництва

Садівництво – надзвичайно цінна та високоприбуткова галузь сільського господарства. Для здоров'я та добробуту людини, особливо цінними є плоди яблуні та груші споживання котрих можливе в зимово-весняні, безвітамінні періоди року. Високі смакові, дієтичні та лікувальні властивості плодів та ягід, їх хімічний склад підтверджують незамінність їх для організму людини.

Порівняльна оцінка споживання плодів та ягід свідчить про наступне: у 2010 р, на одну особу населення було спожито 48 кг фруктів і ягід, у 2013 р. – 56,3 кг, а в 2017 р. – 52,8 кг або лише 58,7% науково обґрунтованої норми (90 кг на одну особу в рік).

У таблиці 2.1 представлено показники розвитку галузі садівництва, що репрезентують період 2010-2017 рр.

Рівень споживання продукції садівництва різний залежно від регіону. Так, у Харківській і Полтавській областях він становить 13-15 кг, у Хмельницькій і Чернівецькій областях – 40-45 кг, фруктів і ягід з розрахунку на одну особу населення. У 2017 році – 52,8 кг на одну особу, що свідчить про певні зрушення у нормалізації раціону харчування населення по групі плодів та ягід. Проте, жителі нашої країни споживають плодів у 4–5 разів менше, ніж мешканці, наприклад, Німеччини, Австрії та Італії. Найвищий рівень їхнього споживання (61,3 кг) припадає лише на 1,4% населення України. До того ж вживана продукція не завжди відповідає вимогам щодо якості.

Система виробничо-економічних показників розвитку садівництва України

Показники	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальна площа плодово-ягідних насаджень, тис.га	241,6	241,6	239,1	238,2	235,2	240,1	248,8	250,4
Площа плодово-ягідних насаджень у плодоносному віці, тис.га	209,5	210,1	210,1	209,8	209,9	206,0	196,7	198,5
Площа молодих інноваційно-інтенсивних плодово-ягідних насаджень, тис.га	32,1	31,5	29,0	28,4	25,3	34,1	52,1	51,9
Урожайність, центнерів з 1 га площі насаджень у плодоносному віці	77,8	85,5	89,7	103,4	95,2	104,5	101,9	103,1
Валова продукція (плоди, ягоди та виноград), млн.грн	6919,6	7758,1	7670,1	9092,8	7721,1	8027,4	7489,4	7745,0
Валовий збір плодів і ягід, тис.т	1630,9	1796,6	1885,6	2168,3	1999,1	2152,8	2007,3	2048,0
Валовий збір винограду, тис.т	407,9	438,6	456,0	575,4	435,6	386,3	377,8	409,6
Виробництво плодів і ягід на одну особу, кг	38	41	44	50	46	50	47	48,4
Винограду на одну особу, кг	9	9	10	13	10	9	9	9,7
Кількість споживачів (населення України), тис.осіб	45872,6	45453,3	45372,7	45245,9	42759,7	42590,9	42414,9	42315,8
Споживання плодів, ягід та винограду (без переробки на вино) на одну особу за рік, кг	48,0	52,6	53,3	56,3	52,3	50,9	49,7	52,8

*Складено автором на основі матеріалів Державної служби статистики України

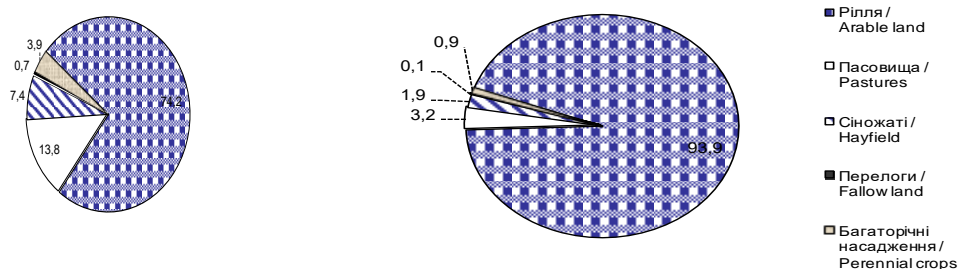
За даними Держстату, український урожай плодів та ягід у 2017 р. склав більше 2 млн тонн з 198,5 тис. га при врожайності 103,1 ц/га.

Так, плодів та ягід було зібрано: зерняткових – 1,25 млн тонн з 104,4 тис. га при врожайності 119,4 ц/га; кісточкових – 563,9 тис. тонн з 60,6 тис. га при врожайності 92,8 ц/га; ягід – 126,8 тис. тонн з 19,9 тис. га при врожайності 63,2 ц/га; горіхів – 108,6 тис. тонн з 13,5 тис. га при врожайності 80,5 ц/га. Серед зерняткових культур найбільше було зібрано яблук – мільйон тонн з 91 тис. га при врожайності 118,6 ц/га. Серед кісточкових: вишні – 172 тис. тонн з 19,8 тис. га при врожайності 86,6 ц/га та сливи – 200 тис. тонн з 17,8 тис. га при врожайності 109,9 ц/га. З ягідних культур: суниці та полуниці – 55 тис. тонн з 7,8 тис. га при врожайності 68,6 ц/га. Окрім того, було зібрано 403,3 тис. тонн винограду з 40,3 тис. га при врожайності 100 ц/га.

Галузь виробництва і переробки фруктів та ягід в Україні зберігає високий потенціал економічного зростання, зумовлений національною багатю гастрономічною культурою, зростаючим попитом на міжнародному ринку, а також наявними агрокліматичним ресурсом.

Насичення ринку плодами вітчизняного виробництва, з високими смаковими та споживчими якостями, забезпечення стабільного їхнього надходження до торгівельної мережі країни можливе лише за умови створення плодівих та ягідних насаджень із потенціалом валового збору 4425,0 тис. т, у тому числі плодів зерняткових культур – 3307,9 тис. т, кісточкових – 810,9, кущових ягідних – 108,9, суниці – 104,3 і горіхоплідних – 92,9 тис. т [36]. Така кількість плодів дасть змогу забезпечити річну норму їхнього споживання однією особою на рівні 98 кг. При цьому 31% зібраного урожаю споживатиметься у свіжому вигляді, приблизно стільки ж йтиме на переробку, а решту буде відправлено до торгівельної мережі після тривалого зберігання.

Нині близько 80% продукції садівництва виробляється господарствами населення, де багаторічні насадження займають 3,9% у структурі сільськогосподарських угідь, відповідно частка багаторічних насаджень у сільськогосподарських підприємствах склала 0,9% (рис.2.1, 2.2).

1. С/г угіддя громадян

2. С/г угіддя підприємств

Рис. 2.1. Структура сільськогосподарських угідь громадян та сільськогосподарських підприємств на 1 січня 2017 року

* Складено автором на основі матеріалів Державної служби статистики України

Позитивні зрушення відбулись у державній підтримці галузі. Спочатку на її потреби з бюджету було виділено 75 млн грн, а в кінці року уряд прийняв рішення про додаткове фінансування у розмірі 224,3 млн грн, що дозволило розрахуватися з існуючою кредиторською заборгованістю по програмі держпідтримки садівництва.

У товарній структурі виробництва плодів і ягід збереглася сильна орієнтація на зерняткові культури (в першу чергу, яблука), які формують більше половини валового урожаю. Майже 30 % виробництва припадає на кісточкові культури (в більшій мірі, сливу і вишню), решту обсягів

забезпечують ягоди (переважно суниця, малина і смородина) та горіхи.

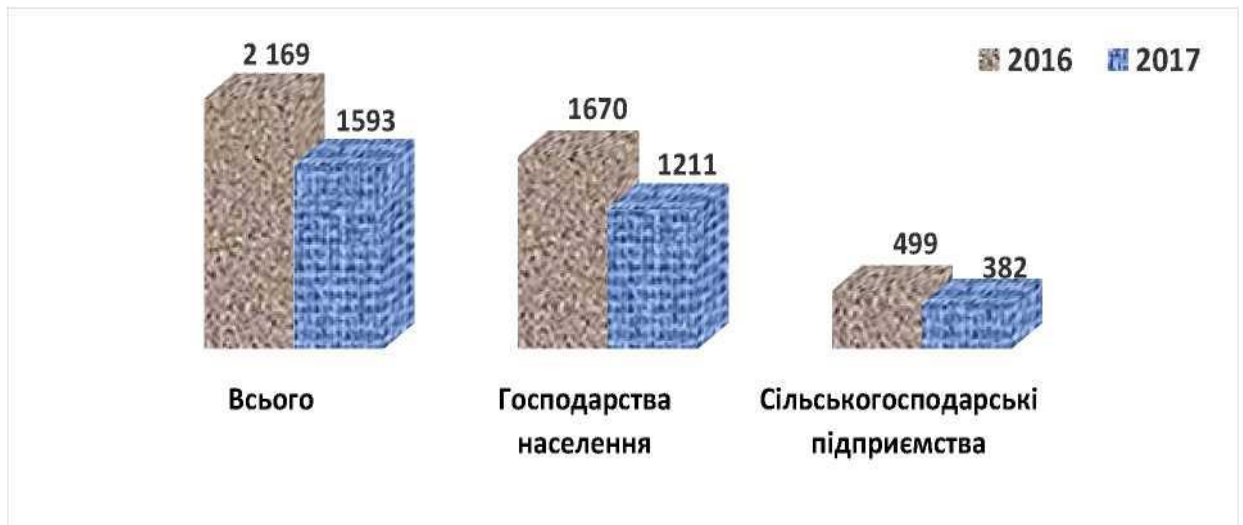

Рис. 2.2. Загальне виробництво плодів і ягід в Україні за 2016-2017 рр., тис. т

*Складено автором на основі матеріалів Асоціації «Укрсадпром», Державної служби статистики України

У садівництві багатьох господарств спостерігається періодичність плодоношення, тому економічна ефективність виробництва, продукції садівництва визначається в середньому на 3-5 років. Її рівень залежить від обсягу виробничих витрат на 1 га саду, врожайності плодів і ягід, якості продукції та цін її реалізації. Виробництво плодів і ягід у господарствах України розвивається на основі послідовної інтенсифікації. Річні виробничі витрати на 1 га плодоносного саду постійно збільшуються та зросли за останніх п'ять років, в середньому по сільськогосподарських підприємствах країни більш як у півтора рази. Незважаючи на зменшення врожаю, вітчизняні товаровиробники зуміли наростити обсяги зовнішніх поставок, на третину збільшивши вартість експорту плодово-ягідної продукції. У 2017 році помітно зросли обсяги експорту зерняткових та кісточкових культур, а основним ринком збуту для українських підприємств стали країни Європейського Союзу.

Таблиця 2.2.

Товарна структура виробництва плодів та ягід в Україні у 2016-2017 рр., тис. т

Продукція	2016	2017	2017 до 2016, %
Плоди, ягоди, горіхи, разом	2169	1593	73,4
Зерняткові, всього	1413	913	64,6
в т.ч. яблука	1230	745	60,6
груші	176	163	92,6
айва	7	5	71,4
Кісточкові, всього	510	463	90,8
в т.ч. сливи	178	169	94,9
алича	12	11	91,7
вишня	157	142	90,4
черешня	63	52	82,5
абрикос	81	71	87,7
персик	18	18	100,0
Волоські горіхи	108	97	89,8
Ягоди, всього	138	120	87,0
в т.ч. полуниця та суниця	69	61	88,4
малина й ожина	35	29	82,9
смородина	25	22	88,0
агрus	7	6	85,7
лохина	2	2	100,0

* Складено автором на основі матеріалів Асоціації «Укрсадпром», Державної служби статистики України

Як свідчать дані таблиці 2.2, за усіма групами плодово-ягідної продукції відзначався високий ступінь товарності, тобто швидка реалізація відразу або протягом незначного проміжку часу після збирання.

Домінуючими сортами у промисловому садівництві є Голден Делішес, Джонаголд, Гала, Айдаред і Чемпіон, а також сукупність інших сортів, де основну частку займають ті, що відносяться до періоду радянської селекції. У виробництві яблук останніми роками прослідковуються наступні тенденції: загальне зменшення площ за рахунок інтенсифікації процесу вирощування, поступове зростання кількості та частки сортів світової селекції, збільшення площ молодих насаджень.

Рис. 2.3. Виробництво яблук в Україні в розрізі сортів у 2017 році, тис. т

* Складено автором на основі матеріалів Асоціації «Укрсадпром»

Варто зазначити, що стосується реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, то у ньому відбулися помітні зміни. У 2017 році багато сортів було вилучено з нього, тоді як внесено значно менше. Так, виключено 16 сортів яблук, а внесено тільки 2. Кількість сортів черешні зменшилась на 33 найменування. Загалом по плодових, ягідних та горіхоплідних культурах було вилучено з реєстру 127 сортів (переважно зерняткових і кісточкових культур), в той час як додалось лише 32. Основною причиною цього виявилось те, що через відомі події перестали підтримувати свої сорти кримські організації (Нікітський Ботанічний сад, ЗАТ «Кримська фруктова компанія»), а також Інститут зрошуваного садівництва і Мелітопольська дослідна станція садівництва. Тобто, за минулий рік в Україні стало майже на 100 менше офіційно дозволених сортів плодово-ягідних культур.

Загальні площі під плодовими та ягідними культурами у плодоносному віці, за нашими оцінками, сягають близько 200 тис. га. В цілому, якщо дивитись на динаміку по роках, фіксується їх стабільне скорочення. Більшість площ багаторічних насаджень знаходиться під

зернятковими культурами, які у минулому році займали площу у 105 тис. га. Кісточкові культури приносили урожай на 61 тис. га, ягоди вирощувались на 22 тис. га, горіхи – на 14 тис. га (рис.2.4.).

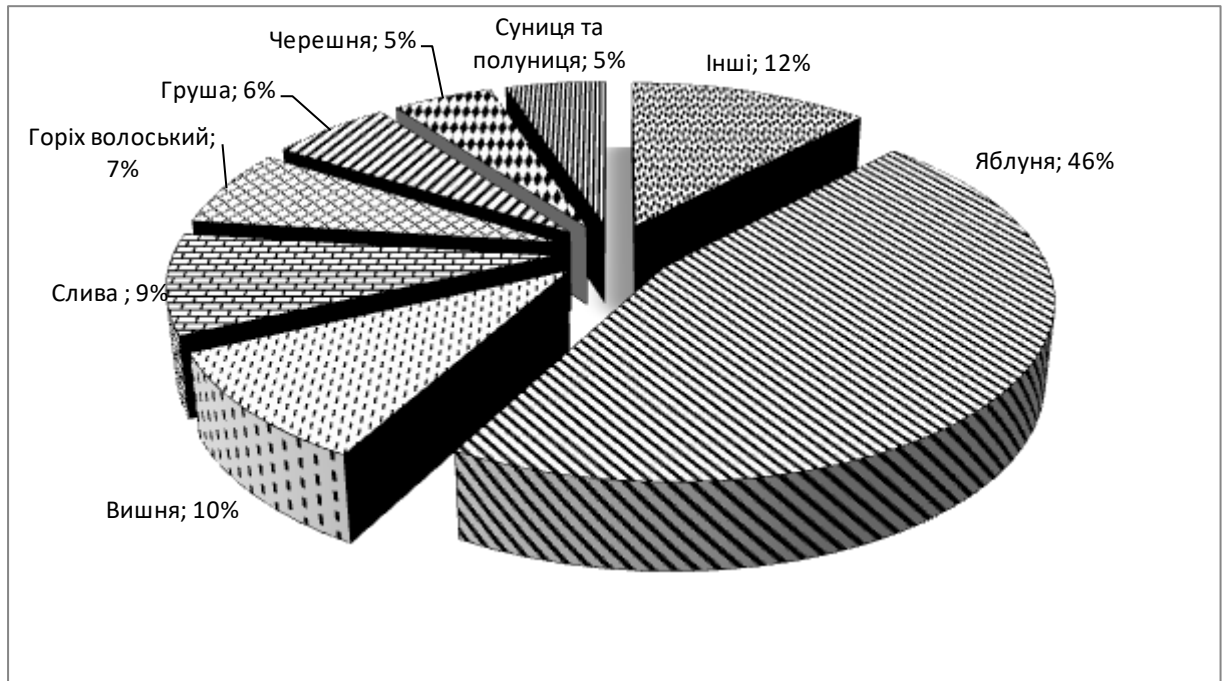

Рис. 2.4. Структура площ плодово-ягідних насаджень у плодоносному віці за 2017 рік

* Складено автором на основі матеріалів Асоціації «Укрсадпром», Державної служби статистики України

Середня урожайність плодів і ягід в Україні в усіх категоріях господарств становить трохи більше 100 ц/га. Помітно вищою вона є в сільськогосподарських підприємствах. Якщо не враховувати насадження, які ще не вступили у цикл повного плодоношення і, відповідно, дають малі врожаї, зерняткових культур збирають по 200 ц/га, а в окремих підприємствах їх урожайність становить 300-400 ц/га, кісточкових плодів вирощують понад 100 ц/га, хоча буває і вдвічі більша урожайність, ягідних виходить приблизно 80 ц/га, а молодих горіхів – 50 ц/га.

У регіональній структурі виробництва плодів і ягід лідируючі позиції продовжують утримувати Вінницька, Хмельницька, Чернівецька, Дніпропетровська, Закарпатська, Львівська і Полтавська області. За результатами 2017 року, незважаючи на зменшення валових зборів у всіх перерахованих регіонах, разом вони зібрали 54 % від загального урожаю фруктів, ягід та горіхів в Україні (рис.2.5).

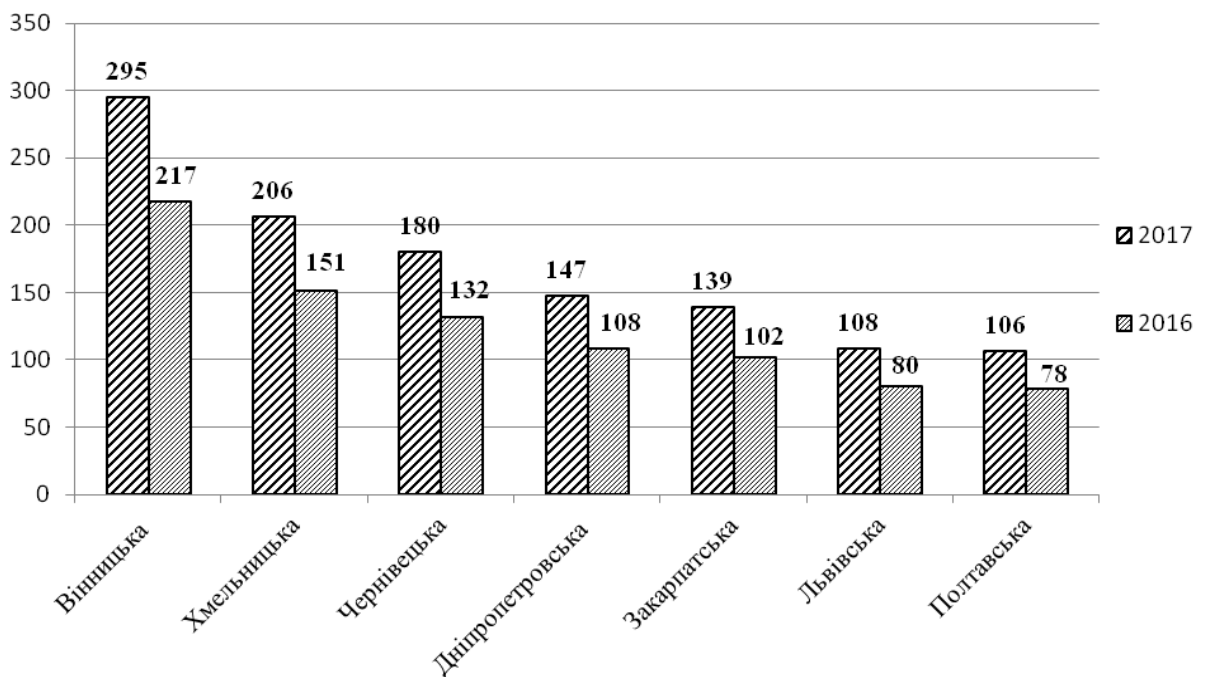

Рис. 2.5. Основні регіони-виробники плодів і ягід в Україні у 2017 році, тис. т

* Складено автором на основі матеріалів Асоціації «Укрсадпром»

Варто відзначити суттєве зменшення кількості внесених у відповідний реєстр розсадників (з 90 одиниць у 2016 році до 50 у 2017 році). На основі ретроспективних передумов, у розсадництві відзначається нестабільність, зумовлена різними площами закладання молодих садів і, як наслідок, потреби в садивному матеріалі.

В Україні досить високорозвинуте розсадництво ягідних культур (суниці, смородини, малини, лохини), однак зовсім інша ситуація склалася з саджанцями зерняткових, кісточкових та горіхоплідних культур, де

вітчизняні виробники використовують переважно зарубіжний садивний матеріал. Для покращення існуючої ситуації в цій сфері, необхідне об'єднання або тісніша співпраця виробників плодів і ягід з виробниками саджанців з метою забезпечення вищого рівня прогнозованості і стабільності ринку розсадницької продукції. а розсадники нарешті почнуть працювати «під замовлення». Тому, слід змінити систему внесення сортів до Державного реєстру, зокрема лібералізувати цей процес стосовно «сортів суспільного надбання». Крім того, критично важливо налагодити добровільну сертифікацію розсадників та створити незалежну систему сертифікації садивного матеріалу.

Органічне вирощування плодів, ягід та горіхів набуває в Україні все більшої популярності. Внутрішній попит на таку продукцію є низьким, проте близько 90% виробленої обмеженої продукції відправляється на експорт. Наявна статистика враховує лише площі таких насаджень. Дані глобального видання «The World of Organic Agriculture» та Інституту дослідження органічного сільського господарства FiBL (Швейцарія) за 2015-2016 роки свідчать, що із загальної площі (близько 400 тис. га) під органічними сільськогосподарськими культурами в нашій країні багаторічні насадження займають 5000 га. Під зернятковими та кісточковими плодами знаходиться 2500 га, ягодами – 630 га, полуницею – 170 га, волоським горіхом – 290 га, фундуком – 40 га, іншими горіхами – 50 га.

Відтак, можна стверджувати, що Україна лише на початку становлення сучасного органічного садівництва та має величезний потенціал у цій сфері, тому що національний та світовий ринки такої продукції є недостатньо насиченими.

Щодо діяльності плодопереробних підприємств, то їх кількість, протягом досліджуваного періоду (2012-2017 рр.) була на рівні 98-110 підприємств. Асортимент виробленої ними продукції не зазнав істотного

розширення. За інформацією Асоціації «Укрсадпром», з врахуванням втрат урожаю, обсяг спрямованих на потреби переробної галузі плодів та ягід становив близько 400 тис. тонн, зменшившись на третину у порівнянні з середнім значенням за останні п'ять років.

При цьому, згідно офіційних статистичних даних, по ферментованих напоях, до складу яких входить сидр, було зафіксоване зростання виробництва. Це пояснюється тим, що декілька останніх років ринок цього продукту демонструє стабільний ріст, не досягнувши досі свого насичення. У 2017 році спостерігається зростання виробництва яблучного соку у порівнянні з 2016 роком, однак воно ще далеке від показників 2012-2014 рр. Дається взнаки падіння купівельної спроможності населення та, як наслідок, економія на споживанні усіх видів соків. Як свідчать дані таблиці 2.3, на 21,3% знизилось виробництво джемів, варення та повидла.

Таблиця 2.3

Виробництво окремих груп переробленої продукції в Україні за 2016-2017 рр., тис.т

Продукція	2016 р.	2017 р.	Відносне відхилення 2017 року до 2016 року, %
Яблучний сік, тис.т	79,0	84,9	107,5
Джеми, варення, мармелад, пюре, повидло, тис.т	49,6	40,9	21,3
Напої ферментовані (в т.ч. сидри), тис.дал.	2619	2787	94,0

* Складено автором на основі матеріалів Асоціації «Укрсадпром», Державної служби статистики України

Щодо регіональної структури переробки плодів та ягід, то у виробництві яблучного соку домінують Вінницька, Чернівецька та Одеська області, які забезпечують понад половину його виробництва, а

виробництво джемів та варення сконцентроване у Вінницькій області (більше 50 %), а також у Харківській, Дніпропетровській, Київській та Рівненській областях.

Неповне використання наявного потенціалу садівництва підприємствами-виробниками плодо-ягідної продукції впливає на зміну цінової ситуації на ринку, що характеризувалась подорожчанням практично всіх видів фруктів та ягід. При цьому спостерігалось помітне коливання цін на деякі види фруктів, що пояснюється відмінностями у їх якісних характеристиках (наприклад, десертна, органічна продукція або на переробку), та періодом продажу (на початку сезону чи в момент максимальної пропозиції). найдешевшими залишились зерняткові культури, а найдорожчими – ягоди.

Зокрема, у 2017 році галузеві підприємства реалізовували груші по 18-20 грн/кг (діапазон цін варіювався від 6 до 28 грн/кг), черешню – по 24 грн/кг, середня ціна на сливу становила 12 грн/кг, персики та абрикоси збувались по 11 грн/кг, лохина – 209 грн/кг, смородина – 26 грн/кг, малина – 40 грн/кг, полуниця – 39 грн/кг, один саджанець зерняткових та кісточкових культур коштував 25 грн, а от вартість саджанця волоського горіха становила 345 грн. Фактично, на рівні 2016 року залишились ціни на абрикоси та персики. Це пояснюється зростанням їх імпорту в Україну, адже в Європі урожай цих культур був дуже гарним, тому й ціни на них були невисокими.

Досить різких коливань зазнала цінова ситуація на ринку яблук. Так, якщо в першій половині 2017 року ціна на яблука становила 6-7 грн/кг, то у другій половині – ціни на новий урожай яблук істотно змінились і складала від 17 до 25 грн/кг. Яблука для переробки реалізовувались за ціною 5-6 грн/кг та, відповідно – 13-15 грн/кг у кінці маркетингового року.

Не зважаючи на обсяг забезпечення плодами та ягодами внутрішнього ринку і відповідне зростання цін, підприємства галузі

своєчасно та вигідних умовах здійснювали реалізацію продукції, яка користувалась стабільним попитом. Основним способом збуту плодово-ягідної продукції став прямий продаж населенню. Лише яблука підлягали реалізації за усіма каналами, однак в більшій мірі – населенню, кісточкові плоди, ягоди і саджанці багаторічних культур майже повністю купувались населенням.

Зовнішня торгівля продукцією садівництва в 2016 році продемонструвала позитивний сигнал слабкого відновлення після кризи 2014 року. Так, зростання експорту рік до року (2016 до 2015) спостерігаються у всіх товарних групах. Зокрема, обсяг збуту свіжих ягід зріс більше ніж в 4 рази. Наприклад, експорт суниці в середньому за останні п'ять років зростав на 65,3%, коли 2016 року продемонстрував ріст в 24 рази рік до року. Обсяг експорту свіжої малини та ожини показав середньорічне зростання за 5 років в 22,8 разів зі збереженням динаміки в 2016. Експорт журавлини і чорниці продемонстрував більш ніж трикратне зростання в 2016 рік до року.

Український бізнес експортує також ківі, хурму та інші плоди в свіжому вигляді, але їх частка є малою та нестабільною.

Обсяг експорту підготовлених плодів (варіння та обробка паром) зріс в 1,3 рази, малини, ожини і шовковиці – в 1,75 рази, підготовлених екзотичних фруктів – в 1,3 рази з середньорічним зростанням за п'ять років в 10,4% (вартість експорту яких зросла до 37,4 млн. дол. США, або на 17,5% рік до року). Україна залишається імпортером консервованих для короткострокового зберігання плодів та ягід.

Вартість експорту сушених плодів та ягід зросла в 1,7 рази рік до року до 2,5 млн. дол. США. Обсяг експорту сушеного абрикосу зріс в 1,34 рази, експорт чорносливу – на 18%, коли обсяг експорту сушеного яблука з середньорічним темпом зростання в 23,4% продемонстрував 2,2 кратний ріст рік до року. Вартість експорту персику, нектарину, груші та інших

культур садівництва зросла в 2,1 рази до 2,2 млн. дол. США, продемонструвавши 8% середньорічного зростання за 5 років. Обсяг експорту сумішей горіхів та плодів зріс у 2017 році до 104,4 тон з 17,3% середньорічним зростанням з 2012 року.

В експорті зерняткових спостерігається позитивна тенденція до повернення обсягів докризових років. Так, в 2016 році обсяг експорту зерняткових зріс в 2,8 разів. Обсяг експорту яблук зріс в 2,8 рази до 13,8 тис. тон., а груш в 2,3 рази до 647 тон рік до року.

Баланс плодів, ягід і винограду в сільськогосподарських підприємствах та у господарствах населення представлено у табл.2.4 та 2.5.

Таблиця 2.4

Баланс плодів, ягід і винограду в сільськогосподарських підприємствах,
тис.т

Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Надходження					
запаси на початок року	74	101,5	91,7	86,9	100,0
плодів та ягід	369	444,2	332	411,7	370,5
винограду	292,9	384,2	241	206,1	221,0
Інші надходження та покупки	48,7	52,7	36,5	16,9	19,7
Використання					
витрачено на корм	1	0,9	0,9	0,7	0,5
передано на виготовлення вина в підприємстві	148,6	180,4	97,4	69,8	77,1
продано переробникам, 2016 — реалізовано за всіма каналами продажу	171,7	236,6	176,2	180	527,0
продано на ринках	68,5	74,1	47,8	50,2	х
видано в рахунок оплати праці та за оренду паїв	1,2	2,3	2,1	0,7	х
реалізовано за ін.напрямами та інші витрати	193	371	279,3	315,3	х
втрати при зберіганні	99,1	13,7	10,6	4,9	4,6
запаси на кінець року	101,5	103,6	86,9	100	100,2

*Складено автором на основі Державної служби статистики України

Експорт кісточкових зріс на 3% до 19,7 млн. дол. США рік до року. Динаміка експорту кісточкових демонструє слабе відновлення у відносних показниках п'ятирічної ретроспективи та двократне зростання до 1,879 тис. тон в 2016 рік до року. Так, експорт вишні та черешні свіжої відновив середньорічне зростання на рівні 3,36% за три роки, та продемонстрував 2,14 кратний ріст в 2016 році до 1,862 тис. тон.

Демонструючи певні успіхи в міжнародній торгівлі, галузь садівництва зберігає потенціал зростання на внутрішньому ринку України в довгостроковій перспективі, оскільки споживання фруктів та ягід на одну особу щонайменше в 3 рази менше, ніж в розвинених країнах.

Внутрішній ринок фруктів та ягід демонструє слабе відновлення. Так, 2016 року відбулось падіння вартості ринку за рахунок скорочення обсягів реалізації на 16,7%, тоді як середньозважена ціна зменшилась лише на 0,4% зі зростанням 2015 року на 34,5%. Варто зазначити, що найбільш стабільним ринком залишався ринок ягідних культур. Так, середньорічне зростання ринку за останні п'ять років відбувалось на рівні 25%. Вартість ринку ягідних культур зростала з 2011 по 2015 роки, однак в 2016 року відбулось незначне скорочення ринку за рахунок фактору зменшення пропозиції на 28,4% через суттєвий негативний вплив агрокліматичних умов і закладку нових ягідників під урожаї майбутніх сезонів [30].

Таблиця 2.5

Баланс плодів, ягід і винограду в господарствах населення, тис. т

Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Надходження					
запаси на початок року	312,8	327,9	350,7	315,2	332,2
плодів та ягід	1639,7	1851,1	1667,1	1741,1	1636,8
винограду	163,1	191,2	194,6	180,2	156,8
куплено в торговельній мережі, з 2016 - куплено з усіх джерел	1238,2	1283,4	1119,8	931,7	1347,0
одержано в рахунок з/п та за оренду паїв	1,2	2,3	2,1	0,7	х
куплено на ринках	393,8	418,5	284,5	296,4	х
інші надходження	95,1	92,6	163,8	163,8	х
Використання					
витрачено на корм	59,0	68,2	62,1	64,5	60,4
передано на виготовлення вина	330,0	378,6	253,9	245,3	221,0
продано переробникам, 2016 – реалізовано за всіма каналами продажу	78,6	50,8	61,5	46,8	689,4
продано на ринках	235,3	264,4	217,0	238,8	х
інші витрати	343,1	405,9	550,3	444,9	х
втрати при зберіганні	37,7	70,6	74,0	76,7	72,8
запаси на кінець року	327,9	368,4	315,2	333,2	311,5
витрачено на споживання	2432,3	2560,1	2248,6	2178,9	2118,7

*Складено автором на основі Державної служби статистики України

Ситуація з технічним та технологічним оснащенням садівництва

залишається складною. Оскільки левову частку виробництва здійснюють господарства населення, які не мають стимулів і коштів для модернізації виробництва, загальна забезпеченість галузі системами зрошення, фруктосховищами та обладнанням для сортування і пакування плодово-ягідної продукції характеризується застарілістю та недостатністю. Надзвичайно слабким є рівень розвитку післязбиральної доробки та передпродажної підготовки плодів і ягід. Інша ситуація спостерігається у спеціалізованих підприємствах, які мають кращі можливості для технологічного розвитку.

Згідно з інформацією, яка надійшла до Асоціації від галузевих виробників, їх загальна забезпеченість технічними засобами (тракторами, автомобілями, оприскувачами тощо) складає 80 %, а повністю забезпечені технікою тільки чверть підприємств. Фруктосховища використовує більше половини господарств, а холодильні камери з регульованим газовим середовищем лише кожне третє. Сортувальні та пакувальні лінії використовуються третиною виробників продукції садівництва. Дещо кращою є ситуація зі зрошенням. Вітчизняні товаровиробники, більшість з яких були створені відносно недавно, намагаються максимально інтенсифікувати процес виробництва. В загальному підсумку майже 60 % використовуваних ними площ охоплені системами зрошення. Найбільш поширене зрошення при вирощуванні яблук, груш, персиків та ягідних культур. Зараз підприємства отримують близько 40 % врожаю зі зрошуваних земель.

За результатами 2017 року, експорт Україною плодово-ягідної продукції перевищив 195 млн дол. США, збільшившись майже на третину у порівнянні з 2016 роком. Вже традиційно провідними експортними товарами стали волоські горіхи (101 млн дол.) та плоди у замороженому, вареному вигляді (61 млн дол.). Чималі доходи вітчизняні підприємці отримали від поставок різних ягід (11 млн дол.), кісточкових плодів (10

млн дол.), яблук і груш (7 млн дол.). По всіх перерахованих групах товарів зафіксоване зростання вартості закордонних поставок. Характерною особливістю вітчизняного експорту стала його виражена орієнтація на ринки країн Європейського Союзу (Польщі, Франції, Нідерландів, Греції, Австрії, Італії та ін.), які формують близько 2/3 доходів для постачальників плодів і ягід.

2.2. Реалізація інноваційно-інтенсивного типу розвитку у садівництві

Суттєвий внесок у дослідження проблеми обґрунтування інноваційно-інтенсивних технологій у виробництві зробили такі науковці, як: В. Андрійчук, М. Вітков, П. Гайдучський, Я. Гацура, О. Гудзинський, В. Горкавий, І. Дергач, І. Кириленко, П. Макаренко, Л. Мармуль, В. Месель-Веселяк, В. Олійник, П. Саблук, М. Світков та багато інших. Проте, на нашу думку, слід зосередити увагу на узагальненні теоретичних і методичних напрацювань й розробці практичних рекомендацій щодо інтенсифікації виробництва як стратегічного напрямку підвищення результативності виробничо-господарської діяльності.

Економіко-технологічними аксіомами сучасності є:

– найефективніше закладати сади в зонах, де вони можуть давати найвищі врожаї;

– науковцями розроблено та апробовано технології, що здатні повністю або частково вирішити проблему нестачі вологи у зонах, де клімат забезпечує найвищу суму активних температур;

– загальновідомо, що збільшення урожаю значною мірою (від 15 до 59%) залежить від сорту;

– відбувається зростання потенціалу ранніх сортів;

– карликові підщепи швидше починають плодоносити;

– наявний широкий вибір інтеркалярів, у тому числі інтеркаляри ринково привабливих сортів.

Нині значний внесок у процес розробки та впровадження інноваційно-інтенсивних технологій розвитку садівництва здійснюється відділом наукових досліджень з питань економіки, методології, інтелектуальної власності Інституту садівництва НААНУ, головними напрямками досліджень якого є:

- розробка наукових основ розвитку садівництва в Україні;
- визначення напрямів розвитку вітчизняного садівництва на засадах екологізації та ресурсозбереження;
- розробка організаційно-економічних засад підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва плодів і ягід;
- дослідження механізму розвитку ринку плодів та ягід України;
- розробка методик ведення досліджень у садівництві;
- патентні дослідження та забезпечення захисту прав інтелектуальної власності;
- маркетингові дослідження та пропаганда розробок інституту за допомогою інформаційної, рекламної та видавничої діяльності [11].

Основні досягнення та пропозиції по виробництву, здійснені на основі визначених вище напрямів досліджень наведено у табл. 1 додатку А.

Значний внесок щодо розвитку селекції плодових і ягідних культур здійснено у таких напрямках як:

- селекція плодових і ягідних культур з використанням олігогенних донорів конкретних ознак (стійкість до хвороб, підвищена лежкоздатність плодів, високий вміст біологічно активних речовин в них, великоплідність, колоновидність сортів плодових тощо) з метою отримання сортів, придатних для вирощування за сучасними екологічно безпечними ресурсозберігаючими технологіями;

– проведення господарсько-біологічної і технологічної оцінки нових перспективних вітчизняних та інтродукованих сортів плодових, ягідних і малопоширених в культурі рослин у різних ґрунтово-кліматичних зонах;

– забезпечення збереження, поповнення та оновлення генофонду плодових, ягідних, горіхоплідних, декоративних і малопоширених в культурі рослин за рахунок аборигенних видів і форм, а також нових сортів і гібридів носіїв та донорів важливих біологічних і господарських ознак [47].

Основні досягнення та пропозиції виробництву, здійснені на основі визначених напрямів селекційної роботи наведено у табл. 2 додатку А.

Щодо технологічних аспектів вирощування плодових та ягідних культур, то головний напрям досліджень нині зосереджений на розробленні для основних зон садівництва нових екологічно безпечних технологій вирощування плодів зерняткових і кісточкових культур з використанням високопродуктивних слаборослих насінневих та вегетативно розмножуваних підщеп, зимостійких великоплідних стійких до хвороб сортів, нових способів формування та обрізування дерев для забезпечення їх високої стабільної врожайності [94].

Основні досягнення та пропозиції виробництву, здійснені на основі визначених вище напрямів досліджень наведено у табл. 3 додатку А.

Організаційно-економічний механізм впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва забезпечує процес розробки галузевих та регіональних програм інноваційного розвитку, впровадження відповідних нормативів та визначає порядок взаємодії сільськогосподарських підприємств й організацій, а також їх підрозділів, що беруть участь в інноваційному процесі. Він спрямований на здійснення послідовного виконання робіт, формування відповідних організаційних структур, в рамках яких здійснюється інноваційна діяльність. При цьому

необхідна координація діяльності всіх учасників інноваційних процесів та збалансованості матеріальних та трудових ресурсів.

Одночасно з високотехнологічними інноваціями слід широкомасштабно впроваджувати організаційно-інноваційні розробки, пов'язані з земельною реформою і введенням вартості землі в економічний оборот, створенням нових ринкових механізмів кредитного забезпечення довгострокових інноваційних проєктів, а також формуванням ринкової інфраструктури [156].

Наукові дослідження і розробки все більше орієнтуються на потреби ринку. Формування нової технології або нового продукту починається з вивчення ринкової кон'юнктури, аналізу та прогнозування майбутніх потреб, виявлення перспективних можливостей. Наступним етапом є визначення якісних характеристик інновації, які будуть здатні задовільнити сучасні та майбутні потреби споживачів.

Науково-технічне нововведення – результат складних. На його успішне завершення впливає величезна кількість внутрішніх і зовнішніх факторів. Наприклад, серед причин відмови від проєктів, робота над якими була перервана на стадії розробок, найпоширенішими є зовнішні фактори: несприятливо маленький ринок; невизначеність щодо покупців; низький рівень конкурентоспроможності; невизначеність щодо постачальників; застарівання нововведення [17].

Організаційно-економічний механізм впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, на нашу думку, також полягає у сукупності наступних форм діяльності та методів управління:

- виявлення пропозицій на галузевому ринку інновацій (попит на інновації ініціюються безпосередньо виробником продукції);
- розробка інноваційно-інтенсивних технологій галузевими науково-дослідними установами;

- патентування розробленої інноваційно-інтенсивної технології;
- передача інновації (інноваційно-інтенсивної технології, нового сорту та ін.) господарюючому суб'єкту за ліцензійною угодою;
- впровадження технології, нового сорту під науковим супроводом розробника інновації;
- визначення економічного ефекту від впровадження інновації [211].

Контроль за якістю продукції виробленої за новими технологіями (інноваційно-інтенсивні технології, нові сорти та ін.) здійснюється державою. Саме державний сектор, регулює проблеми, пов'язані з вихідним матеріалом для селекції, організує збір і пропаганду нових досягнень і тим самим стимулює розвиток промислового садівництва. Приватний сектор в значних обсягах здійснює безпосереднє виробництво і постачання посадкового матеріалу споживачам, забезпечуючи при цьому не лише розширення виробництва продукції насінницького спрямування, а також сприяючи за рахунок збільшення податкових зборів зростанню фінансових можливостей державного сектора. Садівництво як галузь аграрного виробництва повинна ґрунтуватися на засадах інтеграції державного і приватного секторів (рис.2.6).

На сучасному етапі розвитку інноваційної сфери особливого значення набуває активізація співпраці між сільськогосподарськими товаровиробниками та науково-дослідними установами, що створює об'єктивні умови для впровадження всебічної форми виробничої інтенсифікації та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на регіональному та міжнародному ринках [224].

Рис. 2.6. Система інтеграційних зв'язків у розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва

*Розроблено автором

Таким чином, необхідно спрямувати увагу на розробку альтернативних моделей інтенсифікації у сільському господарстві, а тому роботу науковців необхідно спрямувати на наступні види досліджень: еколого-інноваційні, біологізовані, ресурсозберігаючі, та такі, які направлені на активізацію можливостей культур в біологічному аспекті, формування властивостей імунностійкого типу та створення на їх основі агротехнічної системи з новим підходом до використання засобів матеріально-технічної бази та виробництва сільськогосподарської продукції на основі організації ефективної системи господарювання.

Відтак, оцінка ефективності господарської діяльності має здійснюватись належним чином у наступній послідовності:

– на рівні підприємства: здійснення повного аналізу економічної ефективності нововведення шляхом визначення рівня конкурентоспроможності фінансового забезпечення за рахунок власних коштів господарюючого суб'єкта;

- на рівні інноваційного проекту: аналіз ефективності прийняття рішень та визначення базових показників ефективності для визначеного інноваційного проекту;

- на рівні планування: виокремлення базових факторів впливу для досягнення прогнозованих показників роботи та оцінка відповідності фактичного стану інноваційної діяльності щодо бажаного результату.

Вивчення досвіду розвинених країн світу щодо ведення сільськогосподарського виробництва, аналіз та впровадження новітніх науково-технічних досягнень у сфері галузевого розвитку сприятимуть підвищенню його адаптованості до умов зовнішнього середовища та формуватимуть систему ефективного розвитку на засадах реалізації інноваційних процесів [213]. Таким чином, підвищення якісних та кількісних вимірників функціонування галузей відбуватиметься шляхом впровадження науково-технічних розробок через здійснення організаційно-економічних змін у виробництві, переробці, технологіях зберігання й просуванні продукції на ринок.

Для наукового забезпечення ефективного інноваційно-інтенсивного типу розвитку галузі необхідно:

- на основі результатів наукових досліджень розробку інновацій, а також впровадження останніх у виробництво та переробну сферу;

- формування відповідних баз даних про генетичні продукцію та ресурси;

- виробництво науково-дослідними установами та дослідними господарствами НААНУ насінневого матеріалу для агровиробників в необхідних об'єктах, постійне створення нових сортів і гібридів, типів, порід, ліній різних сільськогосподарських культур;

- розробку сучасних стандартів та документів нормативно-правового характеру;

- широке залучення виробників сільськогосподарської продукції до апробації новинок;
- формування інформаційних баз та банку даних готових для впровадження у виробництво розробок науково-дослідних підприємств та установ сільськогосподарськими товаровиробниками;
- створення та підтримка розвитку ринку інноваційної продукції в АПК;
- для популяризації наукових розробок організувати проведення міжнародних виставок із супроводженням таких заходів потужними рекламними кампаніями у засобах масової інформації та розповсюдженням наукових журналів і різноманітних технологічних довідників;
- надання інформаційно-консультаційної підтримки і проведення навчання для менеджерів та спеціалістів в регіональних центрах наукового спрямування з метою вивчення інноваційного забезпечення економічного розвитку.

Наукові основи розвитку різних напрямів аграрної науки можливо отримати за результатами ґрунтовних досліджень і в подальшому зосередитись на напрямках зазначених на рис. 2.7.

Реалізація науковцями запланованих прикладних і фундаментальних досліджень дозволить здобути нові знання щодо особливостей фізичних та біологічних об'єктів, які використовуються у сільському господарстві, що в подальшому сприятиме створенню на їх основі об'єктів нового типу, а також дозволить розробляти та приймати рішення організаційно-економічного і технологічного спрямування й дозволить розробити рекомендації щодо зростання обсягів виробництва продукції сільськогосподарського виробництва, з можливістю ефективно її зберігати, переробляти і виробляти продукти харчування високої якості.

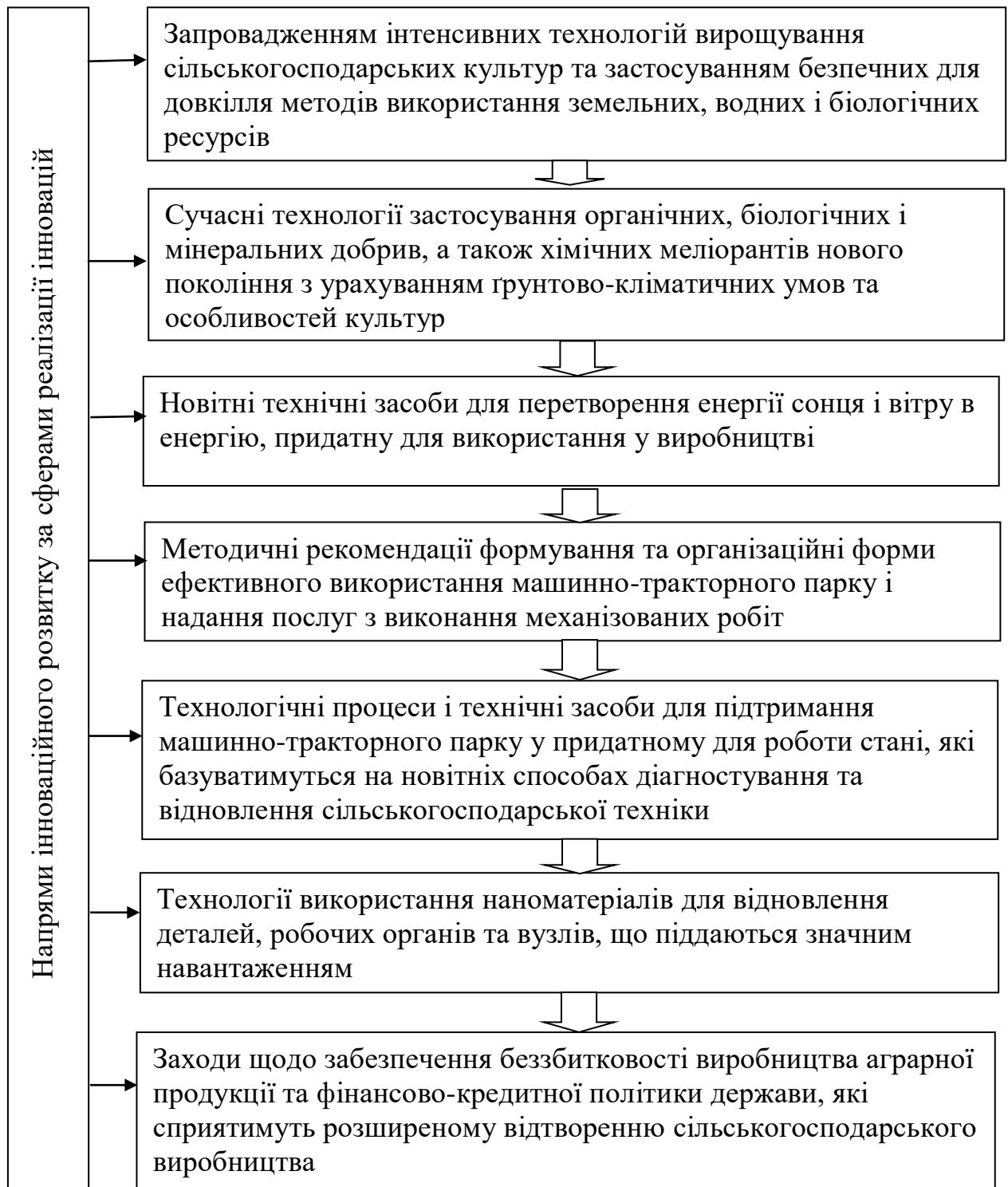

Рис. 2.7. Напрями інноваційно-інтенсивного розвитку за сферами реалізації інновацій

* Розроблено автором

Інноваційно-інтенсивний розвиток галузі садівництва сприятиме розвитку інтеграційних зв'язків як у межах галузі так і всього агропромислового сектору, активізує розвиток суміжних секторів (збуту, переробки, торгівлі) та низки комплексів (транспортний,

машинобудівельний, хімічний, видобувний). Зокрема, яскравим прикладом вирощування плодкових культур західноєвропейськими країнами є використання субстратів (близько 18,0 млн. м³ у рік), що не лише розширює галузеві інтеграційні зв'язки, а й створює додаткові робочі місця. Окрім того, робота має бути спрямована на створення нових біологічних технологій і об'єктів з метою одержання біосировини для потреб енергетичного сектору; розробку нових технічних засобів і технологічних процесів для виробництва енергоносіїв та їх ефективного використання у майбутньому.

Найбільш важливими передумовами реалізації запропонованих заходів є: взаємодія наукового та виробничого секторів на новому рівні, в основу якого покладено стратегічне співробітництво; поширення та впровадження нових технологій у виробничі процеси для прискорення інноваційної діяльності представниками малого й середнього бізнесу; для розширення інноваційних можливостей необхідне налагодження міжнародного партнерства; підготовка кваліфікованих спеціалістів спроможних до розв'язання завдань інтенсифікації виробництва та інноваційного розвитку.

Застосування постіндустріальних технологій вирощування сільсько-господарських культур на основі зростання економічного потенціалу галузі, значного підвищення їх продуктивності і адаптивності шляхом переведення рослинництва на постіндустріальні моделі розвитку, що передбачає розробку і прискорене впровадження інноваційних систем регулювання росту і розвитку рослин на основі принципів точного землеробства та нанотехнологій; особлива увага в цьому напрямі буде приділятися розробці технологічних способів впливу фізіологічно-активних речовин на функціонування клітинних структур рослини, а також методів генної інженерії в селекції (рис. 2.8).

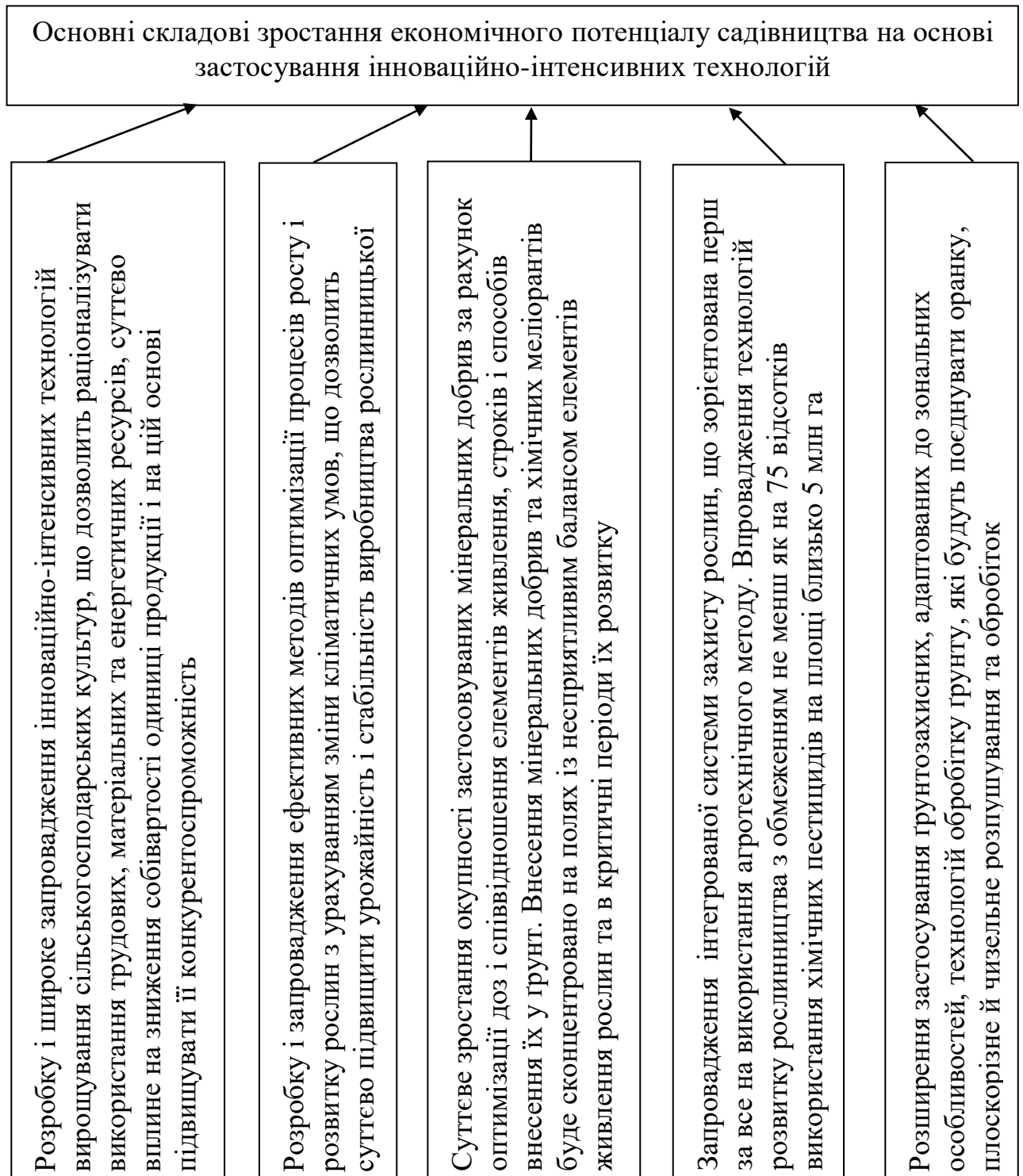

Рис. 2.8. Основні складові зростання економічного потенціалу садівництва на основі застосування інноваційно-інтенсивних технологій

* Розроблено автором

Як свідчить проведений аналіз сортових ресурсів сільськогосподарських культур, наукові доробки являються вирішальним

фактором збільшення виробництва рослинної продукції в Україні. Дослідження у галузі науки сортовивчення відіграють значну роль в подальшому розвитку сільськогосподарської діяльності шляхом нівелювання факторів, які стримують такий розвиток [184].

В результаті таких змін зросла суспільна компонента аграрної науки, оскільки проведені дослідницькі роботи: спрямовані на усунення біологічних обмежень для досягнення стабільності виробничої діяльності за тими напрямками, де наявні відповідні обмеження; сприяють істотному зростанню потенціалу виробничого характеру внаслідок підвищення якості продукції; визначають оцінку реалізації біологічного потенціалу на основі факторів соціально-економічного змісту.

Зазначимо, що за результатами проведеного аналізу протягом значного історичного періоду виявлені важливі взаємозв'язки та тенденції розвитку, врахування яких є необхідною умовою при формуванні раціональної структури садівництва. Підтверджується методологічне положення, насамперед, щодо відповідності утримування й ефективності даного механізму й усієї системи садівництва відносно сукупності соціально-економічних і науково-технічних факторів та умов зовнішнього середовища.

На інтенсивність росту садових насаджень впливають такі складові: кліматичні умови, рельєф місцевості, властивості і типи ґрунтів. При оцінці придатності території для закладання саду в першу чергу слід враховувати агробіологічні вимоги садових рослин до кліматичних умов (табл. 2.6).

Згідно аналізу досліджень вітчизняних науковців, серед основних чинників виробництва (сівозміни, удобрення, технологія та ін.), що здійснюють вплив на урожайність дедалі значнішим стає фактор сорту. Серед іншого, фактор сорту повинен забезпечити здатність максимально реалізувати потенціал продуктивності культури у виробництві за різних

стресових факторів та погодних умов, сприяти збільшенню імуностійкості до основних захворювань та шкідників.

Таблиця 2.6

Агробіологічні вимоги садових рослин до кліматичних умов

Культура	Сума активних температур, С°	Тривалість вегетаційного періоду з t 10 С°	Пошкоджуюча зимова температура нижче 0 С°	Сума опадів за рік, мм
Яблуня	1800-2400	125-165	30-40	500-600
Груша	2200-2600	145-180	25-30	500-600
Вишня	1400-1700	110-115	35-40	300-400
Слива	1800-2000	130-140	30-35	300-400
Черешня	2700-2900	160-200	25-30	500-600
Обліпіха	1900-2000	130-150	40-50	700-750
Агрус	150-1600	95-105	30-35	400-500
Смородина червона	1550-1750	105-120	40-45	600-700
Смородина чорна	1400-1600	90-105	40-50	600-700
Малина	1100-1200	70-75	30-37	700-750
Суниця	1700-1900	100-115	10-15	600-750

* Сформовано за даними Інституту садівництва НААНУ

Нині в умовах колосального зростання цін на енергоносії, хімічні засоби захисту рослин та мінеральні добрива, надзвичайно принципового значення набуває вибір сортів та гібридів, у зв'язку з підвищенням вимог до використання в сільському господарстві інноваційно-інтенсивних технологій, що сприяють як зростанню врожайності сільськогосподарської продукції так і підвищенню її якості.

Серед основних властивостей високоадаптивних сортів переважаючою є здатність до економного й ефективного використання факторів навколишнього середовища діяльності людини, таких як машини і знаряддя, засоби захисту, мінеральні добрива. Вітчизняними селекціонерами створено різні за своїми господарчоцінними властивостями сорти та гібриди культур, зважаючи на природно-кліматичні умови в Україні та матеріально-технічну базу сільгоспідприємств.

Нині велике значення у сучасному товарному плодівництві надається формуванню нових типів насаджень на клонових підщепах із створенням такого типу крон, які стримують вегетативну функцію та підтримують генеративну [216].

Загальна тенденція розвитку технологій обробітку ґрунту буде розвиватися в напрямі збільшення питомої ваги поверхневого і нульового обробітку, особливо в зонах недостатнього зволоження. В перспективі мінімальні способи обробітку будуть застосовуватися на двох третинах орних земель. Економічний ефект від запровадження мінімального обробітку ґрунту в 2015 р. склав 2950 млн грн, а в прогнозованому 2020 році – 6292,5 млн грн [203].

Заходи для забезпечення раціональних перетворень в галузі садівництва на основі розвитку її виробничо-ресурсного потенціалу в основному знаходяться в площині: адаптивних систем землеробства; комбінованого режиму зрошення; комплексного і раціонального використання земельних ресурсів. Зазначені заходи можливо реалізувати лише при умові високого рівня інноваційної активності суб'єктів в галузі рисівництва, яка має досить значний потенціал. При цьому суб'єктами інноваційної діяльності в галузі садівництва повинні виступати не лише виробники продукції, а й науково-освітні установи як осередки створення новацій за визначеними напрямками інтенсивного розвитку садівництва (рис. 2.9).

Однією з найбільш важливих і невідкладних проблем реалізації інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва удосконалення є ефективне управління та регулювання, оптимізація інвестиційних процесів є єдиною умовою успішного функціонування підприємств і галузі взагалі. При цьому забезпечення ефективності управління вимагає вміння передбачити майбутній стан та напрями розвитку галузі садівництва як складної виробничої та соціально-економічної системи

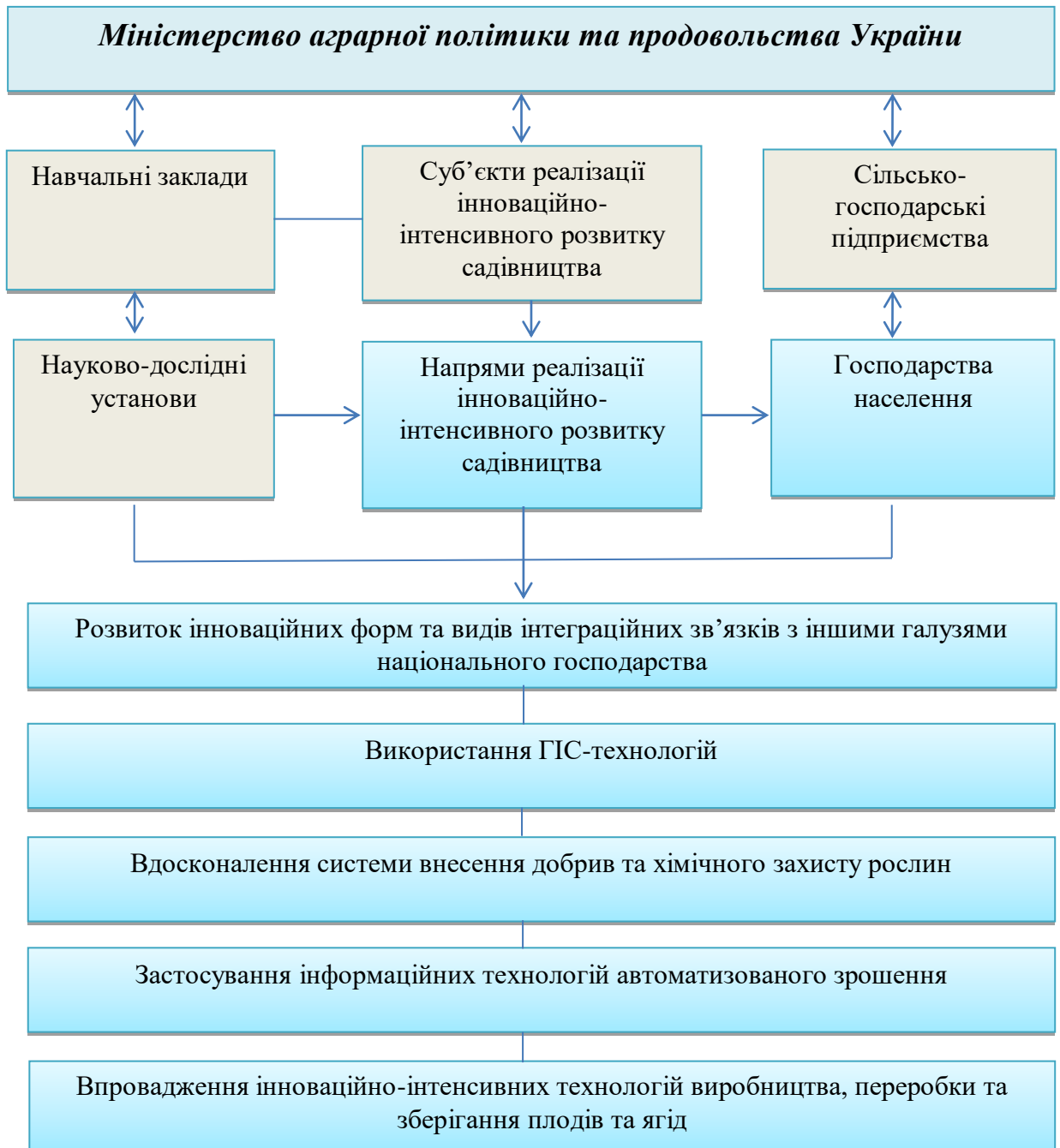

Рисунок 2.9 Суб'єктно-функціональний склад реалізації інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва

* Розроблено автором

Процес становлення ринку інноваційної продукції у промисловому садівництві значною мірою залежить від періоду створення нових сортів плодових культур і технологій вирощування плодів і ягід. Т.Є. Кондратенко зазначає, що останні 50 років яблуневі сади почали вирощувати за інтенсивними та інтегрованими технологіями, залучаючи для

створення насаджень сорти з іншими біологічними та господарськими ознаками. Змінив вимоги до плодової продукції також і споживач. З огляду на це виникла необхідність значного прискорення селекції, випробування та розмноження кращих сортів. 50 років тому період створення нових плодкових сортів займав 47-55 років. Нині, коли відбувається інтенсифікація селекційного процесу, його можна скоротити до 10-15 років.

Однією з найгостріших проблем сьогодення в сільсько-господарському виробництві є створення високопродуктивних насаджень на насінних підщепах, які б не виснажували природних ресурсів. Пояснення такої ситуації криється у тривалій ротації садових агросистем через біологічні особливості сортів і підщеп та у технологіях, що використовуються аграріями. Для такого типу насаджень характерними є недоліки, які властиві монокультурам та призводять до негативного алелопатичного впливу, зниження родючості ґрунту і накопичення шкідливих речовин. Відтак, необхідно провести зміну технологічних підходів до використання екосистем в садівництві, з метою впровадження принципів зменшення на сорт техногенних навантажень.

Багаторічні дослідження вчених Інституту садівництва НААН показали, що врожайність ряду сортів яблуні прямо залежить від типу підщеп. У насадженнях на клонових підщепах при загущених схемах садіння та підвищенні врожайності зростає потреба в добривах, яка задовольняється як через їх внесення, так і завдяки запасам поживних речовин у ґрунті. Вплив останнього чинника зростає з огляду на з дорожчання добрив.

Серед вагомих напрямів щодо поширення інновацій у промисловому садівництві є створення, проведення дослідів у виробничих умовах та поширення серед товаровиробників високо-інтенсивних технологій плодкових та ягідних насаджень. Це, безперечно, пов'язано з необхідністю

як найповнішого врахування біологічних особливостей сортів і підщеп, які виступають єдиним елементом основних засобів виробництва. Водночас сучасні інтенсивні сади за своєю конструкцією мають бути цілковито пристосованими до умов зовнішнього середовища, зручними для догляду за фунтом і деревами і завдяки цьому забезпечувати високу продуктивність праці та врожайність зерняткових порід у межах 40-45 , кісточкових – 10-12 т/га.

В Інституті садівництва (ІС) НААН та дослідних установах його мережі проводиться значна робота щодо підвищення конкурентоспроможності галузі, розвитку інноваційної діяльності. Завершені розробки інституту і його дослідних станцій стосуються створення та обґрунтування адаптованого асортименту плодкових і ягідних культур, що відповідає вимогам інтенсивного садівництва, вирішення питань вирощування оздоровленого садивного матеріалу, розробки технологій виробництва, зберігання та переробки плодів і ягід, економіки галузі.

Необхідно зазначити, що у 2012 році в ІС НААН було створено робочу групу з проектування плодкових і ягідних насаджень, що сприятиме впровадженню цих розробок у виробництво, удосконаленню взаємозв'язків між ним та наукою, ефективнішому використанню наявного ресурсного потенціалу садівничих підприємств. До «Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» занесено близько 62% сортів плодкових культур селекції установ НЦ «Садівництво». У 2011 р. у виробництві садивного матеріалу частка саджанців цих сортів становила від 64,2 по плодкових зерняткових до 82,3% по кісточкових культурах. Таким чином, є всі можливості для закладання нових садів вітчизняними сортами.

Створення високопродуктивних насаджень у великій мірі залежить від рівня виробництва садивного матеріалу та його якості. Відтак, у

промислового садівництва особливо перспективними є технології, що сприяють отриманню безвірусних садівничих матеріалів з подальшим їх поширенням класичними та біотехнологічними способами у виробничій діяльності. За ініціативою Інституту садівництва НААН для вирішення цих завдань на державному рівні будується науково-виробничий біотехнологічний тепличний комплекс вартістю 57 млн. грн. для вирощування високоякісного безвірусного садивного матеріалу. За попередніми розрахунками вартість виробленої за рік продукції становитиме 9,79 млн. грн., річний прибуток - 5,54 млн. грн. Отже, використання потужностей цього комплексу дозволить до 2020 року повністю перевести садівництво України на безвірусну основу. Головною складовою успіху інтенсивного садівництва є сади на карликових та середньорослих підщепах, які вже за 2-3 роки після закладання гарантують отримання високого врожаю. Впровадження у виробництво інноваційних технологій, розроблених науково-дослідними установами НЦ «Садівництво», забезпечує вирощування високоякісної плодово-ягідної продукції, що дає можливість отримувати від її реалізації при урожайності садів 25-40 т/га - 75-180 тис. грн. прибутку з 1 га за рівня рентабельності 150-250%, ягідників відповідно - 10-20 т/га, 115200 тис. грн. та 160-280%.

Нині, в Україні набувають поширення такі інноваційні технології вирощування плодових та ягідних культур (характеристику наведено в додатку Ж):

- скороплідні сади яблуні на насінневих підщепах (без зрошування);
- створення інтенсивних насаджень яблуні на середньорослій підщепі ММ106;
- інтенсивні насадження яблуні на слаборослих підщепах з багатовісною кроною;

- технологія створення насаджень яблуні на карликових підщепах м.9 і 62-396;
- технологія позакореневого живлення яблуні основними макро- та мікроелементами в умовах опідзолених ґрунтів Лісостепу;
- технологія вирощування саджанців яблуні із закритою кореневою системою;
- високопродуктивні насадження черешні на насінневих підщепах в Лісостепу України;
- вирощування інтенсивних садів черешні на слаборослих вегетативно розмножуваних підщепах в Лісостепу України;
- створення інтенсивних насаджень вишні на слаборослих клонових підщепах;
- інтенсивні насадження вишні на насінневих підщепах;
- вирощування інтенсивних садів сливи на вегетативних підщепах;
- інтенсивні сади аличі великоплідної на вегетативних підщепах;
- інтенсивні насадження абрикоса на насінневих підщепах.

Техніка і технологія поливу мають вирішальний вплив на якість водорозподілення, регулювання водного режиму, а отже, на ступінь використання ґрунтового-кліматичних, матеріально-технічних, енергетичних ресурсів та екологічний стан навколишнього середовища при забезпеченні стабільної врожайності.

Як свідчить практика господарювання, все більшого поширення набувають технології вирощування плодових та ягідних насаджень із застосуванням зрошувальних систем. При цьому істотно різниться (у порівнянні з беззрошувальним вирощуванням, що зумовлює структуру основних засобів виробництва у промисловому садівництві (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Структура основних засобів у промисловому садівництві, %

Плодова культура, тип насаджень	Основні засоби виробництва	у тому числі							
		Будівлі, споруди	з них плодосховища	силові машини	з них трактори	Робочі машини	Транспортні засоби	Плодові насаджень	інші
<i>Із застосуванням зрошувальних систем</i>									
Округла крона, на насінневих підщепах	100	48,4	34,5	2,4	1,8	2,5	1,1	44,1	1,2
Округла крона, на середньорослих клонових підщепах	100	58,0	39,9	2,8	2,0	2,8	1,3	33,7	1,4
Площинні крони, на насінневих підщепах	100	52,2	35,9	2,5	1,8	2,6	1,2	40,4	1,1
<i>Без зрошення</i>									
Округла крона, на насінневих підщепах	100	62,2	27,6	1,6	1,2	1,6	0,7	32,5	1,4
Округла крона, на середньорослих клонових підщепах	100	67,8	31,1	1,9	1,5	1,9	0,8	26,1	1,5
Шпалерокарликовий сад	100	54,3	26,2	1,5	1,1	1,6	0,7	40,8	1,1

* Сформовано за даними Інституту сівництва НААНУ

У США зрошувані площі складають більше 20,0 млн га, в Китаї - близько 56 млн, в Індії - 57 млн га, у Росії, останні 15 років характеризуються зниженням якісних і кількісних показників іригаційного фонду країни. З 4,3 млн га фактично поливаються земель залишилося 0,83 млн га. Кількість дощувальних машин зменшилась з 65 до 14 тис. шт. При цьому відпрацьованих нормативні терміни становить понад 80% [2].

Аналіз науково-технічних і інформаційних матеріалів показує, що за останні 16 років в світі загальна площа-зрошуваних земель збільшилася на 20,6% та складає близько 280 млн га. Очікуваний подальший ріст світових зрошувальних площ на 1,0-1,5% в рік в найближчі 15 років може привести до збільшення споживання запасів прісної води на 17%.

Забезпеченість садівництва необхідною сучасною сільсько-господарською технікою – важливий напрямок подальшої реалізації інноваційної стратегії розвитку і підвищення конкурентоспроможності плодово-ягідного виробництва.

Забезпеченість окремими видами сільськогосподарської техніки та обладнання представлено у таблиці 2.8.

На сучасному етапі необхідно орієнтуватися на розробку поливних машин нового покоління, на створення технологій зрошення, більш тісно пов'язаних з конкретними агроландшафтами і природно-кліматичними умовами районів, де буде здійснюватися реконструкція і будівництво зрошувальних садівничих систем.

Таблиця 2.8

Забезпеченість сільськогосподарського виробництва окремими видами сільськогосподарської техніки

Вид забезпечення техніки	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Трактори	310248	313480	314066	315261	309111	309716	339829
Плуги	354872	355977	360890	361082	359086	360496	333599
Культиватори	199061	201359	205904	205486	198983	198844	183722
Борони	650237	647506	641398	634124	625421	621375	570675

* Сформовано за матеріалами Державної служби статистики України

Особливі перспективи мають наукові розробки системи ресурсозберігаючих технологій, що мінімізують втрати харчової цінності

продукції в процесі зберігання, транспортування і переробки плодів та ягід, спеціальних рецептур продукції та технологічних схем її виробництва для різних вікових категорій населення.

Якщо в минулому столітті приділялась значна увага збільшенню продуктивності поливної техніки навіть на шкоду якості поливу, завищення тиску в зрошувальних мережах, то зараз в стратегічному плані наукові дослідження спрямовані на вирішення проблеми розробки водозберігаючих мало-енергоємних технологій і техніки зрошення, максимально адаптованих до умов конкретних агроландшафтів, забезпечуючи екологічну безпеку і ефективне використання інтегральних ресурсів. Основна тенденція - створення автоматизованих високопродуктивних водо-, енергозберігаючих екологічно безпечних технологій і техніки зрошення при мінімізації критеріїв, що характеризують затрати на інформаційне забезпечення, матеріально-технічні, енергетичні, водні, трудові ресурси, і максимізації критеріїв ергономічності, безпеки, надійності, екологічності, естетичності.

На основі досліджень вітчизняних науковців та виробничого досвіду у внутрішньогосподарських виробничих підрозділах і в спеціалізованих садівничих господарствах визначаються найкращі умови для всесторонньої інтенсифікації садівництва в Україні. Саме завдяки оптимальному співвідношенню рівня агропромислової інтеграції товаровиробників галузі, за високого рівня спеціалізації і концентрації виробництва може бути забезпечено ефективне використання досягнень науково-технічного прогресу. Плодоягідна продукція характеризується специфічними біологічними особливостями, адже вона піддається швидкому псуванню та є малотранспортабельною, тому поєднання на одному підприємстві виробництва плодів та ягід, з подальшою їх промисловою переробкою і зберіганням істотно підвищує конкурентоспроможність таких господарств. До переліку умов, які

сприяють кооперуванню та інтеграційним процесам в садівництві належать висока капіталомісткість галузі та великий часовий лаг між початком капітальних вкладень на створення багатолітніх насаджень та формуванням інших основних виробничих фондів галузі й інші аспекти, що тісно пов'язані з особливостями виробництва та подальшої реалізації плодово-ягідної продукції [117]. Тому вважаємо за необхідне розвивати різноманітні форм виробничих зв'язків, і перш за все, кооперування підприємств в сфері виробництва плодів та ягід, їх довготривалого зберігання, промислової переробки та реалізації продукції. Зберегти відмінні товарні та споживчі показники якості плодово-ягідної продукції можливо лише за використання прогресивних технологій її виробництва. Отже, головним завданням післязбиральної обробки плодів є збереження продукції до моменту її використання в «здоровому» та придатному для споживання стані. Сучасне зберігання плодово-ягідної продукції ґрунтується на двох принципових елементах, зокрема на процесах, пов'язаних із післязбиральною життєздатністю плоду, та оснащенні плодосховища.

На сьогодні у світі існує декілька основних технологій зберігання. Найпрогресивнішою та найбільш затребуваною є зберігання плодів у холодильних камерах із регульованою атмосферою (РА) (Controlled Atmosphere – CA), що застосовують у Франції, Італії, Нідерландах, Бельгії, Англії, Германії та в інших країнах із розвинутою економікою. Ще на початку 80-х років ХХ ст. зберігали в РА від 25 до 80% всіх плодів яблуні і груші зимових та пізньозимових сортів, а в кінці 90-х – 95–100%. З часом з'явилися нові, удосконалені, технології зберігання, які дають можливість зберігати плоди триваліший час – від 12 до 24 місяців, при цьому вихід товарних плодів становить 100%. Це, зокрема, такі різновиди РА, як: атмосфера сховища з низьким вмістом кисню (LO), атмосфера із ультра-низьким вмістом O₂ (ULO), динамічна регульована атмосфера та

модифікована атмосфера (МА). Останню, як правило, використовують для зберігання плодів кісточкових та ягідних культур. Нині споживач вимагає від виробника не тільки якісну, але, в першу чергу, безпечну продукцію. За сучасних технологій плоди яблуні отримують хімічне навантаження протягом всього шляху «від саду – до столу», включаючи етапи вирощування, зберігання, до- та післязберігальної обробки плодів.

Для підвищення потенціалу лежкості (подовження строків та «залишкового ефекту» зберігання, зменшення втрат від мікробіологічних хвороб і фізіологічних розладів, максимальне збереження комплексу поживних речовин, а також щільності та соковитості м'якуша) плоди перед зберіганням обробляють фунгіцидами, антиоксидантами, інгібіторами етилену, воскоподібними речовинами – як натуральними, так і синтетичними та ін.

Для плодів яблуні багатьох сортів, а зокрема тих, які мають жовте та зелене забарвлення шкірочки (Кальвіль сніговий, Ренет Симиренка, Симиренківець, Сапфір, Гранні Сміт та ін.), підвищення потенціалу лежкості – це, насамперед, уникнення симптомів «загару» (побуріння шкірочки). За нашими даними, в окремі роки втрати плодами товарності від побуріння шкірочки становили 25–30%, а «залишковий ефект» зберігання тривав лише декілька днів.

Необхідно максимально враховувати позитивні інвестиційні властивості інтенсивних типів насаджень плодових культур та їх окремих помологічних сортів у вітчизняному промисловому виробництві. При цьому, потрібно найповніше використовувати природні особливості самих плодових і ягідних насаджень від яких залежить швидкість трансформації залучених товаровиробником інвестицій у діючі виробничі засоби.

Практичну значимість має використання світових генетичних ресурсів для оцінки генетичного розмаїття рослин і виділення нових

джерел селекційних ознак, зразків насіння, значна частина яких вивчена і може бути використана для подальших генетичних досліджень і для селекційної практики. В Україні збереженням та підтримкою колекції насіння культурних рослин займається Національний центр генетичних ресурсів рослин України [14]. Сьогодні об'єм Національного генбанку складає 136,2 тис. зразків, які відносяться до 1197 видів, з яких 337 – культури для виробництва продовольчої і сільськогосподарської продукції. Історичну довідку про формування генетичних банків культур наведено в додатку Д.

В результаті досліджень останніх років виділено 1300 джерел селекційно цінних ознак, з них по плодовим і ягідним культурам - більше 100. Цілеспрямовані селекційні роботи для отримання сортів, що володіють новими цінними ознаками, при впровадженні розробок у виробництво можуть дати істотний приріст стійкості, витривалості рослин, кількості і якості одержуваної продукції. Інноваційний прорив в селекційній роботі очікується завдяки використанню оригінальних методів селекції, віддалених схрещувань, генної та клітинної інженерії, методів біотехнології, а також комп'ютерних програм шляхом обробки відсканованого відображення зразків на ранніх стадіях селекційного процесу.

Разом з тим величезний науковий потенціал селекційної діяльності використовується в садівництві лише частково. Основні причини - це вкрай низький рівень бюджетного фінансування, втрата частини кваліфікованого персоналу, організаційна та економічна слабкість виробничих підприємств, в тому числі господарств, які здійснюють промислове виробництво плодово-ягідної продукції.

У сфері розробки нових технологій для садівництва слід виділити наступні:

– технології з переважним використанням багатоопераційних сільськогосподарських машин і знарядь, що дозволяє мінімізувати затрати на обробку ґрунту, догляд за посівами і збиранням врожаю;

– технології управління продукційних й середовищеутворювальних потенціалом агроecosystem і агроландшафтів на основі диференційованого використання ресурсів, застосування засобів агрокосмічного і позиційного зондування (адаптивне рослинництво);

– галузеві технології, що відповідають трьом основним критеріям - ресурсозбереження, екологічна безпека, економічна доцільність (підвищення конкурентоспроможності);

Основний напрямок інновацій у сфері зберігання і переробки сільськогосподарської продукції - створення технологічних систем зберігання і переробки сільськогосподарської сировини загального та спеціального призначення. Для його реалізації у наукових установах з садівництва розробляють нові технології для кожного виду сільськогосподарської сировини.

Розглянуті напрямки інноваційно-технологічного розвитку можуть бути реалізовані в реальній практиці садівництва країни за умови повноцінного і своєчасного фінансування, перш за все, за інвестиційно-економічної підтримки науки і виробництва, пов'язаного з модернізацією АПК.

2.3. Дослідження джерел інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва

Наявний механізм інвестиційного забезпечення не можна визнати остаточно сформованим, оскільки простежується тенденція щодо зміни переходу від початкової стадії створення інвестиційних фондів до їх повноцінного функціонування й виконання посередницької ролі в реалізації інвестиційних процесів.

Нині, суттєвий вплив на методи та джерела формування інвестиційного потенціалу усіх галузей національного господарського комплексу чинить глобалізоване середовище економіки, значно розширюючи джерела залучення інвестиційних ресурсів та вносячи корективи у загальну структуру їх надходження. Тобто, відбувається переорієнтація системи інвестиційного забезпечення в напрямку активізації приватних інвесторів та всесторонньої комерціалізації процесів інвестування.

Урахування окреслених тенденцій вимагає й сучасний розвиток галузі садівництва, що потребує залучення значних інвестиційних ресурсів для забезпечення виробництва конкурентоспроможної плодово-ягідної продукції. Особливо актуальним є завдання формування інвестиційного потенціалу за умови обмежених фінансових ресурсів, за потреби розширеного відтворення, в умовах інноваційно-інтенсивного розвитку галузі. Тому, дослідження проблеми формування інвестиційного потенціалу, обґрунтування джерел, методів та форм залучення інвестиційних ресурсів нині набуває особливої актуальності. Необхідність подальшого розвитку плодово-ягідного виробництва на інноваційній основі зумовлює потребу в нарощуванні обсягів інвестиційних ресурсів, поліпшенні структури їх джерел та оптимізації рівня фінансування галузі.

Галузеві характеристики садівництва визначають особливості інвестиційного забезпечення, що зумовлені: тривалим інвестиційним лагом; масовим виробництвом продукції; високим рівнем споживання вітчизняних плодів та ягід; сезонністю надходження на ринок; розширенням місткості плодосховищ, переробних потужностей; жорстко обмеженими термінами продажу та зберігання певних видів продукції; розходженням періодів виробництва й споживання; недостатнім обсягом зберігання сировинних запасів; низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення; зосередженістю виробництва у господарствах населення.

Інвестиційний потенціал у галузі садівництва розглядається нами як сукупність можливостей щодо формування джерел залучення й напрямів використання інвестиційних ресурсів для розвитку й ефективного функціонування галузі.

Необхідною складовою формування системи інвестиційного забезпечення є процес акумулювання необхідних коштів, для фінансування розвитку аграрного сектору економіки. Збільшення обсягів залучення інвестицій є визначальним фактором економічного зростання усіх галузей національного господарського комплексу. У контексті розвитку аграрного сектору вітчизняної економіки даний аспект займає провідне місце, оскільки саме дієвий механізм інвестування спроможний забезпечити відновлення технічної та технологічної бази, сприяти впровадженню інновацій у галузі, підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Таким чином, створюються передумови для повноцінної ресурсної складової розвитку виробництва. Саме від дієвості цього принципу залежить здатність реалізувати намічені цілі щодо розширення випуску продукції та можливостей по збільшенню наявних й залучення додаткових, джерел інвестиційних ресурсів. Система інвестиційного забезпечення має враховувати сукупність джерел та методів інвестування, відповідати вимогам глобалізованого середовища, гарантувати захищеність вкладень.

Для вирішення проблемних питань інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, важливе значення надається дослідженню форм інвестування інноваційних проектів, до яких відносимо: інвестування бюджетних коштів; інвестування власних коштів підприємств, організацій; інвестування за рахунок кредитів і позик; внутрішні та зовнішні (зарубіжні) інвестиції [63].

В умовах посилення глобалізаційних процесів на світових ринках відкриваються широкі перспективи для вітчизняних садівничих

підприємств, зокрема стимулювання для відтворення та вдосконалення розвитку галузі садівництва за рахунок інтенсивного нарощування внутрішнього виробництва, що потребує залучення інвестиційних ресурсів та формування інвестиційного потенціалу галузі.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного плодівництва значною мірою залежить від можливостей збільшення його фінансування. Низький рівень інвестиційного забезпечення внаслідок обмеженості доступу виробників до фінансових ресурсів, дефіциту державних коштів стримує розширення товарного виробництва плодів і ягід. Зважаючи на те, що відповідно до Галузевої програми розвитку садівництва в Україні до 2025 р. передбачається значне збільшення площ під плодовими та ягідними насадженнями, актуальною у промисловому плодівництві є проблема залучення інвестицій. Її вирішення полягає у формуванні надійних джерел інвестування та ефективному їх використанні [50].

Згідно ст. 10 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [71], інвестиційна діяльність може здійснюватись за рахунок:

- власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позичкових фінансових коштів інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- залучених фінансових коштів інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);
- бюджетних інвестиційних асигнувань;
- безоплатних та благодійних внесків, пожертвувань організацій, підприємств і громадян.

Слушною є думка Гуторова А.О., що зі збільшенням розміру підприємства та масштабів його діяльності потреба в інвестиційних

ресурсах зростає. Формування джерел капіталізації здійснюється за рахунок власних нагромаджень і залучених коштів. Групу власних джерел фінансування формує нерозподілений прибуток, амортизація, пайові та інші внески членів трудового колективу. Залучені кошти надходять у вигляді кредитів банків, позик на фінансових ринках, цільового фінансування і коштів державної підтримки тощо [49].

В умовах ринкової економіки основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності на підприємствах є власні кошти. Наявність високих ставок оподаткування, якими характеризується система оподаткування, висока вартість комунальних, транспортних та інших тарифів і енергоносіїв, зумовлює неспроможність вітчизняних підприємств підвищувати рентабельність і збільшувати прибуток для розширеного відтворення основних та виробничих фондів, а відтак гальмується процес модернізації виробничих процесів та в цілому покращення власного фінансового стану. А тому, майже неможлива реалізація інвестиційної діяльності підприємством лише за рахунок власних коштів. Серед важливих джерел фінансування підприємствами інвестиційної діяльності найдоцільнішими є випуск звичайних акцій або використання внесків засновників, оскільки перераховані варіанти не потребують за користування капіталом обов'язкових відрахувань на користь кредиторів. Адже підприємства змушені нести додаткові витрати грошових коштів у випадку залучення додаткових джерел фінансування. Власні внутрішньогосподарські нагромадження, у перспективі, саме на основі високоефективного ведення садівництва мають стати імперативним джерелом інвестицій для товаровиробників на шляху розширеного відтворення [67, с.48].

Важливу роль у формуванні інвестиційного потенціалу відіграє державна інвестиційна політика. Активізація державних інвестицій прискорює темпи відтворення галузі й сприяє виконанню ефективних

ринкових перетворень. Крім того, капіталовкладення забезпечують впровадження новітніх науково-технічних досягнень у виробництво плодо-ягідної продукції, зростання продуктивності праці, а також розв'язання багатьох соціально-економічних питань.

Щодо внутрішніх джерел формування інвестиційного потенціалу у садівництві, то до них слід віднести: внутрішньогалузеві нагромадження (частка прибутку); амортизаційний фонд (відрахування з балансової вартості насаджень); грошові накопичення; заощадження. Виділяють також зовнішні джерела власного капіталу, до яких відноситься залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу, отримання безоплатної фінансової допомоги й інші зовнішні джерела.

Ефективною формою інвестиційного забезпечення є залучення іноземних інвестицій, передусім через створення спільних підприємств. Таким чином відбувається прискорення впровадження нових технологій, техніки, удосконалюються процес організації виробництва.

Надходження іноземних інвестицій поліпшує стан і результативність аграрних підприємств, сприяє поліпшенню якості переробки та зберігання продуктів сільського господарства, використання ресурсів, насиченості внутрішнього ринку високоякісним продовольством, створенню нових робочих місць, нарощуванню експортного потенціалу, налагодженню економічних зв'язків між господарюючими суб'єктами тощо [185, с. 3].

Неодмінною умовою стабільного розвитку галузі садівництва й подолання кризових явищ є механізм надання кредитів комерційними банками на довгостроковий період. Будучи вирішальним фактором макроекономічної рівноваги й стабілізації в сільському господарстві, зокрема садівництві, кредитне забезпечення, у свою чергу, є складним процесом, що залежить від комплексу різних чинників [211]. Відтак виникає потреба формування дієвого фінансово-кредитного механізму, який би ґрунтувався на вдосконаленні системи самофінансування

виробництва продукції, забезпеченні необхідного рівня державної підтримки, наданні можливостей щодо залучення кредитних ресурсів.

Розбудова конкурентоспроможного, стабільного й прогнозованого у тенденціях розвитку сільського господарства стає можливою лише за умови його переходу на інноваційний шлях розвитку. Серед суб'єктів аграрного бізнесу є структури, які завдяки достатнім фінансовим можливостям, перш за все залученню капіталу з інших галузей, системно впроваджують передові інноваційні розробки [203, с.14].

До основних ризиків відносять фінансування науково-виробничих результатів; ризик, пов'язаний із значним часовим лагом між затратами і результатами; невизначеність попиту на інноваційну продукцію, ризики пов'язані з природно-кліматичними умовами здійснення виробничо-господарської діяльності; недосконалу систему менеджменту в агропромисловому комплексі, передусім недостатній рівень кадрового забезпечення у сфері управління інноваціями, недостатній рівень взаємозв'язку розробників з споживачами науково-технічної продукції; недостатня проінформованість сільськогосподарських товаровиробників про сучасні досягнення науки [39, с.16].

Сучасний етап інтенсифікації сільського господарства позначений дією системи економічних важелів і методів в умовах докорінного реформування сільського господарства України. Для відновлення, розширення, модернізації і реконструкції основних фондів необхідні капітальні вкладення. Раніше майже половина капітальних вкладень у діючих державних сільськогосподарських підприємствах і повністю у новостворених підприємствах фінансувалися з бюджету. Тому навіть економічно не обгрунтовані ціни, недосконалі методи формування затрат, занижені норми амортизації та перерозподіл амортизаційних відрахувань між підприємствами якоюсь мірою компенсувалися державою, низькими ставками відсотка на довгострокові та короткострокові кредити, а для

колективних підприємств – ще й періодичним списуванням заборгованості по довгострокових кредитах.

В умовах надмірного вилучення на користь держави відрахувань з прибутку, залучення кредитів за високими відсотковими ставками значна кількість підприємств обмежена не тільки у можливості нормального відновлення оборотних та основних фондів при переході на самофінансування, а також у здійсненні інвестиційної діяльності для розширеного відтворення, оскільки рівень зношеності основних виробничих фондів у багатьох підприємств є критичним. Навіть просте відтворення потребує повернення з вартості виробленої продукції затрат на відновлення основних виробничих фондів, матеріальних оборотних засобів, збереження родючості землі, забезпечення працівників необхідними засобами існування, здійснення обов'язкових розрахунків з бюджетом. Відтворення має здійснюватися як у грошовій, так і в натуральній формі.

Об'єктивна оцінка стану забезпеченості фінансовими ресурсами сільськогосподарських товаровиробників свідчить про величезний незадоволений інвестиційний попит, зумовлений скороченням державного фінансування та деструктивною інвестиційною політикою. Залучення додаткового капіталу позитивно позначиться на відновленні матеріально-технічної бази та виробничого потенціалу досліджуваної сфери, а в перспективі за рахунок (принципів мультиплікатора та акселератора) додатково отриманого доходу сприятиме формуванню конкурентоспроможних виробників і продукції, що зможуть самостійно, тобто без зовнішнього інвестування розвиватися та забезпечувати економічне зростання національної економіки [138, 17].

Важливим елементом формування інвестицій у розвиток садівництва є обґрунтування нормативів вкладень та підвищення їх економічної ефективності. Економічні нормативи – це відносні та абсолютні значення

показників, що відображають вимоги до затрат та результату виробничої діяльності, сфери обміну, розподілу та споживання та використовуються у процесі регулювання економічних відносин. Вони є розрахунковими величинами затрат робочого часу, матеріальних, людських і фінансових ресурсів і визначаються в натурально-речовій та вартісній формах. Економічні нормативи повинні відображати найновіші досягнення науки і техніки, методи і форми управління, організації виробництва і праці, передовий досвід, тому їх треба систематично переглядати [67].

Створення промислових садів інтенсивного типу з підвищеною щільністю садіння та більш коротким строком їх вирощування збільшує розмір капітальних інвестицій в розрахунку на 1 га, але значно підвищує продуктивність саду. В зв'язку з цим ускладнюється питання нормування інвестицій у багаторічні насадження. Нормативи повинні бути диференційовані не тільки зонально, але й з урахуванням типу насаджень.

При цьому вирішальне значення має ефективна механізація всіх робіт по створенню саду, включаючи підготовку території, оранку, внесення добрив, садіння дерев, полив тощо. Інтенсифікація процесу вирощування вимагає збільшення щорічних капітальних інвестицій, але обумовлене нею підвищення продуктивності насаджень у поєднанні з механізацією робіт по догляду за молодими садами містить значні можливості зниження фондоемності в розрахунку на одиницю майбутньої продукції.

Для визначення обсягів капітальних інвестицій на розвиток садівництва при розширенні та реконструкції площ плодових і ягідних насаджень науково-дослідними установами розробляються нормативи інвестицій на створення нових садів і ягідників.

Нормативи капітальних інвестицій на закладання та догляд за плодовими та ягідними насадженнями до вступу їх у товарне плодоношення наведено у табл. 2.9., 2.10.

Нормативи капітальних інвестицій на закладання та догляд за плодовими та ягідними насадженнями до вступу їх у товарне плодоношення, 2015-2016рр.

Культура	Схема садіння, м	Період до вступу у товарне плодоношення, роки	Витрати на створення 1 га насаджень, тис. грн.					
			всього	в т.ч.				
				закладання		спорудження шпалери	догляд до вступу у плодоношення	
				всього	в т.ч. вартість саджанців		за весь період	в т.ч. з розрахунку на рік
Зерняткові	х	3-4	194,9	67,7	х	13,5	95,5	х
Яблуня, груша	5x3	4	143,1	45,1	13,3	-	98,0	31,7
	4x2,5	4	201,9	58,6	20,0	38,9	104,4	33,8
	4x2	3	191,8	68,6	25,0	38,9	84,3	36,3
	4x1,5	3	242,9	98,8	40,0	48,7	95,4	41,2
Кісточкові	х	4-5	135,0	42,7	х	-	92,3	х
Вишня	6x4	4	122,3	40,3	9,6	-	82,0	26,5
Слива	6x4	5	137,8	40,3	9,6	-	97,5	25,2
Черешня	6x4	5	140,8	41,3	10,4	-	99,5	25,8
Абрикос	6x4	5	137,8	40,3	9,6	-	97,5	25,2
Персик	5x3	4	136,3	51,1	16,7	-	85,2	27,6
Ягідники	х	1-3	144,0	100,8	х	-	43,2	х
Суниця	0,8x0,2	1	152,0	120,3	62,5	-	31,7	37,1
Малина	3x0,5	2	135,6	99,0	53,3	-	36,6	21,4
Смородина	3x0,5	3	113,7	70,8	33,3	-	42,9	16,7
Агрис	3x0,5	3	174,5	113,0	66,7	-	61,5	23,9
Плодові та ягідні разом	х	х	157,0	71,7	х	7,4	77,0	х

* Сформовано за даними Інституту садівництва НААНУ

На основі цих нормативів, а також відповідної проектно-кошторисної документації для кожного конкретного господарства розраховуються необхідні обсяги капітальних витрат на відтворення площ багаторічних насаджень, тобто нормативна балансова вартість плодових і ягідних насаджень, як основних засобів виробництва [30].

Нормативи капітальних інвестицій на закладання та догляд за плодовими та ягідними насадженнями до вступу їх у товарне плодоношення, 2017-2018рр.

Культура	Схема садіння, м	Період до вступу у товарне плодоношення, роки	Витрати на створення 1 га насаджень, тис. грн.					
			всього	в т.ч.				
				закладання		спорудження шпалери	догляд до вступу у плодоношення	
				всього	в т.ч. вартість саджанців		за весь період	в т.ч. з розрахунку на рік
Зерняткові	х	3-4	201,0	60,7	х	13,5	126,8	х
Яблуня, груша	5x3	4	179,9	53,1	16,1	-	126,8	31,7
	4x2,5	4	251,1	68,9	24,2	47,0	135,2	33,8
	4x2	3	236,6	80,7	30,3	47,0	108,9	36,3
	4x1,25	3	298,8	116,3	48,4	58,9	123,6	41,2
Кісточкові	х	4-5	173,2	48,7	х	-	124,4	х
Вишня	6x4	4	153,5	47,5	11,5	-	106	26,5
Слива	6x4	5	173,5	47,5	11,5	-	126	25,2
Черешня	6x4	5	177,7	48,7	12,4	-	129	25,8
Абрикос	6x4	5	173,5	47,5	11,5	-	126	25,2
Персик	5x3	4	170,6	60,2	19,8	-	110,4	27,6
Ягідники	х	1-3	159,6	123,0	х	-	36,6	х
Суниця	0,8x0,2	1	173,3	141,6	75,6	-	31,7	48
Малина	3x0,5	2	153,2	116,6	64,5	-	36,6	27,7
Смородина	3x0,5	3	126,2	83,3	40,3	-	42,9	21,7
Агрус	3x0,5	3	194,5	133,0	80,7	-	61,5	31
Плодові та ягідні разом	х	х	185,5	71,7	х	7,4	106,4	х

* Сформовано за даними Інституту сівництва НААНУ

В зв'язку з цим необхідний досить обґрунтований підхід до встановлення нормативів, які повинні бути не лише технологічно прогресивними, а й націленими на підвищення ефективності вкладень.

Вони визначають технологічні прийоми виробництва, склад і потребу в технічних засобах і робочій силі, обсяг необхідних витрат праці. В сучасних умовах у плодівництві України розповсюджені різні типи інтенсивних плодових насаджень. Тому типові технологічні карти і

нормативи витрат праці та коштів були розроблені для яблуні і груші на середньорослих підщепах з округлою (звичайною) та площинною формами крони.

Важливою складовою частиною та вихідною базою для розробки системи нормативів є типові технологічні карти по вирощуванню багаторічних насаджень.

Нормативи інвестицій на створення плодкових і ягідних насаджень розробляються на основі прогресивних технологій з урахуванням максимального рівня механізації комплексу робіт протягом всього інвестиційного періоду і поділяються залежно від видів робіт на: передсадивний обробіток ґрунту; закладання саду; догляд за молодими насадженнями окремо по кожному року вегетації до вступу їх у товарне плодоношення. Окрім витрат безпосередньо на закладання і догляд за молодими садами враховуються витрати на формування виробничої інфраструктури, що пов'язана зі створенням промислових насаджень – зрошувальної системи, міжквартальних доріг в саду, пункту хімізації для внесення добрив і приготування робочого розчину отрутохімікатів і гербіцидів, огорожі та ін. Витрати на промислове будівництво визначаються згідно з чинними нормативами.

Нормативи витрат на закладання та вирощування плодкових насаджень розробляються для зрошуваних і незрошуваних насаджень, диференціюються в розрізі культур, за схемами розміщення дерев, способами формування крони, типами підщеп.

Таким чином, використання науково обґрунтованої бази нормативів на закладання і догляд за садами та ягідниками є однією з необхідних умов для визначення обсягів інвестицій у плодоягідне виробництво.

В сучасних умовах одним із важливих фінансових джерел формування інвестиційних ресурсів є кошти іноземних інвесторів. В останні роки однією з поширених форм залучення іноземних інвестицій є

створення спільних підприємств за рахунок грошових внесків до статутного фонду господарства. При цьому досягається краще використання землі й виробничих потужностей, зберігаються робочі місця, працівники стабільно отримують заробітну плату. На Вінниччині успішно працюють переробні підприємства з австрійськими інвестиціями, які спеціалізуються на виготовленні сокових концентратів, зокрема: ТОВ «Агрона Фрут Україна» і ТОВ «Пфаннер Бар». Водночас сприятливий інвестиційний клімат у переробній галузі позитивно впливає на розвиток садівництва, стимулює нарощування обсягів плодоягідної продукції. Так, з метою забезпечення виробництва сировиною було створено окремий підрозділ «Агрона Фрут Лука», який зараз спеціалізується на вирощуванні та продажу фруктів не тільки для переробки, а й споживання у свіжому вигляді. Підприємство на площі понад 900 га за інтенсивними технологіями вирощує яблука, суницю, малину, вишню. Завдяки інвестиціям фірми «Пфаннер», які переважно надійшли у вигляді сучасної європейської техніки, обладнання і технологій виробництва плодів і ягід, в ТОВ «Міжлісся» Барського району Вінницької області закладено близько 100 га інтенсивних насаджень яблуні, новий плодорозсадник, проведено реконструкцію плодосховища на 3 тис. т. В господарстві мають постійну роботу 200 працівників, а в сезон до збору продукції ще додатково залучається не менше 250 осіб. На Львівщині ефективно функціонує створене у 2005 р. українське підприємство з італійськими, а з 2012 р. і швейцарськими інвестиціями ТОВ «Агрофрукіка Бишків», яке спеціалізується на вирощуванні ягід. Його продукція розповсюджується безпосередньо у Львівській області, зокрема на оптовий ринок «Шувар», а також в інші регіони України, експортується в Європу та Китай. У 2010 р. від реалізації ягід господарство одержало 533,9 тис. грн чистого прибутку. Що стосується експортної діяльності вітчизняних виробників плодів і ягід, то, реалізуючи частину продукції за кордон за значно вищими цінами,

вони отримують додатковий прибуток, який стає потім джерелом власних інвестицій у розвиток садівництва. Серед усіх інвестиційних ресурсів особлива роль належить бюджетним коштам. Протягом дії державної програми підтримки садівництва, виноградарства та хмелярства, розпочатої у 1999 р., за даними Міністерства аграрної політики і продовольства України, у ці галузі було інвестовано близько 6,4 млрд грн, з них держава компенсувала понад 3 млрд грн, акумульованих завдяки одно-, а починаючи з 2011 р. півторавідсотковому збору від реалізації алкогольних напоїв і пива. У 2000-2012 рр. суб'єктам господарювання за рахунок коштів цього збору відшкодовано 1160,7 млн грн на створення 48,9 тис. га плодово-ягідних насаджень та у 2009-2012 рр. 358,2 млн грн на будівництво та введення в експлуатацію 22 холодильників з регульованим газовим середовищем ємністю 50,3 тис. т. Таким чином, збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства слід вважати ефективним джерелом формування фінансових ресурсів садівницьких підприємств і відродження галузі.

Останнім часом велику зацікавленість висловлюють суб'єкти господарювання, які займаються садівництвом, виноградарством та хмелярством щодо питання державної підтримки. Крім того, дане питання державної підтримки є актуальним оскільки сільгоспвиробники вже почали розробляти виробничі/ інвестиційні плани щодо своєї діяльності на поточний рік.

Без активної державної підтримки і при сформованому ціновому диспаратеті садівництво не має необхідних власних фінансових джерел для інвестицій, а відтак, і для інноваційного розвитку та системної модернізації. У той же час при наявності наявного ресурсного, перш за все природного та людського потенціалу. По суті, є тільки один безальтернативний шлях вирішення проблеми: інтенсифікація

виробництва з широким використанням інноваційних факторів із загальною системною модернізацією садівництва.

У зв'язку з невиправданою різкою диференціацією в розподілі бюджетних, інвестиційних, кредитних ресурсів в обмежених їх обсягах, певні зрушення у використанні інноваційних факторів розвитку виробництва, соціальної сфери, раціоналізації природокористування є уповільненими. Однак переважна кількість господарств (виробники близько 50% всієї продукції сільського господарства), за своїм фінансово-економічним становищем і технологічним укладом виробництва не отримують необхідних інвестицій і тому майже не користуються наявними інноваційними розробками. Ця обставина гальмує реалізацію інноваційної стратегії розвитку галузей сільського господарства. Потребує перебудови й сам механізм цього забезпечення, що виключає певну несправедливість в розподілі бюджетних коштів, субсидій, дотацій, позикових коштів і направлений на вирівнювання умов праці та життя на різних сільських територіях.

Для закладання нових садів виробництво садивного матеріалу повинно становити від 16,4 тис. до 23,8 млн. шт. щорічно. Потреба в потужностях для зберігання плодів і ягід у звичайній охолоджуваній атмосфері складає 287,8, у регульованому газовому середовищі – 1009,2 тис. т. Динаміку інвестиційних вкладень на створення плодкових і ягідних насаджень відображено у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Динаміка інвестиційних вкладень на створення плодкових і ягідних насаджень в Україні, у 2013-2017рр.

Показник	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Площа закладання, тис.га	17,7	18,4	19,5	20,3	21,9
Потреба в садивному	16,4	20,9	21,1	22,5	23,8

матеріалі плодових культур, млн.шт					
Інвестиції, млн.грн	2067,8	2245,5	2473,9	2678,8	3004,5
в тому числі:	981,4	1065,7	1174,1	1271,4	1426,0
на закладання	1086,4	1179,7	1299,8	1407,4	1578,5

*Складено автором за матеріалами ІС УААН

Щодо структури інвестицій, то головним джерелом фінансування залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 році освоєно 69,9 відсотка капіталовкладень.

Вагомим джерелом залучення інвестицій є банківські кредити, проте частка кредитних ресурсів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила у 2017 році лише 5,3 відсотка. Така ситуація зумовлена низкою причин, однією з яких є високі ставки за користування позиковими коштами.

За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 12,7 відсотка капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 1,4 відсотка усіх капіталовкладень, частка коштів населення склала – 7,8 відсотка. Інші джерела фінансування становлять 2,9 відсотка (рис.2.10).

Одним із напрямів розбудови системи державного інвестування є надання державної фінансової підтримки інвестиційним проектам, спрямованим на розвиток експортоорієнтованого та імпортозамінного виробництва, високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, розвиток інфраструктурних і базових секторів економіки, об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії. Для забезпечення розвитку інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури в Програмі запропоновано створити умови для ефективного функціонування інноваційних фінансово-кредитних установ та інвестиційних підприємств, становлення та розвитку індустрії прямого інвестування та венчурного капіталу для залучення інвестицій на міжнародних ринках капіталу, а також забезпечити розвиток ринку цінних паперів.

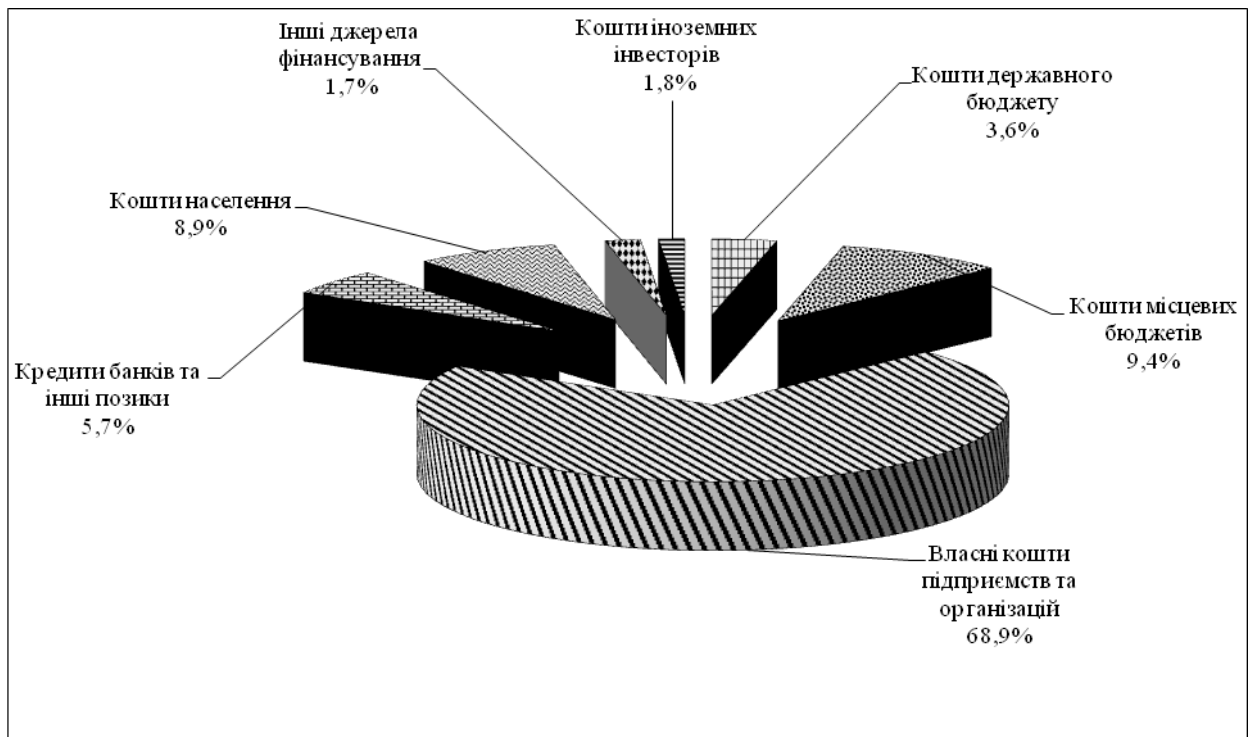

Рис. 2.10. Структура інвестицій за джерелами фінансування садівництва в Україні у 2017 році, %

* Побудовано за матеріалами Державної служби статистики України

Важливими складовими Програми є також забезпечення підвищення ефективності та посилення прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства, а також налагодження на державних підприємствах (крім казенних) внутрішньогосподарських відносин, які сприятимуть створенню різноманітних організаційних форм господарювання ринкового типу та залученню недержавних інвестицій, у тому числі і в інноваційну сферу.

Можливості відтворення основних засобів та збільшення власних коштів підприємствами аграрного сектору, поки що мають обмежений характер. Інвестиції, зважаючи на правила ринкової економіки, направляються в такі сфери економіки, де найкоротший час окупності вкладених коштів і які здатні забезпечити найвищий прибуток в розрахунку на одиницю фінансових вкладень.

У садівництві важливим джерелом процесу простого та розширеного відтворення є внутрішні резерви, до яких належать власні кошти суб'єктів господарювання, що утворюються за рахунок прибутку підприємств та амортизаційних відрахувань тощо. Однак в сучасних умовах розвитку галузі прибуток не відіграє належної ролі у формуванні інвестиційних ресурсів. Рівень рентабельності в більшості садівничих підприємств занадто низький, а значна частина їх працює збитково. Так, у сільськогосподарських підприємствах країни в середньому за 2014-2017 рр. прибуток на 1 га саду становив 2,0 тис. грн, рівень рентабельності – 11,3 %, хоча відомо що розширене відтворення в галузі можливе лише, якщо останній з названих показників сягає не менше 40-50 %. Така ефективність досягається при використанні інноваційних технологій виробництва продукції. За нашими розрахунками, при запланованій урожайності плодівих насаджень 25-40 т/га від реалізації плодів можна отримувати 75-80 тис. грн прибутку з 1 га за рівня рентабельності 150-250 %, по ягідниках відповідно – 10-20 т/га, 115-200 тис. грн і 160-280 %. Необхідно зазначити, що в даний час амортизаційний фонд не став важливим джерелом інвестицій у промислове садівництво. У більшості сільськогосподарських підприємств цей фонд не використовується за прямим призначенням, бо формується загалом по господарству. Власні джерела інвестицій порівняно із залученими та позиковими характеризуються простотою і швидкістю залучення. Вони не вимагають сплати позикового відсотка в будь-яких його формах і їх використання істотно знижує ризик неплатоспроможності й банкрутства підприємства.

Разом з тим обмежена кількість власних коштів не дає змоги істотно розширити інвестиційну діяльність. Найбільш традиційною формою залучення позикових фінансових ресурсів є банківське кредитування. Але в сучасних умовах комерційні банки України надають в основному короткострокові кредити, а довгострокові у незначних розмірах під високі

процентні ставки, в той час як фінансування інвестиційної діяльності в промисловому виробництві плодів і ягід вимагає залучення коштів саме на тривалий строк. Покращання інвестиційного забезпечення галузі можливе шляхом пільгового кредитування. На даний час уряд ухвалив ряд законодавчих актів для створення Державного земельного банку, який повинен надавати сільськогосподарським підприємствам кредити до 5% від ставки Національного банку України. Новостворюваний банк покликаний стати універсальною фінансовою установою, яка працюватиме з усіма формами агропідприємств, використовуватиме різноманітні види застави за кредитами і забезпечить здешевлення вартості кредитних ресурсів для селян. Крім того, він має активно співробітничати з комерційними банками України щодо рефінансування, надання та отримання гарантій, а також брати на себе частину ризиків, пов'язаних з кредитуванням аграріїв. Таким чином, земельний банк міг би стати привабливим джерелом фінансування для садівництва, зважаючи на його капіталомісткість і тривалий строк окупності інвестицій. Залучення додаткового фінансування у розвиток галузі можливе шляхом створення інтегрованих формувань. В сучасних умовах розпочалися процеси концентрації капіталу та формування на цій основі інтегрованих структур, для яких характерні диверсифікація виробництва, проникнення в нові сфери діяльності та розширення асортименту продукції, тому останнім часом промислові підприємства та фінансові корпорації направляють значні грошові асигнування на розвиток плодо-ягідного виробництва. Прикладом цього є товариство з обмеженою відповідальністю «АгроЕталон» (с. Василівка Вінницької обл.), яке спеціалізується на сільськогосподарському виробництві і має в обробітку 4,9 тис. га землі, з яких садів – 450 га, плодорозсадників – 70 га. Створені сади відповідають всім сучасним вимогам. В них використовуються карликові підщепи, високопродуктивні сорти, загущені схеми садіння, краплинне зрошування,

шпалера, спеціальна садова техніка. Інвестиції у створення таких насаджень становили близько 250 тис. грн на 1 га. Маточники вегетативних підщеп і плодорозсадник створено для подальшого закладання садів саджанцями власного виробництва. У 2010-2011 рр. підприємство інвестувало 150 млн грн у будівництво сучасного фруктосховища ємкістю 17,7 тис. т і лінію сортування та пакування плодів. Корпорація «Сварог Вест Груп», яка на даний час займається вирощуванням зернових, олійних і технічних культур, садівництвом та овочівництвом, а також молочним і м'ясним тваринництвом на 80 тис. га землі у Хмельницькій та Чернівецькій областях, почала здійснювати інвестиції в розвиток плодоягідного виробництва з 2007 р. На сьогодні під насадженнями яблуні, груші, абрикоса, сливи, аличі, суниці та малини зайнято понад 500 га. Всі молоді сади закладено з використанням інтенсивних технологій. Вирощена продукція зберігається в сучасних фруктосховищах з регульованим газовим середовищем загальною потужністю 6,2 тис. т. Протягом 2011-2012 рр. здано в експлуатацію оптичну сортувальну лінію з продуктивністю 4-5 т за годину, встановлено метеостанцію, завдяки якій можна планувати і управляти агротехнічними заходами, здійснювати постійний контроль за станом кожного висадженого дерева та запущено лінію для виробництва соку прямого віджиму потужністю 500 л/год з подальшими пастеризацією та розливом у скляну тару.

Щодо використання внутрішніх інвестиційних резервів для розвитку садівництва, то за альтернативні можуть бути прийняті такі різновиди інвестування:

Згідно першого варіанту можливо передбачити зростання сировинної бази для сільськогосподарського виробництва, внаслідок проведення ревізійних заходів щодо інвестиційних ресурсів переробних і

обслуговуючих галузей з подальшим перенаправленням згаданих ресурсів у сільське господарство.

Згідно другого варіанту можливо передбачити перенесення переробних підрозділів у підприємства сільського господарства. На практиці ж даний варіант так і не одержав досить широкого поширення й не сприяв розвитку аграрному сектору. При реалізації на практиці першого варіанту виникло несприйняття більшою частиною підприємств третьої сфери аграрного сектору того безперечного аспекту, що головною ланкою є сільське господарство і майбутнє всіх інших ланок залежить від його розвитку. Оскільки власні інтереси підприємств третьої сфери мають тимчасовий характер і користуючись своїм монопольним положенням вони різними способами (несвоєчасна оплата поставленої їм продукції, через систему ціноутворення, тощо) перемістилися до числа тих галузей, які на свою користь перерозподіляють доходи сільського господарства. За рахунок підтримки цього механізму підприємства третьої сфери зуміли втриматися на ринку та беззбитково функціонувати перші декілька років. Проте, з часом відбулося скорочення обсягів виробництва сировини сільськогосподарського призначення, виробничі потужності почали задіюватися лише на 10-20% і як наслідок істотно погіршилося положення багатьох з них. Згодом почалися скорочення чисельності працюючих, виробнича діяльність почала зазнавати збитків, і як результат – деякі підприємства збанкрутіли. З числа переробних підприємств, ті, що спромоглися переорієнтувати своє виробництво на імпорту сировину, змогли зберегти свої позиції на ринку.

Переважаюча кількість сільськогосподарських підприємств скористалися другою схемою. Маючи наміри звільнитися від послуг переробних підприємств, значна більшість агроформувань сподіваючись на прибуток від реалізації готової продукції придбала власні переробні лінії. Проте, мініпереробні цехи не змогли забезпечити

сільгоспідприємствам той технологічний рівень на виробництві, що переважав на великих переробних підприємствах й лише призвели до збільшення збитків. У ситуації, що склалася, не були реалізовані надії на внутрішнє інвестування в рамках аграрного сектору, а для того щоб економічна ситуація змінилася в кращу сторону для підприємств всіх сфер необхідно передбачити надходження фінансової підтримки частково за рахунок підтримки Державного бюджету, амортизаційних відрахувань підприємств садівничої сфери, отриманого прибутку, залучених кредитів, іноземних інвестицій, з тим аби галузь змогла перейти на повне самофінансування в подальшому.

Урядовий комітет з питань економічної, фінансової та правової політики підтримав внесення змін до законодавства щодо розподілу коштів на садівництво та виноградарство. А саме, Комітетом схвалено внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 15 липня 2005 року № 587 «Про затвердження Порядку справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства». Метою прийняття проекту постанови є приведення у відповідність до чинного законодавства механізму надання державної підтримки за бюджетною програмою 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними».

Протягом 2000-2014 років підприємствам надавалася державна підтримка на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Фінансування галузі здійснювалося за рахунок бюджетної програми 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними». Джерелом надходження коштів був цільовий державний збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.

З 2015 року зазначений збір було скасовано, у зв'язку з чим фінансування було призупинено. При цьому, за підсумками 2014 року за

Програмою була зареєстрована кредиторська заборгованість у сумі 255,9 млн. грн.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» у поточному році передбачено фінансування за Програмою у сумі 75 млн. гривень, що дає можливість забезпечити часткову виплату наявної кредиторської заборгованості та розраховувати в майбутньому на підтримку держави.

Нині суттєві зрушення відбуваються зміни у структурі державної підтримки розвитку садівництва, так Міністерство аграрної політики та продовольства України оприлюднило на сайті Наказ №151 від 20.03.2018, яким, зокрема, затверджено форму заяви для реєстрації отримувачем державної підтримки у садівництві у 2018 році.

Крім того, документом затверджено нормативи, у межах яких проводиться компенсація витрат:

- зі створення та зрошення плодово-ягідних насаджень, виноградників та хмільників без врахування проектних робіт;
- за проектні роботи у виноградарстві, садівництві та хмелярстві; на будівництво холодильників з РГС та ємністю від 500 тонн для зберігання столових сортів винограду та плодів власного виробництва;
- на будівництво камер швидкого заморожування плодів і ягід; на придбання ліній товарної обробки плодів.

Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України №131 від 12.03.2018 «Про визначення напрямків державної підтримки розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства на 2018 рік» визначено пріоритетним напрямком державної підтримки у садівництві – відшкодування вартості садивного матеріалу.

На 2018-й рік за відповідними бюджетними програмами передбачене виділення коштів на державну підтримку розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними у розмірі 300

млн грн. Місцеві органи влади теж долучаються до стимулювання галузі, зокрема Львівська облдержадміністрація прийняла рішення про фінансову підтримку сільськогосподарським кооперативам на безповоротній основі за придбані саджанці малини у суб'єктів розсадництва Львівської області у розмірі до 70% їх вартості. На фінансування програми бюджетом області передбачено 1 млн грн.

Для підтримки розвитку вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників в Україні передбачені наступні бюджетні програми:

«Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів». За вказаною програмою передбачені видатки в обсязі 300 млн. гривень. Порядок використання коштів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 300 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» [166].

«Організація і регулювання діяльності установ в системі агропромислового комплексу та забезпечення діяльності Аграрного фонду» з обсягом видатків 108 млн. гривень та «Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду» у сумі 51,4 млн. гривень. Вказані бюджетні програми направлені на провадження діяльності Аграрним фондом в тому числі і на закупівлі сільськогосподарської продукції у вітчизняних виробників з метою цінового регулювання державного інтервенційного фонду [165].

Окрім вищенаведених заходів вітчизняні сільськогосподарські виробники можуть розраховувати на [58]:

«Надання кредитів фермерським господарствам» з обсягом видатків 65 млн. гривень. Порядок використання цих коштів

передбачений Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1102.

«Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» з обсягом фінансування 3,8184 млрд. гривень. Порядок використання цих коштів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2010 № 648.

«Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» з обсягом видатків 2,973 млрд. гривень. Бюджетні кошти за вказаною програмою розподіляються відповідно до Порядків розподілу бюджетної дотації для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції у 2017 році, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.17 № 83, та Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників у 2017 році, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 08.02.17 № 77.

«Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними». За вказаною бюджетною програмою передбачені видатки у сумі 75 млн. грн. Поряд з цим, згідно даних Державної казначейської служби України станом на 01.01.2017 року за бюджетною програмою рахується кредиторська заборгованість у сумі 176,7 млн. гривень, в тому числі по КЕКВ 2610 – 88,17 млн. гривень та КЕКВ 3210 – 88,60 млн. гривень відповідно. Порядок використання бюджетних коштів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.2005 № 587 і передбачає погашення кредиторських вимог. Разом з тим, відповідно до Бюджетного кодексу України бюджетні кошти спрямовуються в першочерговому порядку на погашення існуючої кредиторської заборгованості. Слід також відмітити,

що термін наявної кредиторської заборгованості за бюджетною програмою «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» складає 3 роки, і це дає підстави головному розпоряднику бюджетних коштів приймати рішення про списання такої кредиторської заборгованості.

Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства передбачається [167]: До 5 відсотків бюджетних коштів, передбачених на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, спрямовуються на фінансування витрат з проведення науково-технічних досліджень та здійснення розробок у зазначених галузях, на фінансування витрат, пов'язаних із зміцненням матеріально-технічної бази галузевих наукових закладів та їх дослідних господарств, а також витрат, пов'язаних з участю України в науково-практичній роботі Міжнародної організації виноградарства та виноробства у порядку, визначеному Мінагрополітики.

Незалежно від форми власності та організаційно-правової форми суб'єкта господарювання, які займаються садівництвом, виноградарством і хмелярством, для компенсації здійснених ним у поточному році витрат на господарську діяльність, бюджетні кошти виділяються за наступними напрямками:

– виконання робіт щодо закладення садів, здійснення догляду за насадженнями до вступу ними у фазу плодоношення (розробка проектної документації, роботи із підготовки ґрунту для висадки садівничого матеріалу та подальшого догляду за ним, спорудження систем для краплинного зрошення насаджень) та закупівля необхідних матеріалів для реалізації таких робіт, у межах нормативів витрат на 1 гектар затверджених наказом Мінагрополітики, з урахуванням природно-кліматичних особливостей зони ведення садівництва, схеми посадок

садивничого матеріалу й інших технологічних рішень та особливостей виконання відповідних робіт;

– придбання садивного матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю (до 80 відсотків здійснених у поточному та попередньому бюджетних роках витрат без урахування сум податку на додану вартість), але не більше встановлених Мінагрополітики нормативів за умови закладення насаджень у поточному році;

– проектування та спорудження сучасних холодильних приміщень з регульованим газовим середовищем та ємністю від 500 тонн для зберігання плодів та ягід власного виробництва, камер швидкого заморожування плодоягідної продукції, ліній для товарної обробки такої продукції та формування великотоварних партій відповідної якості;

– проектування та спорудження лабораторних комплексів агропідприємствами для виробництва розсадницького матеріалу стійкого до вірусів та різних хвороб;

– закупівля техніки і обладнання вітчизняного та імпортного виробництва, з метою здійснення необхідних технологічних операцій у садівництві, хмелярстві та виноградарстві, придбання нового обладнання для сублімаційного висушування плодів фруктових дерев; а також проведення робіт з модернізації холодильного режиму зберігання плодів та ягід власного виробництва у реконструйованих холодильниках.

Висновки до розділу 2

Аналіз показників розвитку галузі садівництва свідчить про зростання обсягів виробництва продукції на 417,1 тис. т у 2017 році порівняно з 2010 роком, відбулись зміни в обсягах споживання плодово-ягідної продукції, рівень якого нині складає 48,4 кг на особу в рік. Втім, споживання плодів і ягід населенням є недостатнім для задоволення науково обґрунтованої норми у 90 кг на особу в рік. За досліджуваний період відбулось збільшення в 1,6 рази щорічної площі закладання

молодих високоінтенсивних насаджень. Проте, досить повільно покращується ситуація з технічним і технологічним оснащенням підприємств, що займаються садівництвом.

Виявлено, ситуація з технічним та технологічним оснащенням садівництва залишається складною. Оскільки левову частку виробництва (близько 80%) здійснюють господарства населення, які не мають стимулів і коштів для модернізації виробництва, загальна забезпеченість галузі системами зрошення, фруктосховищами та обладнанням для сортування і пакування плодово-ягідної продукції характеризується застарілістю та недостатністю.

Важливим завданням інноваційно-інтенсивного розвитку галузі є забезпечення контролю за поширенням і використанням сортів плодових і ягідних культур. Це необхідно для того, щоб вітчизняні підприємства користувались якісним садивним сортовим матеріалом, що внесений у державний реєстр і, відповідно, його застосування ніяк не обмежується. Позитивне вирішення названих питань сприятиме загальній стабілізації галузі садівництва, її комплексному розвитку та модернізації і, як наслідок, збільшення обсягів виробництва плодів і ягід, експортного потенціалу та зменшенню імпортозалежності.

Визначено, що в сучасних умовах з метою підвищення економічної ефективності садівництва на основі його інтенсифікації необхідно активізувати впровадження наукових розробок у виробничу діяльність. Втім основними факторами повільного впровадження досягнень науки у садівництво є: відсутність фінансового забезпечення товаровиробників для впровадження і фінансування наукових розробок; високий ризик здійснення інноваційних процесів у сільському господарстві.

Економіко-технологічними аксіомами сучасності визначено: найефективніше закладати сади в зонах, де вони можуть давати найвищі врожаї; науковцями розроблено та апробовано технології, здатні повністю

або частково вирішити проблему нестачі вологи у зонах клімат забезпечує найвищу суму активних температур; загальновідомо, що збільшення урожаю значною мірою (від 15 до 59%) залежить від сорту; відбувається зростання потенціалу ранніх сортів; карликові підщепи швидше починають плодоносити; наявний широкий вибір інтеркалярів, у тому числі інтеркаляри ринково привабливих сортів.

Доведено, що суттєвий вплив на методи та джерела формування інвестиційного потенціалу усіх галузей національного господарського комплексу чинить глобалізоване середовище економіки, значно розширюючи джерела залучення інвестиційних ресурсів та вносячи корективи у загальну структуру їх надходження. Тобто, відбувається переорієтація системи інвестиційного забезпечення в напрямку активізації приватних інвесторів та всесторонньої комерціалізації процесів інвестування.

Основні результати дослідження опубліковано в : [123; 154; 156; 158; 159].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА

3.1. Стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України

Садівництво, як відомо, належить до тих галузей сільського господарства, основні засоби яких, у нашому випадку плодово-ягідні насадження, вступають у плодоношення тільки через декілька років, а їх формування вимагає значних капітальних вкладень. Все це об'єктивно визначає необхідність стратегічного підходу до інноваційного розвитку садівництва в довгостроковій перспективі.

Реалізація в Україні стратегії інноваційного розвитку, підґрунтям якої є нові знання та ефективне їхнє використання, має стати одним із пріоритетних напрямків розвитку садівництва як на національному, так і на регіональному рівні (рис.3.1). Однак, темпи інноваційних змін, наявна технологічна структура економіки, невідповідність значної частини вітчизняної продукції сучасному технологічному рівню свідчать про недостатню увагу з боку як держави, так і регіонів до механізмів створення інновацій та їхнього подальшого впровадження.

Зміни у напрямі покращення інвестиційного забезпечення галузі залежить від можливостей використання місцевого потенціалу. Однак нині такі можливості в більшості регіонів і територій обмежені, а їх підвищення потребує збільшення впливу місцевих органів на інвестиційні процеси. Проблема інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства і села, що має національне значення, потребує консолідації зусиль усіх ланок і сфер виробництва, соціуму, органів державної влади та управління економікою [97]. Тому, питання формування інвестиційної привабливості аграрного сектору наразі є особливо актуальним.

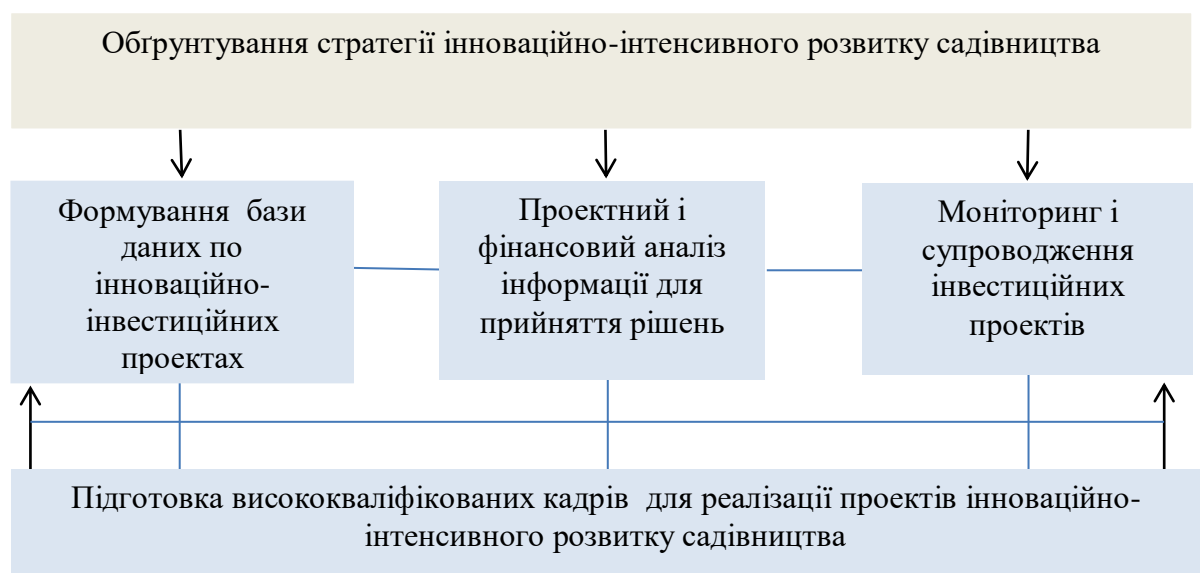

Рис. 3.1. Модель цілепокладання при обґрунтуванні стратегічних засад інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва

* Розроблено автором

Визначальною умовою досягнення стратегічних цілей є забезпечення інвестиційної привабливості галузі.

Інвестиційна привабливість визначається сукупністю факторів, які можуть змінюватись та залежать від: цілей інвесторів; рівня економічного розвитку об'єкта інвестування; очікуваних параметрів розвитку; виробничо-технічних можливостей; рівня конкуренції, екологічної ситуації.

Інвестиційна привабливість формується на основі кількісних і якісних оцінок внутрішнього та зовнішнього середовища, що відображають

економічну, політичну, соціальну складові позиціонування об'єкта. Для більш детальної оцінки об'єкта інвестування необхідне проведення фінансово-технологічного аналізу потенціалу, що дає змогу відкоригувати окремі показники розвитку аграрної сфери.

Залучення інвестиційних ресурсів в аграрний сектор економіки країни шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату, поряд із питаннями законодавчого забезпечення гарантій збереження капіталу і оподаткування, мають вагоме практичне значення. Але зазначимо, що лише розрахунки показників необхідних обсягів залучення інвестицій без детального обґрунтування можливостей їх максимально ефективного освоєння не можуть бути адекватними критеріями оцінки рівня економічного розвитку галузей аграрної економіки держави та підвищення їх конкурентоспроможності [40].

Чинники, що визначають низький рівень інвестиційної привабливості садівничих підприємств доцільно розподілити на такі групи:

1. Соціально-економічні чинники:

- відсутність чіткої стратегії розвитку та невизначеність основних напрямів її реалізації;
- відсутність механізмів розвитку підприємництва, формування дієвої інфраструктури, інформаційного розвитку;
- відсутність дієвих механізмів функціонування та регулювання ринку землі та іпотечного кредитування;
- незавершеність процесів земельної реформи та інституційних перетворень в сільському господарстві та в суміжних галузях АПК;
- низький рівень доходів населення, що впливає на зменшення припливу фінансових ресурсів.

2. Регулятивні чинники:

- низький рівень організаційного регулювання інвестиційної діяльності;

- недосконалість нормативно-правової бази;
- високий рівень ризиків зміни законодавства;
- значний рівень тінізації економіки;
- податкове навантаження;
- відсутність відповідної системи інформації про стан виробничого потенціалу товаровиробників;
- відсутність налагодженої системи збуту продукції;
- високий рівень ризику для інвесторів.

3. Фінансово-економічні фактори:

- зниження прибутків вітчизняних виробників через необґрунтовано високу частку імпортованих фруктів та ягід на внутрішньому українському ринку;
- відсутність ефективних механізмів довгострокового кредитування підприємств галузі;
- недоступність короткострокових кредитних ресурсів для більшості товаровиробників;
- низька частка залучених коштів вітчизняних інвесторів;
- слабкий рівень розвитку лізингового ринку;
- низький рівень рентабельності виробництва у багатьох товаровиробників.

Важливим показником покращення інвестиційної привабливості галузі є зростання обсягів іноземних інвестицій. Ефектом зростання обсягів залучених іноземних інвестицій можуть бути як прямі, так і непрямі наслідки. Прямий наслідок пов'язаний із зростанням кількісних і якісних результатів господарської діяльності із залученням іноземних інвестицій. Спільні підприємства, на сьогоднішній день, є найбільш ефективною формою залучення іноземних інвестицій, позитивним ефектом від створення яких є впровадження прогресивних новітніх технологій,

надходження сучасної техніки, застосування більш досконалих форм та методів як планування, так і організації виробництва. Результатами такої співпраці буде не тільки зростання рівнів управління та організації господарської діяльності, підвищення кваліфікації працівників, а ще й досягнення більшої ефективності виробництва.

Інноваційно-інтенсивний розвиток садівництва залежить від дієвості організаційно-економічного механізму, який базується на комплексній системі науково-технічних й технологічних досліджень та розробок в промисловому садівництві, яка ґрунтується на організаційних, економічних, юридичних й технічних важелях підвищення ефективності її діяльності. Кожна складова структури механізму потребує адекватної реалізації на всіх рівнях й має системно-комплексний характер.

Вважаємо, що організаційно-економічний механізм забезпечує процес розробки галузевих та регіональних програм інноваційного розвитку, впровадження відповідних нормативів та визначає порядок взаємодії підприємств й організацій, а також їх підрозділів, що беруть участь в інноваційному процесі (рис. 3.2).

Рис. 3.2 Організаційно-економічний механізм розвитку садівництва

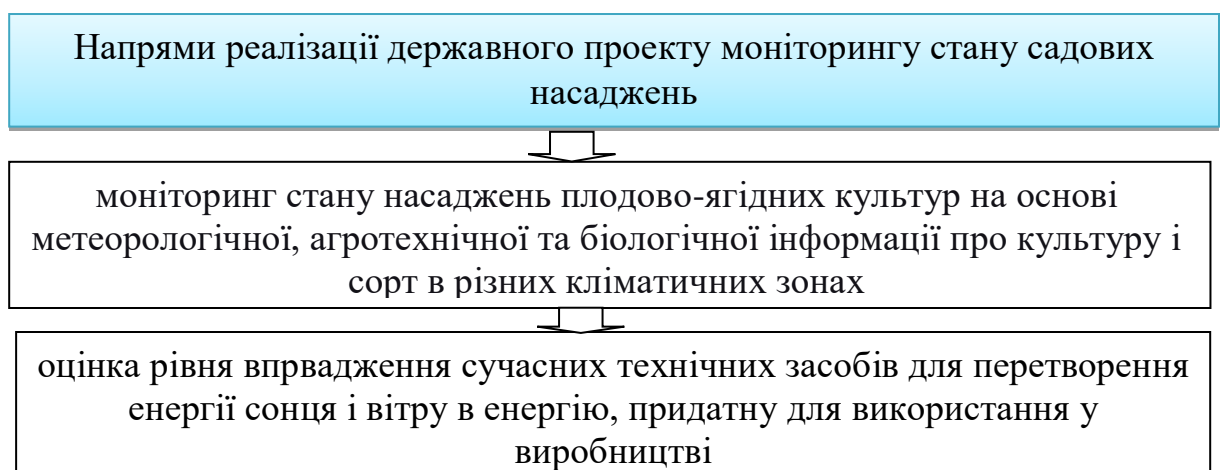
* Сформовано автором

Організаційно-економічний механізм розвитку садівництва спрямований на послідовну реалізацію виконуваних робіт, організацію та формування ефективної системи управління з метою здійснення інноваційної діяльності. При цьому необхідна координація діяльності всіх учасників інноваційних процесів та збалансованості матеріальних та трудових ресурсів.

Впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва плодів і ягід, на нашу думку, також потребує реалізації наступних форм діяльності та методів управління:

- виявлення пропозицій на галузевому ринку інновацій (попит на інновації ініціюються безпосередньо виробником плодоягідної продукції);
- розробка інноваційно-інтенсивних технологій галузевими науково-дослідними установами;
- патентування розробленої інноваційно-інтенсивної технології;
- передача інновації (інтенсивної технології, нового сорту та ін.) садівничому підприємству за ліцензійною угодою;
- впровадження технології, нового сорту під науковим супроводом розробника інновації;
- визначення економічного ефекту від впровадження інновації.

На нашу думку доцільним є реалізація державного проекту з розробки наукових принципів та створення інформаційної системи моніторингу стану садових насаджень (рис.3.3).

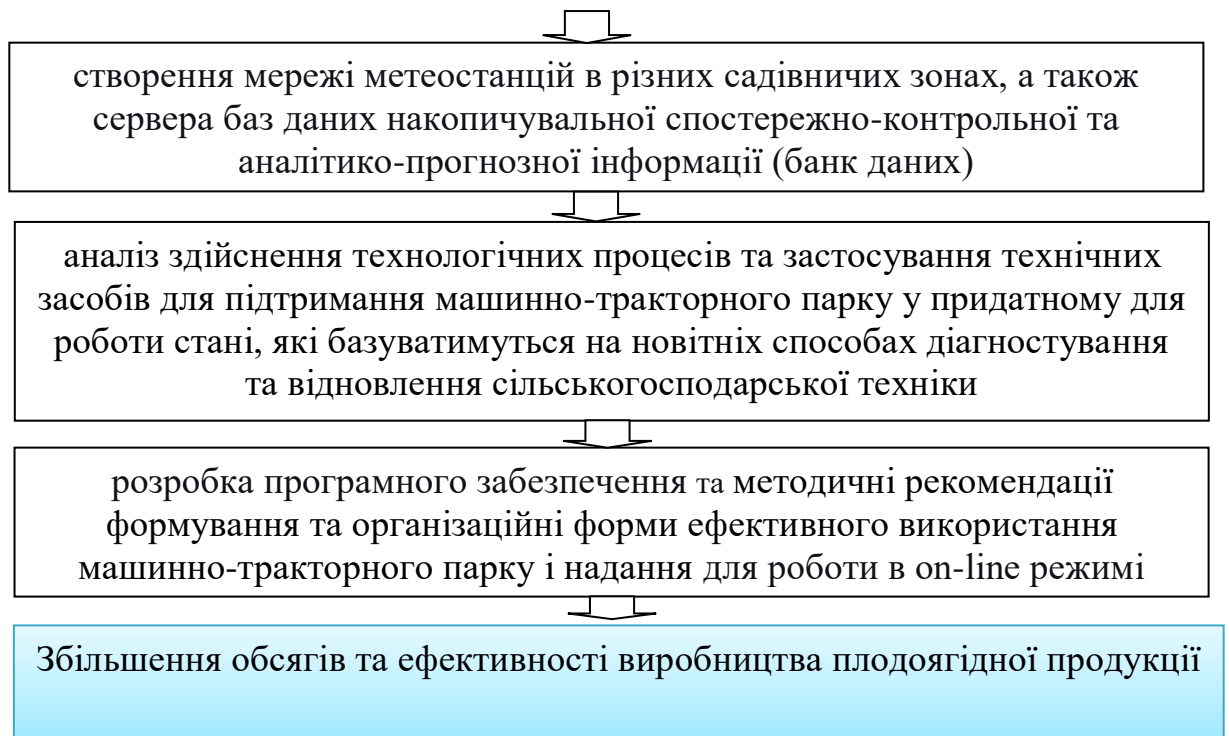

Рис. 3.3. Результативність реалізації державного моніторингу стану садових насаджень

*Сформовано автором

Доцільним вбачається проведення експертизи інвестиційного проекту у такій послідовності:

1. Задавання інвестором сукупності вихідних показників проекту (початкового варіанта даних, який в ітераційному розпорядку може бути відкоригованим).

– критеріальні та обмежувальні фінансово-економічні показники в напрямку спадання їх значущості.

– тривалість інвестиційного періоду (часового горизонту), а також його поділ на одиниці часу.

– графік освоєння виробничих потужностей.

– визначення сукупних інвестиційних витрат та їх розподіл у часі.

Організаційно-підготовчі витрати: маркетингові дослідження: отримання дозволу на реалізацію проекту; техніко-економічне обґрунтування: тощо.

Кошторисна вартість проекту. Інвестиції в оборотні виробничі фонди (створення виробничих запасів). Резервний фонд (для страхування ризиків).

– джерела інвестиційного забезпечення проекту, умови залучення інвестиційних ресурсів.

2. Розрахункові показники проекту передбачають:

– складання графіка обслуговування довгострокового кредиту. На передінвестиційній стадії йдеться про підготовку до укладання кредитної угоди з банком на прийнятних для інвестора умовах. Спершу складається початковий графік обслуговування кредиту. Якщо подальша експертиза покаже, що можливим є кращий варіант (наприклад, є можливість кредит отримати пізніше або погасити раніше), то цей графік буде відкориговано;

– визначення середньозваженої вартості капіталу;

– обґрунтування розміру дисконтної ставки.

3. Складання прогнозних звітів: баланс активів і пасивів проекту.

Ключовою для прийняття або коригування економічних рішень є інформація про сальдо коштів за черговий квартал і про значення критеріальних показників. Визначення сукупності фінансових аналітичних показників. Розраховуються показники платоспроможності; рентабельності (зокрема, активів, власного капіталу, реалізованої продукції); фінансової незалежності; ділової активності. Про рівень фінансової спроможності свідчать збалансованість активів і пасивів і додатне сальдо коштів. Крім підвищення ефективності інвестування, це забезпечує диверсифікацію інвестиційного портфеля та зменшення фінансових ризиків.

4. Аналіз критеріальних показників інвестиційного проекту.

Ітераційна економічна експертиза дозволяє запропонувати інвесторові обґрунтовану та впорядковану в часі сукупність доцільних економічних рішень. Такий дороговказ буде корисним для кожного інвестора.

Впевненість у результатах – важливий фактор для довгоочікуваного поживлення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [80].

Для вітчизняного садівництва особливо актуальною на часі є розробка довгострокової стратегії розвитку з реамоделлю інвестування (від англо-американської до європейської), яка екстраполізується у вигляді структурної, інвестиційної, інноваційної політики через систему планування. Саме планування в різних його формах дозволяє оптимізувати розподіл інвестиційних ресурсів.

В ринкових умовах держава повинна взяти на себе роль регулятора інвестиційних процесів, шляхом проведення гнучкої податкової, кредитної, амортизаційної та лізингової політики, формування науково обґрунтованого ціноутворення, цільового державного фінансування, забезпечення рівних можливостей для суб'єктів підприємницької діяльності, надання інвесторам відповідних пільг при приватизації, визначення пріоритетних напрямів капіталовкладення та інвестування, на основі розробки перспективних планів залучення капітальних вкладень.

На регіональному рівні, а особливо на рівні підприємств, необхідно складати бізнес-плани, в яких дається обґрунтування інвестиційної діяльності та джерел її фінансування, а також оцінка проектних рішень [120]. Важливим є впровадження системи державного програмування, яке підвищить якість розробки відповідних інвестиційних програм, знизить ризик корупції при прийнятті інвестиційних рішень. Продовжуючи цю думку, нами запропоновано, що регіональні інвестиційні програми розвитку садівництва повинна розроблятися виходячи із макроекономічної моделі регіону, побудованої на основі загальної макроекономічної моделі країни, тобто містити прогнозовану галузеву структуру, інвестиційне забезпечення якої здійснюється. При розробці коротко- середньо- та стратегічних планів соціально-економічного розвитку регіонів, регіональна інвестиційна програма повинна бути їх основною складовою, доповнена

концепцією моніторингу та аудиту ефективності інвестиційної діяльності. При її розробці необхідно враховувати не тільки необхідність підтримки депресивних територій, а й підтримку стало працюючих виробництв. Контроль повинен стосуватись не тільки інвестора та об'єкту інвестування, а дотримання етапів реалізації інвестиційного проекту.

Для ефективного розвитку галузі садівництва необхідний комплекс заходів щодо дотримання правил конкуренції, забезпечення доступу на ринок усім товаровиробникам, особливо малим формам господарювання, включаючи присадибні, садові товариства, розвиток їх інфраструктури та ін. Найважливішим з цих заходів є підвищення ролі держави у підтримці аграрних цін, подоланні міжгалузевого цінового диспаритету, створенні розгалуженої мережі оптової ланки, розширення мережі збутових організацій різного рівня, біржової торгівлі, захисті національних інтересів на світовому агропродовольчому ринку і т.ін. Стратегічний напрямок раціоналізації ринку плодів та ягід - розширення імпортозаміщення, що можливо на базі інноваційного розвитку, загальної системної модернізації галузі і всього АПК, можливої при дієвому забезпеченні і активізації політики аграрного протекціонізму.

Забезпечення необхідної державної підтримки садівництва, як визначальної макроекономічної умови інноваційного розвитку, передбачає активізацію цієї підтримки та комплексної й системної модернізації. На жаль, сучасний соціально-економічний стан сільського господарства, обезлюднення сільських територій і як наслідок цього відсутність активних заходів макроекономічного рівня щодо реалізації інноваційної стратегії, а отже, низька ефективність і неконкурентоспроможність виробництв через невідповідність потреб села і стратегічних завдань сільського розвитку проведеної аграрної та загальної економічної політики держави.

Узагальнення факторів інноваційного розвитку дозволили виявити пріоритетні напрямки вдосконалення системи державної підтримки розвитку садівництва (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Пріоритетні напрями державної підтримки досягнення стратегічних цілей розвитку садівництва

*Сформовано автором

До удосконалення нормативно-правової бази інноваційної діяльності, формування інноваційної інфраструктури у садівництві можна віднести такі фактори: інтеграція матеріально-технічних та інтелектуальних ресурсів галузевої науки, освіти і виробництва; організація підготовки та перепідготовки інноваційних кадрів, створення ринку галузевих інновацій та ін.

Дієвими механізмами та інструментами реалізації цих напрямків є податкові пільги, пряма державна підтримка інноваційної діяльності з бюджетів різних рівнів, створення та розвиток системи інформаційно-консультаційної підтримки інновацій, участь у створенні та підтримка функціонування галузевих венчурних фондів і компаній [90]. Об'єктом інноваційних змін у розвитку досліджуваної галузі є його внутрішнє та зовнішнє середовище, що являє собою сукупність послідовних взаємопов'язаних інноваційних процесів, для кожного з яких характерні

різні типи інноваційних продуктів. До найбільш поширених видів інновацій у садівництві належать використання нових видів ресурсів, матеріально-технічних засобів (зокрема, вдосконалення вже наявних та впровадження нових) та технологій [117].

У процесі регулювання інноваційної діяльності доцільним є формування програми інноваційного розвитку, яка включає в себе такі етапи:

- оцінювання ефективності використання інвестованого капіталу, який формується у процесі реалізації інвестиційного проекту та вихідної інвестиції; проект визнається ефективним, якщо забезпечується повернення вихідної суми інвестицій і необхідна прибутковість для інвесторів, що надали капітал;

- інвестування капіталу, яке так само як і грошові потоки, які генеруються цим капіталом, приводяться до теперішнього часу або до певного розрахункового року (який, як правило, передує початку реалізації проекту);

- дисконтування капітальних вкладень і грошових потоків, які проводяться за різними ставками дисконту та визначаються залежно від особливостей інвестиційних проектів; під час визначення ставки дисконту враховуються структура інвестицій і вартість окремих складових капіталу

Формування програми інноваційного розвитку являє собою складову системи інвестування підприємств рослинництва та знаходиться на початковому етапі свого становлення, оскільки перспективи її розвитку залежать від багатьох факторів, насамперед, від фінансової стабілізації та інвестиційного потенціалу національної економіки.

Проекти, які подаються та претендують на включення в інвестиційну програму, повинні:

- включати розвиток регіональної транспортної інфраструктури, впровадження новітніх технологій та розвиток сировинних зон для вітчизняної переробної промисловості;

- мати чистий позитивний дохід дисконту, при цьому індекс прибутковості визначеного проекту має перевищувати одиницю, а внутрішня норма прибутковості обраного проекту – вищою, ніж вартість кредитних ресурсів, що залучаються для реалізації такого проекту;

- погоджуватися з територіальною міжвідомчою комісією з розміщення продуктивних сил, позавідомчою екологічною експертизою проектно-кошторисної документації;

- передбачати високий ступінь опрацьованості визначення ринку збуту продукції (обов'язкове підтвердження довгостроковими договорами на поставку продукції, укладеними з спеціалізованими організаціями);

- мати резервні джерела залучення позабюджетних інвестицій (у тому числі підтвердження наявності власних коштів у розмірі не менше 20 % для проектів, пов'язаних з капітальними вкладеннями), досягнуту домовленість з конкретними інвесторами і погоджені умови інвестування; проведення переговорів з потенційними інвесторами на рівні адміністрації регіону.

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать соціально-економічна динаміка, ефективність залучення у світовий поділ праці, можливості модернізації на цій основі аграрної економіки [108].

Збільшення обсягів вирощування плодів і ягід у нашій країні з метою зменшення частки їх імпорту і створення додаткових можливостей для експорту можливе за умови зростання конкурентоспроможності виробників та інвестиційної привабливості садівництва. В основі конкурентоспроможного функціонування цієї галузі лежить активізація інноваційної діяльності підприємств, здатна забезпечити високу

ефективність господарювання та набуття конкурентних переваг конкретними підприємствами на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Подальше співробітництво України з розвинутими країнами світу можливе лише за умови перебудови економіки на інноваційній основі, активного використання вітчизняного науково-технічного потенціалу для продукування та впровадження інновацій. Досвід розвинених країн дозволяє зробити висновок, що аграрна сфера є досить привабливою для інвестування, оскільки на аграрну продукцію попит є завжди стійким, та має стійку тенденцію до зростання. Проте підприємства агропромислового комплексу України функціонують не досить ефективно через низький рівень матеріально-технічної бази і потребують новітніх енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

На обсяг інвестицій істотний вплив здійснює стан інвестиційного клімату, що включає сукупність політичних, економічних, соціальних і правових умов, які сприяють розвитку інвестиційної діяльності вітчизняних і іноземних інвесторів. Для покращення інвестиційного клімату необхідне законодавче визначення інвестиційної й інноваційної політики, залучення до активної інвестиційної діяльності усіх форм господарювання, напрямок обмежених інвестиційних ресурсів на реалізацію пріоритетних першочергових програм загальнодержавного і регіонального рівнів, створення високотехнологічних і конкурентоздатних виробництв для майбутнього прогресу [108].

Таким чином, залучення інвестиційного капіталу в аграрну сферу загалом, й у садівництво зокрема, можна поживавити шляхом удосконалення законодавчої бази (особливо в системі врегулювання земельних відносин та функціонуванні ринку земель сільськогосподарського призначення, оподаткування та приватизації), зміцнення банківської системи, розробки системи захисту та державних гарантій в інвестиційній сфері.

Серед проблем, які потребують розв'язання, на шляху збільшення обсягів залучення інвестицій у садівництво є формування цін на продукцію даної галузі та покращення економічних умов й вдосконалення процесу обміну нею з суміжними сферами матеріального виробництва. Відтак, зростання інвестиційної привабливості галузі передбачає наступні елементи ціноутворення:

- формування ринкових цін на продукцію з врахуванням попиту та пропозиції; встановлення інтервенційних або гарантованих цін, в якості основного важеля регулювання процесу формування цін з боку держави;

- забезпечення паритетності цін на сільськогосподарську продукцію та товари, які використовуються в галузі, як засоби праці; встановлення оптимального співвідношення цін на продукцію сільського господарства та продукти її переробки, з метою пропорційного перерозподілу кінцевого продукту.

Для інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки необхідна виважена державна підтримка. Держава повинна взяти на себе функції, щодо забезпечення гарантій формування сприятливого інвестиційного клімату, внаслідок реалізації передбачуваної та регламентованої податкової, митної, цінової, амортизаційної та кредитної політики.

Активізувати роботу із залучення інвестицій можливо шляхом збільшення обсягів фінансування з боку держави на регіональні інфраструктурні проекти. При цьому необхідно дотримуватися таких принципів:

- шляхом розвитку різноманітних форм власності здійснити поетапну децентралізацію процесу інвестування;

- забезпечити збільшення частки власних (внутрішніх) фінансових накопичень суб'єктами господарювання для реалізації інвестиційних проектів;

- розширити обсяги фінансової підтримки підприємств з боку держави на основі централізованих інвестиційних вкладень, за рахунок зміни бюджетного фінансування на основі безповоротної допомоги на кредитування на конкурсній, зворотній і платній основі;
- зростання рівня гарантій спільної державно-приватної підтримки інвестиційних проектів;
- фінансування державою переважно об'єктів соціальної спрямованості, основою діяльності яких є неприбутковий (некомерційний) характер, та які мають додаткові джерела фінансування;
- здійснення бюджетного фінансування проектів виробничого призначення та розміщення обмежених капітальних вкладень інвестиційного характеру виключно у відповідності до вимог цільових державних програм.

Інвестиційна політика держави повинна сприяти залученню інвестицій позабюджетного характеру, як вітчизняного капіталу так і іноземного, з метою розширення програм державного кредитування на основі організації жорсткого контролю за державними коштами, що виділяються на реалізацію інвестиційних проектів.

Система узгоджених інноваційних програм, інвестиційних проектів, підпрограм у інших програмах здатні забезпечити реальний інноваційний розвиток галузей сільського господарства, що має поширюватися на нижче зазначені сфери та об'єкти:

- формування механізмів іпотечного кредитування виробництва в аграрній сфері можливо здійснити після впровадження земельної реформи та введення землі в економічний оборот, створення базових елементів ринкової інфраструктури та їх подальший розвиток;
- розробка і розвиток відповідних механізмів компенсації комерційним банкам у випадку надання сільськогосподарським підприємствам пільгового кредитування на реалізацію інноваційних

проектів, в основу яких покладено використання у виробництві високотехнологічного устаткування, а також формування відповідних баз даних потенційних інвесторів на внутрішньому і зовнішньому агропродовольчих ринках та в цілому в аграрній сфері;

- створення пайових фондів інвестиційного спрямування з метою реалізації великомасштабних інноваційних проектів в аграрному секторі;

- збільшення обсягів надання кредитів для реалізації інноваційних проектів на основі розширення факторингових, лізингових, форфейтингових операцій та ін.

Для забезпечення сталого розвитку галузі садівництва на високотехнологічній основі необхідно вирішити такі завдання:

- значно збільшити витрати на науку, в тому числі, як шляхом залучення приватних інвесторів, так і коштів державного бюджету;

- істотно підвищити професійний рівень спеціалістів в галузі наукових досліджень та дослідницьких робіт, шляхом посилення співпраці між фахівцями та зв'язків між фундаментальною та прикладною сферами науки, а також посилити взаємодію між науково-технічними підрозділами з метою планування на перспективу інноваційного розвитку;

- покращити систему підготовки кадрів науково-дослідних установ, що функціонують в інноваційній сфері та підвищити рівень їх матеріально-технічного забезпечення шляхом придбання новітньої комп'ютерної техніки та відповідного сучасного обладнання;

- активізувати діяльність в напрямку підвищення рівня комерціалізації отриманих результатів наукових досліджень та інноваційних процесів, а також зменшити ризики внаслідок впровадження інновацій у виробничій діяльності, шляхом створення спеціальних фондів на основі державного замовлення;

- всебічно сприяти кооперації виробничої та наукової сфери на основі розробки відповідних програм підтримки та впровадження

інновацій у практичній діяльності та застосування системи ефективних податкових механізмів і процесів;

– удосконалити інституційне забезпечення в інноваційній сфері за рахунок створення на основі європейських стандартів вітчизняних систем сертифікації та стандартизації;

– всебічно сприяти створенню та розвитку відповідних програм інтеграції наукової та виробничої сфер, горизонтальних та вертикальних зв'язків у сфері розвитку інновацій.

У сучасних умовах існує необхідність подолання кризових явищ, що сприятиме відновленню інноваційних процесів, зростанню ефективності й конкурентоспроможності виробництва продукції садівництва. За рахунок активізації інноваційних процесів у галузі та створенні умов для організації та управління інноваційною діяльністю можливий ефективний розвиток галузевих інновацій, який нині ускладнений нерозвиненістю інноваційної інфраструктури та незадовільним фінансовим станом.

3.2. Модель рейтингової оцінки розвитку садівництва на основі комплексного критерію диференціації регіонів України за складовими інвестиційно-інноваційних процесів

Необхідність розвитку садівництва в аграрному комплексі України обумовлена запровадженням сучасних інноваційних методів виробництва, функціонування яких неможливе без ефективних механізмів інвестування та капіталізації галузі. Інвестиційно-інноваційні процеси в садівництві обумовлені впливом низки специфічних факторів, що утворюють глибокі системні зв'язки від рівня діяльності сільськогосподарських підприємств до утворення національної складової. Комплексна оцінка функціонування

таких процесів будується на співставленні рівнів обраних показників в сукупності агрегованого індексу [170]. Комплексний критерій є рейтингом, що повинен надати загальне уявлення про вплив інвестиційно-інноваційних процесів на процеси виробництва даної галузі з урахуванням частки кожного регіону в сукупному національному виробництві.

Рейтинговий підхід широко використовувався в економічних дослідженнях як при оцінці світових економік, так і на галузевому рівні [130]. Рейтинги мають складну структуру, використовують багатофункціональні шкали вимірювання та процедуру диференціації критеріїв (вагові коефіцієнти). Особливість рейтингової оцінки визначається унікальністю індикаторів (факторів, на основі яких будується рейтинг) та спосіб побудови агрегованого критерію (інтегрального індексу). Основу рейтингового оцінювання складає модель, що визначається потребою класифікації та вибору об'єктів у визначеному середовищі.

Результати впливу інвестиційно-інноваційного процесу на діяльність галузі садівництва можуть бути визначені на основі інтегрального критерію, в основу побудови якого покладено визначення часткових критеріїв по регіонах України за встановлений часовий термін (рік). За умови більш об'єктивного відображення інформації, критерії повинні враховувати статистичні уніфіковані показники, що відображаються в офіційних статистичних джерелах. Зазначимо, що галузь садівництва є одна із найбільш рентабельних напрямів діяльності рослинництва.

При використанні сучасних агротехнологій посадки та якісного садивного матеріалу (саджанців, що складають найбільш витратну частину закладки садів) можна очікувати значні прирости урожаю на менших площах насаджень. За період 2014-2016 рр. в Україні розміри площ насаджень у плодоносному віці характеризувались значними асиметріями при середньому розподілі на 3 групи (низький, середній та високий рівень)

24 областей (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Розподіл площі насаджень у плодоносному віці за регіонами України, 2014-2016 рр.

*Складено автором на основі джерела [190]

На рис. 3.6 визначено, що у 2014-2016 рр. групу з найбільшим розміром земельних ресурсів під насадження плодоносного віку складає тільки одна область (Вінницька), середній рівень (від 29 до 49 тис. га) формується 5 областями (Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Хмельницька та Дніпропетровська). Групу з найменшими розмірами площ (від 9 до 29 тис. га) складають 18 областей.

Розподіл областей України за показником валового збору плодів та ягід із загальної площі наведено на рис. 3.6.

Рис. 3.6. Розподіл валового збору плодів та ягід із загальної площі за регіонами України, 2014-2016 рр.

*Складено автором на основі джерел [188,189,190]

За період 2014-2016 рр. основними лідерами у виробництві плодів та ягід стали Вінницька та Хмельницька області, що формують групу з найвищим рівнем валового збору плодогідних культур по Україні (від 5521 до 8040 тис. ц). Середній рівень виробництва утворюють 5 областей з валовим збором у розмірі від 3006 до 5521 тис. ц: Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Дніпропетровська, Донецька. Групу з низьким рівнем валового збору у розмірі від 491 до 3006 тис. ц утворюють 17 областей України. Прослідковується взаємозв'язок між розміром площ під насадження плодоносного віку та валовим збором плодів та ягід в одних й тих самих регіонах України.

Одним із основних виробничих факторів є капітальні інвестиції, розмір яких відіграє роль стимулу обсягів виробництва шляхом утворення основних засобів та довгострокових активів, зокрема і в садівництві. В цілому капітальні інвестиції в сільське господарство України мають відносно пропорційний розподіл (рис. 3.7).

Освоєно капітальних інвестицій
у сільське господарство, тис. грн.

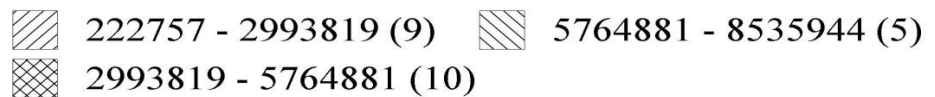

Рис. 3.7. Розподіл освоєних капітальних інвестицій у сільське господарство за регіонами України, 2014-2016 рр.

*Складено автором на основі джерела [192,193]

За період 2014-2016 рр. по сумі освоєних капітальних інвестицій у сільське господарство по регіонах України можна виділити три основних групи: низький рівень освоєних капітальних інвестицій від 222,7 млн. грн. до 2993,8 млн. грн. (включає 9 областей); середній рівень – від 2993,8 млн. грн. до 5764,9 млн. грн. (включає 10 областей); високий рівень – від 5764,9 млн. грн. до 8535,9 млн. грн. (включає 5 областей: Київська, Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Дніпропетровська).

Проте, не завжди загальні обсяги інвестування можуть свідчити про

зв'язок із рівномірністю віддачі по конкретних напрямках, зокрема, рослинництва. Значні капітальні вкладення в біологічні довгострокові активи рослинництва мають активізувати діяльність підприємств в областях з характеристиками мінімальних наявних розмірів площ шляхом запровадження інтенсивних технологій. При цьому, за оцінками експертів капітальні вкладенні на закладку 1 га інтенсивного саду в середньому дорівнюють близько 20 тис. дол. США, а сади закладені з використанням карликових підщеп починають плодоносити на 3-4 рік (залежно від сорту та виду плодів) [3].

В зв'язку з цим інвестування саме в посадковий матеріал (технології виведення сортів, робота розсадників) та логістику може дати найбільший ефект виробництва. На сьогодні занадто малими темпами розвивається розподільча логістика, в наслідок чого існує дефіцит сховищ для плодів та ягід з дотриманням температурного режиму [9]. Розподіл освоєння інвестицій в довгострокові активи рослинництва серед областей України наведено на рис. 3.8.

На протязі 2014-2016 рр. розподіл регіонів України по використанню інвестицій в довгострокові біологічні активи мав чітку направленість до мінімальних показників. В групу низького рівня (сума використаних інвестицій від 18,7 млн. грн. до 406,3 млн. грн.) увійшло 23 області і одна область (Київська) утворює групу високого рівня (від 793,9 млн. грн. до 1181,5 млн. грн.). При цьому середній рівень розподілу відсутній. Проведений картографічний аналіз показав, що за період 2014-2016 рр. прослідковується нерівномірність розподілу по територіях показників вирощування плодово-ягідних насаджень. Більшість областей характеризуються низьким рівнем освоєнням капітальних інвестицій на оновлення посадкового матеріалу, що підтверджують балансові суми довгострокових біологічних активів сільськогосподарських підприємств.

Освоєно (використано) капітальних інвестицій
у довгострокові біологічні активи
рослинництва, тис. грн.

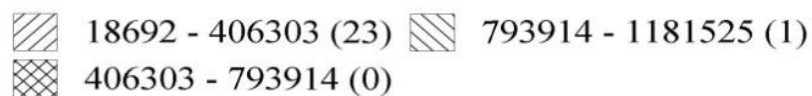

Рис. 3.8 Розподіл освоєних капітальних інвестицій за регіонами України, 2014-2016 рр.

*Складено автором на основі джерел [192,193]

Частка капіталовкладень в довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній кількості інвестицій в сільському господарстві характеризує відсоток коштів, що направляються на зростання насаджень плодоносного віку в садівництві у порівнянні з іншими видами діяльності. Ефективність використання капітальних вкладень можливо оцінити виходячи із віддачі на 1 га площі насаджень плодоносного віку, віддачі капіталу на 1 одиницю виробленої продукції садівництва (окупність по витратах виробництва), а також на 1 одиницю реалізованої продукції (період повернення коштів за цикл реалізації). Зазначимо, що основний ефект розробок технологій досягається на етапах виконання науково-

дослідних робіт в наукових установах (проводяться на науково-дослідних станціях, інститутах, розсадниках та ін.). При цьому фінансування даних робіт, як правило, не пов'язане із капітальними витратами виробника. Проте, співвідношення таких витрат надасть можливість порівняти швидкість інвестування в інновації (наукову галузь) зі швидкістю витрат на виробництво продукції садівництва (галузь сільського господарства).

Основні характеристики ефективності виростання капітальних вкладень отримуються по сільськогосподарських підприємствах, без урахування частки домогосподарств. В зв'язку з цим співвідношення приросту виробництва (урожайності) продукції садівництва між сільськогосподарськими підприємствами та домогосподарствами свідчить про характер структурних зрушень в сторону одного із товаровиробників. Таким чином, об'єднавши ряд оціночних характеристик в інтегральну існує можливість сформулювати достатньо повне уявлення про ефективність інноваційно-інвестиційних процесів у галузі садівництва загалом по Україні та в розрізі областей (територій). Модель рейтингової оцінки галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації за складовими інвестиційно-інноваційних процесів наведена на рис. 3.9.

Комплексний критерій будується з урахуванням нормалізованих значень часткових критеріїв та їх вагових коефіцієнтів.

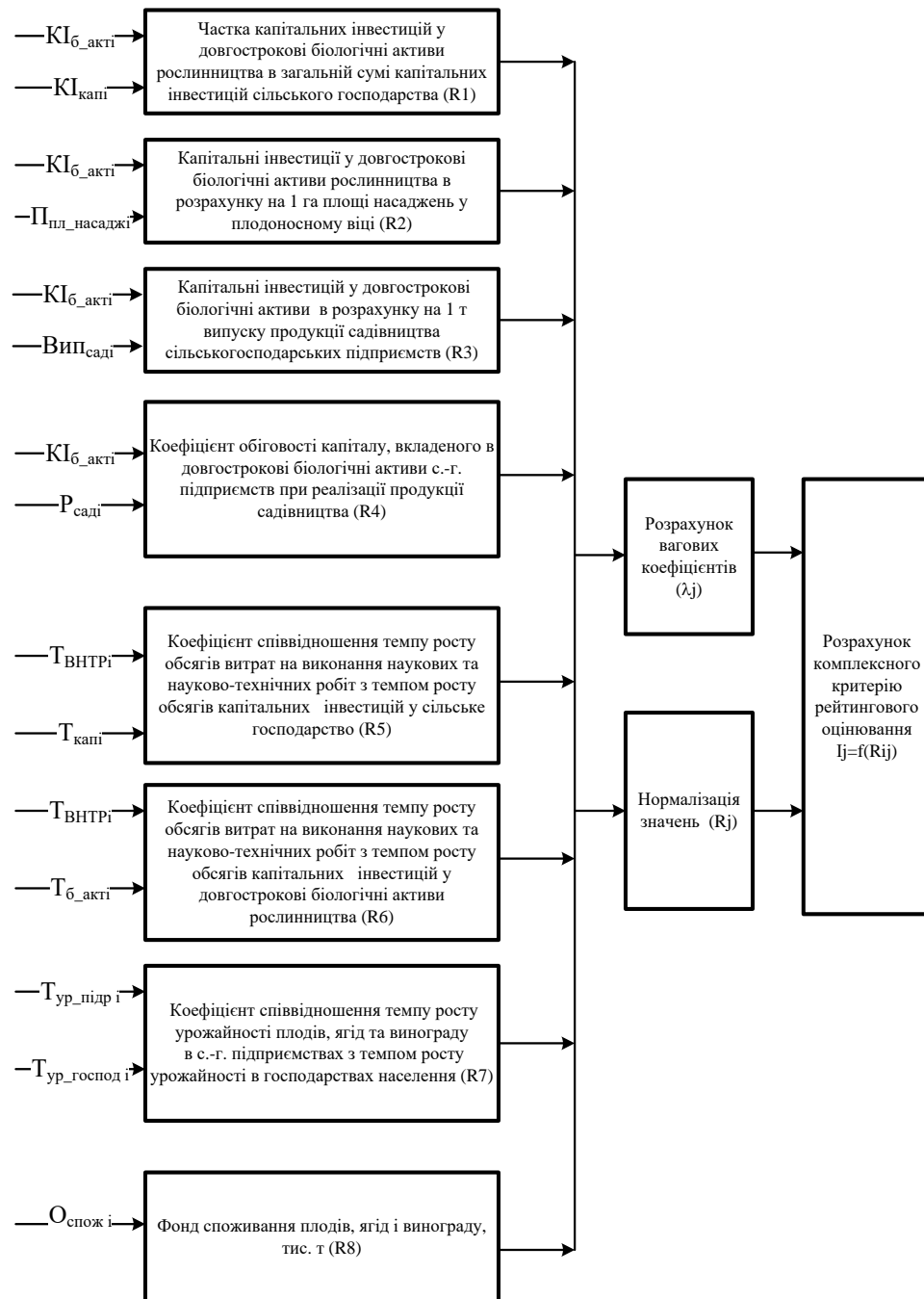

Рис. 3.9 Модель рейтингової оцінки галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів за складовими інвестиційно-інноваційних процесів

*Розроблено автором

Часткові критерії будуються у відповідності до основних категорій оцінювання, вагові коефіцієнти визначаються на основі оцінки багатofакторного зв'язку (лінійних коефіцієнтів кореляції та кореляційної матриці) [11, 12, 13]. Комплексний критерій розраховується за формулою:

$$I_t = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^M R_{nij} \times \lambda_j}{\sum_{j=1}^M \lambda_j} \quad (3.1)$$

де I_t – значення комплексного критерію впливу інвестиційно-інноваційних процесів на діяльність галузі садівництва України за t період;

R_{nij} – нормалізоване значення j -го критерію оцінювання, що обчислюється по i -му регіону України за формулою:

$$R_n = \frac{(R - R_{\min})}{(R_{\max} - R_{\min})} \quad (3.2)$$

де R – поточне значення оціночного показника;

$R_{\max}$ – максимальне значення оціночного показника;

$R_{\min}$ – мінімальне значення оціночного показника.

λ_j – ваговий коефіцієнт відповідного j -го критерію оцінювання;

t – поточний період оцінювання (1 рік);

j – змінна, яка характеризує множину кількості часткових критеріїв, що утворюють комплексний критерій ($j \in [1, M]$, $M=8$);

i – змінна, яка характеризує множину регіонів України, що підлягають рейтинговій оцінці ($i \in [1, N]$, $N=24$).

Процедура нормалізації передбачає приведення всіх часткових критеріїв до одного масштабу з урахуванням принципу максимальної ефективності [14, с. 298-303]. При цьому вагові коефіцієнти враховують рівень тісноти між факторами по всій кореляційній матриці, що утворює вибірка територій:

$$\lambda_j = \frac{\sum_{j=1}^m r_{ij} - 1}{m - 1} \quad (3.3)$$

де λ_j – ваговий коефіцієнт відповідного j -го критерію оцінювання;

j – змінна, яка характеризує множину кількості часткових критеріїв, що утворюють комплексний критерій ($j \in [1, M]$, $M=8$);

r_{ij} – лінійний коефіцієнт кореляції між i -тим та j -тим частковими

критеріями.

Середнє значення комплексного критерію визначає середній рівень очікуваної інтегральної оцінки за досліджуваний період і його обчислюють як:

$$\bar{I}_t = \frac{\sum_{t=1}^T I_t}{T} \quad (3.4)$$

де $\bar{I}_t$ – середнє значення комплексного критерію впливу інвестиційно-інноваційних процесів на діяльність галузі садівництва України за T періодів ($T=3$ роки);

I_t – значення комплексного критерію впливу інвестиційно-інноваційних процесів на діяльність галузі садівництва України за t період.

В модель рейтингової оцінки входить 8 часткових критеріїв.

Частковий критерій $R1_i$ обчислюється за формулою:

$$R1_i = \frac{KI_{б\_акт\ i}}{KI_{кап\ i}} \times 100\% \quad (3.5)$$

де $R1_i$ – частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства i -го регіону України, %;

$KI_{б\_акт\ i}$ – капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва сільськогосподарських підприємств i -го регіону України, тис. грн.;

$KI_{кап\ i}$ – капітальні інвестиції сільського господарства i -го регіону України, тис. грн.;

i – змінна, яка характеризує множину регіонів України, що підлягають рейтинговій оцінці ($i \in [1, N]$, $N=24$).

Частковий критерій $R2_i$ обчислюється за формулою:

$$R2_i = \frac{KI_{б\_акт\ i}}{\Pi_{пл\_насадж\ i}} \times 100\% \quad (3.6)$$

де $R2_i$ – капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва на 1 га площі насаджень у плодоносному віці і-го регіону України, грн.;

$KI_{б\_актi}$ – капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва сільськогосподарських підприємств і-го регіону України, тис. грн.;

$П_{пл\_насаджi}$ – площа насаджень у плодоносному віці під плодові та ягідні і-го регіону України, тис. га.

Частковий критерій $R3_i$ обчислюється по формулі:

$$R3_i = \frac{KI_{б\_актi}}{Вип_{садi}} \times 100\% \quad (3.7)$$

де $R3_i$ – капітальні інвестицій у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств і-го регіону України, тис. грн.;

$KI_{б\_актi}$ – капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва сільськогосподарських підприємств і-го регіону України, тис. грн.;

$Вип_{садi}$ – обсяг виробництва із загальної площі плодових та ягідних і-го регіону України, тис. т.

Частковий критерій $R4_i$ обчислюється по формулі:

$$R4_i = \frac{KI_{б\_актi}}{P_{садi}} \times 100\% \quad (3.8)$$

де $R4_i$ – коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи сільськогосподарських підприємств при реалізації продукції садівництва і-го регіону України;

$KI_{б\_актi}$ – капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва сільськогосподарських підприємств і-го регіону України, тис. грн.;

$P_{\text{саді}}$ – обсяг реалізації плодів та ягід культурних сільськогосподарськими підприємствами і-го регіону України за всіма напрямками, тис. грн.

Частковий критерій $R5_i$ обчислюється по формулі:

$$R5_i = \frac{T_{\text{ВНТР}_i}}{T_{\text{капі}_i}} \times 100\% \quad (3.9)$$

де $R5_i$ – коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство і-го регіону України;

$T_{\text{ВНТР}_i}$ – темп росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт і-го регіону України;

$T_{\text{капі}_i}$ – темп росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство і-го регіону України.

Частковий критерій $R6_i$ обчислюється по формулі:

$$R6_i = \frac{T_{\text{ВНТР}_i}}{T_{\text{б_акт}_i}} \times 100\% \quad (3.10)$$

де $R6_i$ – коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва;

$T_{\text{ВНТР}_i}$ – темп росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт і-го регіону України;

$T_{\text{б_акт}_i}$ – темп росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва і-го регіону України.

Частковий критерій $R7_i$ обчислюється по формулі:

$$R7_i = \frac{T_{\text{ур_підпр}_i}}{T_{\text{ур_господ}_i}} \times 100\% \quad (3.11)$$

де $R7$ – коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів та ягід в сільськогосподарських підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення;

$T_{\text{ур_підр}_i}$ – темп росту урожайності плодів та ягід в сільськогосподарських підприємствах і-го регіону України;

$T_{ур\_господ\ i}$ – темп росту урожайності плодів та ягід в господарствах населення i -го регіону України.

Частковий критерій R8 описує фонд споживання плодів, ягід і винограду, який сформований на основі обсягу споживання $O_{спож\ i}$ населення, що проживає у i -му регіоні України, тис. т.

Результати рейтингової оцінки в розрізі областей України за період 2014 – 2016 рр. наведено у додатках Б, В, Д. При визначенні вагових коефіцієнтів прослідковувалась тенденція зміни впливу факторів. У 2014 р. найбільшою вагою характеризувався фактор, який описує частковий критерій капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці (ваговий коефіцієнт 0,31). Найменший ваговий коефіцієнт мав фактор співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство (0,11). У 2015 р. та 2016 р. (додатки В і Д) найвищий факторний вплив був у факторів співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва (2015 р. – 0,27, 2016 р. – 0,32) та капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці (2015 р. – 0,27, 2016 р. – 0,32). Таким чином, за оцінкою вагових коефіцієнтів критерії R2 і R6, мають найбільший ваговий вплив на формування комплексної рейтингової оцінки.

У 2014 р. найвищий рейтинг (додаток Д) мала Львівська область (0,678), який поступово знижувався у 2015 р. (0,286) та у 2016 р. (0,138). Найкращий результат у 2015 р. мала Тернопільська область (0,422), у 2014 р. рейтинг був нижчим (0,435), а у 2016 знизився до самого мінімуму (0,087). У 2016 р. найвищим був рейтинг Київської області (0,555), як

протягом трьох років характеризувалась помірним зростанням (у 2014 р. рейтинг становив – 0,221, у 2015 р. рейтинг становив – 0,375). Також, високими значеннями рейтингової оцінки характеризувалась Закарпатська область: 2014 р. – 0,382, 2015 р. – 0,202, 2015 р. – 0,431. Всі ці області за результатами середньої оцінки склали групу з найкращими результатами (додаток Ж).

Найменшим рейтинг у 2014 р. був у Кіровоградській області (0,086), який на протязі досліджуваного періоду залишався низьким (у 2015 р. – 0,139, у 2016 р. найменший рівень – 0,072), що в результаті визначило найменший середній рейтинг 0,099. У 2015 р. найменшим був рейтинг Івано-Франківської області і становив 0,088, мінімальний рівень був також у 2014 р. (0,146) та 2016 р. (0,145), що визначило середній рейтинг у розмірі 0,126. Дані області мають найменшу середню рейтингову оцінку серед 15 областей, що утворюють групу низького рівня (додаток Ж).

В групу середнього рівня за 2014 - 2016 рр. (додаток Ж) увійшли 6 областей: Донецька (0,224), Житомирська (0,239), Рівненська (0,203), Тернопільська (0,285), Херсонська (0,229), Чернівецька (0,286).

В цілому за характеристиками рейтингової оцінки було сформовано 3 основні групи (рис. 3.10). Середній очікуваний рейтинг становив 0,198. За 3 роки вище середнього очікуваного рівня знаходилось 8 регіонів, основною характеристикою яких стало найкраще співвідношення по критеріях R2 і R6.

Основні характеристики розподілу по групах наведено у таблиці 3.1.

Розсіювання навколо очікуваного середнього рівня рейтингу по вибірці регіонів України за період 2014 - 2016 рр. відповідало становило 39,4%, що свідчить про перевищення ризику коливань та сильну асиметрію розподілу.

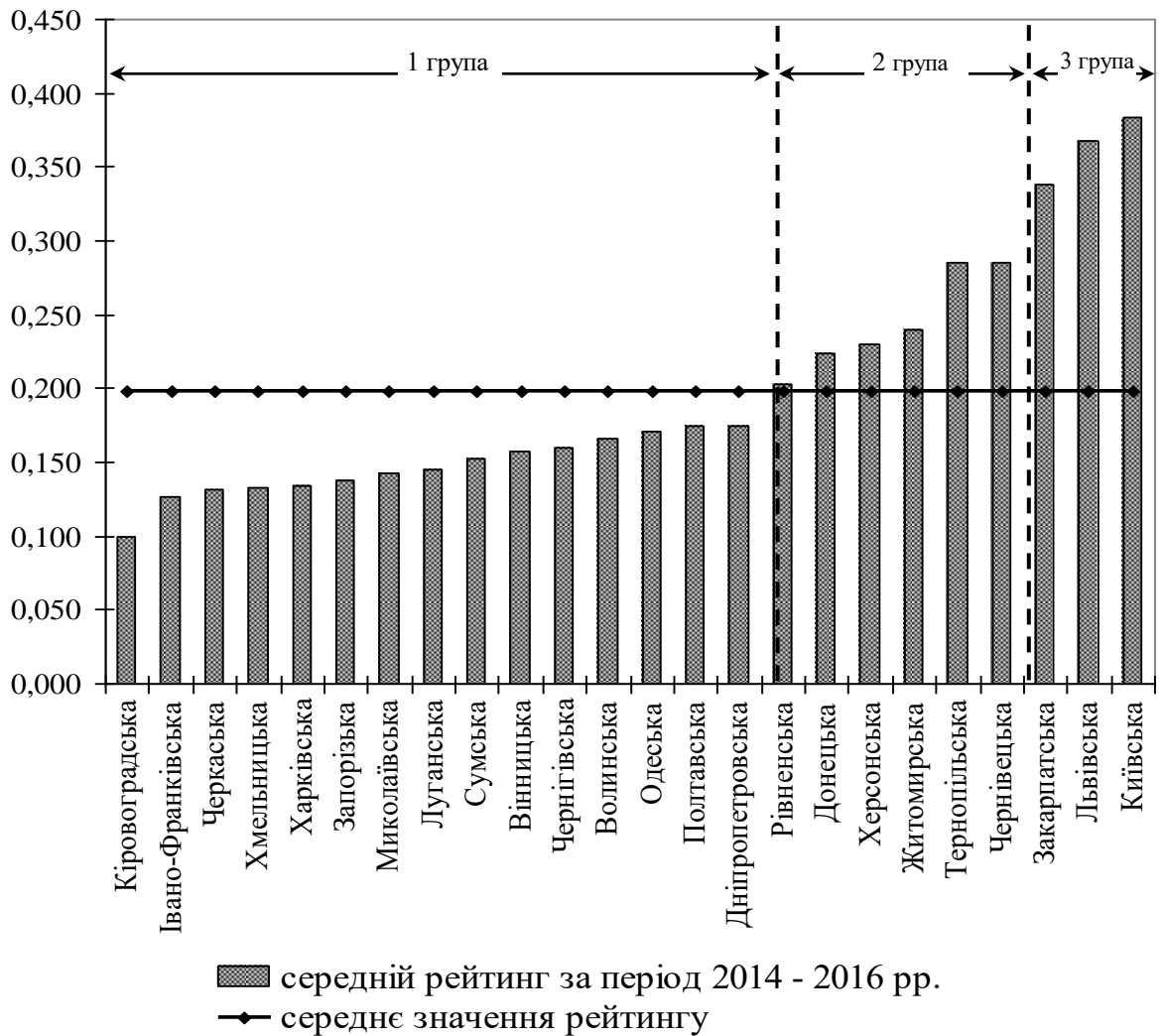

Рис. 3.10. Розподіл регіонів України за основними групами рейтингової оцінки садівництва

*Розроблено автором на основі [188,189,190,192,193]

Таким чином, розроблена методика рейтингової оцінки дозволила провести якісний аналіз результатів діяльності галузі садівництва України на основі характеристик інноваційно-інвестиційних процесів, дані по яких є доступними та оприлюдненими статистичними організаціями. Вона є інструментом підтримки процесу прийняття управлінських рішень в розробці ефективних механізмів управління галузі садівництва, що дозволяє окреслити основні шляхи державної підтримки та відслідковувати динамічність змін по часткових критеріях інвестиційно-інноваційної політики окремих регіонів.

Таблиця 3.1

Основні характеристики розподілу по групах оцінки середнього рейтингу
за період 2014 - 2016 рр.

Характеристики	1 група (низький рівень)	2 група (середній рівень)	3 група (високий рівень)
Кількість регіонів в групі	15	6	3
Мінімальне значення в групі	0,158	0,240	0,339
Максимальне значення в групі	0,175	0,286	0,384
Середній рейтинг по групі	0,167	0,270	0,363
Коефіцієнт варіації по групі, %	13,812	12,572	5,124
Коефіцієнт варіації по вибірці регіонів, %	39,431		

*Розраховано автором на основі [188,189,190,192,193]

За результатами оцінки виявлено сильну диференціацію регіонів України як по часткових, так і по комплексному критеріях. Існують сильні коливання по відношенню до середніх очікуваних характеристик (більше 25%), при яких більшість регіонів (15 регіонів) мають низькі показники ефективності запровадження інвестиційно-інноваційних елементів. За підсумками середніх оцінок за 2014 - 2016 рр. найвищу позицію в рейтингу займає Київська область, яка характеризується стабільними зростаючими показниками по всіх часткових критеріях в розрізі вибірки і динаміці.

3.3. Перспективні напрями інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва

Уповільнення інвестиційного та інноваційного процесів стало однією з головних причин, які стримують реформування та знижують ефективність функціонування промислового садівництва. Необхідність подальшого розвитку плодоягідного виробництва на інноваційній основі зумовлює потребу в нарощуванні обсягів інвестиційних ресурсів, поліпшенні структури їх джерел та оптимізації рівня фінансування галузі.

Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів і необхідність подолання подальшого спаду виробництва, потрібно ґрунтовно будувати політику формування необхідної фінансової бази інвестування на основі оптимального поєднання використання власних і позикових коштів та залучення капіталу на найвигідніших умовах.

Для безперебійного виконання господарської діяльності, придбання новітніх технологій і сучасної техніки, розширення виробничої бази, модернізації виробництва необхідні інвестиційні ресурси, джерелами яких дедалі частіше є залучені кошти. Зіткнувшись із подібними проблемами 20–30 років тому, компанії західноєвропейських країн знайшли вихід, скориставшись новими тоді фінансовими інструментами, такими як факторинг, лізинг, селенг, лізбек, форфейтинг. Найпоширенішим нетрадиційним джерелом інвестиційного забезпечення на сьогодні є лізинг. Це одна з найбільш перспективних форм залучення інвестиційних ресурсів. Лізинг має багатофакторний прямий і опосередкований вплив на макроекономічний простір. По-перше, він виступає як кредит, тобто кредит у натуральній формі, що дає можливість купувати більш сучасне устаткування і технології, а також нарощувати збут виготовленої продукції і ставати дієвим важелем маркетингу для виробників.

Застосування нетрадиційних джерел інвестиційного забезпечення надасть можливість залучати інвестиційні ресурси в більшому обсязі, що у подальшому приведе до зростання обсягів виробництва, підвищення якості продукції та збільшення прибутку підприємства.

Одним з різновидів інвестування інноваційно-інтенсивного розвитку є венчурне фінансування. На рис. 3.11 відображено систему венчурного фінансування у забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку аграрного сектору.

Аграрний сектор економіки є досить перспективним, з точки зору вкладення інвестицій, для венчурних організацій. Так, за даними експертів,

у короткостроковій перспективі, інвестиції перетікатимуть з інших секторів економіки в аграрний, а саме, перший етап такого перетоку сягатиме величини у 15-20% від усього капіталу. Таким чином, з урахуванням величини доходу, що одержать венчури, інвестиційні вкладення можуть перевищити позначку у 40 млрд грн. [179]. Особливо привабливою така сфера діяльності може бути для суб'єктів ринку, діяльність яких поєднана з веденням аграрного бізнесу.

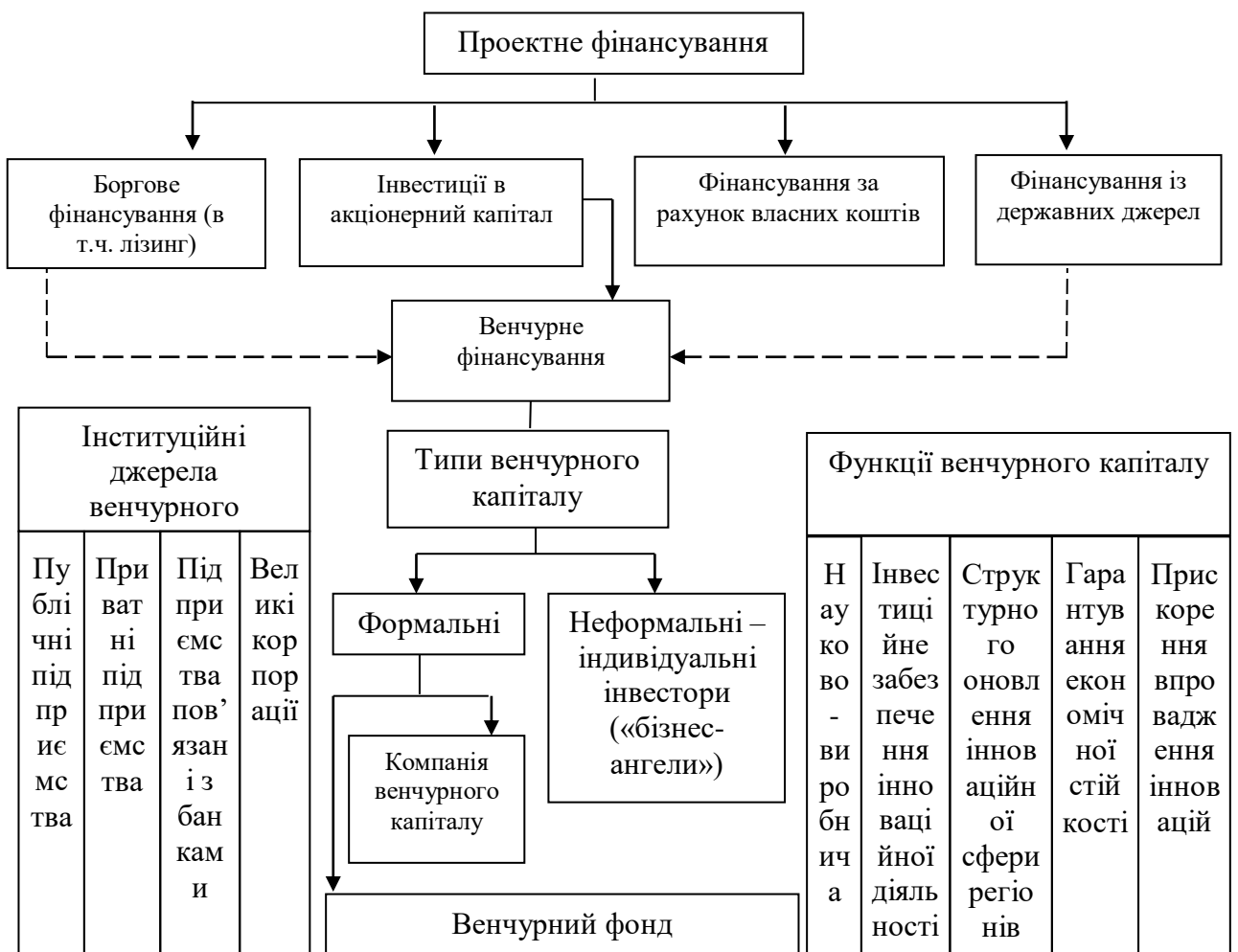

Рис. 3.11. Система венчурного фінансування у забезпеченні інноваційно-інтенсивного розвитку аграрного сектору

* Сформовано автором

Серед запропонованих підходів, що стосуються організації венчурного фінансування інноваційного розвитку, на нашу думку, на увагу заслуговують дві наступні моделі:

1. Для моделі англосаксонського типу притаманна наявність численних індивідуальних та інституційних інвесторів, основну частину з яких становлять фонди заощаджень профспілок, пенсійні фонди та інші організації. Серед високорозвинених країн, яким характерна зазначена модель, переважна більшість венчурного капіталу акумулюється в установах інноваційної спрямованості.

2. Модель японсько-німецького типу характеризується орієнтацією на проекти з меншим ступенем ризиковості, при якій засередження венчурного капіталу відбувається в технопарках, технополісах тощо. Роль держави, за умови використання другого типу моделі, в процесі нарощування венчурного капіталу є досить вагомою, оскільки держава переймає на себе роль не лише акціонера, а ще й гаранта, відтак фінансування інноваційної діяльності за рахунок залучення коштів населення є незначним. На відміну від США, Європейським країнам не властивий поділ на фонди прямих інвестицій та венчурні фонди, якщо у США співвідношення капіталу прямих інвестицій до венчурного капіталу більше у 5 разів, то у Європі суттєва диференціація відсутня, а співвідношення становить майже 1:1.

Нині в Україні формується система венчурного фінансування, де роль держави як інвестора в зазначеному процесі є незначною, натомість закордонні фонди та фонди з іноземними інвестиціями приймають активну участь в такій діяльності. Останнім часом серед вітчизняних фінансово-промислових груп спостерігається підвищення активності в напрямку створення українських венчурних фондів, які формуються в переважній більшості з метою оптимізації оподаткування та здійснення реінвестування.

На сучасному етапі інтенсифікація інноваційних процесів потребує обґрунтування можливостей залучення усіх імовірних джерел фінансування інноваційних проектів та їх диверсифікації з метою усунення ризиків. У зв'язку з цим розвиток венчурного інвестування має велике значення, оскільки забезпечує залучення в інноваційний сектор

довгострокових фінансових ресурсів широкого кола інституційних та індивідуальних інвесторів для фінансування високоризикових інноваційних проектів.

В умовах існування викликів сучасного глобалізованого світу, враховуючи основоположні засади Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки, затвердженої до реалізації, формування механізму фінансування інноваційної діяльності в Україні, із врахуванням наукової сфери, система якої повинна відповідати вимогам ринку та сучасного стану економіки і сприяти фінансовій підтримці науково-інноваційної діяльності та з метою досягнення високих результатів необхідно дотримуватись наступних принципів:

- залежно від етапів інноваційного процесу чітко розмежовувати механізми та джерела фінансування;
- для інвестування в наукову та інноваційну діяльність застосовувати переважно механізми конкурентного стимулювання притоку коштів;
- використовувати конкурсні механізми для залучення як державних так і недержавних інвестицій у наукову та інноваційну сфери;
- застосовувати для інвестування в наукову та інноваційну сферу прямі та опосередковані способи [195].

Власні кошти підприємств в умовах ринкової економіки являються основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності. Разом з тим, зважаючи на високі ставки податків, недосконалість податкового механізму, високі тарифи на транспортні послуги, енергоносії та інші тарифи, вітчизняні підприємства не завжди спроможні до розширеного відтворення основних фондів через підвищення рентабельності виробничих процесів, з метою акумуляції прибутку для проведення модернізації виробництва [212]. Відтак, здійснення підприємствами інвестиційної діяльності на основі суто власних обігових коштів виявляється можливим в одиничних випадках.

Аграрні підприємства у випадку обмеженості власних обігових коштів потребують залучення кредитів і позик, в якості додаткових джерел фінансування своєї господарської діяльності. Залучення кредитних коштів інколи має ряд своїх переваг, оскільки виплата відсотків за кредитними угодами відноситься до затрат, то відповідна сума коштів не підлягає оподаткуванню, а сплата боргових зобов'язань під час зростання темпів інфляції відбувається коштами, що мають меншу купівельну спроможність.

Досягнення цілей інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства можна розв'язати такими найважливішими шляхами [91]:

- удосконалення інвестиційної політики держави в аграрній сфері у напрямі переорієнтації її на повне забезпечення інвестиційних потреб підприємств і організацій державної сфери, стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, посилення ролі інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та удосконалення її механізмів, покращення умов залучення зовнішніх інвестицій в агропромислове виробництво, а також на розвиток сільських територій;

- забезпечення формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві за пропорцією, що характеризується співвідношенням між власними і залученими джерелами як 2:1;

- удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом надання її на поворотній основі, недопущення випадків необґрунтованого виділення і нецільового використання коштів, переорієнтації її на потреби малого і середнього агробізнесу і збільшення фінансування інвестицій у розвиток установ бюджетної сфери в сільському господарстві до рівня їх потреб;

- першочергового використання коштів державного бюджету на: розвиток сортовипробувальних, сортодослідних, навчальних закладів, підприємств та організацій; водні меліорації; заліснення земель, що

виводяться із сільськогосподарського обороту, впровадження ґрунтозахисних систем обробітку ґрунту з контурною організацією території;

– забезпечення стабілізації та посилення ролі кредитного механізму при формуванні джерел фінансування інвестицій у сільське господарство;

– посилення рівня захисту прав інвесторів, а також власників земельних ділянок і майнових об'єктів та інше.

Як показує досвід високорозвинутих країн, для збільшення обсягів залучення капіталовкладень у виробництво сільськогосподарської продукції необхідно комплексно підійти до розв'язання наявних проблем, які мають вплив негативного характеру на формування інвестиційної привабливості. До пріоритетних завдань щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектора ми відносимо: підвищення технічного та технологічного рівня сільськогосподарських товаровиробників; динамічний соціальний розвиток села на основі сприяння розвитку зайнятості та зростання доходів сільського населення; оптимізація бюджетних інвестицій у сільське господарство, реалізація комплексу заходів щодо фінансового оздоровлення агроформувань; удосконалення законодавчо-нормативної бази, яка сприяє розвитку інвестиційної діяльності; формування інформаційного банку даних про інвестиційні можливості підприємств аграрного сектора; створення прозорої системи управління інвестиційним процесом [115].

Тому, основними джерелами інвестицій на ближчу перспективу мають бути внутрішньогалузеві нагромадження, що спрямовуватимуться на просте та розширене відтворення у садівництві. Здійснення відтворення розширеного типу у садівничій галузі стає можливим, якщо рівень рентабельності виробництва продукції складатиме 40-50 %, а для забезпечення такої ефективності необхідно сприяти впровадженню технологій інноваційно-інтенсивного виробництва садівницької продукції

із врахуванням важливих організаційно-економічних аспектів для ведення промислового садівництва на засадах високоефективного господарювання.

На сьогоднішній день, практично в переважній більшості садівницьких господарств, формування амортизаційного фонду через щорічні амортизаційні відрахування з балансової вартості плодкових і ягідних насаджень, для відтворення плодкових і ягідних насаджень, фактично не реалізується через низку причин: чинним законодавством у всіх сільськогосподарських підприємствах амортизація основних засобів виробництва ведеться за податковим методом і амортизаційні відрахування використовуються здебільшого на загальні потреби виробництва, а не як важливий чинник відтворення основного капіталу; в багатьох сільськогосподарських підприємствах садівництво є збитковим, а збитки звичайно покриваються амортизаційними відрахуваннями; сучасний рівень балансової вартості плодоягідних насаджень у декілька разів є нижчим порівняно з чинними нормативами питомих капітальних вкладень на створення цих основних засобів виробництва.

Отже, для того, щоб амортизаційний фонд цілком відповідав своєму призначенню як активний чинник інвестиційних процесів у галузі, необхідно: проводити амортизаційні відрахування в підприємствах садівничого сектору за прямолінійним або кумулятивним методами, а не лише податковим методом; найближчим часом у сільськогосподарських підприємствах здійснити інвентаризацію плодоягідних насаджень з метою індексації їх балансової вартості врахувавши при цьому сьогоденні нормативи капітальних вкладень на їх закладання та фактичний стан таких насаджень.

Серед зарубіжних підприємців, протягом останніх років, спостерігається посилення зацікавленості до створення спільних підприємств з метою інвестування саме у сферу промислової переробки вітчизняних плодів і ягід. Позитивний досвід діяльності спільних

підприємств, що спеціалізуються на виробництві та промисловій переробці плодів і ягід у Львівській, Тернопільській, Вінницькій та інших областях свідчить про зростання обсягів вкладання коштів у зазначену галузь.

У промисловому садівництві перспективним є напрямок формування нових організаційних структур на основі впровадження відносин орендного типу, а саме, заключення договорів оренди землі та багаторічних насаджень плодопереробними заводами та спеціалізованими промисловими підприємствами. У садівництві внаслідок такої співпраці формуються підстави для ефективної агропромислової інтеграції усіх її учасників, що сприяє виробництву сировини потрібного видового складу та зниженню ризиків для існування монополізму цін на плоди та ягоди з боку їх виробників та продукцію промислових переробників.

Приватні інвестиції у садівництві в сучасних умовах і в найближчому майбутньому розглядаються нами як перспективний вид інвестування. Учасниками такого процесу можуть виступати особисті господарства населення і орендарі, діяльність яких спрямована на виробництво плодів і ягід у промислових масштабах. Садівницькі господарства розташовані у районах і зонах з унікальними природними умовами мають значні переваги для вирощування теплолюбних культур і сортів, як і підприємства, що розміщені поруч із великих промисловими центрами та містами.

Доцільно передбачити комплекс заходів, що дозволить надавати на пільгових умовах сільськогосподарським підприємствам техніку, обладнання, садивний матеріал, добрива й інші основні засоби виробництва за процентними ставками на рівні 3 – 5% річних, строком на 5 – 7 років. Держава повинна надати фінансову підтримку садівничим господарствам для придбання складної закордонної техніки, аналогії якої поки що в Україні не виробляються і яка потрібна вітчизняному виробнику в процесі господарювання. З цією метою необхідно не лише

налагоджувати партнерські стосунки з іноземними компаніями виробниками спеціалізованої садової техніки і обладнання, а також запрошувати їх для участі у створенні спільних підприємств відповідного профілю.

На законодавчому рівні необхідно затвердити механізм розрахунку садівничими господарствами за отриману техніку по лізингу після отримання коштів за вироблену та реалізовану продукцію по закінченню виробничого циклу.

Створення для агропромислового комплексу спеціалізованого банку, до якого будуть спрямовані усі фінансові надходження від діяльності сільського господарства і які будуть використовуватись виключно для потреб останнього, сприятиме здешевленню кредитних позик, які надаються сьогодні комерційними банками для сільськогосподарських підприємств на закупівлю техніки, обладнання, насіння, добрив, пального за надзвичайно високими кредитними ставками.

Інвестиційне кредитування є перспективним напрямом діяльності банків, головне завдання якого – надання фінансових ресурсів на започаткування та розвиток господарської діяльності. Інвестиційний кредит розглядається нами як форма інвестиційного забезпечення виробничо-господарської діяльності, що здійснюється з метою реалізації розширеного циклу відтворення й спрямована на збільшення капіталу як позикодавця так і позичальника у перспективі.

Особливістю банківського кредитування інвестиційних проектів, що відрізняє його від інших видів кредитування, є те, що воно мусить одночасно відповідати вимогам Закону України «Про інвестиційну діяльність», який регламентує здійснення інвестиційної діяльності в цілому на території України, та вимогам законодавчих і нормативних актів, які регулюють банківську діяльність стосовно кредитування [71]. Кредитуючи інвестиційні проекти, слід зупинитися на детальнішому

розгляді принципів, яких необхідно дотримуватися. Так, принципи банківського кредитування – це основні вихідні положення, на яких ґрунтується теорія і практика кредитного процесу [131]. Згадані положення всебічно висвітлюють об’єктивні закономірності функціонування і розвитку кредитних відносин, які визначаються завданнями та цілями функціонування банківських установ.

В основі реалізації ефективного механізму кредитування інвестиційних проектів лежить взаємозв’язок окремих його елементів (рис. 3.12).

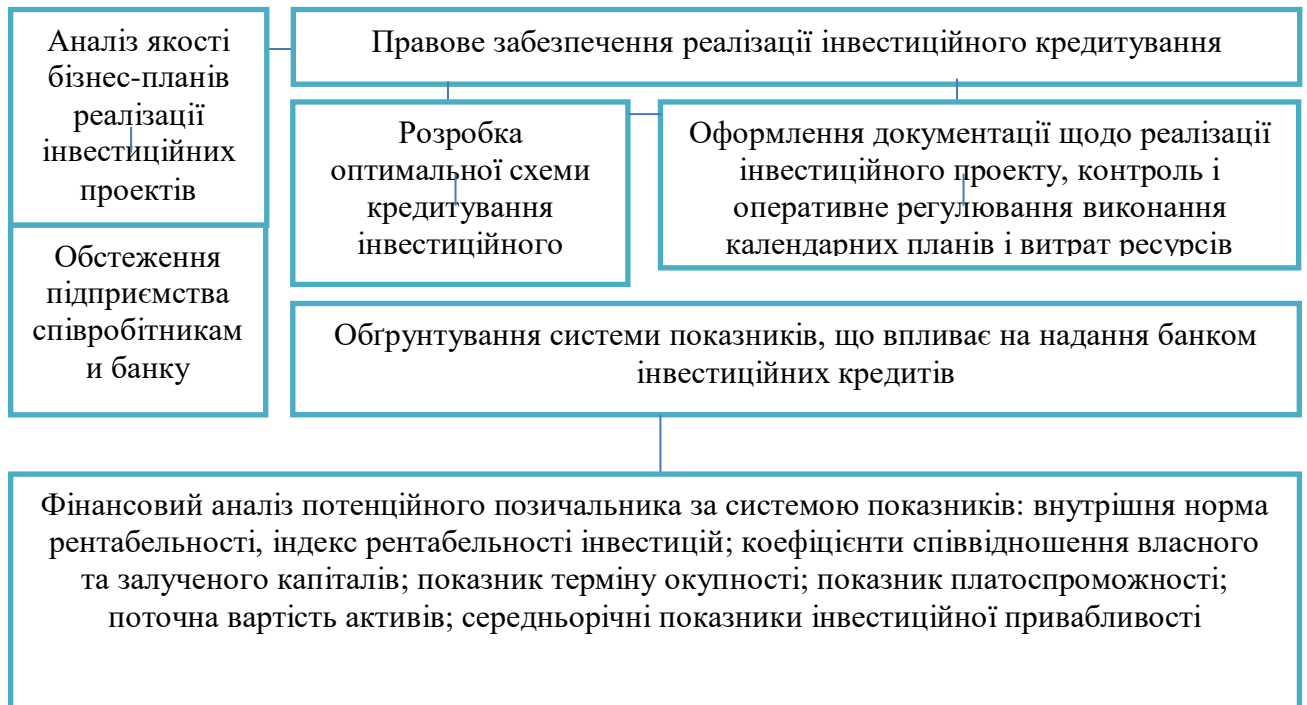

Рис. 3.12. Схема взаємозв’язку окремих елементів механізму кредитування інвестиційних проектів

* Сформовано автором

Не зважаючи на проблеми, що існують на шляху до забезпечення ефективного процесу інвестиційного фінансування аграрного сектору, його кредитування з кожним роком стає більш вигідним.

Зокрема, на сьогодні основними «гравцями» на ринку кредитування АПК виступають АТ «Райффайзен Банк Аваль», КБ ПриватБанк, ПАТ

«Креді Агріколь Банк», ПАТ «Державний ощадний банк України. До спеціальних пропозицій банків для аграріїв можна віднести вексельне фінансування (з відстрочкою платежу), коли фінансується придбання товарів (наприклад засобів захисту рослин) за допомогою авальювання векселів, форвард, лізинг, акредитивні операції та ін. При цьому агровиробникам надається можливість придбати товари у компанії – партнера банку на умовах відстрочки платежу, але сплативши при цьому в кілька разів меншу ціну за жадане фінансування, ніж ставка за банківським кредитом. Такі пропозиції представлені ПУМБ, Райффайзен Банк Аваль та ПАТ «Креді Агріколь Банк». Серед спеціальних програм для аграріїв можна також виділити фінансування будівництва елеваторних комплексів, інші партнерські програми кредитування для аграрних товаровиробників (придбання техніки, обладнання.) Ці банківські продукти широко представлені у Райффайзен Банку Аваль. Перелічені фактори призвели до того, що лише незначна частина банків здійснює довгострокове кредитування аграрної галузі. Водночас, є фактори, які можуть стимулювати банки до надання кредитів сільськогосподарським підприємствам:

- наявність механізмів кредитування, зокрема факторинг;
- надходження валютної виручки за умови експорту сільськогосподарської продукції;
- розвиток агрохолдингів;
- наявність значних вкладень: фінансових і трудових ресурсів у сільськогосподарські підприємства, які здійснювалися протягом кількох років;
- потенціал галузі та досить широкі перспективи її розвитку;
- пріоритетність галузі на рівні держави.

Як зазначає Коваленко І.В.: «Не дивлячись на позитивні тенденції у сфері інвестиційного кредитування, треба зазначити, що все ж таки

українські комерційні банки ще досі недостатньо залученні до інвестиційних процесів із багатьох причин, головні з яких полягають у такому [94]:

1. більшість банків є малопотужними для того, щоб фінансувати великі інвестиційні проекти, які реалізують програму структурної перебудови галузей агропромислового комплексу України;

2. українські комерційні банки мають дуже ризикову структуру пасивів, що не дозволяє повністю вирішити проблему широкомасштабних інвестицій підприємств АПК через банківські установи;

3. політична нестабільність та недосконалість нормативної бази суттєво гальмують розвиток інвестиційної діяльності комерційних банків України.

Вирішення вищенаведених питань допоможе пришвидшити процес інвестиційного кредитування, зробить їх роботу вітчизняних товаровиробників стабільною та якісною, що, в свою чергу, призведе до посилення продовольчої безпеки України.

Незважаючи на очевидний прогрес в розвитку банківського кредитування суб'єктів аграрного ринку за останні роки, обсяги кредитування є ще далекими від потреб сектора, а кредитні механізми не є досконалими, оскільки кількісні та якісні параметри не відповідають викликам та запитам сьогодення, не враховують повною мірою об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість та високу вартість кредитних коштів [136].

У такому випадку виникає необхідність у комплексному підході до вирішення завдань і пошуку нового сценарію дій з метою прийняття відповідних законодавчих змін, які стосуватимуться перегляду аграрної, бюджетної, кредитної, інвестиційної політик, так і пошуку змін у напрямку спрощення банківських операцій для сільськогосподарських підприємств,

зважаючи на необхідність розробки ефективної схеми співпраці та індивідуального підходу до кожного клієнта при роботі з його коштами на основі зниження рівня ризиковості таких операцій та одержання максимальної ефективності [83].

В основі позитивних зрушень, що відбулись останнім часом у кредитних відносинах банків підприємствами аграрного сектору лежать наступні чинники: істотне зростання рівня прибутків агропідприємств та підвищення ефективності їх господарської діяльності; зростання рівня кредитоспроможності; підвищення рівня повернення фінансових позик; участь держави у спеціальному механізмі взаємодії із комерційними банками шляхом часткової компенсації процентних ставок у випадку кредитування сільськогосподарських товаровиробників.

Недоліками банківського механізму в Україні є те, що останній не в змозі здійснювати кредитування довгострокових проектів підприємств галузі сільського господарства, в першу чергу через проблеми із ліквідністю банківської системи, формуванням довгострокових ресурсів кредитного спрямування, низький рівень капіталізації банків, недосконалі механізми та умови надання позичальникам кредитних коштів, високі відсоткові ставки за кредитами, як наслідок, значна кількість учасників аграрного ринку має обмежений доступ до капіталів на ринку позик.

З метою належної організації щодо залучення інвестицій необхідно здійснити роботи з підготовки проектів і визначення ефективних дій на інвестиційному ринку, які включатимуть підбір зацікавлених інвесторів, налагодження ділових контактів з потенційними інвесторами, узгодження спільної діяльності та інтересів. Нами пропонується наступна послідовність етапів розробки та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів:

1. Здійснення аналітичної роботи із визначення фінансово-економічного, організаційно-правового та виробничо-технічного стану

об'єкта інвестування й можливих варіантів розвитку виробничо-господарської діяльності, що сприятиме модернізації, розширенню або запуску нового виробництва продукції, яка за якісними показниками відповідатиме технологічним можливостям підприємства і споживчому попиту та потребуватиме мінімальних додаткових витрат.

2. Проведення маркетингових досліджень для уточнення можливостей реалізації продукції, потенційного обсягу інвестицій; встановлення вартісних показників реалізації; аналіз обсягу ринку та платоспроможного попиту.

3. Розробка комплексу документації фінансового і техніко-економічного характеру, з метою обґрунтування потреби суб'єкта господарювання в інвестиційних ресурсах та визначення цільового призначення та рівня прибутковості.

4. Діяльність щодо пошуку потенційних інвесторів, яка передбачає проведення рекламної кампанії, підготовку пропозиції інвестиційного характеру інвестиційно активним підприємствам, які виявили зацікавленість до виробництва у певній сфері. За підсумками підготовчого етапу формується базова форма інвестиційної пропозиції і визначаються потенційні партнери.

Враховуючи викладене, нами вбачається необхідність здійснення загальної характеристики окремо для кожного виду базової форми. Модель коаліційного типу допускає участь іншої юридичної особи, на яку покладається частина відповідальності за участь у проекті, й у випадку невдалої реалізації такого інвестиційного проекту партнер відповідно розділяє частку ризику. Модель державного партнерства передбачає надання органами влади гарантій по позиковим облігаціям, що випускаються компаніями або інвестиційними фондами, які ними утворені. Такий варіант співпраці передбачає змішану модель формування й ре-

алізації проектів інвестиційного змісту та мінімально задіяну кількість посередників фінансових послуг.

5. Розробка договорів, що визначають обсяг прав та обов'язків сторін угоди, враховуючи обґрунтування техніко-економічних аспектів такої взаємодії. На початковому етапі співпраці необхідно приділити увагу формуванню структури активів на основі власного та залученого капіталів, з урахуванням дії факторів змістовного і якісного аналізу.

6. Підготовка, оформлення та підписання угод, установчих документів, контрактів тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015р. №571 «Деякі питання управління державними інвестиціями» передбачає порядок відбору державних інвестиційних проектів [60]. Зокрема, згідно ч.3 «Порядку» суб'єкт інвестиційної діяльності в разі необхідності ініціювання державного інвестиційного проекту готує та подає головному розпорядникові коштів державного бюджету концептуальну записку, в якій зазначаються такі відомості [60]: мета інвестиційного проекту та її обґрунтування; прогнозні обсяги витрат; результати попереднього аналізу ефективності реалізації інвестиційного проекту; строк та етапи реалізації інвестиційного проекту, результати попередньої оцінки можливостей реалізації, організації та управління виконанням робіт з реалізації інвестиційного проекту; обґрунтування заходів щодо розроблення інвестиційного проекту (дослідження, проектування).

Розрив в економічному зростанні країн, який зберігається і на сучасному етапі, є наслідком диспропорції в накопичених знаннях, технологіях, інтелектуальному капіталі та способах їх використання, усунення якої знаходиться в площині розвитку окремого класу ринкових суб'єктів, які персоніфікують економічні відносини щодо використання ресурсу знань, – інноваційних підприємців [196].

Основними складовими розвитку системи інноваційного підприємництва як суб'єктної основи залучення інвестицій вважаємо: розвиток інфраструктури генерації наукових знань і інновацій; створення системи підготовки інноваційних менеджерів; стимулювання престижності і мотивації праці шляхом підвищення оплати працівникам села; інвестиційне забезпечення інноваційних технологічних процесів; використання high-tech технологій і поступовий перехід до high-Ime; розширення інтеграційних зв'язків між суб'єктами економічних відносин.

Важливим у розвитку інноваційного підприємництва є й поглиблення міжнародного співробітництва з науковими партнерами та інноваційними підприємствами, що формує передумови для безпосереднього доступу до найважливіших сучасних та майбутніх наукових та економічних просторів. Така кооперація стає дедалі важливішою завдяки визначній ролі України в рамках політики добросусідства із країнами Європейського Союзу.

Реалізація системи заходів організаційно-економічного характеру, що узгоджені із концептуальними засадами розвитку інноваційного підприємництва, сприятиме своєчасному й ефективному впровадженню якісних інновацій у галузевий розвиток.

Висновки до розділу 3

Удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва є найважливішим визначальним фактором подальшого економічного зростання галузі. Перш за все, на державному рівні необхідно забезпечити сприятливий інвестиційний клімат, який розширить для суб'єктів господарювання інвестиційні можливості щодо оновлення основного капіталу та сприятиме його нарощуванню за рахунок внутрішніх та залучених фінансових ресурсів, включаючи можливість залучення іноземного капіталу.

За результатами проведення рейтингового моделювання розвитку садівництва, встановлено, що найбільш пріоритетними оцінками в діяльності галузі садівництва за результатами впровадження інвестиційно-інноваційних процесів, є збільшення частки капітальних витрат на довгострокові біологічні активи рослинництва по відношенню до суми капітальних вкладень в сільському господарстві та координація темпів росту витрат на проведені науково-технічні роботи в наукових установах з темпами капітальних інвестицій у сільське господарство. Виявлено значну диференціацію регіонів України як по часткових, так і по комплексному критеріях. Існують сильні коливання по відношенню до середніх очікуваних характеристик (більше 25%), при яких більшість регіонів (15 регіонів) мають низькі показники ефективності запровадження інвестиційно-інноваційних елементів. За підсумками середніх оцінок за 2014-2016 рр. найвищу позицію в рейтингу займає Київська область, яка характеризується стабільними зростаючими показниками по всіх часткових критеріях в розрізі вибірки і динаміці

Узагальнення факторів інноваційного розвитку дозволили виявити пріоритетні напрямки вдосконалення системи державної підтримки розвитку садівництва, а саме: удосконалення нормативно-правового регулювання; формування інноваційної інфраструктури; розвиток інтеграційних зв'язків між наукою та виробництвом; реалізація державних програм розвитку галузі.

Вважаємо, що ефективна реалізація інвестиційного потенціалу є рушійною силою активізації інноваційно-інтенсивного розвитку галузі, оскільки саме шляхом залучення інвестиційних ресурсів уможливорюється зростання інноваційності розвитку, що забезпечує умови для зростання рівня конкурентоспроможності галузі.

Як перспективна форма інвестиційного забезпечення виробничо-господарської діяльності нами розглядається інвестиційний кредит, що

здійснюється з метою реалізації інноваційних проектів й розширеного циклу інтенсивного відтворення й спрямована на збільшення капіталу як позикодавця так і позичальника у перспективі.

Визначено, що сучасний розвиток галузі садівництва, структурне реформування на основі впровадження сучасних технологій, ефективної системи управління й організації виробництва та реалізації плодоягідної продукції, соціальної та ринкової інфраструктури неможливі без формування інвестиційного потенціалу, що розглядається нами як сукупність можливостей щодо формування джерел залучення й напрямів використання інвестиційних ресурсів для розвитку й ефективного функціонування галузі та потребує обґрунтування можливостей залучення усіх джерел фінансування інноваційних проектів та їх диверсифікації з метою усунення ризиків.

Перспективні напрями зміцнення інвестиційного потенціалу у садівництві передбачають реалізацію системи організаційно-економічних перетворень у напрямі: державної підтримки садівничих підприємств за бюджетними програмами; впровадження ефективного механізму амортизаційної політики; удосконаленні фінансово-кредитних відносин в державі.

Доведено, що одним з головних стратегічних напрямків стабілізації та прискорення розвитку садівництва є активізація залучення інвестиційних ресурсів, оскільки від їх масштабів та спрямування залежить ефективність функціонування галузі. Фінансове забезпечення плодоягідного виробництва вимагає системного формування стабільних джерел інвестування, серед яких основними мають бути власні кошти аграрних суб'єктів підприємництва, іноземні та українські інвестиції, кошти державного і місцевих бюджетів, пільгове кредитування тощо.

Основні результати дослідження опубліковано в : [118; 121; 123; 154; 157; 159; 237].

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано теоретично-методичні положення та запропоновано практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва, що сприятиме зростанню внутрішніх можливостей галузі щодо виробництва плодоягідної продукції.

1. Інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва запропоновано розглядати як сукупність організаційно-економічних заходів щодо формування та використання інвестиційних ресурсів, а також принципи, методи і форми їх впливу на систему організованого багатофазового процесу інтегрування наукової концепції інноваційно-інтенсивного розвитку у практику господарювання, яка включає науково-дослідну, дослідно-експериментальну, маркетингову та виробничу стадії, спрямовані на інтенсифікацію виробництва плодово-ягідної продукції.

2. Визначено, що сучасний розвиток галузі садівництва, структурне реформування на основі впровадження інновацій, побудови ефективної системи управління й організації виробництва та реалізації плодоягідної продукції, соціальної та ринкової інфраструктури неможливі без формування інвестиційного потенціалу, що розглядається як сукупність можливостей щодо формування джерел залучення й напрямів використання інвестиційних ресурсів для розвитку й ефективного функціонування галузі та потребує обґрунтування можливостей залучення усіх джерел фінансування інноваційних проектів та їх диверсифікації з метою усунення ризиків.

3. Як спосіб економічного зростання інноваційно-інтенсивний тип розвитку ґрунтується на якісному оновленні всіх складових частин виробничо-економічної системи садівництва та передбачає істотне

підвищення продуктивності її функціонування, підвищення конкурентоспроможності плодогідної продукції, створення конкурентних переваг та розширення ринків збуту плодів та ягід за рахунок розширення межі впровадження нових знань для найбільш повного і раціонального використання наявних матеріальних, природних, трудових і фінансових ресурсів.

4. У регіональній структурі виробництва плодів і ягід лідируючі позиції утримують Вінницька, Хмельницька, Чернівецька, Дніпропетровська, Закарпатська, Львівська і Полтавська області, які разом виробляють 54 % від загального урожаю фруктів, ягід та горіхів в Україні. Аналіз розвитку галузі садівництва свідчить про зростання обсягів виробництва продукції на 417,1 тис. т у 2017 році порівняно з 2010 роком, відбулись зміни в обсягах споживання плодово-ягідної продукції, проте індикатор достатності споживання за групою плоди, ягоди і виноград складає лише 0,56, що свідчить про потребу розвитку галузі на інноваційно-інтенсивній основі.

5. Зважаючи на потребу переорієнтації вітчизняного сільсько-господарського виробництва на інноваційно-інтенсивний тип розвитку з урахуванням сучасних тенденцій щодо фінансування інноваційної діяльності доведено необхідність збільшення внутрішніх резервів фінансування, пільгового кредитування інноваційних проектів фінансово-кредитними установами й поширенні такого перспективного способу фінансового забезпечення інноваційної діяльності, як венчурне фінансування, зі створенням відповідного правового забезпечення функціонування та сприятливих умов для його розвитку в Україні.

6. Обґрунтовано стратегічні засади інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України для удосконалення інвестиційного забезпечення ведення галузі через пріоритетні напрями державної підтримки досягнення стратегічних цілей розвитку садівництва.

Запропоновано модель цілепокладання при обґрунтуванні стратегії інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва, що включає: формування бази даних по інноваційно-інвестиційних проектах; проектний і фінансовий аналіз інформації для прийняття рішень; моніторинг і супроводження інвестиційних проектів, що створить середовище генерування ідей щодо інвестування й реалізації інноваційно-інвестиційних проектів та сприятиме насиченню внутрішнього продовольчого ринку конкуренто-спроможною плодючою продукцією; забезпеченню розширеного відтворення виробництва й зростанню експортного потенціалу країни.

7. Забезпечення організаційно-економічних умов для інноваційно-інтенсивного розвитку та ефективної діяльності садівничих підприємств ґрунтується на диференції суб'єктно-функціонального складу інноваційно-інтенсивного розвитку галузі садівництва, формуванні механізму впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва продукції; системі інтеграційних зв'язків галузі, інфраструктурному розвитку, зростанні інвестиційної привабливості через узагальнену дію соціально-економічних, регуляторних та фінансово-економічних чинників інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва.

8. У дисертації розроблено модель рейтингової оцінки розвитку галузі садівництва України через визначення нормалізованих величин часткових критеріїв та їх вагових коефіцієнтів. За результатами визначення комплексного критерію диференціації регіонів за складовими реалізації інвестиційно-інноваційних процесів виявлено значні коливання по відношенню до середніх очікуваних характеристик, за яких більшість регіонів України мають низькі показники ефективності запровадження інвестиційно-інноваційних елементів розвитку садівництва. Запропонована модель є інструментом підтримки процесу прийняття управлінських рішень в розробці ефективних механізмів управління в галузі садівництва,

що дозволяє окреслити основні напрями державної підтримки та відслідковувати динамічність змін інвестиційно-інноваційної політики окремих регіонів.

9. Проведені дослідження свідчать про потребу у формуванні джерел та методів інвестиційного забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України, з урахуванням галузевої специфіки, особливостей реалізації та перспективного спрямування через: галузеві внутрішні нагромадження; формування амортизаційного фонду; державне проектне інвестування; іноземні інвестиції; використання приватних інвестицій; програми підтримки фінансового лізингу; банківське інвестиційне кредитування; венчурне фінансування та розвиток системи інноваційного підприємництва, що сприятиме розширенню можливостей залучення інвестицій у садівництво та формуватиме системну єдність процесів акумулювання інвестиційних ресурсів, визначатиме модель інвестиційної поведінки суб'єктів господарювання у галузі садівництва та сприятиме прискоренню реалізації соціально-економічних перетворень в державі.

Основні результати дослідження використовуються у діяльності Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації, Літинської районної державної адміністрації Вінницької області, ДП «Дослідне господарство Подільської дослідної станції Інституту садівництва НААН України», а також у навчальному процесі Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету (Додаток М).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко В.П., Ткаченко В.П., Попов О.В. Формування репрезентативних вибірок для статистичних досліджень. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних сил. 2011. Випуск 2(28). С. 87-90. URL: http://www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/2876/zhups_2011_2_21.pdf (дата звернення: 14.02.2018).
2. Алієва А.Ю. Основні проблеми інноваційного розвитку сільських територій. Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Харків, 19 лютого 2016 р.). Харків, 2016. С. 20-23.
3. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. Вид. 2-ге без змін. К.: КНЕУ, 2006. 292 с.
4. Андрійчук, В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
5. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.
6. Бабенко М. Д. Інвестиційна привабливість підприємств регіону. Вісник аграрної науки Причорномор'я. Миколаїв, 2012. № 2(66). С. 65-71.
7. Багатогалузева статистична інформація URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.04.18).
8. Бажал Ю. Економічна теорія технологічних змін. К.: Знання, 1996. 240 с.
9. Балацький О.Ф. Управління інвестиціями: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Суми: Університетська книга, 2004. 231 с.
10. Барабаш Л. О. Наукові дослідження з питань економіки, методології та інтелектуальної власності. URL: <http://sad-institut.com.ua/> (дата звернення: 07.04.18).

11. Барабаш Л., Фризюк Л. Обґрунтування нормативів інвестицій на створення плодових і ягідних насаджень. URL: [http://www:sophus.at.ua/publ/2016_06_1...3...06.normativiv./126-1-0-1915](http://www.sophus.at.ua/publ/2016_06_1...3...06.normativiv./126-1-0-1915) (дата звернення: 07.12.17).
12. Барабаш Л.О. Стратегія інноваційного розвитку галузі садівництва. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2012 №3(69). С.10-14.
13. Бахмутський розсадник. Офіційний сайт. URL: <http://www.pitomnik.com.ua> (дата звернення: 12.11.17).
14. Березівський П.С., Особа Н.П., Березівський З.П. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2009. №6. С. 18-25.
15. Бережная Е.В. Бережной В.И. Математические методы моделирования экономических систем: учеб. пособие. М.: Финансы и статистика, 2003. 368 с.
16. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов. М.: Банки и биржи, 1997. 631 с.
17. Блажевич О. Г., Плаксиенко В. Я. Інвестиції в аграрне виробництво в сучасних умовах розвитку економіки України. Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. 2008. № 1. С. 68-71.
18. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: учеб. курс. Киев: Ника-Центр, 2002. 448 с.
19. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс. 2-е изд., перераб. и доп. Киев: Эльга Ника-Центр, 2005. 653 с.
20. Бланк І. О., Гуляев Н. М. Інвестиційний менеджмент: підручник. К.: КНТЕУ, 2003. 398 с.
21. Блауг М. Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. СПб.: Экономик, 2008. 458 с.

22. Богатин Ю. В., Швандар В. А. Инвестиционный анализ: учебное пособие для ВУЗов. М.: Юнити-Сана, 2000. 286 с.

23. Боженко О. М. Інноваційний потенціал підприємств та ефективність його використання. Наукові записки Української академії друкарства. 2011. №1. С. 146-149. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nz_2011_1_25.pdf (дата звернення: 21.03.2017).

24. Бочаров В.В. Инвестиционный менеджмент: учеб. пособие. СПб.: Питер, 2000. 152 с.

25. Бурляй О.Л., Бурляй А.П., Харенко А.О. Сучасний стан розвитку садівництва в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2013. Вип. 82. С. 249-259.

26. Валдайцев С. Антикризисное управление на основе инноваций. М.: Проспект, 2005. 312 с.

27. Васильєва Л. М. Інвестиційне забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору URL: <http://official.chdu.edu.ua/article/download/60093/55856> (дата звернення: 29.05.2017).

28. Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 1. С. 138-144.

29. Вацька М.В. Інвестування розвитку фермерських господарств. Економіка АПК. 2010. №10. С.82-86.

30. Ведення агробізнесу в Україні. Фрукти та ягоди. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/agrarni_rinki/frukti_ta_yagodi (дата звернення: 04.12.2017).

31. Веклич О. О. Виснаження природного капіталу України. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Природно-ресурсний потенціал в системі просторового розвитку: збірник наукових праць НАН України. Львів, 2004. Вип. 2 (XXI). С. 23-29.

32. Вишневська О.М., Недова О.М., Сокірке Л.І. Глобалізаційні виклики у гарантуванні економічної безпеки держави. Інфраструктура ринку: електрон. науково-практичний журнал. 2016. Вип.1. С.14-19. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2016/1_2016_ukr/5.pdf (дата звернення: 27.01.2018).

33. Вітков М.С. Сутність і фактори інтенсифікації аграрного виробництва. Економіка АПК. 2011. №1. С. 53-57.

34. Возняк Г.В., Кузнєцова А.Я. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні: монографія. К.: УБС НБУ, 2007. 183 с.

35. Гавриш В. І. Проблеми інноваційного розвитку енергетичної складової АПК України. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2010. Вип. 4 (57). С. 27-35.

36. Галузева програма «Плоди і ягоди України – 2017» Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://eurowine.com.ua/?q=node/17364> (дата звернення: 24.01.2018).

37. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І., Основи економічних знань: навч.посіб., 2-ге вид., переробл. і доп. К.: Вища школа, 2002. 543 с.

38. Гануш Г.И., Гончарова А.А. Мировой опыт финансирования научно-инновационной деятельности в АПК и его использование в республике Беларусь. Вестник Белорусской государственной сельскохозяйственной академии. 2016. № 3. С. 16-20.

39. Геець В.М. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України. Інноваційно-технологічний розвиток економіки. К.: Фенікс, 2007. Т. 2. 564 с.

40. Гераймович В. Інвестиційна активність АПК України: особливості, проблеми та перспективи розвитку. Економічний аналіз. 2013. Вип. 12. Ч. 1. С.83-87.

41. Герасимчук В. Г., Розенплентер А. Е. Економіка та організація виробництва: підручник / за ред. В. Г. Герасимчука, А. Е. Розенплентера. К.: Знання. 2007. 678 с.
42. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізм реалізації. Луцьк: Надстир'я, 2001. 528 с.
43. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладень. Економіка України. 1998. № 12. С. 16-25.
44. Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования: учебник. М.: Дело, 1997. 1008 с.
45. Глобальні зміни світу – 2025: доповідь Національної розвідувальної ради США : пер. з англ. Львів : Літопис, 2010. 188 с.
46. Гончарук Ю. Д. Селекція плодових і ягідних культур. URL: <http://sad-institut.com.ua/> (дата звернення 07.04.18).
47. Горбатенко В.П. Інноваційний розвиток економіки: політико-правові аспекти: монографія. К.: Юридична думка, 2006. 248 с.
48. Грицай Т. Л. Інвестиційне кредитування, його сутність та значення в сучасних умовах господарювання. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 14. С. 7-10. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2011/4.pdf (дата звернення: 05.02.2017).
49. Гуторова О.О., Шерстюк С.В. Маркетингова стратегія розвитку садівництва: теоретико-прикладний аспект: монографія. Х.: ХНАУ, 2013. 232 с.
50. Данік Н.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки України. Актуальні питання сучасної економіки: матеріали II Всеукраїнської заочної наукової конференції (м. Умань, 20-21 січня 2011 р.). Умань, 2011. С.71-74.

51. Данілов О.Д., Івашина Г.М., Чумаченко О.Г. Інвестування: навч. посіб. К.: Комп'ютерпрес, 2001. 364 с.

52. Дацій О.І. Інновації та інноваційна діяльність: сутність і функції в агропромисловому виробництві. Вісник Сумського НАУ. Серія: Фінанси і кредит. 2003. № 2. С. 123-128.

53. Дацій О.І. Методичні основи дослідження інноваційного розвитку галузей сільського господарства. Агросвіт. 2008. № 14. С. 15-18.

54. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України. К.: ННЦ ІАЕ, 2004. 428 с.

55. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. К., 2011. № 1. С. 64-71.

56. Денисенко М. П. Основи інвестиційної діяльності: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Алерта, 2003. 388 с.

57. Денисюк Г.Л. Форми і методи залучення та використання інвестицій для забезпечення інноваційного розвитку регіону. Фінансова система України. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nznuoa_2011_16_47%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nznuoa_2011_16_47%20(1).pdf) (дата звернення: 19.02.2017).

58. Державна підтримка підприємств АПК. URL: <https://balance.ua/news/post/gospodderzhka-APK-2018> (дата звернення: 07.03.2018).

59. Державна стратегія регіонального розвитку 2020: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. Київ. URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** (дата звернення: 21.10.2017).

60. Деякі питання управління державними інвестиціями: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015 р. № 571. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.11.2017).

61. Довідка щодо стану інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. URL: <http://www.dknii.gov.ua> (дата звернення: 05.08.2017).

62. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения. М.: Фаир-Прес, 2012. 285 с.

63. Дука А. П. Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. К.: Каравела, 2007. 424 с.

64. Економіка та організація промислового садівництва України: монографія / О.М. Шестопаль, В.А. Рудьєв, П.В. Кондратенко та ін. / за ред. О.М. Шестопаля. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 334 с.

65. Економічний тлумачний словник / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій / за ред. С. В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. Т. 1. 616 с.

66. Єрмаков О.Ю., Кісіль М.І., Чорнодон В.І. Ефективність інвестицій у садівництво. Тернопіль: Крок, 2011. 234 с.

67. Єрмаков О.Ю., Новак І.М. Методологічні засади формування альтернативних механізмів інвестування аграрного сектору економіки України. Економіка АПК. 2017. № 8. С. 48.

68. Загородний А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. Інвестиційний словник: навч. посіб. Л.: Бескид Біт, 2005. 511 с.

69. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 20.12. 2016).

70. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1561-ХІІ від 18.09.1991 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/про%20інвестиційну%20діяльність> (дата звернення: 21.12. 2016).

71. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 22.12. 2016).

72. Закон України «Про інноваційну діяльність». Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. С. 266.

73. Застрожнікова І.В. Державне регулювання розвитку галузі садівництва в Україні. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. 2014. №2(26). С.80-83.

74. Зубець М. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві : монографія. К.: Аграрна наука, 2009. 192 с.

75. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2008. 397 с.

76. Иванов Г.И. Инвестиции: сущность, виды, механизмы функционирования: учеб. пособие / ред. акад. гуманитарных наук РФ Г.И. Иванов. Ростов н/Д: Феникс, 2002. 352 с.

77. Илляшенко С. М. Инновационные риски и их классификация. Актуальні проблеми економіки. 2005. № 4. С. 93-103.

78. Ізмайлова К. Обґрунтування економічних рішень щодо підвищення ефективності проектів на передінвестиційній стадії. Економіка України. 2011. № 10. С. 79-86.

79. Ільїн В.Ю. Модель інноваційного розвитку аграрних підприємств в умовах глобалізації. Інноваційна економіка АПК. 2014. №1(1). С.4-8.

80. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект: монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило та ін. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.

81. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / ред. Л. І. Федулова. К.: Основа, 2005. 552 с.

82. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні за 2017 рік. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua>. (дата звернення: 02.03. 2018).

83. Ісаян, А. М. Теоретичні аспекти банківського кредитування підприємств АПК. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 1. С. 260-268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2013_1_38. (дата звернення: 22.01. 2017).

84. Калашнікова Т.В. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Економіка АПК. 2009. №8. С.79-84.

85. Калінчик М.В., Алексеєнко І.М. Еколого-економічна стратегія розвитку аграрного сектору: постановка проблеми. Агросвіт. 2016. №3. С.3-7.

86. Капітанець Ю.О. Інвестиційне забезпечення фермерських господарств. Інноваційна економіка. 2010. № 5. С. 141-144.

87. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Прогресс, 1978. 498 с.

88. Кенэ, Ф. Избранные произведения. М.: Соцэкгиз, 1960. 551 с.

89. Кісіль М. І. Тенденції і напрями активізації аграрного інвестиційного процесу. Економіка АПК. 2002. № 4. С. 66-71.

90. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва та сільських територій. Менеджмент: збірник наукових праць. К., 2009. № 11. 225 с.

91. Кісіль М. І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства. Економіка АПК. 2012. № 9. С. 36-39.

92. Кіщак О. А. Технології вирощування плодових і ягідних культур. URL: <http://sad-institut.com.ua/> (дата звернення 07.04.18).

93. Кларк Д. Б. Философия богатства: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. СПб.: Экономик, 2008. С. 134-137.

94. Коваленко І.В. Інвестиційне кредитування переробних підприємств АПК банківськими установами. URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** (дата звернення: 11.03.17).

95. Коваль Л.М. Інвестиційне кредитування підприємств аграрного сектору. Економіка АПК. 2015. №1. С. 35-40.

96. Ковтуненко К. В., Гутарева Ю. В. Комерціалізація як процес впровадження і підтримки інноваційних розробок. Інноваційна економіка. 2013. № 10. С. 93-97.

97. Коденська М. Ю. Мотиваційні чинники інвестиційного забезпечення розвитку аграрно-промислового виробництва. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2013. № 2. С. 62-66.

98. Костюк Л.А., Мамалига І.І. Економічна ефективність виробництва плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах різних форм господарювання. Садівництво. 2016. Вип. 71. С.180-188.

99. Колотуха С. Проблеми інвестиційного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Банківська справа. 2006. № 1. С. 46-55.

100. Кондратенко П. В., Шестопаль О.М., Барабаш Л.О. Теоретичні засади відродження та розвитку промислового садівництва в Україні. Садівництво. 2008. Вип. 61. URL: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/chem_biol/Sad/2008_61/1.pdf (дата звернення: 18.12.16).

101. Кондратенко Т.Е. Сорт яблони. Долгая дорога в сад. Овощи и фрукты. 2014. Декабрь. С. 68-73.

102. Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики. М.: Экономика, 1989. 525 с.

103. Котлер Ф. Основы маркетинга: пер. с англ. / общ. ред. Е. М. Пеньковой. М.: Прогресс, 1990. 736 с.

104. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Франка, 2001. 608 с.

105. Ксьонжик І.В., Волович Ю.О. Реалізація інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств як основа розвитку сільських територій. Науковий вісник НУБіП. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2013. Вип. 181. Ч. 2. С. 186-191.

106. Кундеус О. М. Інвестиційне забезпечення діяльності підприємств на інноваційній основі. Інноваційна економіка. 2007. №4. С. 148-155.

107. Куценко Т. М. Теоретичні основи формування стратегії інноваційного розвитку в контексті інтенсифікації інноваційних процесів. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2012, № 4. С.308-317.

108. Левандівський О.Т. Особливості інвестиційного забезпечення АПК. Економіка та управління АПК. Біла Церква, 2011. Вип. 5 (85). С. 16-20.

109. Липсиц И. В., Коссов В. В. Инвестиционный проект: методы подготовки и анализа. М.: БЕК, 1996. 304 с.

110. Лозинська Т.М. Інтенсивні фактори економічного зростання в аграрній сфері України: питання методології. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/02/130.pdf> (дата звернення: 19.04.17).

111. Лопатюк Р.І. Інвестиційне забезпечення підприємств аграрної сфери URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/invest-men/4527-investitsij-nezabezpechennya-pidpriemstv-agrarnoji-sferi.html> (дата звернення: 10.02.18).

112. Майданевич П.М. Формування першочергових заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/02/136.pdf> (дата звернення: 23.02.18).

113. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: ЦУЛ, 2009. 472 с.

114. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: учебник; пер. с англ. 13-е изд. М.: ИНФРА-М, 1999. 974 с.

115. Маркова С.В. Теоретико-практичні засади визначення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності. Сталий розвиток економіки. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_2/104.pdf (дата звернення: 13.02.17).

116. Маркс К. Капитал / Маркс К., Энгельс Ф. Т. 1. Сочинения. 2-е изд. Т. 23. М., 1960. 907 с.

117. Мельник В.І. Концептуальні засади організації наукового забезпечення інноваційного розвитку садівництва. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. 2014. Випуск 12 (62). С. 122-125.

118. Мельник В.І., Погріщук О.Б. Економічний потенціал розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів: перспективи зміцнення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3. С.38-48.

119. Мельник В.І., Погріщук Г.Б., Погріщук О.Б. Інноваційні зміни в економіці в контексті еволюційних зрушень. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2016. Вип. 2 (48). С. 200-208.

120. Мельник В.І., Погріщук О.Б. Інноваційно-інтенсивний тип виробництва як пріоритетний у розвитку сільського господарства в

Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 4. С. 35-46.

121. Мельник В.І. Погріщук О.Б. Проблеми енерго- і ресурсозбереження в концепції інноваційно-орієнтованого аграрного виробництва. Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення і майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 12-13 жовтня 2016 р.). Полтава: ПНТУ ім. Юрія Кондратюка, 2016. С. 71-73.

122. Мельник В.І. Погріщук О.Б. Соціально-економічний контент розвитку садівництва в Україні. Аспекти стабільного розвитку економіки в ринкових умовах: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 21-22 квітня 2016 р.). Умань: Видавець «Сочінський», 2016. С. 17-19.

123. Мельник В.І. Погріщук О.Б. Фінансування інноваційної діяльності в контексті інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Актуальні питання сучасної економіки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 24 грудня 2016 р.). Умань: Видавець «Сочінський», 2016. С. 96-97.

124. Мельник О.М. Класифікація типів, видів і моделей економічного розвитку. Інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». 2014. Вип. 2. С. 456-467. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/7320/1/Melnyk.pdf> (дата звернення: 28.02.17).

125. Мертенс, А. В. Инвестиции: курс лекций о современной финансовой теории. К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. 416 с.

126. Методика економічної та енергетичної оцінки типів насаджень, сортів, інвестицій в основний капітал, інновацій та результатів технологічних досліджень у садівництві / За ред. О.М. Шестопаля. К., 2006. 140 с.

127. Мильнер Б.З Теория организации: учеб. для студентов вузов по экон. спец. 2 изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 1999. 478 с.

128. Миронова Л.Г. Класифікація рейтингових моделей та їх застосування в прийнятті управлінських рішень. Ефективна економіка. Електронний журнал. 2011. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=583> (дата звернення: 25.01.2018).

129. Михайлова Л.І., Майданевич П.М. Теоретико-методологічні засади формування інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери. URL: <https://www.gero.sau.sumy.ua/> (дата звернення: 14.10.2017).

130. Міжуй А.С. Інноваційна діяльність в сільському господарстві. URL: www.rusnauka.com/27_NNM_2011/Economics/4_93021.doc.htm (дата звернення: 21.09.2017).

131. Москалюк К.В. Теоретичні основи інноваційного потенціалу аграрної сфери України URL: [https://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/69.pdf](https://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/69.pdf) (дата звернення: 15.02.2017).

132. Муковоз В.О., Гамівка С.А. Інтенсивність та економічна ефективність інтенсифікації в рослинництві. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. 2009. Вип. 8 (37). С. 70-72.

133. Непочатенко О.О. Розвиток іпотечного кредитування аграрного сектора економіки України URL: www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник/2012-1/03.pdf. (дата звернення: 24.07.2017).

134. Нестерчук Ю.О. Стратегічне управління інтеграційними процесами в АПК URL: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник/2011-1/Нестерчук..pdf> (дата звернення: 12.05.2017).

135. Новак Ж. М., Коцюба С. П. До історії створення та стану генетичних банків рослин. Генетичні ресурси рослин. 2017. № 21. С.2. URL: naas.gov.ua/content/literatura/1048/ (дата звернення: 03.04.2018).

136. Новак І.М. Стратегія ефективного інвестування аграрної сфери економіки України. Автореф. дис. ... д-ра економ. наук: 08.00.03 / МНАУ. Миколаїв, 2017. 49 с.

137. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія / О. В. Булатова, Ю. Г. Козак, В. В. Козюк; за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 504 с.

138. Новікова І.В. Характеристика джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств. Проблеми науки. 2001. № 2. С. 8-16.

139. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. 434 с.

140. Осадчая И.М. Циклов економіческих теория. Большая советская энциклопедия: в 30 томах / гл. ред. А.М. Прохоров. 3-е изд. М.: Советская Энциклопедия, 1978. Т. 28. С. 557.

141. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <http://www.oschadbank.ua>. (дата звернення: 25.01.2018).

142. Офіційний сайт КБ «Приват Банк». URL: <https://privatbank.ua>. (дата звернення: 26.01.2018).

143. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua>. (дата звернення: 07.03.2018).

144. Офіційний сайт ПАТ «Креді Агріколь Банк». URL: <https://credit-agricole.ua>. (дата звернення: 26.01.2018).

145. Офіційний сайт ПАТ «ПУМБ». URL: <http://pumb.ua> (дата звернення: 27.01.2018).

146. Офіційний сайт ПАТ «Райффайзен Банк Аваль». URL: <https://www.aval.ua>. (дата звернення: 28.01.2018).

147. Павлов О.І. Сільські території як об'єкт суспільних інтересів. Економіка АПК. 2011. №3. С. 123-127.

148. Павлова Г.Є. Інноваційний розвиток аграрного сектора національної економіки: теоретичні засади, методологія, механізми управління: монографія. К.: ТОВ ДСК Центр, 2015. 354 с.

149. Параконний С.В., Войшвілло Л.В., Шпанковський І.В. Напрями інвестиційного забезпечення розвитку економічного потенціалу підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Луганськ, 2011. № 11(153), ч. 1. С. 68-76.

150. Пасхавер Б. Й., Шубравська О. В., Молдован Л. В. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера. К.: НАН України, Ін-т економіки та прогнозування, 2009. 432 с.

151. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. К.: Лібра, 2002. 472 с.

152. Петров В. М. Технічне переозброєння сільськогосподарського виробництва та соціальний розвиток сільських територій. Сучасні шляхи забезпечення стабільного економічного розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25-26 листопада 2015 р.). Харків, 2015. С. 207-208.

153. Погріщук Б. В., Чорнодон В.І. Світоглобалізаційні процеси та їх вплив на розвиток інноваційної діяльності в АПК. Економічний вісник Донбасу. 2011. № 11. С. 28-31.

154. Погріщук О.Б. Джерела та методи формування інвестиційного потенціалу у садівництві. Вісник ХНАУ. 2018. № 1. С. 83-88.

155. Погріщук О.Б. Інвестиційне кредитування в системі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора. Агросвіт. 2017. № 21. С. 35-40.

156. Погріщук О.Б. Інтеграційні процеси в АПК в умовах інноваційних трансформацій. Трансформаційні та інноваційні процеси в аграрній сфері економіки України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 27-28 жовтня 2016 р.). Миколаїв: МНАУ, 2016. С. 268-270.

157. Погріщук Г.Б., Мельник В.І. Напрями активізації відтворювальних процесів в системі інноваційно-орієнтованого сільськогосподарського виробництва. Сучасні шляхи забезпечення стабільного економічного розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25-26 листопада 2015 р.). Харків, 2015. С. 105-108.

158. Погріщук Г.Б., Погріщук О.Б. Ефективність впровадження інновацій у сільському господарстві. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. 2016. Вип. 1 (67). С. 105-108.

159. Погріщук О.Б. Хвiчiя-Дуве Г.Р. Змiцнення iнновацiйного потенцiалу аграрного сектора в умовах глобалiзацiї. Сучасний стан i перспективи розвитку облiку, аналізу та фiнансового забезпечення пiдприємств агропромислового виробництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9-10 листопада 2017 р.). Харків: ХНАУ, 2017. С. 306-308.

160. Потапова Н.А. Перспективи розвитку розподільчої логістики АПК. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. №9. С.87-99.

161. Потапов Д.К., Евстафьева В.В. О методиках определения весовых коэффициентов в задаче оценки надежности коммерческих банков. URL: <http://www.ibl.ru/konf/041208/60.pdf> (дата звернення: 10.09.2017).

162. Постников В.М., Спиридонов С.Б. Методы выбора весовых коэффициентов локальных критериев. Наука и Образование. МГТУ им. Н.Э. Баумана. Электрон. журн. 2015. № 06. С. 267-287. URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** (дата звернення: 02.11.2017).

163. Портер М. Конкуренция / пер. с англ. О. Л. Пелявский. М.: Вильямс, 2006. 602 с.

164. Правда про садівництво: як створити прибутковий бізнес?
URL: <http://agronews.ua/node/80409> (дата звернення: 05.03.2018).

165. Про внесення змін до програми проведення аудиту ефективності планування і виконання бюджетної програми за КПКВК 2801310 «Організація і регулювання діяльності установ в системі агропромислового комплексу та забезпечення діяльності Аграрного фонду» та результатів її виконання: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 299 від 02 вересня 2016 року. *URL:* <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=22220> (дата звернення: 26.01.2018).

166. Про затвердження нормативів, у межах яких проводиться компенсація у виноградарстві, садівництві і хмелярстві, форм звітності та переліку обладнання, механізмів і техніки: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 151 від 20.03.2018. *URL:* zakon.rada.gov.ua/go/z0373-18 (дата звернення: 27.04.2018).

167. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства: Постанова КМУ № 587 від 15 липня 2005 р. (Назва Постанови із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 508 від 12.07.2017). *URL:* zakon.rada.gov.ua/go/587-2005-п (дата звернення: 24.01.2018).

168. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів: Постанова КМУ № 300 від 29 квітня 2015 р. *URL:* <https://www.kmu.gov.ua/npas/248166183> (дата звернення: 21.01.2018).

169. Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»: Постанова Верховної Ради України від

21.10.2010 №2632-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 22.12.2017).

170. Реверчук С. К., Вовчак О. Д., Кубів С. І. Інституційна інвестологія: навч. посіб. / за ред. С. К. Реверчука. К.: Атіка, 2004. 208 с.

171. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Антология экономической классики. М., 1993. 960 с.

172. Річний галузевий звіт «Садівництво та ягідництво – 2017». Офіційний сайт Асоціації «УКРСАДПРОМ» URL: <http://ukrsadprom.org/blog/asotsiatsiya-ukrsadprom-publikuye-richnyj-galuzevyj-zvit-sadivnytstvo-ta-yagidnytstvo-2017/> (дата звернення: 12.03.2018).

173. Рудь Л. П. Проблеми інвестиційного забезпечення сільського господарства України URL: http://www.btsau.kiev.ua/files/list/edition/ed_tpthznibrj.pd (дата звернення 26.02.2017).

174. Рульєв В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України. К.: ННЦ ІАЕ, 2004. 360 с.

175. Рульєв В.А. Конкурентоспроможність плодів і ягід. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2007. 315 с.

176. Русанова Г.М., Романкова О.М. Інтенсифікація виробництва як напрям підвищення результативності аграрних підприємств URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.2/266.pdf> (дата звернення: 14.05.2017).

177. Саблук П.Т. Аграрний сектор України: інституційні засади подальших трансформацій. Вісник економічної науки України. 2011. № 2. С. 238-240.

178. Саблук П.Т., Кісіль М.І., Коденська М.Ю. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / ред. М.І. Кісіля, М.Ю. Коденської. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 478 с.

179. Саблук П.Т., Власов В.І., Кисіль М.І., Пріб К.А. Міжнародний рух капіталів і залучення в Україну прямих іноземних інвестицій. Економіка АПК. 2008. №9. С.3-14.

180. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні. Економіка АПК. 2002. № 7. С. 10.

181. Саблук П.Т. Стан і напрями розвитку аграрної реформи. Економіка АПК. 2015. №2. С. 10-17.

182. Садівництво та ягідництво на Вінниччині: поштовх до розвитку. URL: <http://blogs.korrespondent.net/blog/events/3685184/> (дата звернення: 17.11.2017).

183. Сіренко Н.М., Мельник О.І. Розвиток інноваційного підприємництва в аграрному секторі економіки України: монографія. Миколаїв, 2016. 243 с.

184. Сіренко Н.М., Мельник О.І. Інноваційне підприємництво як складова стратегії розвитку аграрного сектора економіки. URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** (дата звернення: 30.10.2017).

185. Слепцова Л.П. Інноваційний розвиток садівницьких підприємств України. Вісник Аграрної науки, 2016. Вип. №2, с. 61-63.

186. Словник-довідник з дорадництва / за заг. ред. Т. П. Кальної-Дубінюк, Р. Я. Корінця. Львів: Українські технології, 2008. 208 с.

187. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Антология экономической классики: в 2 т. М., 1993. Т. 1. С. 1-19.

188. Статистичний бюлетень. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2014 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2015. с. 102.

189. Статистичний бюлетень. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2015 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2016. с. 104.

190. Статистичний бюлетень. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду (остаточні дані) у 2016 році. Київ: Державна служба статистики України, 2017. с. 186.

191. Статистичний бюлетень. Капітальні інвестиції в Україні за 2014 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2015. с. 43.

192. Статистичний бюлетень. Капітальні інвестиції в Україні за 2015 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2016. с. 41.

193. Статистичний бюлетень. Капітальні інвестиції в Україні за 2016 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2017. с. 42.

194. Статистичний збірник. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2016. 314 с.

195. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. 182 с.

196. Тарабрін О.Є., Піменов І.Г. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки в сучасних умовах. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_tarabrin.pdf (дата звернення: 14.10.2017).

197. Топіха І.Н. Теоретичні і методологічні основи інтенсивного розвитку агропромислового виробництва. Вісник аграрної науки Причорномор'я. Вип. 3 (27). 2004. С. 13-16.

198. Третяк Н. М. Нетрадиційні джерела інвестиційного забезпечення діяльності підприємств. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/59265/6/Tretiak%20N%20M.pdf> (дата звернення: 26.05.17).

199. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы: очерк из социальной истории Англии. К.: Наукова думка, 2004. 368 с.

200. Тупчій О.С. Особливості та основні напрями інтенсифікації садівництва. Збірник наукових праць Таврійського державного

агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. Мелітополь: Люкс, 2012. № 6. С. 215-220.

201. Уланчук В.С., Жарун О.В. Проблеми інвестування сільськогосподарських підприємств. URL: <https://www.udau.edu.ua/library.php?pid=1533> (дата звернення: 24.11.2017).

202. Федорак В. І. Інвестиційне забезпечення технічного оновлення аграрних підприємств Прикарпаття. Економіка АПК. 2009. № 6. С. 69-72.

203. Федоренко В. Інвестиції та економіка України. Економіка України. 2007. № 5. С. 12-16.

204. Фісуненко П.А., Щепеткова А.С. Сутність та оцінка економічної привабливості та економічної ефективності інвестиційних проектів. Молодий вчений. 2016. № 5 (32). С.182-186.

205. Френкель А.А., Волкова Н.Н, Романюк Э.И. Влияние весовых коэффициентов на рейтинг регионов по уровню инновационного потенциала. Регион: Экономика и социология. 2013. №1(77). С. 144-172. URL: <http://technomag.edu.ru/jour/article/viewFile/889/891> (дата звернення: 15.03.2017).

206. Хвесик М. А. Стратегічні альтернативи інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України. Економіка АПК. 2011. № 7 С. 150-151.

207. Чепелюк Г. М., Цистан І. В. Банківське інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні. Фінансовий простір. 2015. № 2 (18). С. 122-129.

208. Черваньов Д. М., Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. К.: Знання, 1999. 516 с.

209. Черевко В.Д., Гошко Т.Д. Концептуальне моделювання інфраструктурної та інвестиційної стратегії в АПК. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та

біотехнологій ім. С.З. Гжицького. Серія: Економічні науки. 2010. Том 12. № 1(43). С. 606.

210. Черевко Г. В. Інтеграційні процеси в АПК: перспективи залучення до них підприємств споживчої кооперації. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. 2015. Вип. 47. С. 24-29.

211. Чорнодон В. І. Інтеграційні процеси у плодопродуктовому підкомплексі України: тенденції та перспективи. Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. Економічні науки. 2010. Вип. №1(26). Т.2. С. 140-147.

212. Чорнодон В. І., Погріщук Б. В. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва в контексті інноваційних змін у функціонуванні АПК. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2011. Вип. 2., Т. 2. Економічні науки. С. 206-210.

213. Чорнодон В. І. Організаційно-економічні засади інноваційного розвитку промислового садівництва України : монографія. Тернопіль: Крок, 2011. 408 с.

214. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции. М.: ИНФРА-М, 2001. 1028 с.

215. Шевцова Я.А. Інвестиційне забезпечення діяльністю підприємств. Автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.06.01 / Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. Луганськ 2002. 20 с.

216. Шестопаль О.М., Рудьєв В.А., Кондратенко П.В. Економіка та організація промислового садівництва України: монографія за ред. О.М. Шестопаля. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 334 с.

217. Шестопаль О.М., Кондратенко П.В., Барабаш Л.О. Теоретико-методологічні основи (нова парадигма) та складові Національної програми поступу промислового садівництва України: макрогалузевий аспект. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 140 с.

218. Шилова О.Ю. Інвестиційне забезпечення розвитку підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Луганськ, 2012. № 11(182). Ч. 1.

219. Шумилин С. И. Инвестиционное проектирование: практическое руководство по экономическому обоснованию инвестиционных проектов. М.: Финстатинформ, 1995. 240 с.

220. Шумейко А. Ринок фруктів і винограду: поточна кон'юнктура і прогноз. Пропозиція. 2006. №11. с.42-47.

221. Шумпетер И. Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры. М.: Прогресс, 1982. 455 с.

222. Щекович О.С. Оцінка економічної ефективності інтенсифікації розвитку виробничих процесів підприємства на основі реалізації інноваційних проектів. Економічний аналіз. Тернопіль: Економічна думка, 2013. Вип. 12. Частина 4. С. 158-161.

223. Щукін Б.М. Інвестиційна діяльність: метод. посібник. К.: МАУП, 1998. 65 с.

224. Юзефович А. Е., Крисанов Д. Ф. Пріоритети інноваційного розвитку АПК України: наукова доповідь / ред. В. М. Трегобчук. К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. 56 с.

225. Юрчишин В. В. Інноваційні аспекти еволюції. Економіка АПК. 2012. № 1. С. 55-64.

226. Bernal J.D. The World, the Flesh & the Devil An Enquiry into the Future of the Three Enemies of the Rational Soul. Foyle Publishing. 1929 P. 37. URL: foyle.quarkweb.com (дата звернення: 15.11.2016).

227. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Official site. URL: <http://www.fao.org/home/en/> (дата звернення: 26.04.2018).

228. Freeman C. The Economics of Industrial Innovation. 2nd edn. Frances Pinter. London, 1982. 38 p.

229. Herbei D., Crowley E., Ourabah Haddad N. Good Practices in Building Innovative Rural Institutions to Increase Food Security. D. Herbei. Rome: IFAD - FAO, 2012. 120 p.

230. Holt K. The Management of Produkt innovations. Batterford: *Next Century*, 1983. 273 p.

231. Investment Word URL: [bookhttp://www.worldbook.com/component/content/?wbredirect=1&Itemid=206](http://www.worldbook.com/component/content/?wbredirect=1&Itemid=206) (дата звернення: 13.03.2017).

232. Jim Woodhill. Capacities for Institutional Innovation: A Complexity Perspective. *IDS Bulletin* Volume 41 Number 3. May 2010. P. 47-59. P. 48.

233. Melnyk V.I. Pogrischuk G.B. Economic growth of horticulture in the context of innovation development. *Науковий вісник Полісся*. 2018. №1 (13). Частина 1. С.8-15.

234. Mensch G. Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression. Ballinger. Cambridge (Massachusetts), 1979. P. 60-74.

235. Organization for Economic Cooperation and Development. Frascati Manual. Proposed standard practice for surveys of research and experimental development. The first official recommendations for research and statistics development in member countries of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) adopted at the meeting of the OECD. Italy: Frascati. URL: http://big_economic_dictionary.-academic.ru/13352 (дата звернення: 01.03.2017).

236. Pogrischuk G. B., Melnik V. I., Pogrishchuk O. B. Strategies estimations and vectors of Ukraine's social and economic development in the conditions of European integration and the world partnership: monograph edited by V. Yatsenko. United Kingdom. Agenda Publishing House. Coventry. 2017. p.77-97.

237. Pogrishchuk O. B. Investment attractiveness of the agrarian sector: problems and prospects of formation. Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum. Praha, 2018. № 4 (48). – С.

238. Rostow W. W. Theorists of Economic Growth from David Hume to the Present: with a perspective on the next century. N.-Y.: Free Press, 1990, p. 261.

239. Solow R. The Economics of Resources or the Resources of Economics. The American Economic Review. 1974. Vol. 64. № 2. P. 1-14.

240. Tewodaj Mogues. Public Investment in and for Agriculture: What Has it Achieved, and What Determines it? International Food Policy Research Institute (IFPRI)/ Technical Workshop on Policies for Promoting Investments in Agriculture Food and Agriculture Organisation (FAO) Rome; 12-13 December 2011. URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/tci/pdf/Investment_Days_2011/Mogues_-_Public_Investment_in_and_for_Agriculture_What_Has_it_Achieved_and_What.pdf (дата звернення: 21.12.2017).

Додаток А
Таблиця А.1

Основні досягнення у сфері розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва

Основні досягнення у сфері розвитку інноваційно-інтенсивного садівництва	Пропозиції виробництву, надані у результаті проведених досліджень
--	---

1	2
<p>методиках планування і проведення досліджень, нових підходах до якості садивного матеріалу та технології вибору</p>	<p>– надання консультацій товаровиробникам, науковим працівникам та освітянам;</p>
<p>– на основі комплексного дослідження сучасного стану садівництва та організаційно-економічних умов функціонування садівничих підприємств обґрунтовано напрями інвестиційно-інноваційного розвитку галузі, формування внутрішнього та зовнішнього ринків плодів та ягід;</p>	<p>– аналіз та прогноз кон'юнктури ринку плодів і ягід;</p>
<p>– обґрунтовано обсяги інвестицій на відтворення виробничої інфраструктури галузі та розроблено рекомендації щодо формування ефективних організаційних форм господарювання у промисловому садівництві;</p>	<p>– економічне обґрунтування нормативів інвестицій на створення (відтворення) плодоягідних насаджень;</p>
<p>– обґрунтовано наукові положення державної програми, параметри та соціально-економічні перспективи розвитку горіхоплідного виробництва в Україні;</p>	<p>– економічне обґрунтування нормативів інвестицій на створення (відтворення) плодоягідних насаджень;</p>
<p>– визначено особливості ціноутворення та встановлено еквівалентні ціни реалізації на плодоягідну продукцію; розроблено прогноз основних показників, що впливають на формування товарної пропозиції і попиту та методику прогнозування кон'юнктури ринку плодів та ягід;</p>	<p>– здійснення економічної та енергетичної оцінки типів насаджень, помологічних сортів, технологій виробництва плодоягідної продукції;</p>
<p>– розроблено методологічні та технологічні основи підвищення продуктивності сучасного садівництва, які ґрунтуються на більш досконалих</p>	<p>– розрахунок мінімальних цін реалізації плодів, ягід і садивного матеріалу;</p>

Продовження таблиці А.1

	– трансфер інноваційних проєктів та організація їх науково-консультаційного супроводу;
– проведено комплексну оцінку придатності регіонів України для вирощування плодових та ягідних культур;	– послуги з розробки бізнес-планів;
– розроблено 16 ДСТУ на садивний матеріал плодових, ягідних та декоративних культур.	– наукова література з питань садівництва, в т.ч. технологічні карти на вирощування садивного матеріалу, створення та догляд за плодоносними насадженнями плодоягідних культур.

Таблиця А.2

Основні досягнення у сфері розвитку селекції плодових і ягідних культур

Основні досягнення у сфері розвитку селекції плодових і ягідних культур	Пропозиції виробництву
– створено нові та виділено серед	– надання права на комерційне поширення сортів плодових і ягідних

інтродукованих стійкі до несприятливих біо- та абіотичних чинників довкілля сорти плодових, ягідних і горіхоплідних культур, плоди яких характеризуються високими смаковими і хіміко-технологічними властивостями, придатністю до тривалого зберігання та промислової переробки: нині понад 130 сортів плодових і ягідних культур селекції інституту і його дослідної мережі включено в Державний реєстр сортів рослин України;	культур, власником чи підтримувачем яких є ІС НААН (укладання ліцензійних угод), у тому числі селекції інституту і його мережі:
– розроблено методику осіннього прогнозування очікуваної інтенсивності цвітіння яблуні (Т.Є.Кондратенко), яка широко використовується в Україні, як основна складова моніторингу стану насаджень плодових культур у пізньоосінній та зимовий періоди;	– садивний матеріал на замовлення;
– видано монографію "Помологія. Яблуня", де описано понад 500 сортів яблуні вітчизняної та зарубіжної селекції, а також понад 20 вегетативних підщеп цієї культури.	– надання науково-практичних консультацій з добору оптимального породно-сортового складу насаджень плодових, ягідних, горіхоплідних та малопоширених в культурі рослин

Таблиця А.3

Основні досягнення у сфері розробки технологій вирощування плодових і ягідних культур

Основні досягнення у сфері розробки технологій вирощування плодових і ягідних культур	Пропозиції виробництву
1	2
– механізм позитивного впливу високощільних насаджень зерняткових і кісточкових культур на забезпечення прискореного вступу дерев у плодоношення і сталої та високої їх продуктивності у плодоносному віці;	– впровадження інтенсивних технологій створення і продуктивного використання садів плодових культур з використанням перспективних сортів та підщеп у різних ґрунтово-кліматичних умовах України;

Продовження таблиці А.3

– строки літнього обрізування дерев	– садивний матеріал на замовлення;
-------------------------------------	------------------------------------

<p>черешні, які прискорюють плодоношення, сприяють довговічності садів та покращують їх фітосанітарний стан;</p>	<p>– науково-методичне забезпечення створення та продуктивного використання інтенсивних насаджень плодкових культур;</p>
<p>– нові типи насаджень для зерняткових і кісточкових культур, які забезпечують високоефективне використання екологічних енергетичних трудових і матеріально-технічних ресурсів;</p>	<p>– надання науково-практичних консультацій з добору оптимального породно-сортового складу насаджень плодкових, ягідних, горіхоплідних та малопоширених в культурі рослин</p> <p>– надання рекомендацій і практичної допомоги садівникам-аматорам у закладанні та догляді за присадибними насадженнями;</p> <p>– проведення науково-практичних семінарів, лекцій та майстер-класів по створенню та догляду за садами;</p>
<p>найдоцільніші з біологічної та високоефективні з економічної і енергетичної точки зору конструкції садів, раціональної системи розміщення, формування та обрізування дерев та їх продуктивновикористання;</p>	<p>– добір сортів та підщеп для створення інтенсивних насаджень плодкових культур;</p> <p>– сучасні конструкції насаджень яблуні на середньорослих та напівкарликових підщепах з формуванням у дерев округлої малогабаритної, веретеноподібної, багатовісної та двоплощинної крони;</p>
<p>оптимізовані об'єми крони та кількість дерев на одиниці площі, які забезпечують скороплідність, сталу високу врожайність високоякісних плодів з мінімальними затратами праці на їх вирощування;</p>	<p>сучасні конструкції насаджень яблуні на середньорослих та напівкарликових підщепах з формуванням у дерев округлої малогабаритної, веретеноподібної, багатовісної та двоплощинної крони;</p>
<p>найбільш перспективні сорто-підщепні комбінування для створення інтенсивних насаджень яблуні та черешні.</p>	<p>інтенсивні насадження сливи, черешні, аличі на слаборослих вегетативно розмножуваних підщепах і вишні та аличі на насінневих з максимальною механізацією трудовітких процесів.</p>

Додаток Б
Таблиця Б.1

Вихідні дані для розрахунку рейтингової оцінки галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2014 р.)

№	Регіони	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т
		R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
1	Вінницька	3,59	4497,62	0,47	5,0	0,99	1,05	0,746	87,2
2	Волинська	5,35	11740,00	2,94	1,7	0,51	0,31	1,482	48,5
3	Дніпропетровська	1,00	4287,42	1,11	3,1	0,92	0,82	0,909	194
4	Донецька	3,31	7081,33	1,98	1,6	1,17	0,37	1,558	237,6
5	Житомирська	2,63	14717,78	25,47	0,2	0,95	0,13	1,131	61,1
6	Закарпатська	12,32	4230,83	0,30	4,5	1,24	1,52	1,977	70,1
7	Запорізька	2,51	3160,63	1,66	2,6	0,72	0,38	1,240	84,9
8	Івано-Франківська	0,41	951,25	0,38	2,3	1,12	3,96	0,793	59,4
9	Київська	1,80	10243,93	1,94	0,3	0,92	1,25	0,789	324,6
10	Кіровоградська	0,24	1300,00	7,67	0,6	0,87	0,31	0,440	43,3
11	Луганська	2,47	3781,54	6,64	0,6	0,92	0,22	0,825	86,6
12	Львівська	10,24	50947,78	13,61	48,1	0,86	1,22	1,123	122,2
13	Миколаївська	2,84	7737,69	2,64	1,3	0,33	0,40	0,804	61,4
14	Одеська	3,35	8647,27	4,54	0,7	0,59	1,33	0,715	139,1
15	Полтавська	0,21	1839,44	0,20	1,1	1,02	1,89	1,385	73
16	Рівненська	0,12	837,50	2,09	0,5	0,76	8,55	0,300	47,1
17	Сумська	0,06	773,33	0,19	9,2	0,76	4,07	1,791	46,3
18	Тернопільська	4,01	19612,50	1,81	1,4	1,31	0,65	2,353	44,5
19	Харківська	0,82	2095,56	0,89	2,3	1,02	0,89	0,639	142,5
20	Херсонська	5,59	11203,64	1,46	2,8	0,82	1,36	1,079	57,1
21	Хмельницька	2,19	3881,30	1,30	1,3	1,15	0,66	1,218	63,6
22	Черкаська	0,25	1233,04	0,70	6,3	0,84	1,37	0,550	59,7
23	Чернівецька	10,67	7817,30	0,67	1,7	0,85	0,88	1,090	50,1
24	Чернігівська	0,07	1452,50	0,27	1,8	0,72	0,97	1,480	44,7

Таблиця Б.2

Нормалізовані значення даних для розрахунку комплексного критерію
диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2014 р.)

№	Регіони	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т
		Rn1	Rn2	Rn3	Rn4	Rn5	Rn6	Rn7	Rn8
1	Вінницька	0,288084	0,074227	0,011181	0,100337	0,671205	0,109292	0,217493	0,156061
2	Волинська	0,431748	0,218571	0,108761	0,03112	0,183999	0,020857	0,575926	0,018486
3	Дніпропетровська	0,077215	0,070037	0,03644	0,061726	0,605074	0,081769	0,296753	0,535727
4	Донецька	0,264815	0,125721	0,070685	0,029078	0,861501	0,028522	0,612874	0,690722
5	Житомирська	0,209826	0,277919	1	0	0,630053	0	0,404895	0,063278
6	Закарпатська	1	0,06891	0,00417	0,089282	0,932111	0,164619	0,81695	0,095272
7	Запорізька	0,200281	0,04758	0,057957	0,050773	0,393072	0,029327	0,458136	0,147885
8	Івано-Франківська	0,028486	0,003546	0,007573	0,04358	0,811493	0,455174	0,240108	0,057234
9	Київська	0,142077	0,188753	0,069364	0,003107	0,606289	0,132632	0,238595	1
10	Кіровоградська	0,014709	0,010497	0,295692	0,007642	0,554235	0,020951	0,068306	0
11	Луганська	0,196716	0,059955	0,255212	0,009097	0,606875	0,011117	0,256045	0,153928
12	Львівська	0,829832	1	0,530623	1	0,537294	0,129182	0,401196	0,280483
13	Миколаївська	0,226476	0,138803	0,097012	0,023362	0	0,03223	0,245647	0,064344
14	Одеська	0,268338	0,156931	0,171891	0,010654	0,266101	0,142658	0,202573	0,340562
15	Полтавська	0,012569	0,021248	0,000165	0,020118	0,703581	0,209282	0,52861	0,105581
16	Рівненська	0,004954	0,001279	0,075263	0,006483	0,44227	1	0	0,013509
17	Сумська	0	0	0	0,188641	0,440141	0,468377	0,726434	0,010665
18	Тернопільська	0,322598	0,375473	0,064055	0,026183	1	0,061249	1	0,004266
19	Харківська	0,062351	0,026353	0,027552	0,044714	0,710217	0,090556	0,165367	0,352648
20	Херсонська	0,451815	0,207881	0,050112	0,05432	0,503126	0,146637	0,379678	0,049058
21	Хмельницька	0,174149	0,061943	0,043732	0,0235	0,8378	0,062959	0,447126	0,072165
22	Черкаська	0,015508	0,009162	0,020076	0,126828	0,519547	0,147061	0,12173	0,058301
23	Чернівецька	0,866047	0,140389	0,018887	0,030881	0,527558	0,089129	0,384877	0,024173
24	Чернігівська	0,001129	0,013536	0,003136	0,034244	0,400736	0,099427	0,575014	0,004977

Таблиця Б.3

Значення вагових коефіцієнтів для розрахунку комплексного критерію диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2014 р.)

Ваговий коефіцієнт	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т	Сума
	λ_1	λ_2	λ_3	λ_4	λ_5	λ_6	λ_7	λ_8	$\sum_{j=1}^8 \lambda_j$
(λ_j)	0,27	0,35	0,18	0,24	0,11	0,16	0,21	0,11	1,62

Додаток В
Таблиця В.1

Вихідні дані для розрахунку рейтингової оцінки галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2015 р.)

№	Регіони	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т
		R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
1	Вінницька	1,70	3033,50	0,23	13,8	0,60	1,27	1,327	87,2
2	Волинська	0,88	5370,71	1,37	7,2	0,48	2,93	1,051	48,5
3	Дніпропетровська	1,17	6865,52	1,13	2,7	1,01	0,86	1,533	194
4	Донецька	0,82	4610,00	0,77	7,7	0,46	1,83	1,647	237,6
5	Житомирська	0,73	9801,43	7,89	0,8	0,45	1,62	1,825	61,1
6	Закарпатська	11,47	5881,58	0,32	0,0	0,53	0,57	1,429	70,1
7	Запорізька	1,92	5576,74	1,86	2,8	0,55	0,72	1,575	84,9
8	Івано-Франківська	0,09	581,88	0,20	7,6	0,40	1,72	1,033	59,4
9	Київська	1,81	25678,00	10,93	0,4	0,65	0,65	0,404	324,6
10	Кіровоградська	0,13	1136,82	4,03	2,0	1,18	2,10	1,109	43,3
11	Луганська	1,79	4656,36	18,29	0,0	0,30	0,41	0,421	86,6
12	Львівська	3,25	14112,50	2,24	9,0	0,67	2,12	1,741	122,2
13	Миколаївська	2,61	12328,08	3,12	1,3	0,72	0,78	1,340	61,4
14	Одеська	2,10	9358,08	3,86	1,6	0,88	1,41	1,101	139,1
15	Полтавська	0,55	11067,00	7,14	0,4	0,72	0,28	0,139	73
16	Рівненська	0,50	7643,33	28,66	0,1	0,57	0,13	0,800	47,1
17	Сумська	0,03	508,57	0,21	17,5	0,61	1,28	0,617	46,3
18	Тернопільська	0,19	1331,54	0,10	54,5	0,63	13,34	1,263	44,5
19	Харківська	0,61	3142,29	0,64	2,1	0,54	0,72	2,124	142,5
20	Херсонська	5,87	25176,67	2,99	2,1	0,40	0,38	1,341	57,1
21	Хмельницька	0,86	3308,29	0,66	4,2	0,55	1,41	1,311	63,6
22	Черкаська	0,32	2618,00	0,45	10,6	1,29	0,99	2,383	59,7
23	Чернівецька	12,11	9417,57	0,85	5,3	1,19	1,05	0,910	50,1
24	Чернігівська	0,01	404,00	0,32	5,5	0,84	3,97	0,173	44,7

Таблиця В.2

Нормалізовані значення даних для розрахунку комплексного критерію
диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2015 р.)

№	Регіони	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т
		Rn1	Rn2	Rn3	Rn4	Rn5	Rn6	Rn7	Rn8
1	Вінницька	0,139267	0,10404	0,004658	0,253529	0,30582	0,085852	0,529646	0,156061
2	Волинська	0,071719	0,196515	0,044653	0,132708	0,188475	0,21202	0,406351	0,018486
3	Дніпропетровська	0,095366	0,255659	0,035999	0,049583	0,715594	0,055337	0,621458	0,535727
4	Донецька	0,066595	0,166416	0,023428	0,141569	0,15951	0,128636	0,672212	0,690722
5	Житомирська	0,059097	0,371822	0,272624	0,014134	0,154934	0,112806	0,751555	0,063278
6	Закарпатська	0,946811	0,216728	0,007866	0	0,231435	0,032682	0,575084	0,095272
7	Запорізька	0,157399	0,204667	0,061711	0,051619	0,254562	0,044336	0,63994	0,147885
8	Івано-Франківська	0,006538	0,007038	0,003584	0,138686	0,101961	0,12002	0,398587	0,057234
9	Київська	0,148343	1	0,379075	0,007682	0,358796	0,039008	0,117911	1
10	Кіровоградська	0,009845	0,028995	0,137754	0,036016	0,894076	0,148504	0,432496	0
11	Луганська	0,146449	0,168251	0,63696	0	0	0,02093	0,125598	0,153928
12	Львівська	0,267002	0,542395	0,074876	0,165461	0,377526	0,150184	0,713819	0,280483
13	Миколаївська	0,214187	0,471792	0,105796	0,024274	0,421981	0,048779	0,535134	0,064344
14	Одеська	0,172338	0,35428	0,131525	0,028887	0,589638	0,096307	0,428778	0,340562
15	Полтавська	0,044029	0,421896	0,2465	0,007422	0,431119	0,011002	0	0,105581
16	Рівненська	0,040273	0,286434	1	0,00215	0,277003	0	0,294457	0,013509
17	Сумська	0,000995	0,004138	0,003861	0,32131	0,31117	0,086485	0,213019	0,010665
18	Тернопільська	0,014303	0,036699	0	1	0,331421	1	0,500998	0,004266
19	Харківська	0,04941	0,108344	0,018993	0,038645	0,241738	0,044292	0,884949	0,352648
20	Херсонська	0,484023	0,980164	0,101337	0,038846	0,101106	0,018504	0,535922	0,049058
21	Хмельницька	0,06948	0,114912	0,019514	0,07764	0,257482	0,096926	0,522216	0,072165
22	Черкаська	0,025207	0,0876	0,012237	0,19388	1	0,065172	1	0,058301
23	Чернівецька	1	0,356634	0,026153	0,09765	0,902056	0,069315	0,343513	0,024173
24	Чернігівська	0	0	0,007579	0,101367	0,54795	0,290419	0,015217	0,004977

Таблиця В.3

Значення вагових коефіцієнтів для розрахунку комплексного критерію диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2015 р.)

Ваговий коефіцієнт	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т	Сума
	λ_1	λ_2	λ_3	λ_4	λ_5	λ_6	λ_7	λ_8	$\sum_{j=1}^8 \lambda_j$
(λ_j)	0,16	0,27	0,22	0,29	0,09	0,27	0,11	0,15	1,54

Вихідні дані для розрахунку рейтингової оцінки галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2016 р.)

№	Регіони	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т
		R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
1	Вінницька	2,82	8543,45	0,68	5,18	0,78	0,470	0,92	87,20
2	Волинська	6,86	29805,29	9,74	0,51	0,88	0,114	0,81	48,50
3	Дніпропетровська	3,00	43304,00	8,44	0,76	0,61	0,236	0,76	194,00
4	Донецька	12,24	134150,00	31,47	0,26	0,06	0,004	0,72	237,60
5	Житомирська	5,24	222993,33	44,30	0,08	0,80	0,112	5,64	61,10
6	Закарпатська	2,90	2711,11	0,12	27,85	1,33	5,257	1,18	70,10
7	Запорізька	2,42	15026,19	5,78	1,09	0,66	0,522	0,95	84,90
8	Івано-Франківська	8,57	27411,33	9,10	0,20	1,00	0,011	1,00	59,40
9	Київська	26,83	579729,47	201,74	0,02	0,88	0,059	1,42	324,60
10	Кіровоградська	0,64	12165,79	24,85	0,09	0,65	0,136	1,70	43,30
11	Луганська	1,58	26046,67	390,70	0,06	0,16	0,178	0,32	86,60
12	Львівська	2,76	37728,75	2,61	1,39	0,56	0,654	2,14	122,20
13	Миколаївська	1,33	13760,83	3,92	1,08	0,62	1,223	1,03	61,40
14	Одеська	0,71	6940,74	2,89	0,93	0,42	1,222	0,98	139,10
15	Полтавська	6,82	244104,00	297,69	0,01	0,56	0,045	0,69	73,00
16	Рівненська	6,52	160310,00	458,03	0,00	0,77	0,059	1,36	47,10
17	Сумська	4,76	196828,00	76,29	0,07	0,64	0,004	0,86	46,30
18	Тернопільська	1,30	15061,43	1,04	3,09	0,71	0,104	1,09	44,50
19	Харківська	3,64	55139,00	14,38	0,23	0,59	0,099	0,75	142,50
20	Херсонська	1,98	16213,10	1,71	3,39	0,74	2,201	1,50	57,10
21	Хмельницька	3,62	18706,29	2,65	0,74	0,72	0,170	1,49	63,60
22	Черкаська	3,30	52140,00	10,77	0,61	0,71	0,069	0,92	59,70
23	Чернівецька	15,04	8895,79	0,68	1,81	1,70	1,367	1,12	50,10
24	Чернігівська	7,79	326478,00	296,80	0,01	0,52	0,001	1,38	44,70

Таблиця Д.2

Нормалізовані значення даних для розрахунку комплексного критерію
диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2016 р.)

№	Регіони	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т
		Rn1	Rn2	Rn3	Rn4	Rn5	Rn6	Rn7	Rn8
1	Вінницька	0,083481	0,010108	0,001213	0,185965	0,438996	0,089278	0,112852	0,156061
2	Волинська	0,237413	0,046955	0,021012	0,018182	0,501618	0,021451	0,092353	0,018486
3	Дніпропетровська	0,090282	0,070349	0,018174	0,027379	0,331133	0,044627	0,082545	0,535727
4	Донецька	0,442914	0,22779	0,068463	0,009217	0	0,000631	0,0754	0,690722
5	Житомирська	0,175781	0,381759	0,096484	0,00287	0,453316	0,021129	1	0,063278
6	Закарпатська	0,086364	0	0	1	0,774394	1	0,161321	0,095272
7	Запорізька	0,067942	0,021343	0,012365	0,03923	0,363539	0,099218	0,118762	0,147885
8	Івано-Франківська	0,302616	0,042807	0,019598	0,007226	0,571313	0,001895	0,128523	0,057234
9	Київська	1	1	0,440297	0,000868	0,497058	0,011052	0,207381	1
10	Кіровоградська	0	0,016385	0,054012	0,003155	0,356764	0,025706	0,259341	0
11	Луганська	0,035899	0,040442	0,852964	0,001966	0,056849	0,033728	0	0,153928
12	Львівська	0,081403	0,060687	0,005434	0,049789	0,301798	0,124299	0,341544	0,280483
13	Миколаївська	0,026351	0,01915	0,008298	0,038601	0,341565	0,232526	0,134067	0,064344
14	Одеська	0,002909	0,00733	0,006038	0,033222	0,214764	0,232268	0,123542	0,340562
15	Полтавська	0,241992	0,418345	0,649839	0,000196	0,301439	0,008318	0,069565	0,105581
16	Рівненська	0,23024	0,273126	1	0	0,432133	0,011101	0,196123	0,013509
17	Сумська	0,161435	0,336414	0,166338	0,002456	0,354522	0,000505	0,102214	0,010665
18	Тернопільська	0,025748	0,021404	0,002004	0,110761	0,398287	0,019556	0,14565	0,004266
19	Харківська	0,120655	0,09086	0,031131	0,008082	0,321219	0,018695	0,08046	0,352648
20	Херсонська	0,054167	0,0234	0,003476	0,12169	0,416048	0,418683	0,221839	0,049058
21	Хмельницька	0,12657	0,02772	0,005521	0,026553	0,401107	0,032197	0,21941	0,072165
22	Черкаська	0,113174	0,085663	0,023253	0,02181	0,394139	0,012868	0,112696	0,058301
23	Чернівецька	0,756578	0,010718	0,001218	0,065084	1	0,259893	0,150809	0,024173
24	Чернігівська	0,375868	0,561103	0,647896	0,000167	0,277674	0	0,199237	0,004977

Таблиця Д.3

Значення вагових коефіцієнтів для розрахунку комплексного критерію диференціації регіонів по складових інвестиційно-інноваційних процесів (2016 р.)

Ваговий коефіцієнт	Частка капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва в загальній сумі капітальних інвестицій сільського господарства, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва в розрахунку на 1 га площі насаджень у плодоносному віці, тис. грн.	Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи в розрахунку на 1 т випуску продукції садівництва сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	Коефіцієнт обіговості капіталу, вкладеного в довгострокові біологічні активи с.-г. підприємств при реалізації продукції садівництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство	Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягів витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт з темпом росту обсягів капітальних інвестицій у довгострокові біологічні активи рослинництва	Коефіцієнт співвідношення темпу росту урожайності плодів, ягід та винограду в с.-г. підприємствах з темпом росту урожайності в господарствах населення	Фонд споживання плодів, ягід і винограду, тис. т	Сума
	λ_1	λ_2	λ_3	λ_4	λ_5	λ_6	λ_7	λ_8	$\sum_{j=1}^8 \lambda_j$
(λ_j)	0,31	0,37	0,18	0,30	0,28	0,32	0,10	0,24	2,10

Результати рейтингової оцінки галузі садівництва України на основі комплексного критерію диференціації регіонів за складовими інвестиційно-інноваційних процесів (2014 - 2016 р.)

№	Регіони	Комплексний критерій впливу інвестиційно-інноваційних процесів на діяльність галузі садівництва рейтингової оцінки регіонів України			
		I ₂₀₁₄	I ₂₀₁₅	I ₂₀₁₆	$\bar{I}_{2014-2016}$
1	Вінницька	0,173	0,164	0,137	0,15778
2	Волинська	0,224	0,149	0,125	0,16626
3	Дніпропетровська	0,162	0,213	0,148	0,17463
4	Донецька	0,266	0,210	0,196	0,22410
5	Житомирська	0,304	0,197	0,219	0,23995
6	Закарпатська	0,382	0,202	0,431	0,33870
7	Запорізька	0,155	0,150	0,107	0,13730
8	Івано-Франківська	0,146	0,088	0,145	0,12613
9	Київська	0,221	0,375	0,555	0,38375
10	Кіровоградська	0,086	0,139	0,072	0,09900
11	Луганська	0,159	0,162	0,115	0,14535
12	Львівська	0,678	0,286	0,138	0,36726
13	Миколаївська	0,121	0,198	0,109	0,14247
14	Одеська	0,179	0,216	0,117	0,17038
15	Полтавська	0,152	0,151	0,221	0,17442
16	Рівненська	0,140	0,234	0,236	0,20342
17	Сумська	0,198	0,110	0,151	0,15298
18	Тернопільська	0,345	0,422	0,087	0,28482
19	Харківська	0,126	0,150	0,128	0,13457
20	Херсонська	0,232	0,290	0,166	0,22936
21	Хмельницька	0,174	0,118	0,105	0,13245
22	Черкаська	0,094	0,199	0,104	0,13208
23	Чернівецька	0,274	0,275	0,308	0,28563
24	Чернігівська	0,119	0,104	0,256	0,15946

Групування регіонів України за комплексним критерієм диференціації регіонів
по складових інвестиційно-інноваційних процесів

Таблиця 3.1

Градація включення регіонів України у відповідні групи за комплексним критерієм

№	Критерії градації	2014 р.	2015 р.	2016 р.	В середньому за 2014 - 2016 рр.
1	Мінімальне значення	0,086	0,088	0,072	0,099
2	Максимальне значення	0,678	0,422	0,555	0,384
3	Крок групування	0,197	0,111	0,161	0,095
4	Межа розподілу 1 групи (1- низький рівень)	0,086 - 0,283	0,088 - 0,199	0,072 - 0,233	0,099 - 0,194
5	Межа розподілу 2 групи (2-середній рівень)	0,283 - 0,481	0,199 - 0,311	0,233 - 0,394	0,194 - 0,289
6	Межа розподілу 3 групи (3- високий рівень)	0,481 - 0,678	0,311 - 0,422	0,394 - 0,555	0,289 - 0,384

Таблиця 3.2

Групування регіонів України за комплексним критерієм диференціації регіонів за
складовими інвестиційно-інноваційних процесів

(групи: 1 - низький рівень, 2 - середній рівень, 3 - високий рівень)

№	Регіони	Оцінка групової належності (rij)			
		2014 р.	2015 р.	2016 р.	В середньому за 2014 - 2016 рр.
1	Вінницька	1	1	1	1
2	Волинська	1	1	1	1
3	Дніпропетровська	1	2	1	1
4	Донецька	1	2	1	2
5	Житомирська	2	1	1	2
6	Закарпатська	2	2	3	3
7	Запорізька	1	1	1	1
8	Івано-Франківська	1	1	1	1
9	Київська	1	3	3	3
10	Кіровоградська	1	1	1	1
11	Луганська	1	1	1	1
12	Львівська	3	2	1	3
13	Миколаївська	1	1	1	1
14	Одеська	1	2	1	1
15	Полтавська	1	1	1	1
16	Рівненська	1	2	2	2
17	Сумська	1	1	1	1
18	Тернопільська	2	3	1	2
19	Харківська	1	1	1	1
20	Херсонська	1	2	1	2
21	Хмельницька	1	1	1	1
22	Черкаська	1	2	1	1
23	Чернівецька	1	2	2	2
24	Чернігівська	1	1	2	1

СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНО ОСНОВНІ
НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

13. Погріщук О.Б., Погріщук Г.Б. Ефективність впровадження інновацій у сільському господарстві. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. 2016. Вип. 1 (67). С. 105-108. (Особистий внесок автора: обґрунтовано доцільність використання якісних та кількісних показників при прийнятті рішень щодо впровадження інновацій) (0,25 друк. арк.).

14. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Інноваційно-інтенсивний тип виробництва як пріоритетний у розвитку сільського господарства в Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 4. С. 35-46. (Особистий внесок автора: здійснено сутнісно-змістову характеристику інноваційно-інтенсивного типу розвитку) (0,35 друк. арк.).

15. Погріщук О.Б., Мельник В.І., Погріщук Г.Б. Інноваційні зміни в економіці в контексті еволюційних зрушень. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2016. Вип. 2 (48). С. 200-208. (Особистий внесок автора: розкрито окремі складові реалізації інноваційного процесу в контексті еволюційних зрушень) (0,35 друк. арк.).

16. Pogrishchuk O.B., Pogrischuk G.B., Melnik V.I. Реалізація екологічної складової у системі активізації інноваційного розвитку аграрного сектору національної економіки. *Strategis estimations and vectors of Ukraine's social and economic development in the conditions of European integration and the world partnership: monograph edited by V. Yatsenko. United Kingdom. Agenda Publishing House. Coventry. 2017. P.77-97.* (Особистий внесок автора: обґрунтовано пріоритети та стратегічні орієнтири інноваційного розвитку галузей національної економіки) (0,4 друк. арк.).

17. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Економічний потенціал розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів: перспективи зміцнення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3. С.38-48. (Особистий внесок автора: обґрунтовано систему держаної підтримки домогосподарств щодо інтенсифікації господарювання та розвитку у своєму виробництві нових напрямів) (0,20 друк. арк.).

18. Погріщук О.Б. Інвестиційне кредитування в системі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора. *Агросвіт. 2017. № 21. С. 35-40.* (0,4 друк. арк.).

19. Погріщук О.Б. Джерела та методи формування інвестиційного потенціалу у садівництві. Вісник Харківського Національного аграрного університету. 2018. № 1. С. 83-88. (0,40 друк. арк.).

СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА, ЩО ЗАСВІДЧУЮТЬ РЕЗУЛЬТАТИ
АПРОБАЦІЇ ДИСЕРТАЦІЇ

20. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Соціально-економічний контент розвитку садівництва в Україні. Аспекти стабільного розвитку економіки в ринкових умовах : матеріали X Міжнар. наук.- практ. конф. (м.Умань, 21-22 квітня 2016 р.). Умань: Видавець «Сочінський», 2016. С. 17-19. (Особистий внесок автора: визначено соціально-економічні чинники розвитку садівництва) (0,1 друк. арк.).

21. Погріщук О.Б. Інтеграційні процеси в АПК в умовах інноваційних трансформацій. Трансформаційні та інноваційні процеси в аграрній сфері економіки України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 27-28 жовтня 2016 р.). Миколаїв: МНАУ, 2016. С. 268-270. (0,2 друк. арк.).

22. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Проблеми енерго- і ресурсозбереження в концепції інноваційно-орієнтованого аграрного виробництва. Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення і майбутнього: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Полтава, 12-13 жовтня 2016 р.). Полтава: ПНТУ ім. Юрія Кондратюка, 2016. С. 71-73. (Особистий внесок автора: розглянуто проблему ресурсного забезпечення інноваційно-орієнтованого аграрного виробництва) (0,1 друк. арк.).

23. Погріщук О.Б., Мельник В.І. Фінансування інноваційної діяльності в контексті інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Актуальні питання сучасної економіки: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Умань, 24 грудня 2016 р.). Умань: Видавець «Сочінський», 2016. С. 96-97. (Особистий внесок автора: визначено напрями фінансового забезпечення товаровиробників при впровадженні інновацій) (0,1 друк. арк.).

24. Погріщук О.Б., Хвiчiя-Дуве Г.Р. Змiцнення iнновацiйного потенцiалу аграрного сектора в умовах глобалiзацiї. Сучасний стан i перспективи розвитку облiку, аналізу та фiнансового забезпечення пiдприємств агропромислового виробництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9-10 листопада 2017 р.). Харків: ХНАУ, 2017. С. 306-308. (Особистий внесок автора: визначено чинники змiцнення iнновацiйного потенцiалу аграрного сектору) (0,1 друк. арк.).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
Аспекти стабільного розвитку економіки в ринкових умовах	м. Умань	21.04.2016- 22.04.2016	очна
Трансформаційні та інноваційні процеси в аграрній сфері економіки України	м. Миколаїв	27.10.2016- 28.10.2016	очна
Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення і майбутнього	м. Полтава	12.10.2016- 13.10.2016	очна
Актуальні питання сучасної економіки	м. Умань	24.12.2016	очна
Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва	м. Харків	9.11.2017- 10.11.2017	очна

УКРАЇНА

**Вінницька обласна державна адміністрація
ДЕПАРТАМЕНТ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ,
ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**

вул. Соборна, 15-а, м. Вінниця, 21100   Тел. (0432) 67-08-20, факс 67-08-39
email: upr_agro@vin.gov.ua   Код ЄДРПОУ 41450233

14.06.2018 р. № 08-01-1514915

**Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертацій
на здобуття наукового
ступеню кандидата
економічних наук**

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Погріщука Олега Борисовича

Результати дисертаційного дослідження О.Б.Погріщука прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації з метою удосконалення механізму інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового виробництва у Вінницькій області. Зокрема, пропозиції Погріщука О.Б. щодо формування стратегічних засад інноваційно-інтенсивного розвитку галузі садівництва за напрямом удосконалення системи інвестиційного забезпечення через пріоритетні напрями державної підтримки досягнення стратегічних цілей розвитку галузей АПК, що відповідає діяльності Департаменту агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької ОДА та буде враховане при розробці напрямків підтримки сільськогосподарських виробників плодово-ягідного напрямку діяльності для придбання обладнання із зберігання та переробки сільськогосподарської продукції.

**Директор Департаменту
агропромислового розвитку,
екології та природних ресурсів
Вінницької облдержадміністрації**

Микола Ткачук

УКРАЇНА
ЛІТИНСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Соборна, 7, смт. Літин, 22300, тел. 2-12-05, факс 2-16-94

<http://lityn-administratsia.gov.ua> E-mail: rda_lityn@vin.gov.ua Код ЄДРПОУ 03084718

11.06.2018р № 01-33-846

Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертацій
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ДОВІДКА

про прийняття до впровадження результатів дисертації
 Погріщука Олега Борисовича
 на тему “Інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку
 садівництва України”

Видана Погріщуку Олегу Борисовичу про те, що результати його дисертаційного дослідження прийняті до впровадження Літинською державною районною адміністрацією, а саме обгрунтована модель цілепокладання при обгрунтуванні стратегії інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва через формування бази даних по інноваційно-інвестиційним проектам та пропозиції щодо формування системи перспективних джерел інвестиційного забезпечення розвитку садівництва, що сприятиме збільшенню обсягів виробництва та експорту плодово-ягідної продукції та покращенню інвестиційного паспорту району через розширення інструментів інвестиційної політики на місцевому рівні.

Заступник голови
райдержадміністрації

[Handwritten signature]
В. ЗАХАРЕВИЧ

Національна академія
аграрних наук України

National academy of agrarian
science of the Ukraine

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДОСЛІДНЕ
ГОСПОДАРСТВО
ПОДІЛЬСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ
СТАНЦІЇ САДІВНИЦТВА
ІНСТИТУТУ САДІВНИЦТВА
Національної Академії
Аграрних Наук України»

STATE ENTERPRISE
RESEARCH FARM OF
PODILLA'S
RESEARCH STATION
OF HORTICULTURAL
INSTITUTE

15.06.2018 № 133
на № _____

Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертації
на здобуття наукового ступеню
кандидата економічних наук

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Погріщука Олега Борисовича

Теоритичні положення та інформаційно – аналітична база досліджень Погріщука Олега Борисовича знайшли практичне застосування в діяльності відділу наукових досліджень з питань економіки, методології, інтелектуальної власності інституту садівництва НААН України. Зокрема, модель рейтингової оцінки розвитку галузі садівництва України, розроблена Погріщуком О. Б. є складовою комплексного дослідження сучасного стану садівництва та організаційно – економічних умов функціонування садівничих підприємств, визначення напрямків інвестиційно – інноваційного розвитку галузі, формування внутрішнього та зовнішнього ринків плодів та ягід, що сприятиме підтримці процесу прийняття управлінських рішень в розробці ефективних механізмів управління галузі садівництва та дозволяє окреслити основні шляхи державної підтримки, а також відслідкувати динамічність змін по часткових критеріях інвестиційно – інноваційної політики окремих регіонів.

В. о. директора Державного
Підприємства «Дослідне господарство
Подільської дослідної станції садівництва
Інституту садівництва НААН України»

О. В. Макарчук

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

Юридична адреса: ✉ Україна, 21017, м. Вінниця, вул. Гонти, 37
☎ тел./факс: (0432) 55-49-55 📧 e-mail: vie.tneu.edu@gmail.com

№ 042

«06» 06 2018 р.

Голові спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01
Тернопільського національного
економічного університету
д.е.н., проф. А.І. Крисоватому

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Погріщука Олега Борисовича в навчальний процес

Результати дисертаційного дослідження на тему «Інвестиційне забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку садівництва України» Погріщука О.Б. використані в навчальному процесі Вінницького навчально-наукового інституту економіки ТНЕУ – теоретичні, методичні та практичні авторські розробки використовуються при викладанні дисциплін «Аналіз об'єктів інвестування», «Стратегічний аналіз галузі», «Інвестування».

Довідка видана для подання у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації Погріщука О.Б. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Заступник директора ВННІ ТНЕУ
к.г.н., доц.

І.В. Мартусенко